

החרם האקדמי על ישראל

דו"ח בנושא

המאבק בחרם על האקדמיה בישראל

פרופ' בועז גולני

פרופ' רבקה כרמי

ד"ר ציפי בוכניק

אלה ברזני

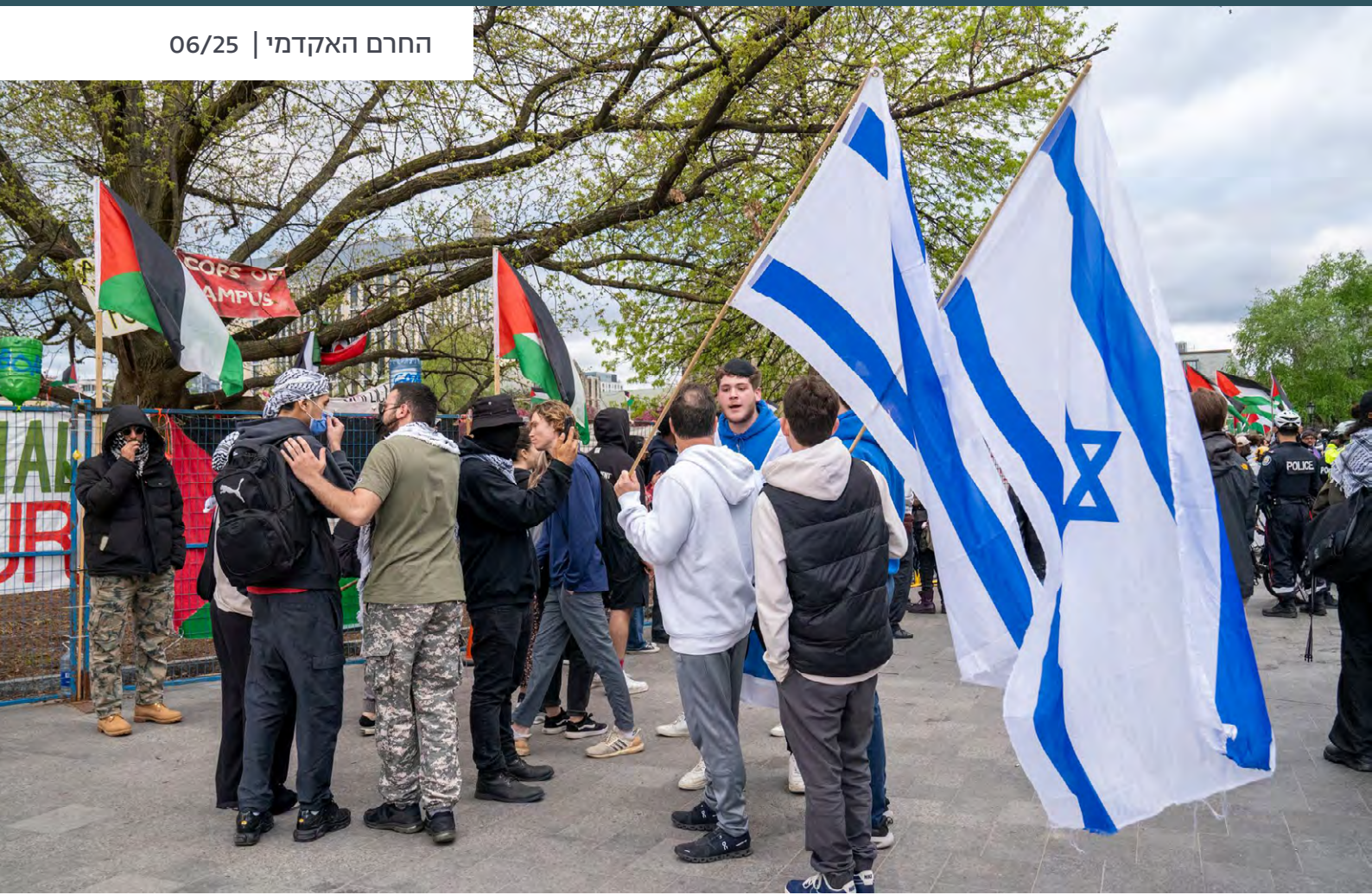
אשרת כץ שחם

גולן תמיר

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

06/25 | החרם האקדמי

החרם האקדמי על ישראל

דו"ח בנושא

המאבק בחרם על האקדמיה בישראל

פרופ' בועז גולני

פרופ' רבקה כרמי

ד"ר ציפי בוכניק

אלה ברזני

אשרת כץ שחם

גולן תמיר

<https://www.neaman.org.il/project/scholar-shield/>

יוני 2025

אין לשכפל כל חלק מפרסום זה ללא רשות מראש ובכתב ממוסד שמואל נאמן מלבד לצורך ציטוט של קטעים קצרים במאמרי סקירה ופרסומים דומים תוך ציון מפורש של המקור.

הדעות והמסקנות המובאות בפרסום זה הן על דעת המחברים ואינן משקפות בהכרח את דעת מוסד שמואל נאמן

דוח זה נערך ונכתב בסיוע מערכות בינה מלאכותית מתקדמות (כגון: ChatGPT, grok, claude.ai), אשר שימשו לשיפור ניסוח, עריכה, סיכום והנגשת המידע. השימוש בטכנולוגיה זו נועד לייעל את תהליך הכתיבה, לשפר את בהירות התוכן ולסייע בארגון הנתונים, תוך שמירה על דיוק, מהימנות והתאמה לקהל היעד. עם זאת, האחריות המלאה על המידע, הנתונים והמסקנות המופיעים בדוח מוטלת על מחבריו, ונעשו בדיקות קפדניות להבטחת איכות ותקפות התוכן.

תוכן העניינים

1	תקציר מנהלים	6
2	הקדמה	9
2.1	מעמדה של האקדמיה הישראלית בעולם ושיתופי פעולה איתה	9
2.2	המצוינות המדעית והטכנולוגית של האקדמיה הישראלית	12
2.3	רקע על תנועת ה-BDS	17
2.4	פעילות BDS במישור האקדמי עד ה-6.10.23	26
2.5	פעילות כנגד ה-BDS האקדמי עד ה-6.10.23	29
2.6	פעילויות BDS במישור האקדמי מאז 7.10.23	35
2.7	סוגיות משפטיות ואתיות בהקשר של חרם אקדמי על ישראל	50
2.8	פעילות כנגד ה-BDS האקדמי מאז 7.10.23	52
2.9	סקירה של הארגונים הפעילים במסגרת ה-BDS ובפרט במישור האקדמי	62
3	מתודולוגיה	69
3.1	שיטת העבודה של צוות הפרויקט	69
3.2	איסוף נתונים	70
3.3	שיטות מחקר	75
4	ממצאים	76
4.1	ממצאים מראיונות עם סגני נשיא לבינלאומיות ולמחקר באוניברסיטאות	76
4.2	תמונת מצב המבוססת על דיווחי חרם אקדמי	79
4.3	פרסומים מדעיים	92
4.4	ממצאים מהסקר של האקדמיה הצעירה הישראלית	96
4.5	ממצאים מניתוח מידת הידידותיות של האתרים ומערכת הרישום והקבלה	
	לסטודנטים בינלאומיים באוניברסיטאות בישראל	97

100.....	5	המלצות למקבלי החלטות
100.....	5.1	המלצות ברמה הלאומית
104.....	5.2	המלצות ברמת האוניברסיטאות
107.....	5.3	המלצות לרמת חבר הסגל הבודד
109.....	6	תוצרי המחקר - יצירת כלים לסיוע
109.....	7	סיכום
109.....	7.1	משמעות הממצאים
111.....	7.2	מגבלות המחקר
113.....		תודות
115.....	8	מקורות
120.....	9	נספחים
120.....	9.1	צוות הפרויקט
120.....	9.2	רשימת מרואיינים
122.....	9.3	טופס דיווח על מקרה חרם אקדמי
127.....	9.4	נספח טכני
129....	9.5	נספח: תופעת האנטישמיות באוניברסיטאות באוסטרליה סקר ארגון A5

רשימת איורים

איור 1: מיפוי האוניברסיטאות המובילות בארה"ב המעורבות בחרם אקדמי ישראל והקשר לחקיקה מדינית נגד BDS והגדרת IHRA לאנטישמיות	34
איור 2: אירועים אנטי ישראלים במכללות ואוניברסיטאות בארה"ב 2022-2023	36
איור 3: הפגנות פרו פלסטיניות בארה"ב לפי ימים, 7.10.2023-21.10.2023	37
איור 4: הפגנות אנטי ישראליות באוניברסיטאות ומכללות ארה"ב 2024Q3/2023-Q3	38
איור 5: דיווחים על פגיעה קיימת ועל פגיעה צפוי בפרמטרים שונים	40
איור 6: הפיזור הגיאוגרפי של ארגונים אנטי-ציוניים שפועלים בקמפוסים בארה"ב	63
איור 7: התפלגות הארגונים בקמפוסים האמריקאים לפי סיווג ADL	64
איור 8: הפעילות של ארגוני FJP בקמפוסים נבחרים* בארה"ב	67
איור 9: הפיזור הגיאוגרפי של ידיעות בנושאי החרם האקדמי	72
איור 10: התפלגות הידיעות לפי סוג האירוע	73
איור 11: הארגונים איתם נערכו שיחות במהלך המחקר	75
איור 12: התפלגות הדיווחים על פי זירת האירוע	80
איור 13: דיווח מיקרי חרם בזירת קשרים ושיתופי פעולה במחקר לפי קטגוריות עיקריות	80
איור 14: דיווח מיקרי חרם בזירת מאמרים ופרסומים אקדמיים לפי קטגוריות עיקריות	81
איור 15: דיווח מיקרי חרם בזירת כינוסים לפי קטגוריות עיקריות	81
איור 16: דיווח מיקרי חרם אקדמי לפי תחומים וזירות אירוע באחוזים מתוך כלל המדווחים	82
איור 17: סוג החרם והאם יש דמות מובילה של החרם	83
איור 18: דיווח מיקרי חרם אקדמי לפי חרם סמוי וגלוי וזירות עיקריות (N=86)	83
איור 19: סוג מחקר שנפגע מהחרם	84
איור 20: דיווח מקרי חרם לפי מידת הפגיעה בקידום האקדמי או במחקר בערכים מוחלטים ובאחוזים	84
איור 21: דיווח מיקרי חרם אקדמי לפי יבשות ומדינות עיקריות (N=297)	85
איור 22: חמש הזירות שבהן דווחו מרבית הדיווחים על חרם אקדמי לפי יבשת באחוזים מתוך כלל המדווחים על אירוע חרם ביבשת	86
איור 23: התפלגות דיווחי מקרי חרם לפי שיוך לאוניברסיטה (n=310)	90
איור 24: דיווח מקרי חרם לפי תחומים אקדמיים (N=279)	91
איור 25: מספר הפרסומים השנתי של ישראל ומדינות בנות השוואה, 2010-2024	92

- איור 26: מספר הפרסומים השנתי של בדירוג Nature Index, 2010-2024 93
- איור 27: מספר הפרסומים בכנסים של ישראל ומדינות בנות השוואה, 2010-2024 94
- איור 28: שיעור השת"פ הבינלאומי בפרסומים מדעיים – ישראל ומדינות בנות השוואה, 2010-2024 95

רשימת טבלאות

- טבלה 1: מספר האוניברסיטאות המדורגות בין מאה האוניברסיטאות המובילות לפי מדינה, 2019-2024.. 11
- טבלה 2: דוגמאות לאירועים אנטי ישראלים משמעותיים בקמפוסים בארה"ב בחודשים אפריל ומאי 2024 37
- טבלה 3: דוגמאות לאירועים אנטי ישראלים בקמפוסים במדינות שונות בעולם בחודשים הראשונים של מלחמת "חרבות ברזל"..... 39
- טבלה 4: דוגמאות לחרם כנגד ישראל של אוניברסיטאות ואגודות בעולם בעקבות מאורעות השבעה באוקטובר 41
- טבלה 5: אירועי BDS באוסטרליה במחצית הראשונה של שנת 2025 - דוגמאות 43
- טבלה 6: אירועי BDS בקנדה במחצית הראשונה של שנת 2025 - דוגמאות 44
- טבלה 7: אירועי BDS באירופה במחצית הראשונה של שנת 2025 - דוגמאות 46
- טבלה 8: ריכוז הצעות להתמודדות עם חרם מתוך טפסי הדיווח על מקרי חרם (N=32) 88
- טבלה 9: צוות הפרויקט 120
- טבלה 10: סגני נשיא לבינלאומיות שרואיינו..... 120
- טבלה 11: סגני נשיא למחקר שרואיינו 121

1 תקציר מנהלים

מדינת ישראל, כמרכז של חדשנות טכנולוגית ומדעית, נדרשת לשמר את חוסנה הכלכלי, החברתי והביטחוני על-ידי חיזוק התשתית האקדמית והמחקרית שלה. לאורך 77 שנות קיומה, הצליחה ישראל להפוך אתגרי קיום להזדמנויות פורצות דרך, ובכך מיצבה את עצמה כמעצמת הייטק עולמית.

האקדמיה הישראלית מילאה תפקיד מכריע ביצירת התשתית האנושית והטכנולוגית שמיצבה את ישראל לא רק כמעצמת הייטק אלא גם כמדינה מפותחת בעלת מערכות מתקדמות בשורה ארוכה של תחומים ובהם ביטחון, בריאות, חינוך, רווחה ועוד.

עם זאת, אירועי ה-7 באוקטובר 2023 והמלחמה שפרצה בעקבותיהם הביאו לשינוי הדרגתי בדעת הקהל העולמית וחשפו את ישראל לאיומים חדשים, ובכלל זה ניסיונות חוזרים ונשנים להטיל חרם אקדמי על מוסדות וחוקרים ישראלים. דו"ח זה, פרי עבודתו של מוסד שמואל נאמן, בוחן את היקף החרם האקדמי על ישראל, השפעותיו המגוונות, ואת הדרכים האפשריות להתמודד עמו ביעילות.

ממצאים עיקריים

- **מעמדה של האקדמיה הישראלית בעולם:** האקדמיה בישראל נהנית ממוניטין גבוה בעולם, ומדורגת במקומות מכובדים בדירוגים בינלאומיים מובילים כמו דירוג שנחאי ודירוג QS, המבוססים על מצוינות מדעית ופרסומים. אוניברסיטאות ישראליות רבות משתפות פעולה עם מוסדות מחקר בעולם וכמעט כל החוקרים בישראל מקיימים שת"פים ברמה האישית עם עמיתיהם בחו"ל, דבר המעיד על אמן הקהילה המדעית העולמית בעשייה האקדמית הישראלית.
- **תנועת ה-BDS והחרם האקדמי:** תנועת החרם האקדמי (BDS) רואה באקדמיה הישראלית יעד מרכזי במאבקה כנגד מדינת ישראל, אותה היא קוראת למעשה להחליף בישות מדינית אחרת שתיקרא פלסטין שגבולותיה יהיו מנהר הירדן ועד לים התיכון. התנועה, שהחלה לפעול לפני כ-3 עשורים, הגבירה את פעילותה באופן משמעותי מאז אירועי 7 באוקטובר 2023. פעילי ה-BDS משתמשים ברטוריקה אנטי-ישראלית, המכילה לעיתים קרובות גם רטוריקה אנטישמית, ומנסים להפעיל לחץ על מוסדות אקדמיים וחוקרים ברחבי העולם להימנע משיתוף פעולה עם עמיתיהם הישראלים, לעצור השקעות בישראל ועוד.
- **השפעות החרם על האקדמיה הישראלית:** אף שהמחקר מצא שהחרם האקדמי טרם השפיע באופן מהותי על יכולת המוסדות הישראלים לקיים מחקר איכותי ולשתף פעולה ברמה הגלובלית, החשש הוא מיצירת תהליך שיוביל בסופו של דבר להשפעות שליליות משמעותיות החל ברמת הפרט וכלה ברמת כלל המוסדות האקדמיים. חוקרים רבים מדווחים על סירוב לפרסם מאמרים, הזמנות שהתבטלו לכנסים, עיכוב בהליכי קידום, וכן חשש לפגיעה במוניטין האקדמי ובקשרים עם עמיתים בחו"ל. ישנו גם קושי הולך וגובר על יכולתם של מוסדות להשכלה גבוהה בישראל למשוך סטודנטים בינלאומיים וכן על השתתפותם של חוקרים וסטודנטים בכנסים או השתלמויות בחו"ל.
- **יוזמות חרם בקמפוסים ברחבי העולם:** ארגונים פרו-פלסטיניים הפועלים בקמפוסים אוניברסיטאיים ברחבי העולם, במיוחד בארה"ב ובאירופה, ממלאים תפקיד מרכזי בקידום החרם האקדמי. ארגונים אלה פועלים באמצעות מחאות, הפגנות, קריאה להשקעות נגדיות ולחרם על ישראל, וגם פועלים לקידום תודעה אנטי-ישראלית בקרב הסטודנטים וחברי הסגל.

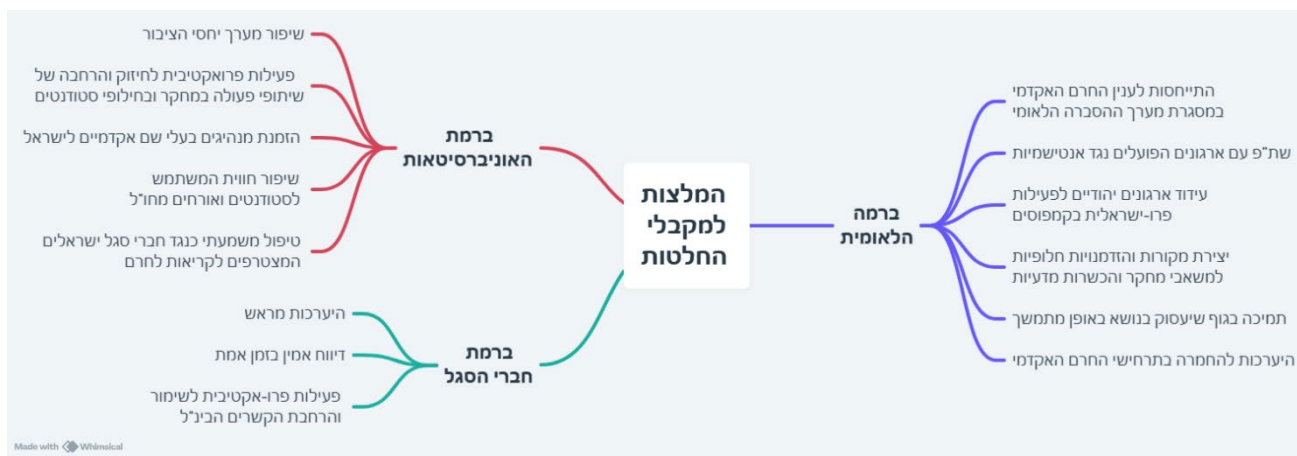
- **תגובות נגד ופעולות נגד החרם:** גורמים רבים בישראל ומחוצה לה הגיבו במגוון דרכים כנגד החרם, כולל מאמצים דיפלומטיים, משפטיים וציבוריים. המוסדות האקדמיים בישראל עצמם נוקטים פעולות למניעת החרם האקדמי, כולל יצירת שיתופי פעולה חדשים וחזקת הקשרים הקיימים, והעלאת המודעות להשלכות השליליות של החרם על חופש המחקר האקדמי ועל שיתוף הפעולה הבינלאומי.
- **החרם הגלוי והסמוי:** כמעט מחצית ממקרי החרם האקדמי המדווחים מתבצעים באופן סמוי, דבר המקשה עוד יותר על זיהוי התופעה ומציאת פתרונות מעשיים. פעמים רבות מתבטא החרם הסמוי בכך שהגורם שנוקט בחרם לא מציין באופן מפורש את הסיבה לסירובו לשותף פעולה, אלא מנסה להסוות את מניעיו האמיתיים.
- **מגמות הפרסומים המדעיים** – המדדים של מספר הפרסומים השנתי, שיעור ההשתתפות בכנסים מדעיים, ורמת שיתופי הפעולה הבינלאומיים מלמדים כי נכון לשנת 2024, לא ניכרת ירידה מובהקת בתפוקה המדעית של ישראל. עם זאת, כאשר בוחנים את הקצב היחסי של גידול בפרסומים לעומת מדינות בנות השוואה, ניכרת האטה מסוימת. ירידה במספר המאמרים שהתקבלו לכנסים והפער המתמשך בשיתופי פעולה בינלאומיים עלולים לשקף סימנים ראשוניים להשפעות של מדיניות הדרה, סינון פוליטי, או הסתגרות מוסדית. מגמות אלו מחייבות מעקב שיטתי ורבי־שכבתי לאורך זמן, על מנת להבחין בין תנודות מקריות לבין שינויים מבניים הנובעים מהחרם האקדמי.
- **הגברת המודעות והתגובה לחרם:** עליה במודעות הציבורית לחרם האקדמי, בעיקר בעקבות אירועי 7 באוקטובר, ומאמצי ההסברה, גרמו גם לכך שגורמים שונים ובהם אנשי אקדמיה ועמותות שונות התארגנו באופנים שונים כדי למצוא פתרונות אפקטיביים להתמודד עם סוגיות החרם.

המלצות עיקריות למקבלי החלטות

- **שיפור מערך ההסברה:** יש לפתח אסטרטגיית הסברה מקיפה ואפקטיבית, הפועלת במספר מישורים ובמספר שפות. אסטרטגיה זו צריכה להתמקד בהצגת התרומה הייחודית של האקדמיה הישראלית למדע ולמחקר הגלובלי, וכן בהדגשת החשיבות של שיתוף פעולה בינלאומי בין חוקרים ומוסדות.
- **הגברת שיתופי פעולה:** יש להגביר את מאמצי הממשלה וגורמים אקדמיים לחיזוק שיתופי הפעולה הבינלאומיים, תוך דגש על יצירת קשרים חדשים עם מוסדות מחקר ואוניברסיטאות מובילות בעולם. כדאי לשים דגש על מדינות בהן אין עדין השפעה משמעותית לפעילות ה-BDS.
- **הקצאת משאבים לתשתיות מחקר קריטיות:** על מנת למנוע מצב בו הצלחה עתידית של תנועת החרם בחסימת האפשרות של חוקרים ישראלים להשתמש בתשתיות מחקר קריטיות הנמצאות בחו"ל, יש לתעדף כמה תשתיות כאלו, להעריך מהם הסיכויים לתרחיש שלילי של חסימה ולהקצות משאבים סבירים כדי להבטיח רציפות של המחקר "כחול לבן" באותם תחומים.
- **הקמת "חדר מצב" וירטואלי:** הקמת מוקד מרכזי לניטור ומעקב אחר פעולות החרם האקדמי, שישימש כפלטפורמה להחלפת מידע, לייעוץ לחוקרים, ולסיוע בגיבוש פתרונות והפעלת מנגנונים סיוע שונים.
- **רתימת מנהיגות אקדמית גלובלית לתמיכה באקדמיה הישראלית:** יש לעודד מנהיגים אקדמיים בעלי שם עולמי לבקר בישראל ולקיים הרצאות או שיתופי פעולה.

- **טיפוח "שגרירים" מקרב האקדמיה:** יש לפתח תוכניות הכשרה לחוקרים וסטודנטים ישראלים כדי שיוכלו לייצג בכבוד את האקדמיה הישראלית בעולם, להעביר מסרים פרו-ישראלים, ולבנות קשרים עם עמיתים בחו"ל.
 - **הגברת המעורבות של עמותות וארגוני מגזר שלישי:** יש לעודד ארגונים יהודיים ולא יהודיים בעלי אג'נדה חיובית כלפי מדינת ישראל והעם היהודי להגביר את פעילותם למען האקדמיה הישראלית בקמפוסים ברחבי העולם, תוך שיתוף פעולה עם סטודנטים וחברי סגל.
 - **סיוע משפטי:** יש לספק סיוע משפטי למוסדות אקדמיים בישראל ולאנשי אקדמיה ישראלים שחוו פגיעה בשל חרם.
 - **מעקב שוטף:** יש להמשיך לעקוב אחר התפתחויות בתחום החרם האקדמי, לבחון את יעילות המאמצים השונים הננקטים ולהתאים את האסטרטגיה בהתאם לצרכים המשתנים.
- מוסד נאמן מחויב להמשיך לתחזק את מסד הנתונים שנבנה במסגרת הפרויקט הנוכחי, לוודא שהוא מעודכן, נוח ונגיש לכל מקבלי ההחלטות הרלבנטיים. צוות המוסד ימשיך לפתח כלים שיעזרו למוסדות ואנשי אקדמיה ישראלים להתמודד עם תופעות החרם, תוך שיתוף פעולה מתמשך עם גורמי ממשל, עמותות וארגונים אחרים בארץ ובעולם הפועלים אף הם כנגד מהלכי החרם האקדמי נגד ישראל.
- אתר הפרויקט בו מוצגים נתונים שונים שנאספו עד כה, אנליזות של הנתונים וכלים שכבר פותחו זמין בקישור:

<https://www.neaman.org.il/project/scholar-shield/>

מסקנה

החרם האקדמי על ישראל מהווה זירת מאבק משמעותית הנוספת לזירות הצבאיות, המדיניות, הכלכליות, המשפטיות והאחרות בהן מתמודדת המדינה מאז ה-7.10. מדובר באתגר רב-מימדי הדורש מענה מקיף ומתמשך. הדו"ח מציג תמונה מפורטת ומבוססת נתונים של התופעה, ומספק המלצות מעשיות ושימות למקבלי החלטות. עם זאת, על מנת להבטיח את עתידה המדעי של ישראל יש להמשיך לעקוב אחר התפתחויות, לנתח את הממצאים, לשפר ולעדכן ללא הרף את הכלים והאסטרטגיות להתמודדות עם החרם.

2 הקדמה

2.1 מעמדה של האקדמיה הישראלית בעולם ושיתופי פעולה איתה

מדינת ישראל, בשל מיקומה הגיאופוליטי הייחודי ואתגריה המתמשכים, נדרשת לבסס את חוסנה הכלכלי, החברתי והביטחוני על יסודות איתנים של חדשנות מדעית וטכנולוגית. לאורך 77 שנות קיומה, הוכיחה ישראל את יכולתה להפוך אתגרים להזדמנויות, תוך הגעה להישגים מרשימים ומיצוב עצמה כמעצמת הייטק עולמית. יכולתה של ישראל לצלוח משברים כלכליים וביטחוניים מורכבים בעשורים האחרונים מדגישה לא רק את היתרונות הטמונים בכלכלה מבוססת ידע, אלא גם את החשיבות הקריטית של מדיניות לאומית התומכת ביצירתיות מדעית-טכנולוגית ובטיפוח הון אנושי איכותי. תשתית זו הוכחה כחיונית לחוסנה ולשגשוגה של המדינה.

עם זאת, האתגרים העכשוויים, ובפרט אירועי ה-7 באוקטובר 2023 והמלחמה שפרצה בעקבותיהם, מציבים את ישראל בפני מציאות מורכבת חדשה. השינויים בדעת הקהל העולמית, המושפעת מתעמולה אנטי-ישראלית חריפה המשולבת לעיתים רבות עם תעמולה אנטישמית ומפעילות תנועת ה-BDS, יחד עם ניסיונות להטיל חרם אקדמי על מוסדות וחוקרים ישראלים, מעלים חששות לגבי יכולתה של ישראל לשמר את מעמדה המוביל בזירה המדעית והטכנולוגית העולמית.

אתגרים אלו מדגישים את הצורך הדחוף בגיבוש אסטרטגיה לאומית מקיפה, שתבטיח את המשך צמיחתה של ישראל כמובילה עולמית בחדשנות ובפיתוח טכנולוגי, תוך התמודדות עם המכשולים הגיאופוליטיים והתדמיתיים הניצבים בפניה. יכולתה של ישראל להתאים את עצמה למציאות המשתנה ולהמשיך לקדם מציאות מדעית וטכנולוגית תהיה מכרעת בשמירה על עוצמתה הכלכלית, החברתית והביטחונית בשנים הבאות.

מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל אחראית ליצור ההון האנושי והידע העומד לרשות העשייה המדעית טכנולוגית בכל מגזרי המשק. מערכת זו עברה התפתחות מרשימה במהלך השנים, כשהאוניברסיטאות והקמפוסים שהוקמו לפני ואחרי קום המדינה היוו את הבסיס להתקדמות מדעית וטכנולוגית מרשימה.

האוניברסיטאות הראשונות בישראל הוקמו עוד לפני קום המדינה, כאשר הטכניון החל את פעילותו ב-1924, האוניברסיטה העברית ב-1925 ומכון ויצמן (שנקרא בתחילת דרכו מכון זיו) ב-1934. לאחר קום המדינה, הוקמו מוסדות נוספים -- אוניברסיטת בר-אילן (1955), אוניברסיטת תל אביב (1956), אוניברסיטת חיפה (1963) ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב (1969).

כיום פועלות בישראל 10 אוניברסיטאות, 29 מכללות אקדמיות ו-22 מכללות לחינוך. בעשור האחרון מכללת אריאל (2012) והמרכז הבינתחומי (2021) הוכרו כאוניברסיטאות ובמאי 2024 המועצה להשכלה גבוהה אישרה הקמת ועדת היגוי למהלך של הפיכת מכללת תל חי לאוניברסיטה.

על פי נתוני הלמ"ס בשנת תשפ"ג (2022/23) למדו לתואר אקדמי **345.3 אלף סטודנטים** (כולל 46.3 אלף סטודנטים שלמדו לתואר ראשון באוניברסיטה הפתוחה). מתוך כ-300 אלף סטודנטים שלמדו לתואר אקדמי בשנת תשפ"ג במוסדות להשכלה גבוהה בישראל (לא כולל תואר ראשון באוניברסיטה הפתוחה): 72% למדו לקראת תואר ראשון; 22% (65.5 אלף) למדו לקראת תואר שני; ו-4% למדו לקראת תואר שלישי.

מעמדה של האקדמיה הישראלית בעולם נבחן באמצעות מדדים בינלאומיים המשווים בין מוסדות להשכלה גבוהה. בהמשך הפרק יוצגו מדדים מקובלים בספרות, המשקפים את דירוגה של האקדמיה הישראלית ואת היקף שיתופי הפעולה הבינלאומיים שלה.

דירוג שנחאי / ARWU / Shanghai Ranking

מדד זה פורסם לראשונה בשנת 2003 כמיזם פנימי להשוואת הישגי המחקר של אוניברסיטאות סין עם אוניברסיטאות אחרות. הדירוג מתפרסם אחת לשנה ונחשב לאחד הדירוגים המובילים בעולם. בשנותיו הראשונות ערכה את הדירוג אוניברסיטת ג'ואו טונג שנחאי, ומאז 2009 נערך הדירוג בידי ארגון עצמאי, Shanghai Ranking Consultancy. הדירוג משווה בין 1,800 מוסדות להשכלה גבוהה ברחבי העולם ומדרג את 1,000 המובילים שבהם.¹

דירוג זה מתמקד בנתונים של מדענים מובילים² (חתני פרס נובל וחוקרים מצוטטים ביותר - Highly Cited Researchers³) ופרסומים מדעיים. ששת האינדיקטורים כוללים: מספר בוגרים ואנשי סגל שזכו בפרסי נובל ופרסים נבחרים אחרים בתחומי מחקר שונים (30%); מספר חוקרים מצוטטים ביותר (20%); מספר המאמרים שפורסמו בכתבי-העת Science ו-Nature (20%); מספר המאמרים שנכללים במאגרים SCIE ו-SSCI (20%); ביצוע אקדמי פר חוקר המחושב באמצעות נרמול 5 המדדים הראשונים לפי מספר החוקרים באוניברסיטה (10%).

הטבלה הבאה מציגה את מספר האוניברסיטאות המדורגות בין מאה האוניברסיטאות המובילות לפי מדד שנחאי לשנים 2019-2024. מהנתונים עולה כי לישראל הייתה קפיצה משמעותית בין 2020 ל-2021: ישראל הכפילה את מספר האוניברסיטאות שלה המדורגות במאה המובילות מ-1 ל-3⁴. משנת 2021 ישראל שומרת על יציבות של 3 אוניברסיטאות ברשימה מכובדת זו (מכון ויצמן למדע, האוניברסיטה העברית, הטכניון). בהתחשב בגודל המדינה, נוכחות של 3 אוניברסיטאות במאה המובילות היא הישג משמעותי. בהקשר זה, ישראל ממוקמת טוב יותר ממדינות בגודל דומה כמו דנמרק (2), בלגיה (2), סינגפור (2). ומשתווה או עולה על מדינות גדולות יותר כמו הולנד (2) ושוודיה (2). ברמה אזורית, עד 2024 ישראל הייתה המדינה היחידה מהמזרח התיכון שמופיעה ברשימה. בשנת 2024 אוניברסיטה אחת מערב הסעודית נכנסה למאה הראשונה.

¹ <https://www.shanghairanking.com/index.html>

² הדירוג ספג ביקורת על המשקל הגבוה (30%) המיוחס לפרס נובל ולמדליית פילדס, חרף העובדה שהזוכים בהם מייצגים רק מקטע מצומצם מפעילות המוסד האקדמי. חולשה נוספת שזוהתה היא ההתעלמות מפקולטות שאינן מועמדות לפרסים אלו, דוגמת מדעי הרוח, משפטים ורוב תחומי מדעי החברה.

³ Highly Cited Researchers ([website](#))

⁴ יש לציין כי המתודולוגיה של דירוג שנחאי עברה שינויים בתקופה זו

טבלה 1: מספר האוניברסיטאות המדורגות בין מאה האוניברסיטאות המובילות לפי מדינה, 2019-2024

2024	2023	2022	2021	2020	2019	
38	38	39	41	43	44	ארצות הברית
13	11	8	7	6	5	סין
8	8	8	8	8	8	בריטניה
5	6	7	7	6	7	אוסטרליה
6	5	4	5	6	4	צרפת
5	5	4	5	5	5	שווייץ
3	5	5	4	4	4	קנדה
4	4	4	4	4	4	גרמניה
2	4	4	3	4	4	הולנד
2	3	3	3	3	3	שוודיה
2	3	3	3	3	3	יפן
3	3	3	3	1	1	ישראל
2	2	2	2	2	2	דנמרק
2	2	2	2	2	2	בלגיה
2	2	2	2	2	2	סינגפור
1	1	1	1	1	1	נורבגיה
1		1	1	1	1	פינלנד
1	1	1				הונג קונג
1						ערב הסעודית

פרסומים ושיתופי פעולה

האוניברסיטאות בישראל מאופיינות בשיעור גבוה למדי של פרסומים עליהם חתומים מחברים מישראל וממדינות אחרות. שיעור זה משתנה מאוניברסיטה לאוניברסיטה וכמובן גם בהתאם לתחומי הדעת השונים (למשל, הוא נוטה להיות גבוה יותר בהנדסה ומדעים מדויקים מאשר במדעי החברה והרוח). עובדה זו נובעת בין השאר מכך שחלק גדול של חברי הסגל במוסדות להשכלה גבוהה בישראל עשו את לימודי הדוקטורט או השתלמות הפוסטדוקטורט שלהם בחו"ל. כמעט כל חברי הסגל בישראל מעדיפים לעשות את השבתונים שלהם בחו"ל ואחוז גבוה מאוד מאותם חוקרים משתתפים באחד או כמה כנסים מקצועיים בחו"ל מדי שנה. כל אלו יוצרים עבורם רשת ענפה של עמיתים איתם נוח יחסית לשתף פעולה. תמונת מצב זו מעידה על החשיבות העצומה של שית"פ בינלאומי לעתידו של המחקר בישראל. תרחיש בו חוקרים זרים מסרבים לשתף פעולה עם ישראלים ינחית מכה קשה על היקף ואיכות המחקר בישראל.

לכל אוניברסיטה בישראל יש רשימה מכובדת של הסכמים עליהם היא חתמה עם אוניברסיטאות ומוסדות מחקר בחו"ל. בחלק מן המקרים מדובר בהסכמים ארוכי טווח הנפרשים על פני שנים ארוכות, במקרים אחרים מדובר על הסכמים עם אופק קצוב של מספר שנים בודדות ובמקצת המקרים מדובר על הסכמים קצרי טווח שנועדו להשגת מטרה ספציפית. ההילה שנקשרה לישראל כ"אומת הסטארטאפ" הביאה לכאן משלחות רבות של נציגים מאוניברסיטאות ברחבי העולם שביקשו ללמוד מהו "המתכון הסודי" העומד

מאחורי תופעת החדשנות והיזמות בישראל ומהו חלקן של האוניברסיטאות ביצירת המתכון הזה. תופעה זו הביאה למאות רבות של הסכמי שת"פ בינלאומי אלא שברוב המקרים האלו היה מדובר על ניירות שהונחו על המדף ולא באמת תרמו לשת"פ של ממש. שת"פים משמעותיים ויציבים מלווים בדרך כלל גם במשאבים תומכים ואלו מגיעים מכספי תורמים או מתמיכה ממשלתית או מוסדית במדינות שונות.

הטכניון יצר רף חדש של שת"פ עם "פיים ע"י הקמת שלוחות בחו"ל. הראשונה היא תולדה של שת"פ עם אוניברסיטה קורנל להקמת מיזם אוניברסיטאי חדש הנקרא קורנל טק באי רוזוולד בניו יורק בשנת 2013 והשנייה היא המיזם המשותף עם אוניברסיטה שאנטו במחוז גוואנגדונג בסין שהושק ב-2017. כל אחד משני המיזמים לווה בתמיכה כספית של מעל למאה מיליון דולר מתרומות של נדבנים בארה"ב ובסין.

בהקשר לנושא הדו"ח הנוכחי, ראוי לציין כי הניסיונות לפגוע במיזם המשותף של הטכניון ואוני' קורנל בניו יורק החלו מיד עם השקתו. בתחילת דרכו של המיזם הוא קבל מעון זמני בבניין גוגל בעיר ניו יורק. מדי יום שלישי אחה"צ הייתה מתייצבת על המדרכה ממול לבניין גוגל משמרת מחאה של נשים (רובן יהודיות) עם שלטים בגנות השת"פ הזה וקריאה לאוניברסיטת קורנל להתנער מן המיזם.

2.2 המצוינות המדעית והטכנולוגית של האקדמיה הישראלית

המחקר האקדמי בישראל מתאפיין בהישגים משמעותיים ביחס לגודלה של המדינה. הישגים אלו באים לידי ביטוי במגוון תחומים ובהם טכנולוגיות דיגיטליות (בינה מלאכותית, סייבר, חישוביות קוואנטית וכיו"ב); מדעי החיים (תרופות, מכשור רפואי, ביולוגיה סינטטית, ועוד); קיימות (אנרגיה מתחדשת, טכנולוגיות מים חקלאות, ועוד). כל אלו יצרו תרומה ייחודית של האקדמיה הישראלית לקידמה העולמית ולפיתוח הכלכלי והחברתי של מדינת ישראל.

המוסדות האקדמיים בישראל מדורגים בעקביות בין המובילים במדדים עולמיים, ומשמשים מצע לפעילות מחקרית רחבת היקף בעלת השפעה גלובלית. בנוסף לדירוג הגבוה של האוניברסיטאות בישראל עפ"י מדד שנגחאי שכבר הוזכר מקודם, ישראל ממוקמת במקום השלישי בעולם בדירוג המדינות לפי מספר הזכויות בפרס טיורינג במדעי המחשב⁵ עם שישה זוכים בין השנים 1966-2023 (לצורך השוואה, במקום השני – בריטניה עם 7 זוכים). הישגי החוקרים הישראלים מדגישים את תרומתם לקידום הידע האנושי.

האוניברסיטאות הישראליות מככבות במדד הבוגרים יזמי ההייטק של Pitchbook. אוניברסיטת תל אביב במקום ה-7 בעולם במדד היזמות של 2024 - האוניברסיטה היחידה מחוץ לארה"ב שמדורגת בעשירייה הפותחת. ארבע אוניברסיטאות ישראליות נוספות נכנסו לרשימת 50 הראשונות בדירוג היוקרתי: הטכניון במקום ה-16, האוניברסיטה העברית במקום ה-30, אוניברסיטת רייכמן במקום ה-42, ואוניברסיטת בן גוריון במקום ה-47.⁶

המוסדות האקדמיים בישראל מצליחים לזכות במענקי מחקר תחרותיים בינלאומיים בשיעור גבוה יחסית לגודל המדינה. בתוכנית המסגרת האירופית למחקר וחדשנות (Horizon 2020), ישראל היא אחת המדינות

⁵ ACM Turing Awards By Nation [[website](#)]

⁶ אוניברסיטת תל אביב במקום ה-7 בעולם במדד היזמות של בוגרות ובוגרי המוסדות הטובים בעולם. אוניברסיטת ת"א. ספטמבר 2024 [מקור]

הלא-אירופיות המובילות בזכייה במענקים אלו⁷ (מדורגת במקום השלישי⁸ לפי Rank Participations). ישראל מדורגת במקום הראשון לפי Rank seal of excellence⁸ של הורייזן 2020 - תו איכות שמוענק להצעות מחקר שהגיעו לציון גבוה במיוחד (לרוב מעבר לסף המימון).

מועצת המחקר האירופית (European Research Council) מעניקה מענקים יוקרתיים לחוקרים מצטיינים; מאז כינונה של תוכנית HORIZON בשנת 2020 ועד מאי 2022, 472 חוקרים ישראלים זכו במענקי ERC למחקר פורץ דרך בהיקף כולל של 661 מיליוני איירו⁹. היקף זה מציב את ישראל (יחד עם שווייץ) בקבוצת המדינות המובילות בזכייה אלו. מענקים אלה מאפשרים לחוקרים לפתח מחקרים פורצי דרך בתחומים רבים, ותורמים לחיזוק מעמדה של ישראל כחלק בלתי נפרד מקהילת המחקר הגלובלית.

תחומי מצוינות

מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל מהווה מוקד חדשנות מחקרית ויישומית, אשר הובילה במרוצת השנים לפיתוחים טכנולוגיים פורצי דרך בתחומי המדע, הרפואה, ההנדסה והחקלאות. להלן סקירה של מספר המצאות בולטות שפותחו באוניברסיטאות השונות ברחבי הארץ, המשקפות את השפעתו המשמעותית של המחקר האקדמי הישראלי על הקידמה הטכנולוגית ברמה הבין-לאומית.

» מדעי המחשב ומדעי הנתונים

ישראל מדורגת בין המובילות בעולם בתחומים אלו, עם תרומות משמעותיות לאלגוריתמיקה, בינה מלאכותית, אבטחת מידע וקריפטוגרפיה. מחקרים פורצי דרך בתחומים אלו הובילו ליישומים טכנולוגיים רבים וחברות הזנק מצליחות. פרופ' עדי שמיר מהמכון למדעי המחשב במכון ויצמן פיתח את אלגוריתם RSA (יחד עם ריבסט ואדלמן), אלגוריתם המהווה תשתית לאבטחת מידע דיגיטלי בעולם. בנוסף, פיתוח שיטת ה-differential cryptanalysis על ידי שמיר ובירו שהובילה למהפכה בניתוח מערכות הצפנה.¹⁰

פיתוח הדיסק-און-קי (USB Flash Drive): פיתוח טכנולוגיית אחסון הנתונים הניידת של דב מורן (בוגר הטכניון) בשילוב עם מחקר שנערך באוניברסיטת תל אביב¹¹ וחברת M-Systems, הפך לכלי אחסון סטנדרטי בעולם הטכנולוגיה.¹²

טכנולוגיות שפותחו באוניברסיטה העברית כוללות אלגוריתם לחידוד תמונה, אשר שיפר משמעותית את איכות העיבוד הדיגיטלי ונרכש על ידי חברת תוכנה עולמית. בנוסף, פותח אלגוריתם מתקדם לתקצור סרטוני וידאו, המאפשר סיכום אוטומטי של תכנים מצולמים. פיתוח נוסף הוא EyeMusic – מערכת ההופכת תמונה חזותית למוזיקה, ומספקת פתרון נגישות לעיוורים באמצעות ייצוג שמיעתי של פרטי התמונה.¹⁴

⁷ Stories of particularly successful EU-funded research projects involving Israel [website]

⁸ Ranking of Israel in H2020 [website]

⁹ שיתוף הפעולה המחקרי-מדעי עם האיחוד האירופי בתוכנית "הורייזן 2020". המועצה להשכלה גבוהה. מאי 2022 [מקור]

¹⁰ עדי שמיר. ויקיפדיה [מקור]

¹¹ סנדיסק מצטרפת לקרן מסחור הידע של אוניברסיטת תל אביב. TheMarker. נובמבר 2013 [מקור]

¹² ההמצאה שנבעה מצורך בכנס - ושינתה את העולם: כך נולד הדיסק און קי. YNET. ינואר 2024 [מקור]

פרופ' אמנון שעשוע מהאוניברסיטה העברית הוביל את פיתוח טכנולוגיות החישה על בסיסן הוקמה חברת מובילאיי שנמכרה לפני כעשור לאינטל תמורת יותר מ-15 מיליארד דולר ושולבה כחלק אינטגרלי ברכבים הנמכרים כיום ע"י חברות הרכב המובילות בעולם.

חשוב לציין שישראל ממוקמת במקום השלישי בעולם בדירוג המדינות של AI Startups שמדרגים לפי חברות הסטארטאפ בתחומי הבינה המלאכותית. ארה"ב ממוקמת במקום הראשון בדירוג זה, ואחריה – בריטניה.¹³

» מדעים מדויקים

תחומי הפיזיקה, הכימיה והמתמטיקה מציגים הישגים מרשימים עם תרומות משמעותיות לתיאוריה הקוונטית, מדע החומרים וקריפטוגרפיה מתמטית. לדוגמה, פיתוח מד-חום סורק קוונטי, הרגיש בעולם ופועל ללא מגע ישיר בדוגמת החומר הנמדדת; המערכת פותחה ע"י פרופ' אלי זלדוב ותלמיד המחקר דורי הלברטל מהמחלקה לפיזיקה במכון ויצמן למדע¹⁴. חברת קוואנטום סורס שהוקמה ע"ח חוקרי מכון ויצמן נחשבת היום ככוכב עולה בתחום המתפתח של חישה קוואנטית.

באוניברסיטת תל אביב פותחו שיטות להעברת מפתחות הצפנה באמצעות סיבים אופטיים, תוך שימוש בתכונות ייחודיות של הפוטונים לאבטחת מידע. באוניברסיטת בן-גוריון פותחה שיטה להצפנה אופטית מתקדמת המבוססת על מריחה של המידע הן בתדר והן בציר הזמן – טכניקה המסתירה את האות בתוך רעשי הרקע של הסיב האופטי, ובכך משפרת את רמת האבטחה בתקשורת אופטית.¹⁴

» חקלאות וניהול משאבי מים

המחקר בתחומים אלו הוביל לפיתוחים פורצי דרך בחקלאות מדייקת, השבחת זנים עמידים לתנאי אקלים קשים וטכנולוגיות להתפלת מים וטיהור שפכים¹⁵ שאומצו ברחבי העולם וסייעו לישראל להתמודד עם מצוקת המים.

הפקולטה לחקלאות של האוניברסיטה העברית הובילה שני פיתוחים בולטים: האחד הוא טכנולוגיית TraitUP, המאפשרת החדרת חומרים גנטיים לזרעים מבלי לשנות את הדנ"א, ובכך משפרת את תכונות היבול במהירות ויעילות. הפיתוח השני הוא זן עגבניה חדש, "עגבניית דניאלה", המאופיין בעמידות גבוהה, חיי מדף ארוכים ויבול עשיר, שהפך לאחד מהזנים הנפוצים בעולם.¹⁴

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב מהווה מוקד מחקרי מוביל בתחומי החקלאות בתנאי קיצון וניהול בר-קיימא של משאבי מים. חוקרי המוסד עוסקים בפיתוח פתרונות חדשניים להתמודדות עם שינויי אקלים, יעול השימוש במים באזורים צחיחים, ושיפור יבולים תוך שימור הקרקע והמערכת האקולוגית. אחד הפיתוחים הבולטים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב בתחום החקלאות והמים הוא השימוש בטכנולוגיות השקיה מדויקות וניהול דישון באזורים צחיחים, המתבצע במסגרת מכון המחקר לחקלאות מדברית בשלוחת שדה בוקר. המחקרים במכון זה מתמקדים בפיתוח שיטות השקיה ודישון יעילות, המותאמות לתנאי המדבר, במטרה לשפר את פריון היבולים ולשמר את משאבי המים. שיטות אלו כוללות שימוש בטכנולוגיות השקיה מדויקות וניהול דישון

¹³ AI Startups [website]. Startups are ranked based on their total funding amount.

¹⁴ המצאות בישראל. ויקיפדיה [מקור]

¹⁵ Innovations, K. (2017). Water Management in Israel.

מותאם, המאפשרות חקלאות בת-קיימא באזורים צחיחים. בנוסף, מכון צוקרברג לחקר המים, הפועל אף הוא בשלוחת שדה בוקר, מתמקד בפיתוח טכנולוגיות מתקדמות להתפלת מים וטיפול במים לשימוש חקלאי ותעשייתי.^{16, 17}

» מדעי החיים והרפואה

החדשנות הישראלית עומדת מאחורי כמה מההתקדמויות הרפואיות המרשימות ביותר בעשורים האחרונים. בין הדוגמאות הבולטות ניתן למנות את השלד החיצוני האישי ReWalk המאפשר לאנשים עם שיתוק ללכת שפוח ע"י בוגר הטכניון ד"ר עמית גופר ונמכר כיום ע"י חברת Lifeward; את ה-PillCam של Given Imaging (כיום Medtronic) המאפשר הדמיה של מערכת העיכול שפיתוחו נעשה ע"י בוגרי הטכניון; התרופה פורצת הדרך Copaxone לטיפול בטרשת נפוצה שפותחה ע"י חוקרי מכון ויצמן¹⁸, ותרופת האזילקט¹⁹ (Azilect) לטיפול במחלת פרקינסון שפותחה ע"י חוקרי הטכניון.

חוקרי מכון ויצמן מובילים שורת פיתוחים חדשניים בתחומים של רפואה מותאמת אישית ורפואה מונעת. באחד המחקרים, פותח מודל בינה מלאכותית לחיזוי רמות הסוכר בדם בהתבסס על נתוני בריאות אישיים – פיתוח שמאפשר גילוי מוקדם וניהול מיטבי של סוכרת²⁰. מחקר נוסף, שבוצע בשיתוף עם המרכז הרפואי בילינסון, חשף קשר מובהק בין הרכב חיידקי המעי לבין סיכון להתקפי לב – ממצא המצביע על פוטנציאל טיפולי במניפולציה של המיקרוביום האנושי²¹. במקביל, פותחה במכון שיטה למיפוי כלל החלבונים המופרשים מהגוף דרך מערכת העיכול, המאפשרת ניתוח מדויק של הרכב התזונה ופעילות חיידקי המעי, ומהווה כלי מחקרי חשוב לפיתוח תובנות חדשות על בריאות מערכת העיכול²².

אוניברסיטת תל אביב, בשיתוף עם אוניברסיטת הרווארד ובית החולים בריגהאם בבוסטון, פיתחה קפסולה אנדוסקופית זעירה המונחת מרחוק, אשר מיועדת לשיטוט בתוך גוף האדם. טכנולוגיה זו מאפשרת ביצוע בדיקות פנימיות לא פולשניות בדיוק רב, תוך שליטה חיצונית במסלול התקדמות הקפסולה. מדובר בפריצת דרך בתחום הרובוטיקה הרפואית וההדמיה הלא פולשנית²³.

באוניברסיטה העברית פותח תכשיר רפואי לטיפול במחלת האלצהיימר המבוסס על עיכוב אנזימטי, ונחשב לאחת מהתרופות המרכזיות בתחום זה. באוניברסיטת בר-אילן פותחו שורה של מכשירים רפואיים מבוססי אופטיקה, בהם האופטופון – מכשיר לחישה מרחוק באמצעות אור – חישן דופק אופטי הנמצא בשימוש במכשירים לבישים, וסיב אופטי דק במיוחד לשימוש באנדוסקופיה לכלי דם. באוניברסיטת בן-גוריון בנגב

¹⁶ The Department of Desalination & Water Treatment [website]

¹⁷ 10 Israeli products on TIME's Best Inventions of 2024 list. israel21c. November 2024 [source]

¹⁸ The top 12 most amazing Israeli medical advances. israel21c. December 2024 [source]

¹⁹ רסג'ילין. ויקיפדיה [מקור]

²⁰ חוקרי מכון ויצמן, NVIDIA-I Pheno.AI פיתחו מודל בינה מלאכותית יוצרת לחיזוי רמות הסוכר בדם עד 4 שנים קדימה. הידען. נובמבר 2024 [מקור]

²¹ מחקר פורץ דרך של מערך הקרדילוגיה בבילינסון בשיתוף עם מכון ויצמן למדע מצא קשר בין הרכב חיידקי המעי להתקפי לב. כללית.

פברואר 2022 [מקור]

²² שיטה חדשה שפותחה במכון ויצמן חושפת את סודות חיידקי המעי. DoctorsOnly. ינואר 2025 [מקור]

²³ המצאות בישראל. ויקיפדיה [מקור]

פותחה מצלמה אולטרה-ספקטראלית ממוזערת, המציעה פתרון מתקדם לדימות ברזולוציה גבוהה למגוון יישומים רפואיים.²³

פיתוח נוסף של האוניברסיטה העברית מציג מערכת ביוטכנולוגית לתרגום אותות עצביים מהמוח לתנועה ויזואלית המוצגת בזמן אמת על גבי צג מחשב. טכנולוגיה זו, המשלבת מדעי המוח עם מדעי המחשב, מספקת תשתית לממשקי מוח-מחשב (BCI) ועשויה לתרום לתחום השיקום הנירולוגי ולפיתוח פתרונות נגישות.¹⁴

סיכום

הפיתוחים שתוארו לעיל ממחישים את רוחב היריעה של פעילות המחקר והפיתוח באוניברסיטאות בישראל, ואת תרומתה למגוון תחומי ידע. הישגים אלו משקפים את המעבר מהידע התיאורטי ליישומים מעשיים בתחומים כגון רפואה, תעשייה, חקלאות וטכנולוגיה, תוך שילוב בין מצוינות מדעית לחדשנות טכנולוגית. תוצרים אלה תורמים להעמקת הידע האנושי, ומסייעים בהתמודדות עם אתגרים מקומיים וגלובליים כאחד. עדות לכך ניתן למצוא גם במדד PitchBook ליזמות הייטק, שבו מדורגות חמש אוניברסיטאות ישראליות בין 50 המובילות בעולם במספר הבוגרים שהקימו חברות הזנק.

חשוב גם לציין כי מעבר לתרומה הישירה של המחקר הנעשה בקמפוסים של האוניברסיטאות, קיימת תרומה עקיפה הבאה לידי ביטוי בחדשנות ופריצות דרך של בוגרי האקדמיה הישראלית בתחומים של הייטק, רפואה, חקלאות, בטחון ועוד. דוגמה בולטת לכך מהעת האחרונה היא האקזיט הגדול בתולדות ישראל – מכירת חברת וויז לגוגל במרץ 2025 בסכום של 32 מיליארד דולר; עסקה זו מוגדרת כאחת מעשר הרכישות הגדולות בתולדות הטכנולוגיה העולמית. ארבעת מייסדי החברה הם בוגרי האוניברסיטאות הישראליות: אסף רפפורט ויונן קוסטיקה מחזיקים בתואר שני במדעי המחשב מהטכניון, עמי לוטבק מחזיק בתואר שני במדעי המחשב מהאוניברסיטה העברית, ורועי רזניק למד מדעי המחשב באוניברסיטה הפתוחה.²⁴

²⁴ האקזיט הגדול בתולדות ישראל: וויז תימכר לגוגל ב-32 מיליארד דולר. גלובס. מרץ 2025 [מקור]

2.3 רקע על תנועת ה-BDS

כללי

תנועת ה-BDS (Boycott, Divestment, and Sanctions) היא קמפיין בינלאומי שמטרתו הגברת הלחץ הפוליטי והכלכלי על ישראל. התנועה מוגדרת על ידי מוביליה כ'תנועת מחאה או התנגדות למדיניות מדינת ישראל בנושא הפלסטיני' (Bakan & Abu-Laban, 2009). את שורשיה של התנועה ניתן לייחס לוועידת דרבן של האו"ם ב-2001 (UN Durban Conference on Racism) שבה הצהירה רשת של ארגונים לא ממשלתיים (NGOs) על תמיכה בחרמות נגד ישראל במסווה של הגנה על זכויות אדם ומשפט בינלאומי. הקריאה העולמית הרשמית ל-BDS פורסמה ב-7 ביולי 2005, ואושרה על ידי למעלה מ-170 עמותות וארגונים פלסטיניים ופרו-פלסטיניים. (Munayyer, 2016), (Morrison, 2015).

תנועת ה-BDS מנסה לרתום את החברה האזרחית להפעלת לחץ תוך עקיפת הדיפלומטיה המדינתית שנתפסת על ידי מובילי התנועה כמוטה, וזאת בהשראת תנועות האנטי-אפרטהייד בתקופת שלטון האפרטהייד בדרום אפריקה (Bakan & Abu-Laban, 2009), (Yi & Phillips, 2015).

התנועה צברה אחיזה משמעותית במקומות שונים בעולם, במיוחד באירופה ובצפון אמריקה, שם היא זוכה לסולידריות רעיונית על ידי מוסדות אקדמיים, איגודי עובדים וארגוני זכויות אדם. תמיכה זו ממוסגרת לעתים קרובות בתוך שיח רחב יותר של זכויות אדם וצדק חברתי, הפונה לתנועות פרוגרסיביות הדוגלות בשוויון ובאנטי גזענות (Steinberg, 2023) (Monterescu & Kaddar). למרבה הצער, גם בישראל ישנם תומכים במטרות תנועת ה-BDS, בעיקר פעילים חברתיים מתחומי האומנות והאקדמיה. אחד הבולטים בהם הוא ההיסטוריון פרופ' אילן פפה, לשעבר מרצה באוניברסיטת חיפה והיום מרצה באוניברסיטת אקסטר בבריטניה. לפי פפה, האקדמיה הישראלית שותפה במישרין או בעקיפין למה שנתפס בעיניו כפשעים שמבצעת מדינת ישראל בעם הפלסטיני (ראו למשל Cassen & Pappé, 2024).

במקביל קיימת ברחבי העולם התנגדות לתנועת ה-BDS בעיקר מארגונים וממשלות פרו-ישראליות הטוענות כי היא אנטישמית מטבעה ומערערת את הלגיטימיות של מדינת ישראל וכן כי היא מסמנת את ישראל בלבד תוך התעלמות מהפרות בוטות של זכויות אדם במדינות אחרות (Fishman, (Sheskin & Felson, 2016), (Chaitin, Steinberg & Steinberg, 2017), (2012).

פרופ' קרי נלסון מציג את תנועת ה-BDS כתנועה שמטרתה אינה רק להפעיל לחץ על מדיניות ישראל אלא לערער את עצם הלגיטימציה של המדינה היהודית. בספרו Israel Denial: Anti-Zionism, Anti-Semitism, & The Faculty Campaign Against the Jewish State, נלסון טוען כי תומכי BDS נוקטים בדרכים של "שלילת ישראל" – תהליך שמטרתו לייצר הכפשה מגמתית של ישראל ולעוות את העובדות ההיסטוריות על מנת ליצור תדמית עוינת כלפי המדינה. הוא משווה את שלילת הלגיטימציה של ישראל להכחשת השואה, בשל השימוש בעיוותי עובדות מתוך כוונה לפגוע במדינה היהודית (Nelson, 2019). בספרו The Case Against Academic Boycotts of Israel, מדגיש נלסון בהקשר של ה-BDS האקדמי והתרבותי כי מטרות התנועה חורגות בהרבה מביקורת כלפי מדיניות ספציפית של ישראל, ומתמקדות בניסיונות לערער את הלגיטימיות הפוליטית והתרבותית של המדינה (Nelson, 2015).

השפעת תנועת ה-BDS

במהלך השנים היו לתנועת ה-BDS השפעות שונות הן בתוך ישראל והן מחוץ לה:

מבחינה **חברתית-פוליטית** התנועה הצליחה לעורר מודעות בינלאומית לסכסוך הישראלי-פלסטיני בעיקר סביב הנושא של זכויות אדם, דבר שהגדיל את הקיטוב בשיח הבינלאומי בין תומכי למתנגדי ישראל (Morrison, 2020). התנועה השפיעה גם על השיח הפנים ישראלי בו היא נתפסת לעיתים כאיום פוטנציאלי על היציבות הכלכלית של ישראל. (Topor, 2021).

ההשפעה בפועל של תנועת ה-BDS מהבחינה **הכלכלית** היא מעורבת. ישנם מחקרים הטוענים שלתנועה כמעט ואין השפעה על הכלכלה הישראלית בכללותה ובפרט על היציבות וקשרי המסחר החזקים והענפים עם מעצמות עולמיות. קיימת השפעה על סקטורים ספציפיים, למשל ביטול אירועי תרבות כאשר לרוב הנזק אינו משמעותי מהבחינה הכלכלית, אך לעיתים יש לו חשיבות ברמה הסמלית. (Barkay & Shamir, 2020), (Katz, 2014).

לפעילות ה-BDS הייתה הצלחה מסוימת **באקדמיה** בעולם המערבי, שם נרשמו אירועים של סירוב של חוקרים בכירים לקיים קשרים עם ישראל, של אגודות סטודנטים שהצביעו בעד הדרישה למשך כספים שכבר הושקעו בחברות ישראליות וכן של אגודות מקצועיות ומחלקות אוניברסיטאות, במיוחד במדעי הרוח, ובמידה פחותה במדעי החברה, שהצהירו על מדיניות של החרמת אגודות או מחלקות ישראליות מקבילות (הלר, 2017) (ראו פירוט בהמשך).

ישנם חוקרים הטוענים שמטרת תנועת ה-BDS, בעיקר ברובד הסמלי שלה, איננה מתמקדת בפגיעה כלכלית ישירה ומיידית אלא בדה-לגיטימציה בזירה הבינלאומית ויצירת לחץ על ישראל (ראו למשל Hutchison, 2017, Fahlevi, 2023, Jones, 2018). תמיכה פאסיבית או סמויה של אינדיבידואלים או מוסדות במטרות ה-BDS יכולה לבוא לידי ביטוי במספר אופנים ובהם:

- הימנעות משיתופי פעולה (תרבותיים, אקדמיים ואף מסחריים)
- שתיקה בנוגע לפעולות החרם
- מעורבות סלקטיבית (שיתוף פעולה עם יחידים אך לא עם מוסדות, אחת מהאסטרטגיות הבולטות של ה-BDS) (Garasic & Keinan, 2015).

ראוי להבחין בין השתתפות גלויה בחרם להשתתפות סמויה בו. חברי תנועת ה-BDS או אנשים התומכים במטרותיה עשויים להשתתף בפעילות חרם והם יכולים לבחור האם להצהיר או לא להצהיר על תמיכתם בחרם על ישראל. תתכן גם פעילות חרם שאיננה נובעת מתמיכה במטרות החרם. Hale (2008), למשל, מציע שאנשי אקדמיה עלולים לחשוש מההשלכות מקצועיות כמו נידוי על ידי עמיתים או התמודדות עם תגובה מוסדית ומעדיפים לעיתים לנקוט בדרך פעולה פרגמטית שאין מאחוריה מניעים פוליטיים במטרה להימנע ממחלוקת. המשמעות היא שאנשי אקדמיה עלולים להפסיק קשרים עם מוסדות ואישים ישראלים גם אם אינם תומכים במטרות ה-BDS (Gould, 2013).

תמיכה סמויה, בין אם איננה מוצהרת או שהיא נובעת ממניעים פרגמטיים שאינם פוליטיים מהווה אתגר משמעותי לפעילות כנגד החרם (Gerstenfeld, 2003).

ביקורת על תנועת ה-BDS

ביקורת כללית

תנועת ה-BDS נגד ישראל עוררה ביקורת רבה סביב המניעים וההשלכות האפשריות שלה. להלן מספר טענות העולות בהקשר זה:

» אנטי-ציונות ואנטישמיות

הביקורת הנוקבת ביותר על תנועת ה-BDS היא על אנטישמיות במסווה של אנטי-ציונות. הרטוריקה בה משתמשת התנועה, כולל קריאות לבידוד והשמדת המדינה היהודית, הן קריאות אנטישמיות מטבען. קריאות אלו אינן קשורות למדיניות זו או אחרת של ממשלת ישראל אלא לעצם קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית וערעור על זכותם של יהודים למדינה (Fishman, 2012). התנועה משתמשת בשפה ופעולות שהן המשך ישיר של נרטיבים אנטישמיים היסטוריים, מה שמצביע על תנועה שאיננה פוליטית אלא אנטי יהודית (Nelson, 2015), (Nelson, 2019), (Fishman, 2012), (Sheskin & Felson, 2016), (Murciano, 2020).

» הטיות אידאולוגיות

המבקרים טוענים שההתמקדות הבלעדית של התנועה בישראל מתעלמת מעוולות גלובליות אחרות, כמו אלה במשטרים אוטוריטריים או מדינות עם הפרות חמורות של זכויות אדם. מיקוד סלקטיבי זה מעלה שאלות לגבי המניעים והעדיפויות של התנועה (De Shalit, 2016), (Sheskin & Felson 2016).

» פגיעה במטרות של שלום ובטחון אזורי

המבקרים טוענים שה-BDS היא תנועה שפועלת כנגד המטרה של השגת שלום ובטחון באזור. האסטרטגיות בהן היא משתמשת כמו קריאות לחרם על האקדמיה פוגעות בחופש ובדיאלוג שהוא חיוני לפתרון קונפליקטים (Yi & Phillips, 2015).

» פירוש שגוי של תהליכים היסטוריים

התמיכה ב-BDS והקריאה באקדמיה ל-divestment נובעת במידה רבה מנרטיבים הנפוצים במחקרים אמריקאים ומחקר התרבות הילידית-אמריקאית. נרטיבים אלו של אנטי-קולוניאליזם ואנטי-אימפריאליזם מעידים על כך שהתנועה ותומכיה שוגים בהבנת הקשר ומורכבות היסטורית. הבנה חלקית או מוטה של הנושאים משפיעה על גישת התנועה להשגת מטרותיה (J. Pegues, 2016).

השוואת ישראל לדרום אפריקה בתקופת האפרטהייד נתפסת אצל המבקרים את תנועת ה-BDS גם היא כקריאה לא נכונה של תהליכים היסטוריים. למתיישבים הלבנים שהגיעו לדרום אפריקה החל במאה ה-16 לא הייתה שום זיקה היסטורית למקום ומבחינתם השחורים שגרו שם לפנייהם היו גזע נחות שנועד רק לשרת אותם. מנגד, העם היהודי שגורש מישראל לפני 2000 שנה, הרבה לפני תחילתו של האיסלם וכמעט 1900 שנה לפני שהחלה להתגבש זהות לאומית פלסטינית, שמר על זהות רגשית עם ישראל ובמיוחד עם בירתה

ירושלים לאורך כל השנים. חוסר הבנה בסיסי זה גורם לכך שהקריאה לחרם איננה מקרבת את האפשרות לפתרון הקונפליקט. (Topor, 2021)

» שימוש כמרכיב במאבק של תנועות קיצון

תנועת ה-BDS נתפסת כיוזמת חרם טרנס-לאומית המיישרת קו עם האידיאולוגיות האנטי-אימפריאליסטיות והאנטי-קולוניאליות של השמאל הקיצוני. יישור קו זה בולט במיוחד בארצות הברית ובאירופה, שם התנועה צברה אחיזה משמעותית בקרב קבוצות שמאל הרואות בישראל סמל של אימפריאליזם ודיכוי מערבי (Lustick & Shils 2022). מסגורה ישראל כמבחן לקמוס לזכויות אדם וצדק מצטלב עם הביקורת הרחבה יותר של השמאל הקיצוני על מבני הכוח העולמיים. חוגים אקדמיים ואקטיביסטיים אימצו את ה-BDS ככלי לפעולה פוליטית ומציגים אותו לעתים קרובות כחלק ממאבק גדול יותר נגד עוולות מערכתיות (Divine, 2023).

» ביקורת על פגיעה בעקרונות האקדמיה

גם בקרב הרואים ב-BDS תנועה הנלחמת במה שהיא תופסת כחוסר צדק ישנה ביקורת על הבחירה לעשות זאת בדרך החותרת תחת עקרונות האקדמיה. להלן מספר טענות בנושא:

» שלילת חופש אקדמי כנשק להשגת מטרות

פעילות תנועת ה-BDS משתיקה קולות שלא מסכימים איתה. המשמעות היא שבנושא הפלסטיני יש ניסיון ליצור חריגה מעקרון החופש האקדמי ("Palestine exception to academic freedom") הנתפסת כמנגנון לחניקת התנגדות וביקורת על התנועה עצמה, במחיר של נזק לשיח האקדמי הפתוח (Fúnez-Flores, 2024). הניסיון לבודד וליצור סטיגמה שלילית זולג עם הזמן לכלל החוקרים היהודים, בעיקר בארה"ב, ונתפס כטקטיקה לדחיקת קולות יהודים באקדמיה (Kramer, 2021). התעקשות תנועת ה-BDS שתומכיה ימנעו מקשר עם חוקרים שלהם דעות שונות מחלישה את המסורת האקדמית של דיון פתוח, חילופי רעיונות וביטוי חופשי (Elman, 2023) ומהווה הפועל צנזורה על הפעילות האקדמית (Wattad, 2011), (De Shalit, 2016).

» התערבות פוליטית בחופש האקדמי

תנועת ה-BDS נתפסת כחלק מדפוס רחב יותר של התערבות פוליטית במוסדות להשכלה הגבוהה המהווה איום על החופש האקדמי. התערבות פוליטית יכולה להתבטא כלחץ מצד גורמים פוליטיים על תורמים מה שיכול להוביל לדיכוי של נקודות מבט אקדמיות מסוימות או אג'נדות מחקריות מסוימות (Kagee, 2022), (Jecker, Verweij, Ravitsky, Wangmo, Ghaly, 2023). קטיעת קשרים עם חוקרים ישראלים בהשראת תנועת ה-BDS משמעותה תיעדוף של אג'נדה פוליטית על פני שיתוף פעולה מחקרי (Wattad, 2015).

» יצירת אווירה מתוחה בקמפוסים

תנועת ה-BDS יוצרת אקלים רעיל בקמפוסים של אוניברסיטאות, במיוחד בארצות הברית. פעילי BDS מנדים סטודנטים יהודים-ציונים ומונעים מהם להשתתף באופן מלא בחיי הקמפוס (Elman, 2023). התנהגות

תוקפנית של פעילים אנטי-ישראלים, כמו שיבוש פגישות ושימוש בשפה מתלהמת תורמת לקיטוב בין הסטודנטים ואיננה מאפשרת דיאלוג (Nelson & Brahm 2014).

» השפעה על חדשנות והתקדמות חברתית

כפי שנאמר בסעיף הקודם, עד כה לא הייתה השפעה משמעותית לקריאה לחרם והסטת השקעות על תחומי המדעים וההנדסה או על החדשנות הישראלית. חלק ניכר מהקריאות להסטת השקעות התקבלו בגופי סטודנטים ולא על ידי הגופים באוניברסיטאות המוסמכים להחליט על השקעות. אם היו הצלחות הן היו במישור הסמלי ולא הפרקטי עם מיקוד בדה-לגיטימציה ולא בפגיעה פעילה בחדשנות. עם זאת, פוטנציאל הפגיעה קיים אם בשיבוש שיתופי פעולה בינלאומיים ואם במניעת מימון או מניעת גישה לתשתיות מחקר (Nelson, 2015B).

» מימון מדינתי

תנועת ה-BDS זכתה למקורות מימון מדינתיים ממדינות ערב החל מתחילת שנות ה-80 של המאה ה-20 עם התגברות משמעותית בשני העשורים האחרונים כאשר עיקר המימון מגיע מקטאר.

לפי Bard (2024), מאז 1981 עד תחילת 2024:

- כמעט רבע מכלל התרומות ממקורות זרים שקיבלו האוניברסיטאות בארה"ב, 13.1 מיליארד דולר, הגיעו מיחידים, מוסדות וממשלות ערביות.
 - שלוש מדינות אחראיות ל-83% מהמימון הערבי: **קטאר** (6 מיליארד דולר), **ערב הסעודית** (3.5 מיליארד דולר) ו**איחוד האמירויות** (1.5 מיליארד דולר).
 - הגורמים הערביים תרמו 12,342 תרומות ל-288 מוסדות ב-49 מדינות בארה"ב (לא כולל אלסקה) ובמחוז קולומביה.
 - כמעט שלושה רבעים מהתרומות, בשווי כולל של כ-10 מיליארד דולר (76% מהסכום הכולל), אינן כוללות פירוט של מטרת השימוש בכסף.
 - רוב התרומות שכוללות תיאור נועדו לסיוע כלכלי לכ-31,000 סטודנטים ממדינות ערב (רובם מערב הסעודית).
 - המימון הערבי צמח משמעותית בשנים האחרונות – כמעט שליש מהתרומות ניתנו מאז שנת 2020.
 - קורנל היא הנהנית הגדולה ביותר מהתרומות, עם סכום כולל של 2.1 מיליארד דולר. אחריה: ג'ורג'טאון (934 מיליון דולר), טקסס A&M (כמעט 910 מיליון דולר), וקרנגי מלון (900 מיליון דולר).
 - בשל פיקוח רופף ואכיפה לא מספקת, מיליארדי דולרים בתרומות לא דווחו למשרד החינוך האמריקאי.
- רבים מהכספים הללו הוזרמו לתחומי מדעי הרוח והחברה – באמצעות מינויים אקדמיים, מענקים ומלגות – באופן שמכתיב אילו קורסים הקשורים למזרח התיכון יילמדו ואילו פעילויות חוץ-לימודיות יוצעו.
- לפי Elman & Romirowsky (2019) המימון פגע פגיעה מסוכנת במחקר האקדמי, והכניס לשיח מילות קוד כמו אפרטהייד, רצח עם, קולוניאליזם, ו-pinkwashing עד לרמה שדיסציפלינות שלמות, בהן לימודי המזרח התיכון, לימודי נשים ומגדר ולימודי אתניות, נשענות כיום על מילות קוד אלו, בשירות אקדמאים שהם בפועל אקטיביסטים פרו פלסטינאים.

קטאר

להלן מספר דוגמאות להזרמת כספים מקטאר לאוניברסיטאות מובילות בארה"ב ותוצאותיה:

אוניברסיטת קורנל: לפי ה- Institute for the Study of Global Antisemitism and Policy (ISGAP) בקורנל, הנהגת העיקרית ממימון קטארי נרשמו במהלך השנים תקריות אנטישמיות רבות. למשל, סניף סטודנטים למען צדק לפלסטין (SJP) באוניברסיטת קורנל, יחד עם החוג ללימודי המזרח הקרוב, אירחו במרץ 2022 אירוע שבו השתתף מוחמד אל-כורד. אל-כורד טען כי לישראלים יש "צימאון בלתי-נשלט לדם פלסטיני" וכי הם "קוצרים את איבריהם של השהידים [הפלסטינים] ומאכילים את לוחמיהם בבשרנו" (ISGAP, 2024, March).

אוניברסיטת קולומביה: דו"ח של ISGAP (ISGAP, June 2024A) מונה את כלל התוכניות שמומנו על ידי קטאר באוניברסיטת קולומביה במהלך שני העשורים האחרונים:

קטגוריה	תיאור	מימון קטארי (מוערך (בדולרים)
שיתוף פעולה עם Qatar Foundation International	שני פרויקטים משותפים בין אוניברסיטת קולומביה ל-QFI	500,000
מענקי Priorities National Research Program (NPRP)	שישה פרויקטים ב-QNRF בשיתוף עם אוניברסיטת קולומביה, כ-250,000 דולר לכל פרויקט	1,500,000
שותפויות אנרגיה בין קטאר לאוניברסיטת קולומביה	שבעה פרויקטים מחקר בין Gas Processing Center ב-University Qatar למחלקת הכימיה של קולומביה	1,750,000
שותפויות חינוך בין קטאר לאוניברסיטת קולומביה	אירוח משלחת מקולומביה ב-2014 ב-Education City ו-2019 עם UNESCO Teachers College	לא ניתן להעריך
מענקי סטודנטים	לפי ההערכה מימנה קטאר לסטודנטים קטרים כ-38 שנות לימוד מצטברות במסגרת תוכנית זו, מימון המסתכם בכ-3.42 מיליון דולר	3,420,000

אוניברסיטת ייל: ה-ISGAP מעריך שאוניברסיטת ייל דיווחה על תרומות בסך 284 אלפי דולרים מקטאר מאז שנת 2012, בעוד שקיבלה בפועל סכומים הגדולים פי 50 ומעלה מהסכום המדווח (ISGAP, June 2024B).

כספים אלו השפיעו על תכנים אקדמיים, בעיקר תכנים התומכים בעמדות אנטי-ישראליות. במקרים רבים המימון הקטארי מקושר לחברי סגל הידועים כתומכי BDS מובהקים. למשל פרופ' בשארה דומאני, כיום נשיא אוניברסיטת ביר זית ולשעבר פרופ' במחלקה ללימודים פלסטינים באוניברסיטת בראון קיבל כסף מקטאר וידוע בתמיכתו הקולנית ב-BDS ובקידום אג'נדות אנטי ישראליות בשיעוריו (Investigative Project on Terrorism, 2017).

איראן

איראן נחשבת לאחת מהמניעות המרכזיות של תנועת ה-BDS, אף שאין עדות למימון מדינתי ישיר ומשמעותי שלה בזירה האקדמית. לאיראן תפקיד מפתח בקידום תעמולה אנטי-ישראלית קיצונית באירופה, בין היתר באמצעות צעדות "יום אל-קודס" בערים כמו ברלין ולונדון, בהן משתתפים תומכי חיזבאללה, אנשי שמאל רדיקלי ואף נאו-נאצים. גם מימון החיזבאללה על ידי איראן תורם ל-BDS, בעיקר דרך לוחמי חיזבאללה שהסתננו במסווה של פליטים למדינות באירופה (Romirowsky & Weinthal, 2018).

» ה-BDS משנה את פניו

סקירה זו עוסקת בשינויים האסטרטגיים, התקשורתיים והטכנולוגיים של תנועת ה-BDS בשני העשורים האחרונים.

התפתחות אסטרטגית של ה-BDS

בעשרים השנה האחרונות עברה תנועת BDS שינוי ממאבק חרם מסורתי אל מערכה מתוחכמת של השפעה גלובלית. ישראל מתמודדת עם מתקפה של "לוחמה רכה", קמפיינים בינלאומיים של BDS המלווים בלוחמה פסיכולוגית, יוזמות דיפלומטיות ומשפטיות שנועדו לערער את מעמדה²⁵. להלן דוגמאות להתפתחויות כאלו:

מבצעי השפעה ולוחמה פסיכולוגית

תנועת ה-BDS מפעילה מגוון טקטיקות השפעה ("לוחמה רכה") המכוונות לקהלים בינלאומיים כדי להגביר את הלחץ על ישראל בעקיפין. כך למשל, בשנת 2015 פעלה הרשות הפלסטינית, בתמיכת פעילות ה-BDS להעלות להצבעה השעיית ישראל מפיפ"א, צעד שנועד לנצל ארגון ספורט בינלאומי ככלי לחץ פוליטי. בחירת הזירה הספורטיבית לא הייתה מקרית: הדרת ישראל מתחרות בינלאומיות נועדה לשאת משמעות סמלית עמוקה, בהינתן התפקיד של הספורט והתרבות כגורמי כוח רך בזהות לאומית²⁶.

במקביל, משלבת התנועה את מאבקה בתנועות צדק חברתי גלובליות אחרות כדי להרחיב את תהודת מסריה; דוגמה בולטת הן המהומות שהתפתחו בפגסון מיזורי בשנת 2014, כאשר פעילי BDS קישרו באופן פומבי בין המאבק הפלסטיני לבין תנועת Black Lives Matter בארה"ב וכך יצרו זיקה בין-לאומית שחיזקה את הלגיטימציה שלהם בעיני ציבורים רחבים²⁷.

התנועה מסתייעת ברשת ארגונים לא-ממשלתיים ובמימון חיצוני על מנת לתמוך בפעילות: ממשלות אירופה וקרנות בינלאומיות מממנות מדי שנה עשרות מיליוני אירו לארגונים לא-ממשלתיים, הפועלים תחת כותרות של זכויות אדם, ובכך תומכות באופן עקיף וישיר ביוזמות ה-BDS. מימון חיצוני זה מאפשר לאותם ארגונים לקדם פעילויות כמו קמפיינים ציבוריים, יוזמות בזירה האקדמית והמשפטית כמו אירועי שבוע האפרטהייד הישראלי בקמפוסים וצעדי "לוחמת חוק" (Lawfare) בבתי דין בינלאומיים, אשר נועדו לקדם

²⁵ Steinberg, G. M. (2023). Israel's response to boycotts and soft-power warfare. In S. Rynhold & O. Franks (Eds.), *The Palgrave International Handbook of Israel* (pp. 1–19). Palgrave Macmillan.

²⁶ Lutz, N. (2022). A game of Whac-A-Mole: The BDS movement and its fluidity across international political opportunity structures. *Israel Studies Review*, 37(3), 58–81. <https://doi.org/10.3167/isr.2022.370304>

²⁷ Bailey, K. D. (2015). Black–Palestinian solidarity in the Ferguson–Gaza era. *American Quarterly*, 67(4), 1017–1026.

את מטרות תנועת BDS ולהפעיל לחץ על ישראל בזירה הבינלאומית. בפועל נוצר "מודל קבלנות משנה" פוליטי, שבו ממשלות מערביות מספקות מימון וגישה לזירה הבינלאומית עבור ארגוני ה-BDS²⁸. התנועה מפיצה מהלכים כאלה באופן נרחב במדיה החברתית, באמצעות מאות קבוצות סטודנטים ופעילים ברחבי תבל, מפייסבוק ועד טוויטר, המתאמות חרמות ומפיצות תוכן שתכליתו לעצב את דעת הקהל העולמית נגד ישראל²⁹ (ראו גם בהמשך). מהלכים אלו שוחקים בהדרגה את נכונותם של גורמים בינלאומיים להזדהות עם ישראל, ומגבירים את בידודה ומהווים השלמה רעיונית למאמצי החרם הכלכלי הישיר. התוצאה היא מאבק רב-ממדי: לא עוד חרם מסחרי גרידא, אלא חזית גלובלית של לוחמה פסיכולוגית רכה המבקשת לערער את הלגיטימציה של מדינת ישראל בטווח הארוך.

תקשורת חברתית דיגיטלית

הופעתה של התקשורת הדיגיטלית חוללה מהפכה באופן שבו מופץ מידע ומתארגנת פעילות פוליטית. פלטפורמות המדיה החברתית הפכו לכלים רבי-עוצמה לקידום אג'נדות, המאפשרים לפעילים להפיץ מידע, לארגן אירועים וליצור רשתות תמיכה ללא מגבלות גאוגרפיות ובעלות מינימלית. מהירות התפוצה של מידע ברשתות החברתיות הגבירה את המודעות לנושאים הקשורים לסכסוך הישראלי-פלסטיני, ואיפשרה לפעילים להגיב במהירות לאירועים כגון פעולות צבאיות, חשדות להפרות זכויות אדם או התפתחויות פוליטיות³⁰.

בתקופה שלאחר ה-7 באוקטובר, למשל, המדיה החברתית שימשה גורם מרכזי בהפצת נרטיבים הקשורים לסכסוך. שיתוף מהיר של סרטונים, תמונות ועדויות אישיות השפיע על תפיסת הציבור ועורר תגובות רגשיות חזקות, במיוחד בקרב דורות צעירים. פעילות דיגיטלית זו יצרה תחושת דחיפות וסולידריות, והניעה אקדמאים רבים לבחון מחדש את עמדותיהם כלפי מעורבות עם מוסדות ישראליים³¹.

אחת מהמאפיינים הבולטים של התקשורת החברתית הדיגיטלית היא אופי התוכן המקוצר והממוקד. ציוצים קצרים ברשת X (טוויטר לשעבר), סרטונים בני שניות ספורות בטיקטוק, ופוסטים מתומצתים באינסטגרם ובפייסבוק – כולם נועדו למשוך תשומת לב מהירה וליצור מעורבות מיידית. בתוך סביבה כזו, אין כמעט מקום – ולעיתים גם לא ביקוש – לדיונים מעמיקים או לפרספקטיבות מורכבות. עובדה זו משחקת לידי תנועת ה-BDS, אשר מצליחה להעביר מסרים פשוטים, חד-משמעיים וטעונים רגשית, המתחברים בקלות לקהלים צעירים ומעוררים תגובה מהירה. השטחיות היחסית של הפלטפורמה אינה פוגעת באפקטיביות של המסרים; להפך – היא מסייעת להם להתפשט במהירות ולהכות שורש בשיח הציבורי.

²⁸ Steinberg, G. M. (2023). The apartheid and racism campaigns-the NGO contribution to antisemitism. *Israel Affairs*, 29(1), 52-72.

²⁹ Hitchcock, J. (2016). Social media rhetoric of the transnational Palestinian-led boycott, divestment, and sanctions movement. *Social Media+ Society*, 2(1), 2056305116634367.

³⁰ See: Zeitzoff, T. (2017). How social media is changing conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 61(9), 1970-1991.

³¹ See: Nasereddin, S. (2023). Impact of social media platforms on international public opinion during the Israel war on Gaza. *Global Change, Peace & Security*, 35(1), 5-31.

התפתחויות במדיה

התקשורת המסורתית עברה אף היא תמורות משמעותיות בתגובה לשינויים בפוליטיקה הגלובלית ובדעת הקהל. עם עלייתם של אמצעי תקשורת עצמאיים ופלטפורמות חדשות אלטרנטיביות, נרטיבים המתגרים את תיאורי המיינסטרים של הסכסוך הישראלי-פלסטיני זכו לחשיפה רבה יותר. פלטפורמות אלו מעניקות לעיתים קרובות במה לקולות וחוויות פלסטיניים, ובכך תורמות להבנה מורכבת ומעמיקה יותר של הסכסוך.³²

בעקבות אירועים משמעותיים, כגון מבצעים צבאיים או הסלמה ב אלימות, לסיקור התקשורתי יש השפעה מכרעת על דעת הקהל. התקופה שלאחר השבעה באוקטובר התאפיינה בסיקור תקשורתי מוגבר של פעולות ישראליות, דבר שהשפיע על דעת הקהל ועל השיח האקדמי. הצגת הסכסוך באמצעי התקשורת השונים יכולה לחזק או לערער הטיות קיימות, ולהוביל לקריאות מוגברות לדרישת אחריות, ובהתאם לכך, לתמיכה בחרמות אקדמיים.

בינה מלאכותית

מודלי השפה הגדולים שהשימוש בהם הולך וגדל נתונים להטיות בנתונים, הטיות אלגוריתמיות והטיות חברתיות, כאשר הטיות אלו קשורות זו בזו ומשפיעות זו על זו. הטיה בנתונים נובעת מדעות קדומות הטבועות בנתוני האימון. הטיה אלגוריתמית נובעת מעיצוב ומבנה של מודלי למידת מכונה, והיא לעיתים ממשיכה להנציח הטיות קיימות. הטיה חברתית היא התוצאה של ההקשר הסוציו-תרבותי הרחב שבו מערכות אלה פועלות, ומשקפת ומגבירה את אי-השוויון השכיח בחברה.³³ קל להבין, אם כך, שמודלים שאומנו על דאטה שמשקפת דעות אנטישמיות ואנטי-ישראליות, בתוך חברה שהיא בעצמה בעלת נטיות אנטישמיות ואנטי-ישראליות עלולים להפיק תובנות מעוותות ומוטות.

ניצנים לכך כבר נראים בשטח, למשל באפליקציות מבוססת למידת מכונה לסיווג ותיוג מוצרים בהתאם לאידאולוגיית ה-BDS.^{34,35}

בהקשר האקדמי, ככל שתעלה רמת האוטומציה של קבלת ההחלטות כך תגדל הסכנה שכתבי עת, כנסים, גופים המעניקים מענקי מחקר, גופים המארגנים שיתופי פעולה בינלאומיים וגופים אקדמיים בכללותם יקבלו החלטות או יבצעו סינונים על בסיס מוטה, במודע או שלא במודע, ויביאו להדרה של חוקרים ישראלים.

בנוסף, העליה ביכולות של תוכנות בינה מלאכותית ליצירת תוכן חזותי הקלה על הפצת ידיעות כזב (פייק ניוז) בתמונות ובסרטונים. תומכי ה-BDS יכולים כיום לייצר בקלות תכנים ויזואליים מופרכים, לעיתים קשים לזיהוי ככאלה, שממחישים לכאורה פגיעות חמורות בזכויות אדם או תרחישים מזעזעים של אלימות מצד ישראל.

³² Dunsky, M. (2008). Pens and swords: How the American mainstream media report the Israeli-Palestinian conflict. Columbia University Press.

³³ Shah, M., & Sureja, N. (2025). A comprehensive review of bias in deep learning models: Methods, impacts, and future directions. Archives of Computational Methods in Engineering, 32(1), 255-267.

³⁴ Banhaway, M., Soliman, A., Eldean, A. B., Youssef, A. M., Wageh, R. Y., Fady, R., & Sayed, G. I. (2024, July). A Mobile-Based Deep Learning Model for Product Classification in Support of Boycott Campaigns. In *International Conference on Advanced Intelligent Systems and Informatics* (pp. 152-161). Cham: Springer Nature Switzerland.

³⁵ Nazri, M. H. M., Hakim, M. F. A. Z., & Zainuddin, A. A. BOICOTT: Mobile Application to Distinguish Boycotted Product. *INTERNATIONAL GRAND INVENTION, INNOVATION AND DESIGN EXPO (IGIIDeation) 2025*, 73.

תכנים אלו מתפשטים ברשתות החברתיות במהירות רבה, מעוררים תגובות רגשיות ומחזקים את התמיכה בקריאה לחרם, גם כאשר מקורם בזיוף.

זאת ועוד, תומכי החרם משתמשים ביתרונה היחסי של ישראל בתחום הבינה המלאכותית על מנת להעמיק את הדמוניזציה של מוסדותיה האקדמיים. מאחר שישראל נתפסת כמעצמה בתחום זה, נטען כי מחקרי בינה מלאכותית המתבצעים באוניברסיטאות בישראל מסייעים, במישרין או בעקיפין, לפיתוח מערכות המשמשות לפיקוח, ניטור או דיכוי של פלסטינים. באופן זה, מושרש נרטיב שלפיו מעורבות עם מוסדות אקדמיים ישראלים כמוה כמתן לגיטימציה לפשעים³⁶.

סיכום

התגברות התמיכה בחרם אקדמי על אוניברסיטאות ישראליות בשני העשורים האחרונים נובעת משילוב של שינויים אידאולוגיים, עליית התקשורת הדיגיטלית והתפתחות נרטיבים תקשורתיים. לאחר אירועי ה-7 באוקטובר, גורמים אלה התלכדו ויצרו אווירה של אקטיביזם וסולידריות בקרב אלה התומכים בזכויות הפלסטינים. הטיות מובנות במודלי השפה הגדולים עלולות להמשיך ולהשפיע על אווירה זו גם בעתיד.

2.4 פעילות BDS במישור האקדמי עד ה-6.10.23

בשנים 2005-2023 פעלה תנועת ה-BDS במספר מישורים בתוך הקהילה האקדמית. פעולותיה זכו לתמיכה מסוימת של אנשי אקדמיה ומוסדות בעולם אשר ראו בה תנועה המקדמת זכויות אדם וצדק בדרכים לא-אלימות (Darweish & Rigby, 2018) (Handmaker, 2014).

נלסון (Nelson, 2015A) מדגיש כי פעולות BDS באקדמיה לא מסתכמות בביקורת כלפי מדיניות ספציפית של ישראל אלא מכוונות למנוע לגיטימציה תרבותית ופוליטית. הוא מצוין כי תומכי BDS באקדמיה נוטים לערב בין התנגדות למדיניות ממשלת ישראל לבין התנגדות לצינונות באופן כללי.

אחת האסטרטגיות העיקריות של התנועה היא קריאה לאנשי אקדמיה ומוסדות אקדמיים ברחבי העולם **להימנע משיתוף פעולה עם מוסדות אקדמיים ישראליים**. רשימות חלקיות של מוסדות בעולם אשר נענו

³⁶ ראו למשל: AP, Fake babies, real horror: Deepfakes from the Gaza war increase fears about AI's power to mislead, Nov. 2023 <https://apnews.com/article/artificial-intelligence-hamas-israel-misinformation-ai-gaza-11bb303b637ffbb9cbc3aa1e000db47>; Deep Fake in Swords of Iron: A battle for Public Opinion. INSS Report, Nov. 2023 <https://www.inss.org.il/publication/war-deep-fake/>; Generative Artificial Intelligence (GAI) and the Israel-Hamas war, ADL Report, Oct. 2023. <https://www.adl.org/resources/article/generative-artificial-intelligence-gai-and-israel-hamas-war>; Artificial Genocidal Intelligence: how Israel is automating human rights abuses and war crimes, AccessNow, May 2024, <https://www.accessnow.org/publication/artificial-genocidal-intelligence-israel-gaza/>; Israel built an 'AI factory' for war. It unleashed it in Gaza. The Washington Post, Dec. 2024. <https://www.washingtonpost.com/technology/2024/12/29/ai-israel-war-gaza-idf/>; Israel's use of AI in Gaza is a terrifying model coming to a country near you. Middle East Eye, Jan. 2025. <https://www.middleeasteye.net/opinion/israel-use-ai-gaza-terrifying-model-coming-country-near-you>

לקריאה זו אפשר למצוא בויקיפדיה³⁷, באתר Amcha Initiatives³⁸ ובאתרי ה-BDS דוגמת US Campaign for the Academic and Cultural Boycott of Israel³⁹.

Keinan ו-Garasic (2015) מביאים דוגמא מאוסטרליה, שבה פרופסור מאוניברסיטת סידני (ג'יי לינץ') דחה בקשה של אקדמאי ישראלי למשרת פרופסור אורח כחלק מקמפיין ה-BDS. לינץ' הואשם בהפרת חוק איסור האפליה הגזעית באוסטרליה אף כי לטענתו החלטתו נבעה לא מזהותו היהודית של המועמד והוא ראה בה פעולה לא כלפי היחיד אלא כלפי מוסד ישראלי כמחאה על מדיניות ממשלת ישראל. בסופו של דבר הצד הנתבע בחר שלא להגיש תביעה או להיות מעורב בתהליך מה שהוביל לדחיית המקרה על ידי בית המשפט⁴⁰.

אחת הטענות המרכזיות המועלות ע"י אנשי ה-BDS כנגד האוניברסיטאות בישראל היא שהן משתפות פעולה עם מערכת הבטחון הישראלית בפיתוח אמצעי לחימה והכשרה טכנולוגית ואחרת של חיילים וקצינים. אכן, ישנם לא מעט פרויקטים מחקר המתבצעים באוניברסיטאות בישראל במימון מערכת הביטחון אבל הטענה כי בפרויקטים אלו מפותחים אמצעי לחימה היא כוזבת לחלוטין. אלו הם פרויקטים בהם מפותח ידע, שיטות מחקר וכיו"ב העשויים לשמש אח"כ את התעשייה הביטחונית בישראל או בארצות אחרות. מבחינה זו אין כל הבדל בין האוניברסיטאות בישראל לאחיותיהן במדינות המערב - MIT, קאל-טק ואוניברסיטאות אמריקאיות רבות אחרות מקבלות מדי שנה עשרות מיליוני דולרים מסוכנויות בטחון אמריקאיות וזהו גם המצב באנגליה, גרמניה ומדינות אחרות. חיילים וקצינים ישראלים אכן לומדים באוניברסיטאות בישראל במסגרת תוכניות עתודה או תוכניות הכשרה אחרות. גם בהקשר זה, איננו שונים מאוניברסיטאות בחו"ל ובמיוחד ממספר גדול של אוניברסיטאות בארה"ב בהן מתקיימת תוכנית ROTC (מקבילה לעתודה בישראל). מיותר לציין שאיש מבין המוחים נגד האוניברסיטאות בישראל בהקשר זה לא פוצה פה ומצפץ על המחקרים הביטחוניים ותוכניות ההכשרה הצבאיות באוניברסיטאות במדינה בה הוא נמצא.

ואסטרטגיה מרכזית נוספת היא **קמפיין למשיכת השקעות (divestments)** המעודד אוניברסיטאות ומוסדות אקדמיים למשוך השקעות מחברות המשתפות פעולה עם ישראל (ראו למשל Kolhatkar, 2024). לאוניברסיטאות רבות בעולם המערבי ישנן קרנות צמיתות בהן נצברים כספי תרומות אשר משמשים לתמיכה במינויים אקדמיים, מחקר, והגדלת ההכנסות התפעוליות. לפי ההערכה קרנות אלו (בארה"ב בלבד) ניהלו בשנת 2023 כ-849 מיליארד דולר⁴¹. חלק ניכר מהקרנות מנוהלות על ידי צוותי מומחים פיננסיים ומושקעות בשוק ההון באמצעות תיקי השקעות. קרנות צמיתות אקדמיות בגובה מיליארד דולר ומעלה מנוהלות בארה"ב על ידי משרדי ההשקעות של האוניברסיטה, בראשות מנהל ההשקעות הראשי (CIO), שאחראי לניהול הנכסים, לפעילות היומיומית ולקשר עם הוועד המנהל של האוניברסיטה בנוגע לניהול סיכונים ואסטרטגיית ההשקעות (Malinova, 2022).

ההערכה היא כי רק אחוז קטן מכלל כספי הקרנות מושקע באופן ישיר בישראל, אך הן אחראיות על בין 2%-3% מסך ההון הזר שזורם להייטק הישראלי. אבל, החלטות של אוניברסיטאות להימנע מהשקעה בחברות

³⁷ Wikipedia: [Academic boycott of Israel](#)

³⁸ Amcha Initiatives: [Academic Associations Boycotting Israel](#)

³⁹ US Campaign for the Academic and Cultural Boycott of Israel: [Academic Associations Endorsing Boycott and Resolutions](#)

⁴⁰ ראו גם כתבה בנושא באתר ערוץ 7: "שורת הדין" במתקפה על החרם האקדמי | ערוץ 7 (בן פורת, 2013)

⁴¹ לפי נתוני The National Association of College and University Business Officers (NACUBO) [Historic Endowment Study Data](#)

ישראליות עלולה גם להשפיע על כל השוק לגרום נזק משמעותי בגלל תפיסת השוק את האוניברסיטאות כמצפן מוסרי (גלעד, 2024).

השפעה מוגבלת של ה-BDS האקדמי

על אף הנטייה של תנועת ה-BDS להכריז על הצלחות מרובות ישנן עדויות רבות דווקא **לחוסר ההצלחה של ה-BDS האקדמי** להביא לבידוד האקדמיה הישראלית וללחוץ על ישראל לשנות את מדיניותה עד למועד פרוץ המלחמה באוקטובר 2023. להלן מספר דוגמאות:

Newman (2016) Newman מציג את העובדה שלמרות ה-BDS ישראל המשיכה להיות שחקנית מרכזית בקהילה המדעית הבינלאומית, משכה אליה השקעות במחקר ומשתתפים לכנסים המתקיימים בישראל. במקרים רבים ממשלות זרות ומוסדות אוניברסיטאיים גדולים סירבו לשתף פעולה עם תנועת ה-BDS בשם החופש האקדמי בשילוב עם הרמה הגבוהה והמצוינות המדעית שמציגה הקהילה האקדמית הישראלית. לפי ניומן הערך של ה-BDS האקדמי הוא בעיקר סימלי, ועל אף שהוא זוכה לתשומת לב מרובה בתקשורת בפועל השפעת הקריאה ל-BDS על שיתופי הפעולה האקדמיים עם ישראל היא מוגבלת ולא שיבשה בצורה משמעותית את פעילות המוסדות האקדמיים בישראל.

Rose & Rose-I Rose (2009), (Rose & Rose, 2008) מסכימים עם מסקנה זו ומציעים שהצלחתה העיקרית של התנועה טמונה ביכולתה להשאיר את הנושא על סדר היום האקדמי הבינלאומי, ולא בגרימת שיבושים מוחשיים לפעילות האקדמית.

Berlin (2010) Berlin תומך בגישה זו וטוען שה-BDS לא השפיעה כמעט בצורה ישירה על תפוקות המחקר של האוניברסיטאות הישראליות ועל הדירוג הבינלאומי שלהן. עם זאת הוא מכיר בכך שה-BDS הגביר את הקיטוב בתוך האקדמיה.

Ben-Tsur (2009) Ben-Tsur מסכימה שההשפעה הישירה על תפוקות המחקר של האקדמיה הישראלית היא אכן מינימלית, אבל מדגישה שתנועת ה-BDS יוצרת השפעה אחרת, סמויה, המתבטאת באווירה של מתח וחוסר וודאות שיש לה השפעה פוטנציאלית על הנכונות של חוקרים מסוימים להשתתף בפעילות עם מוסדות ישראליים.

Barkay & Shamir (2020) Barkay & Shamir חקרו את ההשלכות הרחבות של ה-BDS וטענו שהשפעת התנועה היא מעבר למטריקה האקדמית המיידית. לטענתם התנועה משפיעה על השיח בנושא חופש אקדמי ותפקיד האקדמיה באקטיביזם פוליטי. השפעה זו הגבירה את הדיון בחוגים אקדמיים אודות נושאים כמו אחריות אתית של חוקרים ומוסדות בנושאים טעונים פוליטית.

ניתן לסכם ולומר שהאימפקט של ה-BDS האקדמי כנגד ישראל בא לידי ביטוי בעיקר במישורים הבאים:

- **השפעה על השיח האקדמי:** הרבה מהשפעה זו מגיע "מלמטה למעלה" מסטודנטים וחברי סגל המעורבים בפעילות פוליטית ומשנים את הדינמיקה של שיח האקדמי (Nelson, 2015B), (Riemer, 2022)

- **הגברת מעורבות בפוליטיקה פרוגרסיבית:** תנועת ה-BDS האקדמית עוסקת בנושאים פוליטיים פרוגרסיביים רחבים יותר, כגון עליית הימין הקיצוני. מעורבות זו משפיעה על השיח האקדמי על ידי עידוד חוקרים לשלב אקטיביזם פוליטי והסברה בעבודתם האקדמית, ובכך לעצב מחדש את הגבולות המסורתיים של חקירה אקדמית (Riemer, 2022).
- **פגיעה אפשרית בקריירות של חוקרים אינדיבידואלים,** בעיקר חוקרים צעירים שאין להם את המשאבים או המוניטין לעמוד בפני השפעות החרם, למרות הצהרות מובילי ה-BDS כי הם פוגעים במוסדות בלבד ולא באופן אישי בחוקרים (Nussbaum, 2007) (Nelson, 2015A).

2.5 פעילות כנגד ה-BDS האקדמי עד ה-6.10.23

בישראל

פעולות ברמת המדינה

» אחריות מיניסטריאלית

באופן מסורתי הטיפול במאבק באנטישמיות ובחרמות מסוגים שונים נכלל בתחום סמכותו של משרד החוץ. בשנת 2009 העבירה הממשלה את הסמכות לטיפול בניסיונות הדה-לגיטימציה של ישראל בחו"ל למשרד לנושאים אסטרטגיים וזאת מבלי לגרוע מסמכויות משרד החוץ בנושא, מהלך שגרם לכפילות ועורר ביקורת (משרד מבקר המדינה, 2016). באוקטובר 2015 החליטה ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי (הקבינט המדיני-ביטחוני) להטיל על המשרד לנושאים אסטרטגיים והסברה את האחריות להובלת המערכה נגד תופעת הדה-לגיטימציה והחרמות נגד ישראל באמצעות מערכת בין-משרדית כוללת למאבק בתופעת החרמות. עם פירוק משרד זה ב-2021 חזרו הסמכויות אל משרד החוץ (אזולאי, 2021). בפברואר 2023 הוחלט להעביר ממשרד החוץ למשרד התפוצות את הובלת המערכה נגד תופעת הדה-לגיטימציה והחרמות נגד ישראל ולשנות את שם המשרד למשרד התפוצות והמאבק באנטישמיות (ממשלת ישראל, 2023).

דיפלומטיה ציבורית: עם השנים זיהתה מדינת ישראל את הצורך בשימוש באסטרטגיות מתחום הדיפלומטיה הציבורית על מנת לפעול כנגד ה-BDS האקדמי. בין השאר הובן הצורך במדידה מדעית של דעת הקהל ושל האפקטיביות של שימוש בטכניקות שכנוע, הצורך בפיתוח צוותי תגובה מהירה כדי לתמוך בטענות ישראל ולסתור מידע שגוי (ראו למשל Gilboa, 2006 ו-Sarvestani, Ameli, & Izadi, 2019).

Steinberg (Steinberg, 2023) מכנה סוג זה של פעולה "מלחמת הכוח הרך" ("Soft-Power Warfare") ומזכיר בהקשר הזה את הקמתו של המשרד לעניינים אסטרטגיים ב-2015. משרד זה הופקד על תיאום המאמצים להתמודדות עם הקמפינים נגד ישראל, כולל קמפיין ה-BDS. תפקידו כלל גם התמודדות עם השימוש ההולך וגובר במונחים כמו "אפרטהייד" כדי לבדוד את ישראל, וכן תגובה לגינויים מהא"ם, משיכת השקעות מקרנות פנסיה וכן הלאה.

רשת הדיפלומטיה הציבורית הישראלית כוללת שחקנים שונים, בהם ארגונים לא-ממשלתיים (NGOs), מכוני מחקר וקבוצות הסברה, שמפיצים נרטיבים חיוביים על ישראל, בנוסף, ממשלת ישראל משתפת פעולה עם

הלובי הפרו-ישראלי בארצות הברית במטרה ליצור סביבה תומכת בדעת הקהל האמריקאית, Sarvestani, (Ameli, & Izadi, 2019).

מאמצי הממשלה להאיר את התרומה האקדמית, הטכנולוגית והכלכלית של ישראל בעולם ותמיכתה בשיתופי פעולה בינלאומיים בתחומים אלו הם נדבך חשוב במאבק ב-BDS האקדמי (Gilboa, 2006).

» חקיקה

ממשלת ישראל השתמשה במהלך השנים ב"לוחמה משפטית (Lawfare)" הן מתוך גבולות המדינה והן מחוץ להם במטרה לפגוע בתנועת ה-BDS כולל חקיקה האוסרת על אזרחים זרים תומכי BDS להיכנס לישראל (Abu-Laban & Bakan, 2023) והגשת תלונות משפטיות כנגד תומכי BDS באקדמיה בארה"ב דרך ארגונים כגון Legal Insurrection⁴² ו-The Brandeis Center⁴³. בנוסף ישראל פעלה לשכנוע ממשלות זרות ומדינות בארה"ב לאמץ חקיקה נגד תנועת ה-BDS. (Handmaker, 2020) ראו פירוט בהמשך.

» דה-לגיטימציה ל-BDS

חלק נכבד מפעילות המדינה סב סביב מסגור תנועת ה-BDS כתנועה אנטישמית וכניסיון לבצע דה-לגיטימציה למדינת ישראל ככלל. נציגים ישראלים טענו באופן קבוע מעל במות בינלאומיות שונות שאין מדובר בסוג של התנגדות לגיטימית ולא-אלימה אלא קמפיין שעיקרו עוינות ושנאה כלפי ישראל, ישראלים ויהודים (Sheskin & Felson, 2016) (Carter, Hallward & Shaver, 2012).

» מעורבות בתחומי האקדמיה והתרבות

ישראל פעלה למניעת חרמות תרבותיים ואקדמיים באמצעות קידום התרבות והאקדמיה הישראלית ברחבי העולם. במסגרת מאמצים אלה, היא ארגנה אירועי תרבות בינלאומיים ושיתופי פעולה אקדמיים המבליטים את תרומתה של ישראל לידע ולתרבות הגלובליים (Chaitin, Steinberg & Steinberg, 2017). בנוסף, הממשלה פעלה להבטיח כי אמנים ואקדמאים ישראלים לא יודרו מפורומים בינלאומיים (Steinberg & Steinberg, 2017).

» חיזוק קשרים כלכליים ודיפלומטיים

חיזוק הקשרים הכלכליים והדיפלומטיים עם שחקנים גלובליים מרכזיים מהווה אבן יסוד באסטרטגיה של ישראל. באמצעות טיפוח יחסי סחר חזקים ובריתות אסטרטגיות, ישראל שואפת ליצור רשת תמיכה שתוכל לעמוד בלחצי תנועת ה-BDS. מאמצי הדיפלומטיים של ישראל התמקדו גם בהבלטת היתרונות הכלכליים והטכנולוגיים שבשיתופי פעולה עמה, ובכך להרתיע מדינות וחברות מלהשתתף בפעילויות הקשורות ל-BDS (Lim, 2012).

יש לציין שלמרות שפעולות ממשלת ישראל היו אפקטיביות, המסגור של תנועת ה-BDS כתנועה אנטישמית לא התקבל בכל מקום, ועדיין ישנם קהלים ברחבי העולם הרואים בתנועה תנועת זכויות-אדם הנלחמת כנגד

⁴² [Legal Insurrection Foundation](#)

⁴³ [Homepage | Brandeis Center](#)

אי ציות לחוק הבינלאומי. גם היעילות שבחקיקה כנגד ה-BDS שנויה במחלוקת, ויש שרואים בה פגיעה בחופש הביטוי שעלולה לגרום לתגובות נגד (Morrison, 2015) (Svirsky, 2015).

מאמצי מדינת ישראל בתחום המאבק בחרם האקדמי לא היו מתואמים במשך שני העשורים האחרונים ונטו להיות ספורדיים ונטולי מדדי ביצוע כמותיים, כפי שפרסם מבקר המדינה בדו"ח לשנת 2015 (משרד מבקר המדינה, 2016). ריבוי עוסקים במלאכה, חוסר תיאום ביניהם, חוסר בתוכניות עבודה וניצול תקציבי המשיכו להתקיים במשך שנים רבות, כולל באוקטובר 2023 והחודשים הבאים (ראו הוועדה לענייני ביקורת המדינה, 2023).

פעולות של האקדמיה והקהילה האקדמית בישראל

הקהילה האקדמית בישראל נקטה במספר אסטרטגיות כדי להילחם ב-BDS האקדמי. להלן מספר דוגמאות לאסטרטגיות בהן נעשה שימוש:

» אקטיביזם אקדמי ומעורבות גלובלית

במשך השנים חוקרים/ות ונושאי משרה בכירים באקדמיה הישראלית שיתפו פעולה עם גופים בינלאומיים שהתנגדו לחרמות אקדמיים והציגו אותם כמנוגדים לעקרון החופש האקדמי. דוגמה אחת מתוך רבות היא ארגון International Human Rights Network of Academies and Scholarly Societies אשר תמך ברעיון זה במשך השנים ואף ביטא אותו בהצהרותיו, כמו למשל הצהרה שפורסמה בכתב העת Science בשנת 2007 (International Human Rights Network of Academies and Scholarly Societies, 2007). (2007) אקדמאים ישראלים השתלבו ברשתות צדק גלובליות ותנועות חברתיות, והם משתתפים בדיונים ובפעולות המתואמות עם מטרות רחבות יותר של צדק חברתי (Mason, 2013).

דוגמא נוספת היא מאבק חוקרים ורופאים כנגד עורך עיתון The Lancet, לאחר שהעיתון פרסם מאמר אנטי ישראלי שאותו כינה שרת הבריאות דאז 'גובל בעלילת דם' (גל, 2014). המכתב עורר דיון משמעותי ברחבי העולם כאשר המבקרים כינו את המכתב אנטי יהודי והעלו שאלות לגבי ניגוד העניינים של המחברים (Arya et al., 2015). במסגרת הדיון שלחו חוקרים ורופאים ישראלים מובילים ובהם שני זוכי פרס נובל, פרופ' אהרון צ'חנובר ופרופ' אברהם הרשקו ונשיאי מוסדות אקדמיים ישראלים ובהם פרופ' דניאל זייפמן (מכון ויצמן) ופרופ' פרץ לביא (הטכניון) מכתב אשר פורסם ב-The Lancet. המכתב דן בדינמיקה המורכבת של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, מבקר את הצגת הפעולות הישראליות כאגרסיביות, מדגיש את תפקידו של חמאס בהנצחת הסכסוך וקורא נגד הקריאה לסנקציות חמורות על ישראל (Ahmed, 2014). בהמשך הוזמן ד"ר ריצ'רד הורטון, העורך הראשי של The Lancet, לביקור בישראל (בין השאר במרכז הרפואי רמב"ם), במטרה לתרום להבנה טובה יותר מערכת הבריאות הישראלית בתוך מתחים פוליטיים. ד"ר הורטון הביע צער על הקיטוב שנגרם על ידי מכתב שנוי במחלוקת שפורסם ב-The Lancet בנוגע לסכסוך בעזה והציע שיתוף פעולה עם אנשי רפואה ישראלים לפרסומים עתידיים (Blazer, 2015).

» קידום הגיוון וההכלה במרחב האקדמי

האקדמיה הישראלית היא באופן מסורתי כוח חלוץ בכל הנוגע לשוויון וזכויות אדם. האוניברסיטאות מציעות תמיכה באוכלוסיות המיעוטים בישראל (מוסלמים, נוצרים, דרוזים, צ'רקסים ואחרים) ותהליך האקדמיזציה

שלהם, קורסים ותוכניות המעודדים דיאלוג בין סטודנטים יהודים לערבים ועוד במטרה להתמודד עם אי-שוויון מבני ולטפח תרבות של פתיחות מחשבתית ורצינות אינטלקטואלית (ראו לדוגמא Hager, Saba & Shay, 2011).

החל משנת 2016 פועלות בחסות מל"ג ות"ת וכמה קרנות פילנתרופיות תכנית שמטרתה הטמעת מהלכים של גיוון והכללה במוסדות האקדמיים בישראל. האוכלוסיות העיקריות שאותן הגדירה מל"ג כאוכלוסיות יעד הן ערבים (לרבות החברות הדרוזיות והצ'רקסיות), בוגרי החינוך החרדי, יוצאי אתיופיה ואנשים עם מוגבלויות. במסגרת התוכנית פותח במוסדות האקדמיים התפקיד של ממונה על הגיוון, נערכו פעילויות הכשרה לסגלים האקדמיים והמנהליים וגובשו אסטרטגיות למידה ודרכי פעולה כדי לקדם גיוון והכללה. כיום בחלק מהאוניברסיטאות בארץ (העברית, הטכניון, תל אביב ובן גוריון) סגניות נשיא לגיוון והכללה. באוניברסיטאות האחרות יש מערך גיוון, שוויון והוגנות ובמכללות יש ממונות וממונים על נושא זה (רוזן, 2023).

» התמודדות עם סוגיות אתיות של חרמות

חוקרים ישראליים ביקרו את הבסיס האתי של חרמות אקדמיים, בטענה כי הם מענישים שלא בצדק אקדמאים ומוסדות. הטענה היא כי אין להטיל אחריות על מוסדות אקדמיים בשל מדיניות ממשלתית, וכי החרמות פוגעות בחופש התנועה של רעיונות ובשיתוף פעולה מדעי (ראו למשל Pasternak, 2011; Sheskin, 2011; Felson, 2016, & רבים אחרים).

» שמירה על מצוינות אקדמית

המוסדות האקדמיים בישראל מקפידים לשמור על סטנדרטים אקדמיים מחמירים ולטפח סביבה של מחקר בתנאים של חופש אקדמי. רמת המצוינות המדעית הגבוהה שמפגינה האקדמיה הישראלית מבטיחה את השתתפותה המתמשכת בכנסים עולמיים ושיתופי פעולה מחקריים, ובכך מצמצמת את השפעת ניסיונות ה-BDS לבודד אותה (Newman, 2023). זאת ועוד, סירובן של ממשלות ואוניברסיטאות מובילות רבות בעולם לתמוך ב-BDS נובע בחלקו מההכרה בתרומות האקדמיות של המוסדות הישראליים, הנחשבים לשותפים חשובים בקהילה המדעית העולמית (Newman, 2023; Wattad, 2015).

פעולות כנגד ה-BDS מחוץ לישראל

1. פעולות חקיקה כנגד ה-BDS באופן כללי

ישראל ומדינות המתנגדות ל-BDS פיתחו מגוון דרכים גם ברמה המוסדית וגם ברמה הממשלתית להתמודדות עם הקריאה לחרם אקדמי. אחד הצעדים המשמעותיים הוא מאמץ חקיקתי שנערך בישראל במטרה להשית עונשים על אנשים ומוסדות הקוראים לחרם כזה. דוגמא לכך היא איסור הכניסה לישראל שהושת על פרופ' נועם חומסקי אשר ביקש להתארח באוניברסיטת ביר זיית בשנת 2010. גם ארה"ב נקטה בגישת חקיקה, וגם בה נעשה מאמץ חקיקתי (Falah, 2016) במטרה לנטרל את תנועת ה-BDS.

דוגמאות לפעולות חקיקה בעולם

» ארה"ב⁴⁴

חוקים ברמת המדינה

חוקי אנטי BDS המכוונים לחברות שמחרימות את ישראל הופיעו לראשונה ב-2015. חוקים אלו התפתחו עם השנים בשני ערוצים:

- חוקים האוסרים על מדינות להתקשר עם חברות או יחידים, אלא אם הן מתחייבות לא להחרים את ישראל
- חוקים האוסרים השקעה של קרנות פנסיה בחברות שמחרימות את ישראל. (Friedman, 2023)

חוקים ברמה הפדרלית

חלק נכבד מהחוקים הפדרליים הנוגעים בנושא החרם בשנים האחרונות מתרכז במתן תוקף חוקי לחלקים מתוך הגדרת העבודה של International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) הקושרת, בין השאר, בין אנטישמיות לאנטי ציונות או אנטי ישראליות.

בדצמבר 2019, על רקע עליה באנטישמיות מצד ימין המזוהה עם תומכי נשיא ארצות הברית דאז, דונלד טראמפ, פרסם טראמפ צו נשיאותי העוסק באנטישמיות שהתמקד במידה רבה באכיפת הגדרת IHRA בקמפוסים בארצות הברית, זאת למרות התנגדות גופים שונים לאימוץ הגדרת העבודה ובהם ה-American Civil Liberties Union (ACLU) ואנשי אקדמיה שטענו שזיהוי בין אנטי ישראליות לאנטישמיות מהווה פגיעה בחופש האקדמי.

במאי 2023, פרסם ממשל ביידן את האסטרטגיה הלאומית הראשונה אי פעם של ארצות הברית למאבק באנטישמיות המכירה בחשיבות הגדרת IHRA לאנטישמיות בתוך סדרה של הגדרות נוספות. (Friedman, 2023)

בקישור הבא ניתן למצוא רשימה מלאה של כל החוקים ברמת המדינתית והפדרלית:

[Anti-BDS Laws, Dataset by Lara Friedman for the Foundation for Middle East Peace](#)

התרשים הבא מלמד על הקשר בין פעילות אנטי-ישראלית בקמפוסים האמריקאים לבין החקיקה והגדרות IHRA במדינות בהן הם פועלים.⁴⁵

⁴⁴ Anti-BDS Laws ,Dataset by Lara Friedman for the Foundation for Middle East Peace

[https://docs.google.com/spreadsheets/d/1iJu-](https://docs.google.com/spreadsheets/d/1iJu-VvTGPyt76szpkkgg4IN2Ruldz0crK1P4eihpkI8/edit?gid=146340936#gid=146340936)

[VvTGPyt76szpkkgg4IN2Ruldz0crK1P4eihpkI8/edit?gid=146340936#gid=146340936](https://docs.google.com/spreadsheets/d/1iJu-VvTGPyt76szpkkgg4IN2Ruldz0crK1P4eihpkI8/edit?gid=146340936#gid=146340936)

⁴⁵ התרשים מבוסס על נתוני IAC. תודה לשגית שדה עטיה על שיתוף הממצאים.

איור 1: מיפוי האוניברסיטאות המובילות בארה"ב המעורבות בחרם אקדמי ישראל והקשר לחקיקה מדינתית נגד BDS והגדרת IHRA לאנטישמיות

University	State has anti-BDS law	State codified IHRA definition	Sample of BDS Resolutions by Student/Faculty Groups	Type of boycott	Travel alert against Israel
MIT	✗	✗	✓	Academic & Financial	✓
Harvard	✗	✗	✓	Financial	✓
Brown	✓	✓	✓	Financial	✓
Rutgers	✓	✗	✓	Academic & Financial	✗
Columbia	✓	✗	✓	Academic & Financial	✓
NYU	✓	✗	✓	Financial	Requires pre authorization
Yale	✗	✗	✓	Financial	n/a
Berkeley	✗	✗	✓	Financial	✗
Stanford	✗	✗	✓	Financial	✓
Penn	✓	✗	✓	Financial	✗

» בריטניה

ב-19 ביוני 2023, המפלגה השמרנית השלטת בבריטניה הגישה הצעת חוק שמטרתה לאסור חרמות שאינן מאושרים על ידי ממשלת בריטניה כלפי מדינות זרות בכלל, ובפרט חרמות המכוונים כלפי ישראל. זאת בתגובה לאווירה הפוליטית בבריטניה שבה מספר גופי ממשל ברמה המקומית ואוניברסיטאות תמכו בחרם על ישראל כאמצעי למחאה על מדיניות ופעילות ישראל ותמיכה בזכויות הפלסטינים (Friedman, 2023).

» גרמניה ואוסטריה

הפרלמנט הגרמני הצביע במאי 2019 בעד הצעת החלטה לסווג את תנועת ה-BDS הבינלאומית כגורם המשתמש בטקטיקות אנטישמיות להשגת מטרותיו הפוליטיות (Nasr & Alkousaa, 2019). אוסטריה העבירה החלטת משלה בפברואר 2020 (Sion-Tzidkiyahu & Hirsch, 2020). ניסוח החלטות אלו משקף במידה רבה את הגדרת העבודה של ה-IHRA.

יש לציין שהחקיקה הן בארה"ב והן באירופה משקפת פעמים רבות הפרדה בין ישראל בגבולות 1967 והשטחים בגדה המערבית, במזרח ירושלים ואיננה מתנגדת לפעולות BDS בשטחים אלו (ראו למשל Zanoliti, Weiss, Ruane & Elsea, 2017 ו-Sion-Tzidkiyahu & Hirsch, 2020).

2. פעולות למניעת פגיעה בחופש אקדמי

תנועת ה-BDS צברה אחיזה בחוגים אקדמיים מסוימים, במיוחד באירופה, שם קריאות לחרמות נתמכו על ידי ארגונים כמו איגוד האוניברסיטאות והמכללות הבריטיים. טענו שחרמות אקדמיות מערביים בין אקדמיה

לפוליטיקה בדרך המנוגדת לעקרונות החופש האקדמי והאוניברסליות של המדע (Berlin, 2010), Executive Committee of the International Human Rights Network of Academies and Scholarly Societies (2007).

בישראל, מעורבותם של אקדמאים ישראלים בתמיכה בחרם עוררה מחלוקת, ואף לקריאה לצעדי ענישה נגד חברי סגל התומכים ב-BDS (Seliktar, 2005).

להלן דוגמאות לפעולות שננקטו על ידי גופים שונים בסביבה האקדמית בעולם על מנת להילחם ב-BDS האקדמי:

תקשורת אסטרטגית ותדמית: חשיפת האנטישמיות שבקמפיין ה-BDS והכוונה לחיסול מדינת ישראל והדגשת הערכים הדמוקרטיים המשותפים לישראל ולעולם המערבי (Cohen & Avraham, 2018). לסוג תקשורת זו הייתה, למשל, השפעה על הדיון באגודות אקדמאיות מקצועיות בארה"ב שסב סביב השפעת החרם על החופש האקדמי (Wattad, 2015).

התנגדות מוסדית וארגונית: מוסדות אקדמיים וגורמי שלטון מקומי רבים בארה"ב דחו יוזמות BDS בשם החופש האקדמי. התנגדות ל-BDS מצד מוסדות וגורמי שלטון סייעה רבות לשיתוף הפעולה האקדמי ולהשקעה באקדמיה הישראלית (Newman 2023). בנוסף הוקמו ארגונים כמו Scholars for Peace in the Middle East⁴⁶, Campus Watch⁴⁷, Academic Engagement Network⁴⁹, ICPG⁴⁸ ואחרים המתמקדים בקידום חופש אקדמי והבעת עמדות כנגד נרטיבים אנטי ישראליים הקמפוסים (Hirsh, 2012), (Wagner, 2010).

אסטרטגיות משפטיות: כדי להגן על חופש אקדמי ולהתמודד עם תנועת ה-BDS, ננקטו אסטרטגיות משפטיות שונות. אסטרטגיות אלו כוללות שימוש במנגנונים משפטיים להגנת אנשי אקדמיה המבקרים את ישראל ולחשיפת מעורבות אפשרית בפשעים בינלאומיים. מנגד, גורמים פרו-ישראליים עושים שימוש בטקטיקות משפטיות ("lawfare") כדי לבלום ביקורת על ישראל (Handmaker, 2020).

2.6 פעילויות BDS במישור האקדמי מאז 7.10.23

אירועי השבעה באוקטובר 2023 היוו נקודת מפנה בהיסטוריה הישראלית בכלל והשפעה משמעותית על האקדמיה הישראלית ועל חוקרים ישראלים ברחבי העולם. בעקבות אירועים אלו הגבירה תנועת ה-BDS את המיקוד על האקדמיה בישראל תוך פגיעה בחופש האקדמי של חוקרים ישראלים, בביטחונם האישי ובשיתופי הפעולה הבינלאומיים שלהם.

» חשיפה לאנטישמיות ושנאה

בעקבות אירועי השבעה ואוקטובר חלה עליה באנטישמיות ובביטויי שנאה כלפי יהודים בכלל וישראלים בפרט. סקר שנערך בארה"ב, קנדה ואירופה גילה עליה דרמתית בחשיפה לשנאה ואנטגוניזם בחודשיים

⁴⁶ <https://spme.org/>

⁴⁷ <https://www.meforum.org/campus-watch>

⁴⁸ <https://www.icpg.org.uk/>

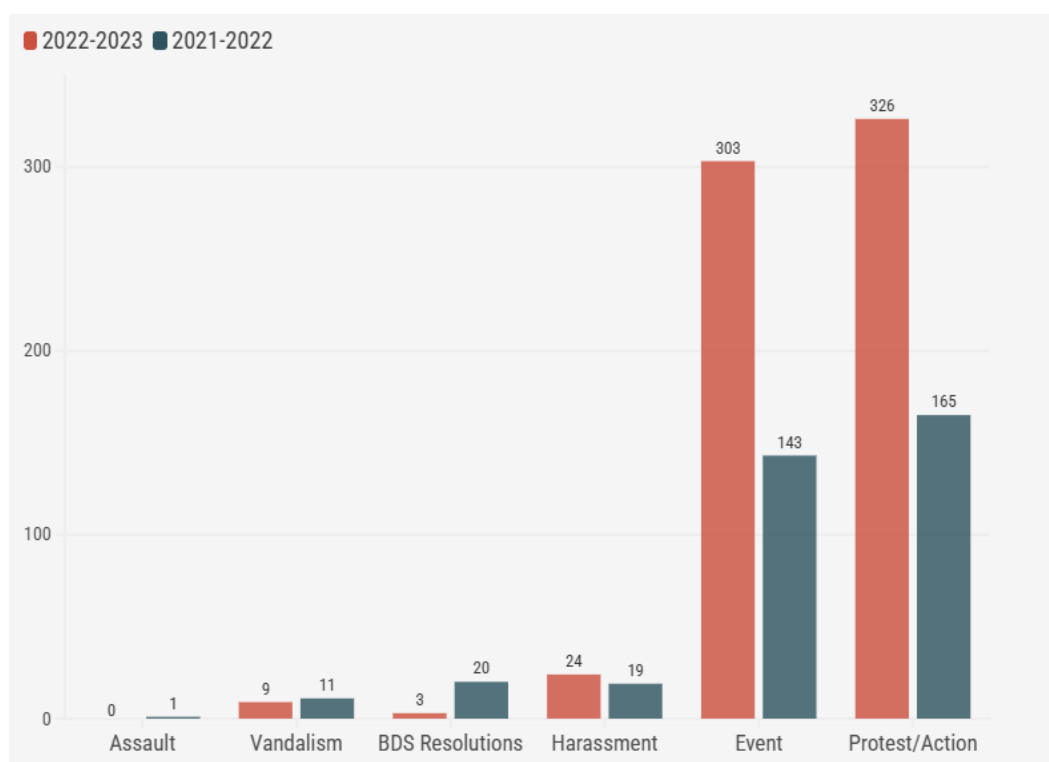
⁴⁹ [Academic Engagement Network](#)

שלאחר השבעה באוקטובר. נרשמו עליות משמעותיות בדיבור-שטנה (Hate speech) נגד ישראל, חשיפת מידע על חוקרים בניגוד לרצונם (doxing) ברשתות החברתיות, דה-הומניזציה של יהודים וישראלים, והפגנות ופעילויות פומביות נגד ישראל. חוקרים ישראלים חשו שלא בנוח להביע אמונה פוליטית או דתית ואף לענות סמלים יהודים בקמפוסים בחו"ל ודיווחו שחשו שמוסדות להשכלה גבוהה בעולם לא טיפלו בצורה יעילה בהבטחת הבטחון אישי שלהם בקמפוס (Santos & Yogev 2024).

הליגה למניעת השמצה (ADL) תיעדה 665 תקריות אנטי-ישראליות בקמפוס במהלך שנת הלימודים 2022-2023: תשעה מקרים של ונדליזם; 24 מקרים של הטרדה; 303 אירועים; 326 מחאות/פעולות; ושלוש החלטות BDS (כל שלוש ההחלטות התקבלו בגופי סטודנטים לתואר ראשון) (Anti-Defamation League, 2023).

הגרף הבא מציג את העליה המשמעותית באירועים אנטי ישראלים בקמפוסים בארצות הברית לאחר אירועי השבעה באוקטובר לפי הליגה למניעת השמצה:

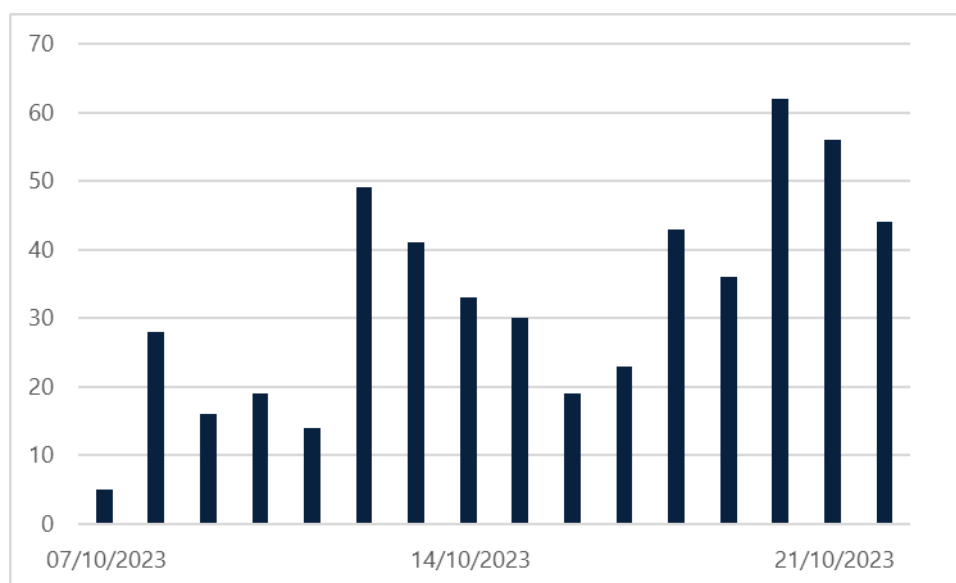
איור 2: אירועים אנטי ישראלים במכללות ואוניברסיטאות בארה"ב 2022-2023

מקור: Anti-Defamation League, 2023

הגרף הבא מציג את היקף ההפגנות שהתרחשו בשבועות הראשונים לאחר הטבח של ה-7.10. העובדה שכבר בימים הראשונים למלחמה נרשמו בין 30 ל-40 הפגנות כאשר בחלק גדול מהן כבר עלתה הטענה הכוזבת על רצח עם לכאורה אותו מחוללת ישראל בעזה (עוד טרם התחיל התמרון הקרקעי שם) עשויה להעיד על יד מכוונת אשר נערכה מבעוד מועד לפעולה נרחבת אשר תלווה את ההסלמה בשטח.

איור 3: הפגנות פרו-פלסטינאיות בארה"ב לפי ימים, 7.10.2023-21.10.2023

מקור: עיבוד של מוסד גאמן לנתוני Crowd Counting Consortium,
<https://ash.harvard.edu/programs/crowd-counting-consortium/>

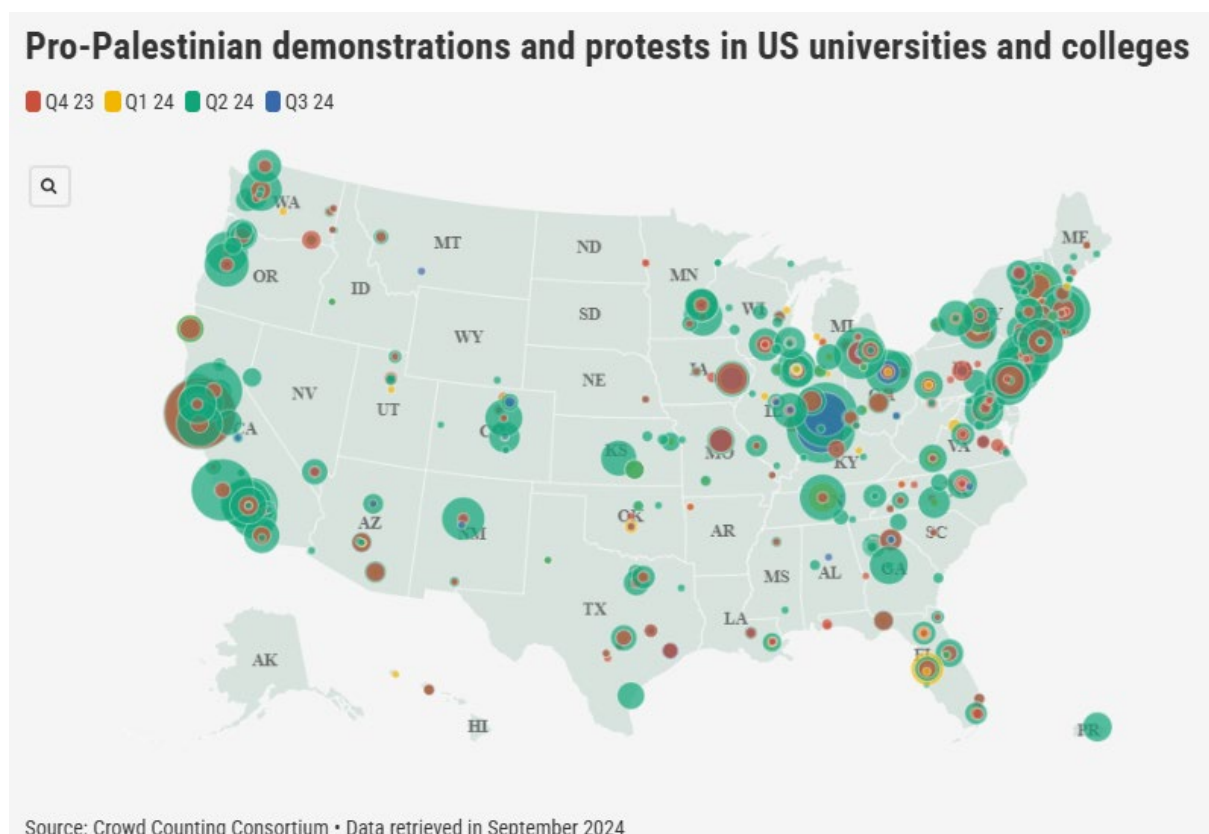
טבלה 2: דוגמאות לאירועים אנטי-ישראלים משמעותיים בקמפוסים בארה"ב בחודשים אפריל ומאי 2024

תאריך / אוניברסיטה	תיאור האירועים
17-18.4.2024 אוניברסיטת קולומביה	סטודנטים באוניברסיטת קולומביה הקימו מאהל סולידריות בקמפוס במנהטן. 18 למעלה מ-100 מפגינים פרו-פלסטינים נעצרו לאחר שנשיא האוניברסיטה ביקש ממשטרת ניו יורק לפנות את המאהל.
22.4.2024 אוניברסיטת ייל	המשטרה עצרה מאות אנשים בהפגנות פרו-פלסטיניות באוניברסיטת ייל ובאוניברסיטת ניו יורק. אוניברסיטת קולומביה ביטלה את הלימודים בתגובה למאהל שלה.
24.4.2024 אוניברסיטת טקסס	57 מפגינים פרו-פלסטינים נעצרו באוניברסיטת טקסס בגין הסגת גבול, אירוע שנחשב לעליית מדרגה בטיפול המשטרתי במהומות. כל האישומים בוטלו מאוחר יותר מחוסר סיבה סבירה. חמישה ימים לאחר מכן עמד מספר העצורים במהומות בארה"ב על כ-1,000.
25.4.2024 אוניברסיטת קולומביה	יו"ר בית הנבחרים של ארה"ב, מייק ג'ונסון, הציע להביא את כוחות המילואים של הצבא האמריקאי לאוניברסיטת קולומביה כדי להחזיר את הסדר.
29.4.2024 UCLA	עימותים בין מפגינים פרו-פלסטינים ופרו-ישראלים פרצו ב-UCLA. הרשויות ב-UCLA הכריזו על מחנה המחאה כבלתי חוקי. באוניברסיטת קולומביה החלו להשעות פעילים סטודנטים פרו-פלסטינים.

תאריך / אוניברסיטה	תיאור האירועים
30.4.2024 אוניברסיטת בראון	סטודנטים מאוניברסיטת בראון הסכימו להסיר את אוהלי המחאה בתמורה להצבעה של נאמני האוניברסיטה על הסגת השקעות מחברות התומכות בישראל. זהו ההסכם הראשון מסוגו.
1-2.5.2024 אוניברסיטת קולומביה	מחנה המחאה בבניין אקדמי בקמפוס באוניברסיטת קולומביה פונה על ידי משטרת ניו יורק ועשרות מפגינים פרו-פלסטינים נעצרו. גם ההתבצרות בקמפוס UCLA פונתה בצורה דומה.

מקור: Reuters | [Major events in Pro-Palestinian protests at US universities](#)

איור 4: הפגנות אנטי ישראליות באוניברסיטאות ומכללות ארה"ב / Q3-2023 / Q3-2024

מקור: עיבוד של מוסד נאמן לנתונים מתוך [Where College Protesters Have Been Arrested or Detained - The New York Times](#) ([nytimes.com](#))

טבלה 3: דוגמאות לאירועים אנטי ישראלים בקמפוסים במדינות שונות בעולם בחודשים הראשונים של מלחמת "חרבות ברזל"

מדינה	תיאור האירועים
אוסטרליה	במהלך החודשים אפריל ומאי 2024 הוקמו מאהלי מחאה בלפחות שבע אוניברסיטאות אוסטרליות ובהן אוניברסיטת קווינסלנד ואוניברסיטת סידני. המחאות האוסטרליות לא הידרדרו לאלימות דוגמת זו שנצפתה בארה"ב
בריטניה	הפגנות פרו פלסטיניות החלו בבריטניה מייד עם פרוץ המלחמה בעזה והחל מחודש מאי 2024 הוקמו גם מאהלי מחאה מחוץ לקמפוסים. בין האוניברסיטאות שלצידן הוקמו מאהלים אפשר למצוא את אוניברסיטת ניוקאסל, לידס, בריסטול וורוויק. ב-London School of Economics (LSE) השתלטו מפגינים פרו פלסטינים על אחד הבניינים ⁵⁰ במאי 2024 ופוננו משם על ידי האוניברסיטה רק לאחר חודש ⁵¹ בעקבות צו בית משפט ⁵²
צרפת	בפריז פרצו הפגנות פרו-פלסטיניות באוניברסיטת סיינס פו ובאוניברסיטת סורבון בסוף אפריל 2024. בשני המקרים המפגינים פונו בתוך זמן קצר מתוך האולמות שאליהם הם פלשו על ידי המשטרה.
קנדה	באוניברסיטת מקגיל במרכז מונטריאול הקימו סטודנטים פרו-פלסטינים מאהל על המדשאה הקדמית ונשארו שם תקופה ארוכה. מפגינים פרו-פלסטינים הקימו מאהלים גם בקמפוס במרכז העיר של אוניברסיטת טורונטו ובאוניברסיטת קולומביה הבריטית בוונקובר.

מקור: CNN | [From Australia to the UK: Where pro-Palestinian university protests are happening around the world](#)

» השפעה על החופש האקדמי ושיתופי הפעולה

תנועת ה-BDS השפיעה על יכולתם של חוקרים ישראלים לקחת חלק בשיתופי פעולה בינלאומיים. בעקבות קריאת התנועה לחרם אקדמי נרשמה חוסר הסכמה בקרב מספר חוקרים ומוסדות בעולם לשתף פעולה עם חוקרים ומוסדות מחקר ישראלים. היקף חילופי סטודנטים ותלמידי מחקר ירד, ובמקרים מסוימים חוקרים ישראלים מצאו את עצמם מבודדים מחלק מהקהילה המדעית הבינלאומית.

מראיונות עומק אותם ערך שי פרבר (Farber, 2024) עולה שחוקרים אלו נתקלו בתופעות ובהם ביטול הזמנות לכנסים, סירוב לכתיבת חוות דעת לקידום חוקרים ישראלים צעירים, דחיית מאמרים (לעיתים תוך הודאה מפורשת שכתב העת לא מקבל מאמרים מחוקרים ישראלים, ולעיתים בלי נימוק).

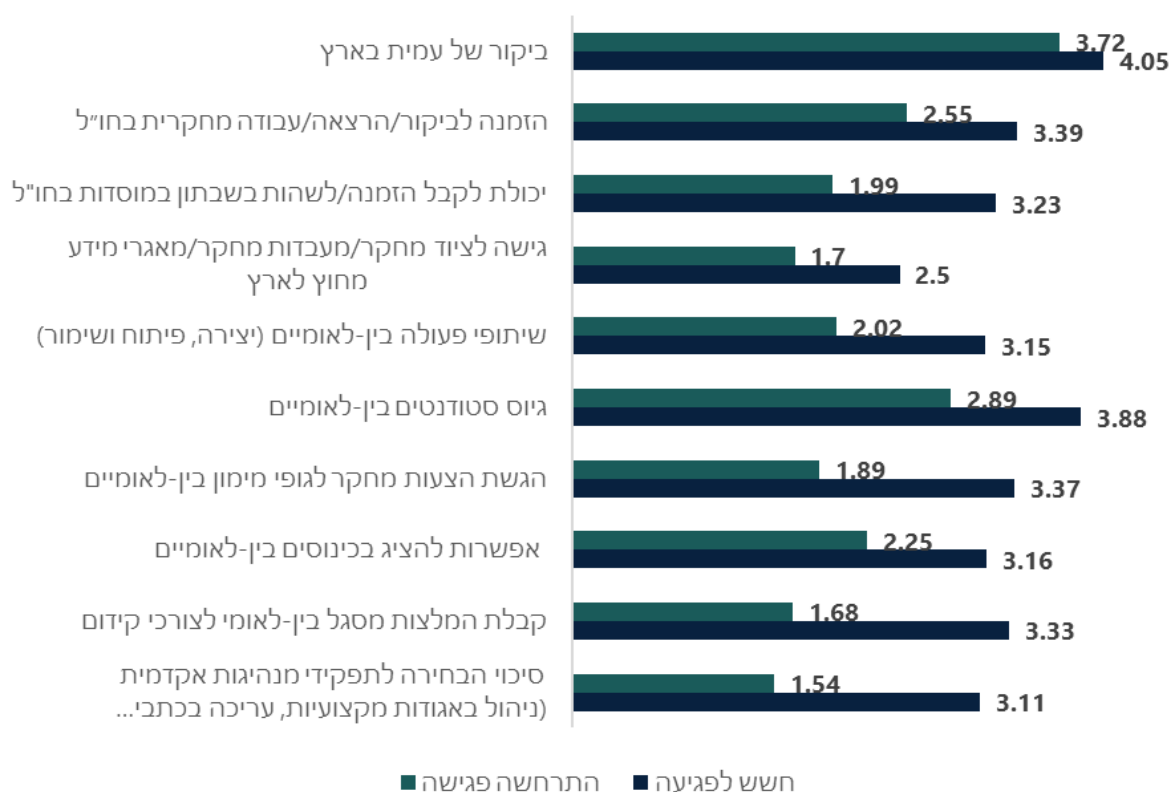
⁵⁰ [Students occupy London School of Economics building over Gaza \(bbc.com\)](#)

⁵¹ [Students evicted from LSE building after living in pro-Palestinian encampment for over a month | Evening Standard](#)

⁵² [LSE granted court order barring pro-Palestine encampments after student protest | Evening Standard](#)

סקר שערכה האקדמיה הישראלית הצעירה בשיתוף אפיק באקדמיה שעליו ענו 1,015 חברי סגל בכירים באוניברסיטאות בדצמבר 2023 גילה כי חברי הסגל אינם מדווחים על רמות גבוהות של פגיעה בפועל (למעט בנושא של ביקור עמית בישראל), אך מביאים חשש משמעותי מפגיעה עתידית כזו כפי שניתן לראות באיור הבא המסתמך על נתוני הסקר (האקדמיה הישראלית הצעירה ואפיק באקדמיה, 2024).

איור 5: דיווחים על פגיעה קיימת ועל פגיעה צפוי בפרמטרים שונים

מקור: האקדמיה הישראלית הצעירה ואפיק, 2024. העונים העריכו את הפגיעה בסולם מ-1 עד 5. אורך השורות מראה את ממוצע הפגיעה בקרב המשיבים

» השפעה על השיח האקדמי

פעולות תומכי ה-BDS לאחר השבעה באוקטובר העלו על פני השטח מתחים חברתיים ופוליטיים, הביאו לשסעים עמוקים ולוויכוחים בתוך המוסדות האקדמיים. להלן שלוש מהדוגמאות המפורסמות להתבטאויות שנויות במחלוקת של אוניברסיטאות בארה"ב:

- קואליציה של קבוצות סטודנטים באוניברסיטת הרווארד פרסמה הודעה המטילה את האשמה המלאה על הטבח של חמאס על ישראל, יום אחד בלבד לאחר האירוע ולפני שהחל צעדי נגד ישראליים משמעותיים.
- ראסל ריקפורד, היסטוריון מאוניברסיטת קורנל, הביע "התרגשות" מהטבח של חמאס בגברים, נשים וילדים. למרות שהתנצל מאוחר יותר בלחץ נשיא האוניברסיטה, התנצלותו נגעה ל"חלק מהשפה" שבה השתמש, ולא לעיקר תמיכתו בטבח.

■ נשיאות שלושה מהמוסדות האקדמיים המובילים בארצות הברית נקראו להעיד בפני הקונגרס בנוגע לרטוריקה אנטי יהודית ופעילויות בקמפוסים שלהם, תוך הדגשת האופי השנוי במחלוקת של התגובות האקדמיות לאירועים⁵³. ניסיונותיהן המגוחכות להתחמק ממענה ישיר לשאלה האם קריאה ל"פלסטין חופשית מהים לנהר" מהווה ביטוי של אנטישמיות בתואנה שהדבר "תלוי בקונטקסט" גרמו לביקורת חריפה שהובילה תוך זמן קצר להתפטרותן מתפקידיהן.

לאמירות אלו ואחרות יש השפעות על השיח האקדמי, חלקן משמעותיות וארוכות טווח:

- הגברת הקיטוב והוויכוח: האמירות מכיוון האקדמיה והתגובות אליהן הגבירו ויכוחים בתוך חוגים אקדמיים בנושאים כמו חופש הביטוי, חופש אקדמי ותפקיד האוניברסיטאות בשיח הפוליטי.
- השפעה על מתודולוגיות: האירועים הובילו להערכה מחדש של ההנחות האפיסטמולוגיות והאתיות שבבסיס המחקר האקדמי וחוקרים נקראו לשקול מחדש את בסיס המתודולוגיות שלהם. השפעה זו עלולה להביא לשינויים באופן שבו מתבצע מחקר במדעי הרוח והחברה.
- השפעה על תגובת האוניברסיטאות לאירועים: הופעתן המבישה של שלוש הנשיאות בעדות בקונגרס והתפטרותן לאחר מכן הפעילה לחץ על מוסדות אקדמיים לטפל בצורה יעילה יותר במקרים של רטוריקה שנויה במחלוקת ואקטיביזם בשטחי הקמפוס. ללחץ זה פוטנציאל לשנות בצורה משמעותית את הדרך שבה אוניברסיטאות מגדירות את תפקידן בנושאים חברתיים ופוליטיים.
- השפעה על דיסציפלינות ספציפיות: האמירות והפעולות השנויות במחלוקת של אישים ומוסדות אקדמיים הובילו לבחינה מחודשת של היסודות האתיים והמתודולוגיים של לימודי ישראל ותחומים קשורים אשר נוגעים בסוגיות גיאופוליטיות מורכבות ובנושאים שנויים במחלוקת כמו גבולות הביטוי הלגיטימי. (Saposnik, 2024).

להלן מספר דוגמאות של אוניברסיטאות ופעילותיהן כנגד ישראל בעקבות אירועי השבעה באוקטובר:

טבלה 4: דוגמאות לחרם כנגד ישראל של אוניברסיטאות ואגודות בעולם בעקבות מאורעות השבעה באוקטובר

University	BDS activity	Source
University of California Davis's student senate	Divestment (Overturned on by the university's Court of Associated Students)	UC Davis student court overturns divestment resolution The Times of Israel (February 2024) ⁵⁴
Brown University (vote to be held in October 2024)	Divestment	Brown University trustee resigns in protest of school's upcoming Israel divestment vote (September 2024) ⁵⁵

⁵³ דוגמא להתייחסות ישראלית לאירוע זה היא גילוי הדעת של ראשי אוניברסיטאות המחקר בישראל בנוגע להתבטאויות של נשיאות אוניברסיטאות בארצות הברית בקונגרס. גילוי דעת של ראשי אוניברסיטאות המחקר בישראל בנוגע להתבטאויות של נשיאות אוניברסיטאות בארצות הברית בקונגרס | אוניברסיטת ת"א | אוניברסיטת תל אביב (tau.ac.il)

⁵⁴ [UC Davis student court overturns divestment resolution | The Times of Israel](#)

⁵⁵ [Trustees resign from Brown Ivy League over anti-Israel BDS motion - The Jerusalem Post \(jpost.com\)](#)

University	BDS activity	Source
Free University of Brussels	Suspension of agreements and research projects with Israeli universities	<u>ULB suspends agreements and research projects with Israeli universities (May 2024)</u> ⁵⁶
Royal Melbourne Institute of Technology (RMIT), Australia	ending Elbit Systems partnership	<u>Statement: Israel-Gaza conflict (19.10.2023)</u> ⁵⁷
Norwegian Universities: OsloMet, the University of Southeastern Norway, the University of Bergen, the Bergen School of Architecture	Suspending ties with Israeli universities	<u>Why five institutions suspended ties with Israeli universities (April 2024)</u> ⁵⁸
Spanish universities: Granada and Ovideo, University of Barcelona	Suspending ties with Israeli universities	<u>University of Barcelona faculty passes motion calling to break academic relations with Israel (May 2024)</u> ⁵⁹
Ghent university	Suspending ties with Israeli universities	<u>Belgium's Ghent university severs ties with three Israeli institutions (May 2024)</u> ⁶⁰
Trinity College (Ireland)	Divestment	<u>Trinity students to end protest after college agrees plans to divest from Israeli companies (May, 2024)</u> ⁶¹
Turin university (Italy)	ban participation in research initiative involving Israel	<u>Italy's University of Turin to exit Israel research pact amid Gaza protests (March 2024)</u> ⁶²

⁵⁶ [ULB suspends agreements and research projects with Israeli universities \(brusselstimes.com\)](#)

⁵⁷ [Statement: Israel-Gaza conflict - RMIT University](#)

⁵⁸ [Why five institutions suspended ties with Israeli universities \(universityworldnews.com\)](#)

⁵⁹ [University of Barcelona faculty passes motion calling to break academic relations with Israel \(elnacional.cat\)](#)

⁶⁰ [Belgium's Ghent university severs ties with three Israeli institutions | Reuters](#)

⁶¹ [Trinity students to end protest after college agrees plans to divest from Israeli companies – The Irish Times](#)

⁶² [Italy's University of Turin to exit Israel research pact amid Gaza protests | The Times of Israel](#)

University	BDS activity	Source
American Anthropological Association (AAA)	Boycotting Israeli academic institutions	AAA Membership Endorses Academic Boycott Resolution (Juli 2023) ⁶³
American Association of University Professors (AAUP)	Recognizing divestments as 'legitimate tactical responses'	AAUP Ends Two-Decade Opposition to Academic Boycotts (August 2024) ⁶⁴

חשוב לזכור שההשפעה של חרם אקדמי איננה מידית ותבוא לידי ביטוי רק בחלוף שנים. היא תתבטא במדדים ישירים כגון תפוקות מחקר, מעמד מדעי בינלאומי וכיו"ב, ובמדדים עקיפים (קשים יותר לכימות) בתרומה לכלכלה, לביטחון ועוד. לפיכך, אין פלא שחשיבות המאבק בחרם האקדמי נדחקה לקרן זווית בדיווחי התקשורת, בדיוני הכנסת ובהחלטות הממשלה (גולני וכרמי, 2024).

» החרם מחוץ לארה"ב במחצית הראשונה של שנת 2025

עם כניסתו של הנשיא טראמפ לכהונתו השנייה בארה"ב החל שלב חדש בטיפול בחרם האקדמי בארה"ב (ראו בהמשך). מחוץ לארה"ב, לעומת זאת, המשיכו מובילי החרם בפעילותם תוך שימוש באסטרטגיות וותיקות וחדשות. להלן מספר דוגמאות לפי יבשות/מדינות:

אוסטרליה

תחילת שנת 2025 התאפיינה בהמשך אירועים אנטי ישראלים באוניברסיטאות באוסטרליה⁶⁵. למשל:

טבלה 5: אירועי BDS באוסטרליה במחצית הראשונה של שנת 2025 - דוגמאות

תאריך	מדינה	מוסד/גוף מעורב	תיאור האירוע	מקור
ינואר 2025	אוסטרליה	אוניברסיטת מלבורן	חוקר קרימינולוגיה באוניברסיטה, נחקר לאחר שהתבטא בכיתה נגד ישראל, כינה אותה "מדינת אפרטהייד" והציג סרטונים קשים של פעולות צה"ל.	The Australian
מרץ 2025	אוסטרליה	אוניברסיטת סידני	האוניברסיטה התנצלה לאחר שאימה בטעות להשעות סטודנטית בינלאומית על כתיבת מסרים פרו-פלסטיניים על לוחות בכיתה	The Guardian

⁶³ [AAA Membership Endorses Academic Boycott Resolution - The American Anthropological Association](#)

⁶⁴ [AAUP ends two-decade opposition to academic boycotts \(insidehighered.com\)](#)

⁶⁵ הרחבה בנושא גילויי האנטישמיות באוסטרליה ניתן למצוא בנספח 9.5

יש לציין שאירועים אלו בקמפוסים מצטרפים לאירועי שנאה נוספים באוסטרליה שחלו בתחילת שנת 2025 כולל הפגנות שנאה, התקפות על בתי כנסת, כתובות נגד יהודים ועוד⁶⁶

בהמשך לאירועים אלו הוחמרה החקיקה נגד פשעי שנאה, בדגש על אנטישמיות⁶⁷. אוניברסיטאות באוסטרליה הודיעו שיאמצו מסקנות דו"ח האנטישמיות שהוגש לפרלמנט האוסטרלי ויאכפו באופן חד-צדדי את ההגדרה לאנטישמיות של הברית הבינלאומית לזיכרון השואה (IHRA)⁶⁸.

קנדה

אירועים אנטי ישראליים המשיכו להתרחש בקמפוסים בקנדה גם במחצית הראשונה של שנת 2025. להלן דוגמאות למספר אירועים כאלה:

טבלה 6: אירועי BDS בקנדה במחצית הראשונה של שנת 2025 - דוגמאות

תאריך	מדינה	מוסד/גוף מעורב	תיאור האירוע	מקור
ינואר 2025	קנדה	אוניברסיטת קונקורדיה	בסוף שנת 2024 נערכה הפגנת ענק בה השתתפו כ-85,000 סטודנטים מאוניברסיטאות ברחבי קוויבק כמו אוניברסיטת מקגיל ומכללת דאוסון בדרישה לאסור השקעה בחברות ישראליות. נשיא אוניברסיטת קונקורדיה, גרהם קאר, הבהיר כי עמדת האוניברסיטה נותרה בעינה, החרמות מנוגדים לחופש האקדמי; הוא גינה דיווחים על התנהלות מאיימת וגזענית, וציין שהאוניברסיטה תבדוק את האירועים ותקרא לנפגעים להתלונן.	CTV News Concordia University

⁶⁶ <https://www.ynet.co.il/judaism/discourse/article/rk0000pn5iyl>,
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001501909>

⁶⁷ <https://www.israelhayom.co.il/news/world-news/other/article/17312759>

⁶⁸ <https://universitiesaustralia.edu.au/media-item/statement-on-racism>, <https://www.theguardian.com/australia-news/2025/feb/12/inquiry-urges-australian-universities-to-closely-align-with-controversial-definition-of-antisemitism-ntwnfb>

תאריך	מדינה	מוסד/גוף מעורב	תיאור האירוע	מקור
ינואר 2025	קנדה	אוניברסיטת מקגיל	קבוצת פעילים אנטי-ישראליים ניפצה חלונות בחמישה מבנים באוניברסיטת מקגיל, תוך שימוש באבנים ופטישים, במטרה ללחוץ על האוניברסיטה לאמץ את מדיניות ה-BDS. האירוע גרם לבהלה בקמפוס ולשיבוש בשיעורים ובבחינות. נשיא האוניברסיטה, דיפ סייני, גינה את המעשה והבהיר כי האוניברסיטה תנקוט בצעדים משפטיים נגד המעורבים	Jerusalem Post
מרץ-אפריל 2025	קנדה	אוניברסיטת מקגיל	אגודת הסטודנטים של מקגיל (SSMU) קיימה אספה כללית מיוחדת בה אושרה הצעה לשביתה בת שלושה ימים, בדרישה שהאוניברסיטה תנתק קשרים עם חברות הקשורות לישראל ולתעשיית הנשק. ההצעה עברה ברוב קולות, והשביתה נקבעה ל-2-4 באפריל. השביתה כללה חסימות של שיעורים, והפגנות ברחבי הקמפוס. במהלך השביתה דווח על מקרי ונדליזם, כולל ריסוס צבע אדום על מבנים.	McGill Daily Jerusalem Post
מאי 2025	קנדה	אוניברסיטת טורונטו	ארגון הסגל באוניברסיטת טורונטו הצביע בעד לקרוא לאוניברסיטה להחרים את ישראל	https://www.jpost.com/bds-threat/article-853577

בהמשך לאירועים באוניברסיטת מקגיל, באפריל 2025 הודיעה הנהלת האוניברסיטה על ביטול מזכר ההבנות שנחתם בין האוניברסיטה לאגודת הסטודנטים כתגובה לשביתה (מקור: [McGill Daily](#)).

אירופה

טבלה 7: אירועי BDS באירופה במחצית הראשונה של שנת 2025 - דוגמאות

תאריך	מדינה	מוסד/גוף מעורב	תיאור האירוע	מקור
אפריל 2025	גרמניה	אוניברסיטת הומבולט	מוחים פרו-פלסטינים ניסו להשתלט על בניין באוניברסיטה תוך כדי ביצוע ונדליזם. המוחים סולקו מהמבנה על ידי כוח של כ-300 שוטרים. שני אזרחים זרים שהובילו את המהומות סולקו מגרמניה	Deutsche Welle PRESSTV
פברואר 2025	אירלנד	אוניברסיטת גאלאווי	הפגנת סטודנטים פרו פלסטינאים כנגד שיתוף פעולה של האוניברסיטה עם הטכניון עקב קשרים שיש לטכניון, לדברי הסטודנטים, עם הצבא הישראלי.	Irish Independent
מרץ 2025	אירלנד	אוניברסיטת דבלין סיטי	סטודנט אירי קיבל איומי מוות ונאלץ לעזוב את הקמפוס לאחר שתמך בישראל בפומבי.	Jewish News Syndicate (JNS)
מרץ-אפריל 2025	בריטניה	אוניברסיטת מנצ'סטר	גורמים אנטי ישראליים בתוך גוף הסטודנטים של האוניברסיטה ביקשו לאשר מכתב תמיכה ב-BDS נגד ישראל וקראו לאוניברסיטה לנתק את כל קשריה עם מדינת ישראל, כולל סיום שיתופי פעולה מחקריים עם אוניברסיטת תל אביב ותוכניות חילופי סטודנטים עם האוניברסיטה העברית בירושלים, כמו גם משיכת השקעות מחברות הקשורות לישראל. האוניברסיטה הביאה התנגדות לחלקים מהמסמך שהובא לאישור גוף הסטודנטים כולו. ההצבעה נדחתה עקב טענות של גורמים פרו-ישראלים להפרה של עקרון השוויון.	Students' Union of Manchester University Mancunion

תאריך	מדינה	מוסד/גוף מעורב	תיאור האירוע	מקור
פברואר- מרץ 2025	בריטניה	אוניברסיטת קמברידג'	בפברואר 2025 נדחתה על ידי בית המשפט בקשת האוניברסיטה לאסור על הפגנות הנוגעות לסכסוך הישראלי-פלסטיני ברחבי הקמפוס ל-5 שנים. בהמשך נרשמו הפרות סדר מצד מפגינים אנטי ישראלים ובהן שפיכת צבע אדום על אחד הבניינים ההיסטוריים והתפרצות לטקס סיום. בהמשך למהומות אלו ביקשה הנהלת האוניברסיטה מבית המשפט איסור הפגנות, הפעם ל-4 חודשים בלבד.	BBC The Jewish Chronical Cambridgeshier live
מרץ 2025	הולנד	אוניברסיטת אמסטרדם	האוניברסיטה הכריזה של הפסקת תכנית חילופי סטודנטים עם האוניברסיטה העברית	Jerusalem Post
אפריל 2025	הולנד	אוניברסיטת ראדבוד	התקבלה המלצה מהוועדה המייעצת לשותפויות בינלאומיות לנתק את קשרי המחקר של האוניברסיטה עם האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת תל אביב. במקביל התפתחו הפגנות פרו פלסטיניות בקמפוס לראשונה מאז דצמבר 2024	NL Times Radboud University
אפריל 2025	הולנד	אוניברסיטאות שונות	גל נוסף של הפגנות אנטי ישראליות פרץ באוניברסיטאות ברחבי הולנד ובהן אוניברסיטת אמסטרדם, ניימגן, אוטרכט, מאסטריכט, טילבורג ועוד	Erasmus magazine
מאי 2025	הולנד	אוניברסיטת אוטרכט	האוניברסיטה הודיעה שלא תיכנס לשיתופי פעולה חדשים עם ארגונים ישראליים עד להודעה חדשה.	Utrecht University
ינואר- מרץ 2025	בלגיה	האוניברסיטה הפלמית ואוניברסיטת גנט	הפסקת שיתופי פעולה עם ישראל וקריאה להשעות את ישראל מהסכם האסוציאציה	The Brussels Times Belga news agency Belga news agency

תאריך	מדינה	מוסד/גוף מעורב	תיאור האירוע	מקור
מרץ 2025	ספרד	אוניברסיטת גרנדה	בית הדין בגרנדה דחה את הערעור שהגישה עמותת "פעולה ותקשורת למזרח התיכון (ACOM) נגד אוניברסיטת גרנדה (UGR), בעקבות החלטת האוניברסיטה להשעות את שיתוף הפעולה האקדמי והמדעי עם מוסדות ישראליים.	ground.news
ינואר 2025	פינלנד	אוניברסיטת אלטו	עמותת הסטודנטים של אוניברסיטת אלטו הודיע על תמיכה בחרם אקדמי ותרבותי של ישראל	Aalto University Student Union
מאי 2025	שוודיה	אוניברסיטת אופסלה	חבר הנאמנים של אוניברסיטת אופסלה יצא בקריאה לממשלת שוודיה לגנות את ישראל בעקבות הידרדרות המצב ההומניטרי בעזה	Uppsala University

במחצית הראשונה של שנת 2025 נרשמה הרעה משמעותית ביחסי החוץ של ישראל עם מדינות המערב. במאי 2025 בריטניה, צרפת וקנדה פרסמו נזיפה פומבית חריגה כלפי ישראל, ודרשו ממנה להפסיק את המתקפה הצבאית המתחדשת⁶⁹. צרפת הודיעה על כוונה להכיר ברשות הפלסטינית כמדינה כבר בעתיד הקרוב ובריטניה הודיעה על הקפאת המו"מ עם ממשלת ישראל על הסכם סחר חופשי חדש ובחינה מחדש של שיתוף הפעולה עם ישראל במסגרת מפת הדרכים הדו-צדדית לשנת 2030⁷⁰.

במקביל להרעה ביחסי החוץ, נרשמה הרעה משמעותית גם בתופעות החרם האקדמי במערב אירופה וקנדה. אחד הביטויים החריפים ביותר של הרעה זו הייתה הקריאה לבחינה מחודשת של הסכם האסוציאציה המסדיר את היחסים בין ישראל לאיחוד האירופי ואשר מתוקפו חוקרים ישראלים זכאים להשתתף בפרויקטי מחקר אירופאי דוגמת Horizon. נכון לסוף מאי 2025 נדחתה הצעתה של הולנד להשעיה מיידית של הסכם האסוציאציה עקב התנגדות של 10 מדינות ובראשן גרמניה ואיטליה, אך הוחלט לבצע "בחינה" (Review) של ההסכם. 17 מדינות תמכו בביצוע הבחינה מחדש ובהן צרפת, ספרד, בלגיה והולנד⁷¹.

⁶⁹ Israel's Allies Condemn Expansion of Gaza War. The New York Times, 20.5.2025. [Britain, France and Canada Condemn Israel's Expansion of Gaza War - The New York Times](https://www.nytimes.com/2025/05/20/world/europe/britain-france-canada-condemn-israel-gaza-war.html)

⁷⁰ Oral statement to Parliament: Israel and the Occupied Palestinian Territories: Foreign Secretary statement, 20 May 2025. [Israel and the Occupied Palestinian Territories: Foreign Secretary statement, 20 May 2025 - GOV.UK](https://www.gov.uk/government/speeches/oral-statement-to-parliament-israel-and-the-occupied-palestinian-territories)

⁷¹ War in Gaza: How the EU decided to review its Association Agreement with Israel, Le Monde, 21.5.2025. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2025/05/21/war-in-gaza-how-the-eu-decided-to-review-its-association-agreement-with-israel_6741489_4.html

עשיית שימוש בוועדות אתיקה

ועדות אתיקה אינן דבר חדש באקדמיה, אך מאז השבעה באוקטובר נרשמו מקרים של החמרת יתר כלפי מוסדות וחוקרים ישראלים ואף הוקמו גופי אתיקה חדשים במטרה לבחון מחדש שיתופי פעולה קיימים על רקע של "עבירות אתיות".

דוגמה לכך היא אוניברסיטת אמסטרדם: לאחר גל מחאות סטודנטים בקמפוס בסוף 2024, החליטה הנהלת UvA לנסח מדיניות אתית חדשה לשיתופי פעולה עם גורמי חוץ. ההנהלה הקימה ועדה מייעצת מיוחדת לבחינת קשרים עם אוניברסיטאות בישראל (וכן בסין ובהונגריה)⁷², במטרה למנוע שיתופי פעולה התורמים להפרות זכויות אדם או לשימוש צבאי פסול בידע. זו הפעם הראשונה שהאוניברסיטה מציבה תנאי אתיקה מסוג זה לשותפות עם מוסד ישראלי, לאחר עשרות שנים של שיתוף פעולה מוצלח שלא עוררו בעיות כלשהן. בעקבות המלצת הוועדה המייעצת השעתה האוניברסיטה תוכנית חילופי סטודנטים ארוכת שנים עם האוניברסיטה העברית בירושלים בנימוקים כמו חשדות לפשעי מלחמה של ישראל (ע"י גופי או"ם ובית הדין הפלילי הבינלאומי) שהאוניברסיטה לא גינתה וקיום תוכניות הכשרה המשולבות עם מערכת הביטחון הישראלית – כמו תוכנית תלפיות (הכשרת מנהיגות טכנולוגית ביטחונית), תוכנית חבצלות (הכשרת קציני מודיעין) ומסלול צמרת לרפואה צבאית – ובכך תורמת למחקר ולהכשרה צבאית בצה"ל.^{73,74}

אוניברסיטת ראדבוד (Radboud Universiteit) בהולנד קיבלה בתחילת אפריל 2025 המלצה רשמית מטעם ועדה מייעצת לשותפויות בינלאומיות להקפיא את כל שיתופי הפעולה שלה עם שני מוסדות בישראל: האוניברסיטה העברית בירושלים ואוניברסיטת תל אביב. ראדבוד שיתפה פעולה עם אותן אוניברסיטאות ישראליות במיזמי מחקר וחילופי סטודנטים, וההמלצה הייתה להשעותם עד להודעה חדשה.

הוועדה המייעצת לשותפויות בינלאומיות הוקמה במיוחד בשנת הלימודים 2024/25 כתגובה ללחץ ציבורי לאחר מלחמת עזה. קודם לכן, אוניברסיטת ראדבוד (וכך גם מוסדות אחרים בהולנד) נמנעו מצעדי חרם חד-צדדיים, ובמקום זאת החליטו לכוון מנגנוני בדיקה אתית מובנים. המלצות הוועדה הן חלק ממדיניות חדשה של ראדבוד להעריך שותפויות בינלאומיות לאור עמידתן בערכי זכויות האדם.⁷⁵

הקמת ועדות כאלו באוניברסיטאות הולנדיות כמו אמסטרדם, ראדבוד וטילבורג⁷⁶ במטרה לבדוק קשרים עם ישראל מצביעה על שינוי נרחב בנורמות האתיות שלא היה קיים קודם.

⁷² <https://www.uva.nl/en/research/research-environment/third-party-collaborations/collaborating-with-third-parties.html?cb>

⁷³ Bartov, S. L. (2025, March 18). University of Amsterdam ends student exchange with Hebrew U, saying it's complicit with Israeli military. Jewish Telegraphic Agency. <https://www.jta.org/2025/03/18/global/university-of-amsterdam-ends-student-exchange-with-hebrew-u-saying-its-complicit-with-israeli-military>

⁷⁴ NL Times. (2025, March 13). Univ. Amsterdam cuts some ties to Hebrew Univ. of Jerusalem, Hungarian institutions. <https://nltimes.nl/2025/03/13/univ-amsterdam-cuts-ties-hebrew-univ-jerusalem-hungarian-institutions>

⁷⁵ NL Times. (2025, April 2). Radboud University advised to cut ties with two Israeli institutions. <https://nltimes.nl/2025/04/02/radboud-university-advised-cut-ties-two-israeli-institutions>

⁷⁶ Tilburg University. (2024, December 6). Publicatie advies samenwerking academische partners in Israël [Publication of advice on collaboration with academic partners in Israel]. In Samenwerkingen met partners in Israël. <https://www.tilburguniversity.edu/nl/over/bestuur-en-beleid/adviescommissie-samenwerkingsverbanden/samenwerkingen-partners-israel/publicatie-advies-samenwerking-academische-partners-israel>

המקרה של אוניברסיטת אנטוורפן בבלגיה מהווה דוגמה חשובה בגלל הצלחה של תהליך ערעור שבוצע והפך החלטה של חרם. בעקבות לחץ סטודנטיאלי בבלגיה בסוף 2023, אוניברסיטת אנטוורפן הנהיגה "מבחן זכויות אדם" חדש לכל הפרויקטים בשיתוף מוסדות בישראל. ועדה זו בחנה כבר בשנת 2023 שיתוף פעולה מחקרי במסגרת פרויקט Horizon Europe בשם "BRIDGE GAP" בהשתתפות האוניברסיטה העברית בירושלים כשותפה. ועדת MiHRS מצאה כי לאוני' העברית "קשרים לתוכניות אימון של צבא ישראל" ולכן קיים סיכון מוגבר שהמחקר המשותף ישמש להפרות זכויות. הוועדה הצביעה על מספר תוכניות: "חבצלות" תכנית תואר משותפת של האוני' העברית ומודיעין צה"ל, "צמרת" – מסלול רפואה צבאית בשיתוף חיל הרפואה, ו"תלפיות" – מסלול פיתוח טכנולוגי לצבא כמעידות, לטענת הוועדה, על "קשרים ישירים" בין האוניברסיטה לצבא. משום כך, היא סברה שהמשך הפרויקט יעמוד בסתירה למחויבות האוניברסיטה הבלגית לאתיקה במחקר ולמניעת פגיעה בזכויות אדם. זוהי הפעם הראשונה שאוניברסיטת אנטוורפן הפעילה את "מבחן זכויות האדם" החדש, לאחר שלפני כן שיתופי פעולה דומים לא נחסמו. ההמלצה של ועדת האתיקה באנטוורפן נחשבה "מחייבת" על-פי הנהלים, אך החוקרים בפרויקט הגישו ערעור להנהלת האוניברסיטה. באוגוסט 2024 החליטה מועצת המנהלים של אוני' אנטוורפן לדחות את מסקנות ועדת האתיקה ולאפשר בכל זאת את המשך שיתוף הפעולה עם העברית. בנימוקי ההנהלה (שפורסמו ע"י הרקטור היוצא, הרמן ואן-גוכתם) צוין כי בדיקה מעמיקה יותר לא מצאה ראיות לסיכון ממשי להפרת זכויות אדם בפרויקט. ואן-גוכתם הסביר שלמרות הקשרים ההיסטוריים של העברית עם תוכניות צבאיות, "אין אינדיקציות למעורבות של האוניברסיטה בהפרות חמורות ושיטתיות של זכויות אדם" בהווה. עוד צוין להגנת האוני' העברית שהיא עצמה נוקטת מדיניות ביקורתית כלפי ממשלות נתניהו, וכי בידודה האקדמי עלול להיות קונטרה-פרודוקטיבי. החלטה זו עמדה בניגוד למגמה בכמה מוסדות אחרים, והראתה שההתייחסות האתיקה יכולה להשתנות ממוסד למוסד^{77, 78}.

2.7 סוגיות משפטיות ואתיות בהקשר של חרם אקדמי על ישראל⁷⁹

החרם האקדמי הוא תופעה מורכבת בעלת ביטויים מגוונים – מפעולות אישיות של חוקרים ועד החלטות מדיניות ברמת מוסד. ההתמודדות עמו אינה מתמצה בשאלה "מה ניתן לעשות" אלא מחייבת גם בחינה של גבולות המותר והאסור, בהתאם לעקרונות משפטיים וערכיים. ככל שמוסדות אקדמיים מתבקשים להגיב לתופעה, נדרשת הבחנה בין תגובות ענייניות לבין חרמות שהן מפלות, פוגעניות או מנוגדות לעקרונות יסוד של האקדמיה והמשפט.

ראשית, יש להבחין בין רמות שונות של חרם: ברמה האישית – כאשר חוקרים או סטודנטים בוחרים לא לשתף פעולה עם גורמים ישראליים; ברמה הבין-מוסדית – כאשר מוסדות אקדמיים מכריזים שלא יקיימו קשרים מוסדיים עם אוניברסיטאות ישראליות; ברמת ההגבלה המוסדית – תופעה חמורה יותר, שבה מוסד אוסר על

⁷⁷ Ghent University. (2024). *Discontinuing the collaborations with Israeli academic institutions and government agencies*. <https://www.ugent.be/en/ghentuniv/mission/human-rights/israel-8november2024.pdf>

⁷⁸ Zubaşcu, F. (2024, June 27). Kicking Israeli researchers off Horizon projects could 'amount to discrimination', says EU Commissioner. Science|Business. <https://sciencebusiness.net/news/horizon-europe/kicking-israeli-researchers-horizon-projects-could-amount-discrimination-says>

⁷⁹ המידע מבוסס על הרצאתו של פרופ' ברק מדינה בכנס בנושא ההתמודדות עם חרם אקדמי על ישראל. 23.4.2025.

חברי הסגל שלו עצמם לשתף פעולה עם חוקרים מישראל, ולעיתים אף מגבה זאת בהחלטות פורמליות של ועדות אתיקה.

במקרים אלו עולה השאלה האם החרם פוגע בזכויות בסיסיות כמו חופש הביטוי, החופש האקדמי או עקרון השוויון, והאם קיימת הצדקה חוקית להגבלתם. ככל שהחרם מוכתב מלמעלה ופוגע בעצמאות של החוקרים עצמם – כך גוברת חומרתו המשפטית.

לגיטימיות של חרם נבחנת גם לפי מהות העילה. לעיתים מוצגים נימוקים ניטרליים (כגון שיקולי ביטחון או לוגיסטיקה), אך במקרים רבים החרם מבוסס על נימוקים פוליטיים מובהקים – מחאה נגד מדיניות ממשלתית, או דרישה ממוסדות ישראליים להצהיר על נאמנות לערכים בין-לאומיים כתנאי לשיתוף פעולה. אף שמדיניות כזו עשויה להצטייר כלגיטימית, היא עשויה לשקף סטנדרט כפול. לדוגמה, החלטת פורום הרקטורים בספרד ומספר אוניברסיטאות בהולנד שלא לשתף פעולה עם מוסדות ישראליים אם אינם מתחייבים לערכים מסוימים – מציבה דרישה שאינה מוצגת כלפי מדינות אחרות.

החרם מוגדר כבעייתי כאשר הוא מבוסס על שיקולים חוץ-אקדמיים שאינם נוגעים לאיכות או לתוכן המקצועי של שיתוף הפעולה, אלא נובעים מזהות, שיוך או דעה פוליטית. יחד עם זאת, לא כל חרם הוא בהכרח בלתי-לגיטימי. ייתכנו מקרים שבהם סירוב לשיתוף פעולה מבוסס על שיקול מוסרי מוצק, כמו הפרות חמורות של זכויות אדם, אפליה שיטתית או התנהלות פסולה מצד המוסד השותף. האתגר הוא לזהות מתי החרם הוא ביטוי מוסרי לגיטימי ומתי הוא כלי מפלה או פוליטי-חד-צדדי.

ניתן להגדיר מסגרת הבחנה בין שלוש קטגוריות: (1) חרם מוסרי לגיטימי – מבוסס על עילה ברורה לעוול חמור שבוצע בפועל על ידי הגוף המוחרם; (2) חרם בלתי-מוסרי אך מוגן משפטית – נגזר ממניע בעייתי (כגון זהות לאומית), אך במסגרת חופש הביטוי עדיין אינו אסור בחוק; (3) אזור דמדומים – מקרים שבהם העילה אינה חד-משמעית, אך החרם מעורר סימני שאלה אתיים או משפטיים. כאן עולה חשיבותם של קריטריונים נוספים.

בין הקריטריונים שיכולים לשמש להערכת החרם: חומרת העילה – האם מדובר בהפרה חמורה או במחלוקת פוליטית רגילה. הקשר ישיר למושא החרם – האם הגוף המוחרם אחראי ישירות לעוול כלשהו; שקיפות ההליך – האם ניתנה למושא החרם זכות תגובה, האם ההחלטה עקבית ומנומקת; היקף הפגיעה – האם מדובר בפעולה אישית או בהחלטה גורפת של מוסד שלם; המניע והאפליה – האם יש יסוד לאפליה שיטתית, או לאנטישמיות במסווה של ביקורת.

התגובה לחרמות יכולה להיעשות במישורים משפטיים מוסדיים, תוך הישענות על עקרונות שמגדירים המוסדות עצמם: למשל, דרישה להליך הוגן, מניעת אפליה, והגנה על חופש אקדמי. ניתן גם להיעזר בדיני שוויון ואפליה במדינות היעד – לדוגמה, בארה"ב ישנם חוקים פדרליים האוסרים אפליה על רקע לאומי, גם מצד אוניברסיטאות, כאשר הן נהנות ממימון ציבורי. באירופה, עקרונות שוויון חלים גם על מוסדות פרטיים. לפיכך, יש מקום לטעון כי החרמת חוקרים מישראל בשל שיוכם הלאומי מהווה אפליה אסורה.

מענה נוסף הוא הצגת החרם כאנטישמי, במקרים בהם הוא מיישם סטנדרטים מחמירים כלפי ישראל באופן ייחודי, או כאשר נשללת הזכות להגדרה עצמית של יהודים. ההגדרה הבין-לאומית לאנטישמיות (IHRA) מספקת לכך תשתית – ומסייעת להבחין בין ביקורת לגיטימית על מדיניות ישראל לבין אפליה מוסווית.

במציאות שבה מוסדות אקדמיים פועלים על בסיס אמות מידה ברורות, שקופות ואחידות – דוגמת אלו שנקבעו באמנות בין-לאומיות – היה מקום לצפות כי ועדות אתיקה או ועדות לזכויות אדם, המופקדות על בחינת עמידתן של הצעות מחקר בקריטריונים שנקבעו, ינהגו באחידות ולא ינקטו בגישה בררנית דווקא כלפי מוסדות ישראליים.

2.8 פעילות כנגד ה-BDS האקדמי מאז 7.10.23

פעילות ברמת המדינה

כפי שנאמר בסעיף 2.5, גל האנטישמיות והקריאות ל-BDS בקמפוסים ברחבי העולם פגש את הטיפול בנושא בישראל מפוצל בין משרדים שונים ובהם משרד החוץ, משרד התפוצות והמאבק באנטישמיות ומשרדים נוספים כמו משרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה (ראו ועדת העליה, הקליטה והתפוצות, 2024).

להלן מספר פעולות שבוצעו על ידי מספר משרדים לאחר השבעה באוקטובר:

משרד החוץ: שגרירים וקונסולים ממדינות שונות פועלים כדי למנוע תופעות חרם עוד טרם יצאו לפועל או לבטלן במקרים בהם כבר ננקטו. כך למשל ההחלטה להדיח את ישראל מהתאחדות הסטודנטים לרפואה העולמית, שהתקבלה בקיץ 2024, סוכלה בעקבות מאמצי משרד החוץ ובוטלה בהצבעה רשמית ברוב של 41 תומכים מול 20 מתנגדים⁸⁰.

משרד התפוצות: פעל לעיצוב השיח על המלחמה באמצעות תקצוב קרנות התומכות במאבק בארגונים אנטי ישראליים בקמפוסים ולהרחבת הגדרת האנטישמיות בחוק האמריקאי כך שזו תכלול גם סוגי ביקורת על ישראל (הארץ, 2024).

משרד המדע והטכנולוגיה: ועדת השרים לחדשנות אישרה 90 מיליון שקלים למאבק בחרם האקדמי על ישראל וביוני 2024 יצא קול קורא בסך 10 מיליון ש"ח לאוניברסיטאות ומכוני המחקר לנושאים כמו מאבק משפטי בחרם, ביצוע כנסים מדעיים בישראל, קידום היחסים הבינ"ל של המוסד האקדמי המגיש ושל ישראל, תוכניות חשיפה של ישראל לסטודנטים מחו"ל באמצעות ביקורים של שבועות עד חודשים בודדים וסיורי חשיפה של ישראל לחוקרים בכירים והנהלות מוסדות אקדמאיים מחו"ל (משרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה, מאי 2024 ומשרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה, יוני 2024).

» פעולות של האקדמיה והקהילה האקדמית

הקהילה האקדמית נקטה במגוון רחב של אמצעים במטרה להילחם בגל אירועי ה-BDS האקדמי ששטפו את העולם בעקבות מתקפת השבעה באוקטובר. להלן מספר דוגמאות לפעולות שננקטו:

האקדמיה הישראלית הלאומית למדעים: עם פרוץ המלחמה הוציאה האקדמיה הלאומית מכתבים לנשיאי אקדמיות לאומיות וראשי הקהילה האקדמית והמדעית הבין-לאומית, בשיתוף גורמים ישראליים נוספים כמו הוועדה לתכנון ולתקצוב של המועצה להשכלה גבוהה בישראל והקרן הלאומית למדע, בדרישה לגנות את מתקפת השביעי באוקטובר. בהמשך הוצאו קריאות לאקדמיות עמיתות למדעים ברחבי העולם ולארגוני מדע

⁸⁰ ניצחון דיפלומטי של משרד החוץ: סוכל ניסיון הדחה של ישראל מהתאחדות הסטודנטים לרפואה העולמית. משרד החוץ, 3.3.2025.
<https://www.gov.il/he/pages/israel-world-medical-students-association>

בינלאומיים, ופניה אישית לראשי אקדמיות אירופאיות למדעים להתנגד לפעולות אנטישמיות ולחרמות אקדמיים (האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ללא תאריך).

מנתונים של הקרן הלאומית למדע (ISF) שהוצגו בכנס⁸¹ נראה כי עד כה לא נרשמה פגיעה דרמטית בהיענות של חוקרים זרים להשתתפות בהליכי שיפוט מדעי של הצעות מחקר מישראל. מגמות ההיענות של שופטים בינלאומיים ממשיכות לרדת בקצב מתון, בדומה למגמות כלל-עולמיות של שחיקת זמינות סוקרים, ולא ניכרת סטייה חדה הניתנת לייחוס ישיר לחרם. עם זאת, בתוך התמונה הסטטיסטית היציבה מסתמנת תופעה חדשה מדאיגה: גידול חד במספר המקרים שבהם חוקרים בחו"ל מסרבים לשפוט הצעות מישראל מנימוקים פוליטיים מוצהרים. מכתבים אלו, גם אם הם מעטים יחסית, מסמנים שינוי באקלים המדעי הבינלאומי.

אחד האתגרים בזיהוי השפעת החרם טמון במה שמכונה "חרם סמוי" – כלומר, מקרים שבהם חוקרים אינם משיבים כלל להזמנות לשיפוט, או נותנים סיבות כלליות כאשר ייתכן שהסירוב הוא מטעמים פוליטיים אך לא מוצהרים. ניתוח לפי מדינות מראה מתאם מסוים בין שיעור נמוך של היענות כללית לבין ריבוי סירובים מפורשים מטעמים פוליטיים. נמצא כי במדינות שבהן ההיענות נמוכה הן גם אלה שמהן הגיעו מכתבים רבים של סירוב מוצהר – מה שעשוי לרמז על קיום גם של הימנעות אידיאולוגית בלתי מוצהרת. עם זאת, בשל מספרים יחסית קטנים והעדר הצהרה מפורשת, אין מדובר בהוכחה חד-משמעית אלא באינדיקציה לתחום שיש להמשיך לעקוב אחריו.

ניתוח לפי תחומי ידע מצביע כי קיימת שונות בין התחומים. במדעים המדויקים וההנדסה נרשמת היענות גבוהה יחסית מצד סוקרים בינלאומיים, ככל הנראה בשל קשרים מקצועיים יציבים העוסקים בנושאים שאינם חברתיים-פוליטיים. במדעי החברה ומדעי החיים ההיענות מעט נמוכה יותר, אך לא ניכרת פגיעה משמעותית. במדעי הרוח אמנם שיעור ההיענות גבוה, אך זאת בעיקר עקב הסתמכות נרחבת על שופטים מקומיים בישראל – ולכן המדד פחות משקף את נכונות העולם בתחומים אלה. מכלל התמונה עולה כי גם בתחומים רגישים יותר מבחינה רעיונית, רוב החוקרים בעולם ממשיכים לשפוט הצעות מישראל באופן ענייני, תוך הבחנה בין ביקורת פוליטית לבין שיתוף פעולה מדעי.

הקרן הלאומית למדע (ISF) משקיעה מאמץ יזום בהרחבת שיתופי הפעולה המדעיים עם קרנות דומות במדינות ידידותיות (בשלב ראשון מדובר בשווייץ, גרמניה, צ'כיה ואוסטריה) באמצעות מודל "סוכנות מובילה" – מנגנון שיפוט משותף המאפשר לחוקרים ישראלים להשתלב בפרויקטים בינלאומיים תוך הפחתת חסמים ביורוקרטיים. יוזמה זו כבר הובילה לעליה של מאות אחוזים בהגשות של הצעות מחקר משותפות ובכך תרמה רבות לחיזוק הקשרים הבינ"ל של המוסדות האקדמיים בישראל עם מקביליהם באירופה⁸².

ועד ראשי האוניברסיטאות, ור"ה: ועד ראשי האוניברסיטאות הוציא גילויי דעת והצהרות ובהם גילויי דעת על מצב הקמפוסים בארה"ב, כמו גם תגובה לוועד המנהל של ועידת הרקטורים של אוניברסיטאות ספרד ועוד (ועד ראשי האוניברסיטאות, ללא תאריך). בנוסף הקים ור"ה צוות למאבק בחרם אקדמי העוסק בין השאר בגיוס שותפים למהלכים משפטיים ויועצים פוליטיים בזירות המרכזיות: מערב אירופה, ארה"ב וקנדה, וכן, פיתוח כלים להתמודדות במישור המדיני, הפוליטי, המשפטי ובמישור יחסי הציבור (אוניברסיטת בר אילן, 2024).

⁸¹ מתוך הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא החרם האקדמי על ידי יו"ר הקרן הלאומית למדע, פרופ' דניאל זייפמן

⁸² ראו ש"פ ישראל שווייץ, <https://isf.org.il/#/support-channels/51/10> וש"פ ישראל-גרמניה, <https://isf.org.il/#/support-channels/56/10>

צוות הפעולה של ור"ה למאבק בחרמות אקדמיים פרסם עד תחילת שנת 2025 שני דו"חות, כאשר הדו"ח השני, המעודכן לפברואר 2025, מסכם את פעילות הצוות בהתמודדות עם גילויי BDS וחרמות אקדמיים בתקופה שלאחר 7 באוקטובר 2024 (ור"ה, 2025).

הדו"חות ממפים פגיעות במגוון זירות אקדמיות: שיתופי פעולה מוסדיים ואישיים, השתתפות בכנסים ובהרצאות, קידום פרסומים, הערכת עמיתים, וכן נוכחות של חוקרים זרים בישראל. הדו"ח הראשון של ור"ה התבסס על כ-300 תלונות על חרם אקדמי שנאספו מאוקטובר 2003 עד ספטמבר 2024, בעוד שהדו"ח השני התבסס על כ-200 תלונות שנאספו שבתקופה שבין נובמבר 2004 ועד פברואר 2025. דהיינו, עליה של כ-66% בהיקף החודשי של דיווחים על חרם אקדמי. נצפתה עליה של 125% במקרי חרם שדווחו מספרד; 100% במקרים שדווחו מארה"ב, קנדה והולנד ו-55% במקרים שדווחו מבלגיה ואנגליה.

אירועים משמעותיים ברמה מוסדית/מדינתית נצפו בחודשים האחרונים בבלגיה שם הוכרז חרם גורף של כל המוסדות האקדמיים הפלמיים ומהלך דומה נצפה בהולנד. בשווייץ מתנהלים דיונים מתקדמים על חרם אקדמי באוניברסיטת לוזאן. בקנדה ובאוסטרליה נצפה גל חרמות כמעט בלתי נשלט לנוכח היעדר רגולציה ממשלתית אוכפת וגם חוסר נוכחות ארגונים יהודיים בשטח.

הצוות מטעם ור"ה טיפל במקרים בולטים של חרם, בעיקר באירופה, בהודו ובמסגרות של עמותות מקצועיות בינלאומיות. חלק מהמקרים טופלו בהצלחה, בעוד שבאחרים המאמצים נמשכים. לצורך פעילות זו נרקמה מערכת ליווי משפטי מתמשכת עם משרד עורכי דין, המספק ייעוץ הן באירועים בינלאומיים רחבי היקף (כגון האולימפיאדה במדעי המחשב לנוער), והן במקרים נקודתיים מול מוסדות ספציפיים באירופה. בנוסף, האוניברסיטה העברית גייסה סיוע משפטי פרו-בונו בקנדה ובארה"ב, הזמין לכלל האוניברסיטאות.

באשר למגמות האחרונות, הצוות מדווח כי גם לאחר הפסקת האש, לא ניכרת ירידה במוטיבציה של תנועות ה-BDS. בעוד שבשנה הקודמת התמקדו המחאות בסטודנטים לתואר ראשון ובמרחבים הפיזיים של הקמפוסים, כיום הן זולגות לגופים מוסדיים יותר – אגודות אקדמיות מקצועיות, איגודי סגל ואיגודי סטודנטים לתארים מתקדמים, לדוגמה באוניברסיטת ברקלי.

הדו"ח מתייחס גם להתפתחויות בזירה הפוליטית האמריקאית, וצופה השפעה אפשרית של כניסת ממשל טראמפ על האקלים האקדמי. עם כניסתו לתפקיד נרשמו הצהרות והחלטות נשיאותיות נגד זרמים פרוגרסיביים, תנועת ה-Woke החיבור בין השמאל הקיצוני לפעילים איסלאמיסטיים. נרשמו סימנים ראשוניים לשינוי במערך התמריצים הכלכליים של מוסדות המחרמים את ישראל, ולריכוך ברטוריקה מצד מוסדות ההשכלה הגבוהה המדגישים ניטרליות מוסדית. עם זאת, הדו"ח מזהיר כי זיהוי מוגבר של ישראל עם הממשל הרפובליקני בארה"ב עלול לפגוע בקשרים האקדמיים עם מוסדות באירופה, שבהם השיח הפוליטי-אקדמי נבדל מזה של הממשל האמריקאי הנוכחי.

ארגון בשער: "בשער – אקדמיה למען החברה בישראל" (ע"ר) הוא ארגון א-פוליטי ובלתי תלוי שנוסד בשנת 1999 ומאגד מעל 2000 חברות וחברי סגל אקדמי מכל מוסדות ההשכלה הגבוהה בישראל, ביניהם כלות וחתני פרס נובל ופרס ישראל, נשיאות, נשיאים ורקטורים לשעבר, שרותמים בהתנדבות מלאה את שלל תחומי המומחיות שלהם בנושאי אקדמיה, מדע, מחקר, מדיניות השכלה גבוהה ועוד, למען החברה בישראל במגוון ערוצים. ארגון בשער לקח על עצמו להשיב לאמירות העולות מהקהילה האקדמית ברחבי העולם שחסר בהן גינוי נחרץ לטבח האזרחים בישראל או שיש בהן ניסיון ליצור סימטריה בין תקיפת החמאס לבין תגובת ישראל. בנוסף הארגון מרכז עצומות לחתימה של האקדמיה בישראל ובעולם בשיתוף ארגון Oct-7

Academic⁸³ (בשער, ללא תאריך). Oct-7-Academic היא יוזמה של אקדמאים ישראלים בתחומי המדעים והרוח ששמה לה למטרה לחדד ולעודד הבנה מבוססת עובדות של מתקפת הטרור של חמאס על ישראל ב-7 באוקטובר והמלחמה המתמשכת בעזה, תוך התמקדות בקהילה האקדמית⁸⁴

להלן רשימה של דוגמאות נוספות לפעולות כנגד ה-BDS של האקדמיה והקהילה האקדמית בישראל ובעולם. הדוגמאות אינן מהוות רשימה ממצה.

» חקיקה וצעדים משפטיים

- הסנאט של פנסילבניה העביר הצעת חוק האוסר על אוניברסיטאות וקרנות פנסיה להכריז הסתת השקעות (divestment) מישראל.

[Pennsylvania Senate passes bill to bar universities and pension funds from divesting from Israel | AP News](#)

- לפחות 13 שופטים פדרליים הכריזו כי לא יקבלו להתמחות סטודנטים מאוניברסיטת קולומביה עקב טיפול האוניברסיטה במחאות האנטי ישראליות.

[Judges' Columbia Clerk Boycott Blasted by New York Bar Group](#)

- חברת עורכי הדין האמריקאית Sullivan & Cromwell, אשר בין לקוחותיה גולדמן זאקס, גוגל וטסלה, הודיעה כי תפסול מועמדים למשרה שהשתתפו בהפגנות אנטי-ישראליות.

[Prestigious law firm Sullivan & Cromwell to screen job applicants for participation in anti-Israel protests | Sky News Australia](#)

» פעולות כנגד ההפגנות והמחנות האנטי ישראליים בקמפוסים ברחבי העולם

- אוניברסיטאות רבות נקטו באמצעים משפטיים לפינוי מחנות אנטי-ישראליים שהוקמו בקמפוס

[What have universities done about anti-Israel encampments?](#)

[Issue Brief: Analysis of U.S. Campus Encampments Related to the Israel-Palestine Conflict | Bridging Divides Initiative](#)

[From protest skits to full-time surveillance, universities and Jewish groups hope to change the campus climate as the school year begins – The Forward](#)

» מאמרים וטורי דעה

- קבוצה של 25 חברי סגל מאוניברסיטת ייל כתבו מאמר דעה ל-Newsweek המתאר בחיוב את הלקחים שהפיקו מביקור ההזדהות שערכו בישראל

[What We Learned on Our Academic Visit to Israel | Opinion - Newsweek](#)

⁸³ <https://www.bashaar.org.il/academia-community/israel-at-war23/>

⁸⁴ <https://sites.google.com/view/israelacademia23/home?authuser=0>

- רקטורים של 15 האוניברסיטאות בהולנד כתבו מכתב פתוח לעיתון Trouw, בו הם מסבירים מדוע הם אינם מתכוונים לנתק את קשריהם עם מוסדות ישראליים, למרות המחאות הסטודנטיות.

[Universiteiten: 'Wij willen Israëlische wetenschappers niet isoleren' | Trouw](#)

- פרופ' קרי נלסון פרסם באתר Inside Higher Ed מאמר דעה המתאר את הסיכונים שבחרם אקדמי

[What is at stake in an academic boycott? \(opinion\)](#)

» חיזוק שיתופי פעולה

- **הסכמים בין אוניברסיטאות הודיות לאוניברסיטאות ישראליות למרות מלחמת עזה:**

[Indian universities build closer ties with Israeli colleges and arms firms despite Gaza war | PressNewsAgency](#)

- **פעילות הטכניון במסגרת EuroTech: דוגמה לשיתופי פעולה ככלי להתמודדות עם חרם אקדמי:**

הטכניון מהווה מקרה בוחן לאופן שבו שיתופי פעולה בינלאומיים עשויים לשמש מענה אפקטיבי לאתגרי חרם אקדמי. פעילותו במסגרת ברית EuroTech מדגימה כיצד מעורבות אקדמית גלובלית יכולה לחזק את הלגיטימציה של מוסדות ישראליים ולהפחית לחצים של בידוד והדרה.

רקע על תוכנית EuroTech: התוכנית מאגדת שש אוניברסיטאות מובילות בתחום המדע והטכנולוגיה באירופה. בשנת 2018 הצטרף הטכניון כחבר השישי – והיחיד שממוקם מחוץ לאירופה. אף על פי כן, הוא שותף מלא בפעילות האיגוד ובמערכת מימון המחקר האירופאית, מה שמעיד על שילובו המעמיק בקהילה המדעית הבינלאומית. התוכנית פועלת לחיזוק שיתופי פעולה בין מוסדות בתחום ההוראה, המחקר והחדשנות, תוך התמקדות בחמישה תחומי מיקוד אסטרטגיים: יזמות וחדשנות, ייצור תוספתי, בינה מלאכותית למערכות הנדסיות, בריאות והנדסה ביולוגית, וחברה בת קיימא.

הטכניון פעיל גם השנה בתוכנית Visiting Researcher Programme – יוזמה המאפשרת לפרופסורים וחוקרי פוסט-דוקטורט לבקר באוניברסיטאות שותפות לתקופה של שבוע עד ארבעה שבועות, בליווי מענק של עד 1,000 אירו לשבוע לכיסוי הוצאות. הביקורים ממוקדים ביצירת שיתופי פעולה חדשים, בעיקר בתחומי הליבה של EuroTech, והבקשות מוערכות לפי תרומתן לפיתוח קשרים אקדמיים אסטרטגיים – לרבות עדיפות לפרויקטים בעלי ערך סביבתי.

תרומתה של התוכנית להתמודדות עם חרם: שיתופי פעולה כאלה אינם רק מדעיים – הם מלווים בבניית רשת קשרים בין-אישית המבוססת על יחסי אמון והערכה הדדית. הם משדרים פתיחות, מחויבות לשיח בינלאומי, ושילוב בתוך המערכת האקדמית הגלובלית. ביקורים הדדיים בין חוקרי הטכניון לאוניברסיטאות באירופה, לצד קבלת חוקרים אירופים בטכניון, יוצרים רשת של קשרים מקצועיים ואישיים. קשרים אלו מהווים חיץ בפני מגמות של ניכור, הדרה או חרם – בכך שהם

מחזקים אמון אישי ומוסדי, ומעמיקים את התחושה שהטכניון הוא חלק בלתי נפרד מהקהילה האקדמית העולמית.

באופן זה, פעילות הטכניון ב-EuroTech מדגישה את החשיבות האסטרטגית של שיתופי פעולה מדעיים בינלאומיים – לא רק ככלי מחקרי, אלא גם כדרך לבלום יוזמות של חרם ולבנות שותפויות המבוססות על שיח, מצוינות ואמון הדדי.

» ביקורי הזדהות בישראל

במהלך התקופה שחלפה מפרוץ המלחמה ב-7.10 הגיעו לארץ עשרות רבות של משלחות הזדהות מאוניברסיטאות שונות בעולם ובעיקר מארה"ב. ברוב המשלחות הייתה נציגות בולטת של חברי סגל אקדמי יהודים שחיפשו דרך כנה וישירה להביע את הסולידריות העמוקה שהם חשים כלפי מדינת ישראל. התלוו אליהם גם חברי סגל לא יהודים שחשו צורך עמוק להתייצב לצד מדינת ישראל בשעתה הקשה ובפרט להתייצב לצידה של האקדמיה הישראלית המותקפת בצורה חזיתית ע"י תנועת ה-BDS. חשוב לציין את הנוכחות המרשימה של אוני' עילית (ליגת הקיסוס ואחרות) בקרב אוסף המשלחות שהגיעו לישראל. הגעת משלחות אלו עומדת בסתירה מוחלטת לאווירה העוינת כלפי ישראל ולמחאות הנרחבות נגד שת"פ עם האקדמיה בישראל אשר אפיינו את הקמפוסים שלהן בשנה החולפת. ראוי להזכיר גם את הגעתן של משלחות מאוניברסיטאות בעלות צביון נוצרי עמוק בהן נוכחות של חברי סגל יהודים לא שיחקה כל תפקיד. להלן מדגם חלקי של ביקורים כאלו:

- משלחת של כ-30 חברי סגל מאוניברסיטה ייל ביקרה בישראל במרץ 2024. המשלחת ביקרה ב-5 אוני' ישראליות ונפגשה עם הנהלות האוניברסיטה, חברי סגל וסטודנטים.

[In Israel on a solidarity tour, Yale academic premieres October 7 art song cycle](#)

- משלחת חוקרים מ-25 אוניברסיטאות מובילות בארה"ב (ובוהן, UPenn, UCLA, Stanford, MIT, Berkeley ו-Cornell) הגיעה לביקור הזדהות באפריל 2023, בשיאו של גל הזדהות פרו-פלסטיני באוניברסיטאות אלו.

[US college delegation inspired by visit to Israel](#)

[US academics from Harvard, Stanford, Dartmouth latest group to make Israel pilgrimage](#)

- משלחת של חוקרים מאוני' אוניברסיטאות UPenn הגיעה לביקור הזדהות בינואר 2024

[UPenn faculty solidarity mission receives rock-star reception in Israel](#)

- משלחת של חוקרים מאוני' אוניברסיטת UCLA הגיעה לביקור הזדהות בפברואר 2024

[Delegation of UCLA Researchers Visit HUJI](#)

- משלחת של חוקרים מאוני' אוניברסיטת קולומביה הגיעה לביקור הזדהות באוגוסט 2024

[Columbia delegation visits Israel, but fear repercussions on their return to campus](#)

- משלחת של סטודנטים יהודים פרו-ישראליים מאוניברסיטאות כמו Columbia, Rutgers, New York University, Western Ontario University, the University of Texas והגיעו במאי 2024

לביקור הזדהות שכלל פגישה עם בכירי הממשל הישראלי, שמיעת עדויות מניצולי טבח 7.10, פגישה עם נציגי קהילות מעוטף עזה, משפחות חטופים ועוד.

[US university students arrive in Israel as antisemitism rocks campuses](#)

- טים גריפין (Tim Griffin), דיקן הסטודנטים באוניברסיטה הנוצרית הגדולה בארה"ב (אוניברסיטת גרנד קניון בפניקס, אריזונה) ביקר בישראל.

[Dean of Christian mega university visits Israel to push back against boycott efforts](#)

- קבוצת סטודנטים נוצרים מארה"ב ביקרו בישראל במסגרת תוכנית "Passages" כדי להתנדב, ללמוד על המורכבות של המדינה ולהביע סולידריות עם העם היהודי בעקבות המלחמה בעזה.

[‘Passages’ Wraps Up Christian ‘Birthright’ Trip to Israel](#)

» הקמת קבוצות פרו-ישראליות באקדמיה (מדגם חלקי)

- הקמת ארגון "Harvard Faculty for Israel" על ידי יותר מ-430 חברי סגל מאוניברסיטת הרווארד, במטרה לתמוך בסטודנטים ישראלים ולחזק את שיתוף הפעולה האקדמי בין הרווארד לאוניברסיטאות בישראל

[Harvard Faculty for Israel Launches With More Than 430 Members](#)

- הקמת ארגון Faculty Against Antisemitism Movement (FAAM) ביוזמת ארגון Academic Engagement Network. הארגון הוא רשת אקדמאים הפועלת נגד אנטישמיות בקמפוס וקוראת למנהיגי האוניברסיטאות להצטרף למאבק, תוך דרישה להגן על סטודנטים וסגל יהודים מפני הטרדה, אפליה, בידוד או אלימות.

[Faculty Against Antisemitism](#)

ניתן למצוא רשימה של התארגנויות נוספות באקדמיה בארה"ב באתר FAAM בכתובת:

[Resources – Faculty Against Antisemitism](#)

- הקמת רשת אקדמיה איטליה ישראל (Accademia-Italia-Israele) הכוללת כ-200 חוקרים איטלקים וחוקרים ישראלים דוברי איטלקית אשר הצליחו למנוע החלטות חרם גורפות על אוניברסיטאות ישראליות אשר הוגשו על ידי סטודנטים באיטליה לסנאטים באוניברסיטאות במדינה.

[Accademia-Italia-Israele – Un network di professori e ricercatori italiani che sostengono Israele, contro il boicottaggio](#)

- הקמת The Intra-Communal Professorial Group (ICPG), רשת של אנשי אקדמיה הפועלת לחקר ומאבק באנטישמיות במערכת ההשכלה הגבוהה בבריטניה ולשיפור הסביבה עבור סטודנטים יהודים, אנשי סגל אקדמי, אנשי מקצוע ואנשי צוות אחרים. <https://www.icpg.org.uk/>

» עצומות ומכתבים פתוחים לתמיכה בישראל ונגד חרם אקדמי על ישראל (מדגם חלקי)

- עצומה של כ-3,000 אקדמאים ממספר אוניברסיטאות בולטות, כולל אוניברסיטת ייל, אוניברסיטת קולומביה, אוניברסיטת מרילנד, אוניברסיטת סטנפורד ואוניברסיטת נורת'ווסטרן כנגד הקריאה להחרמת ישראל

[3,000 Academics Condemn Israel Boycotts in Universities | United with Israel](#)

[Thousands of Academics Sign Letter Opposing Anti-Israel BDS Movement](#)

- מעל 300 חברי סגל ב-UC Berkeley חתמו על מכתב המגנה את ההתקפות על ישראל באוניברסיטה
- 1,200 חברי קהילה מאוניברסיטת פרינסטון, כולל סטודנטים, סגל, בוגרים והורים, חתמו על מכתב התנגדות להצעת ה-divestment שהוגשה על ידי קבוצת Princeton Israeli Apartheid Divest.

[Princeton Students, Faculty Push Back on Anti-Israel Divestment Effort](#)

- עצומה נגד החרם האקדמי על ישראל ביוזמת ד"ר מרטן בודרי, לשעבר מחזיק כיסא החשיבה הביקורתית באוניברסיטת גנט. ד"ר בודרי ביחד עם פרופ' מארק אלחדוד מ-Free University of Brussels פרסמו מכתב פתוח כנגד החרם על ישראל באתר Quillette עליו חתמו כ-50 חוקרים, רובם מבלגיה והולנד.

[United Against the Academic Boycott of Israel](#)

[Open Letter Against the Boycott of Israeli Universities](#)

» הכרזות על תמיכה ציבורית במאבק נגד ה-BDS (מדגם חלקי)

- יו"ר חבר הנאמנים של אוניברסיטת פן, הביע התנגדות נחרצת לתנועת ה-BDS. הוא ציין כי האוניברסיטה אינה תומכת בחרם, בהשקעות או בסנקציות נגד ישראל, והוסיף כי הוא רואה בתנועת ה-BDS אנטייתזה לחופש האקדמי ואינה תואמת את עקרונות ההסכמה המשותפת.

[Penn Board of Trustees chair criticizes BDS movement, shares goals in new interview](#)

- במהלך יוזמת ה-GIHF-AI, פרויקט החדשנות במדיניות דיגיטלית של ELNET, נחתם מכתב תמיכה על ידי נציגים בכירים ממערכת הבריאות הגרמנית וחברי מועצת המנהלים של GIHF-AI למען צוותי הבריאות בישראל. המכתב מגנה את המתקפות ומביע תמיכה והזדהות עם העם הישראלי, במיוחד עם צוותי הרפואה בישראל, אשר עובדים תחת תנאים קשים ובלתי נתפסים כדי להעניק טיפול רפואי ברמה הגבוהה ביותר

[German healthcare sector stands in solidarity with Israel - GIHF-AI](#)

» הפסקת תרומות לגופים שמביעים תמיכה בפעילות אנטי ישראלית ותרומות לגופים שתומכים במאבק נגד אנטישמיות בקמפוסים (מדגם חלקי)

- תורמים לאוניברסיטת הרווארד, ובהם הקרן של משפחת בלוטניק השעו את התרומות לאוניברסיטת בעקבות עדותה של הנשיאה קלודין גאי בפני הקונגרס.

[Len Blavatnik, a billionaire megadonor, suspends donations to Harvard](#)

Billionaire Harvard donor pulls back donations over President's antisemitism remarks

- קרן צוקרמן הקפאה תרומות לאוניברסיטת קולומביה בעקבות התבטאות נשיאת האוניברסיטה בקונגרס אשר הוגדרה על ידי הקרן כ"מנוגדת למשימת האוניברסיטה"

[Billionaire Mort Zuckerman Cuts Off Millions in Donations to Columbia, Citing Failure To Respond to Anti-Semitism on Campus](#)

- דיוויד מג'רמן, תורם בולט לאוניברסיטת פנסילבניה, הפסיק את תרומותיו לאוניברסיטה בשל תגובתה לאנטישמיות בקמפוס. במקום זאת, הוא החליט לתרום 5 מיליון דולר לחמש אוניברסיטאות בישראל, במטרה ליצור תוכניות לימוד שיאפשרו לסטודנטים להשתלב בחברה הישראלית.

[Spurning alma mater UPenn over response to antisemitism, benefactor pivots to Israel](#)

» עזיבת בעלי תפקידים בעקבות תמיכת מוסדות ב-BDS (מדגם חלקי)

- לפחות 50 פרופסורים התפטרו מהאיגוד המקצועי של הסגל האקדמי באוניברסיטת העיר ניו יורק (PSC-CUNY) במחאה על החלטת האיגוד לתמוך בחרם על ישראל

[Exclusive | CUNY professors quit union in protest over anti-Israel screed](#)

- ג'וזף אדלמן המכהן כנאמן באוניברסיטת בראון מאז 2019 ומנכ"ל חברת ההשקעות Perceptive Advisors, התפטר במחאה על ההחלטה לקיים הצבעה על האפשרות למשיכת השקעות בישראל.

[Brown University trustee resigns over divestment vote](#)

יש לציין כי נרשמו גם עזיבות של חברי סגל פרו-פלסטינים בטענה שהאוניברסיטאות נוטות לצד הישראלי דווקא ואינן מגינות על תומכי BDS שמותקפים (לטענתם) על רקע דעותיהם. כך למשל שני פרופסורים בכירים בבית הספר לתאולוגיה של אוניברסיטת הרווארד עזבו על רקע זה בפברואר 2025

["פרופ' מוסלמי התפטר מהרווארד: לא מגינים עליי מפני מתקפות של יהודים"](#)

» הכשרה אקדמית נגד אנטישמיות

- אוניברסיטת קליפורניה הכריזה על תוכנית הכשרה לכל חברי הסגל החדשים שלה בנושא אנטישמיות, אנטי-ציונות, וההשלכות של האקדמיה להחרמת ישראל.

[UC Berkeley to expand antisemitism education to all new students](#)

» דו"ח "אנטישמיות בקמפוס 2.0" של הליגה למניעת השמצה (ADL)

הליגה נגד השמצה (ADL) פרסמה בשנת 2024 את דו"ח "Antisemitism on Campus: Report Card 2.0", אשר מדרג 135 מוסדות אקדמיים בארה"ב על פי 30 קריטריונים בשלוש קטגוריות: מדיניות מנהלית, חיים יהודיים בקמפוס, והתנהגות ואקלים.

הדו"ח מתמקד במיוחד באירועים אנטישמיים חמורים שאירעו בין אפריל לדצמבר 2024, ומדגיש פערים בין מדיניות רשמית לבין יישומה בפועל. מטרת הדו"ח היא לספק תמונת מצב עדכנית ולעודד מוסדות להשכלה גבוהה לשפר את תגובתם לתופעות אנטישמיות. לפעילות זו נרשמה הצלחה ואוניברסיטאות הודיעו על כוונתן

להשתפר על מנת להעלות את ציון בדו"ח ואף נרשם שיפור של ממש בגיליון הציונים של מספר לא מבוטל של אוניברסיטאות⁸⁵

» שינויים בהתנהלות הממשל האמריקאי מאז ינואר 2025

מאז כניסתו לכהונה השנייה ב-20 בינואר 2025, דונלד טראמפ המשיך לקדם מדיניות תומכת בישראל. המדיניות שלו, המשלבת צווים נשיאותיים, שינויים במדיניות החינוך והתמקדות בדיכוי פעילות פרו-פלסטינית, השפיעה על הדינמיקה של החרמות, אך לא עצרה אותם לחלוטין. להלן ניתוח מפורט של השינויים, תוך שימוש במקורות ודוגמאות, כולל נתונים ממאמר ב-The Guardian משנת 2024 וממקורות עדכניים.

כפי שתואר קודם, חרמות אקדמיים על ישראל הם חלק מתנועת BDS, הקוראים למוסדות האקדמיים, לסטודנטים ולחברי הסגל בארה"ב להימנע משיתוף פעולה עם מוסדות ישראלים כמחאה על מדיניותה כלפי הפלסטינים. טראמפ, הידוע בתמיכתו בישראל, נקט צעדים בכהונתו הראשונה (2017-2021) נגד תנועות אלה, כולל צו נשיאותי בדצמבר 2019 שהגדיר כאנטישמיות גם סוגים מסוימים של ביקורת על ישראל, ואיים על הפסקת מימון פדרלי לאוניברסיטאות שלא נוקטות עמדה נגד אנטישמיות⁸⁶. בכהונתו הנוכחית, טראמפ המשיך במגמה זו, עם דגש על דיכוי פעילות פרו-פלסטינית בקמפוסים.

ב-30 בינואר 2025 חתם טראמפ על צו נשיאותי חדש שנועד להיאבק באנטישמיות, שכלל איום לביטול אשרות סטודנטים זרים שהשתתפו בהפגנות פרו-פלסטיניות, כחלק ממאמץ רחב להגן על זכויות יהודים ולדכא פעילות הנחשבת בעיניו כתומכת טרור. הצו שפורסם באותו יום הבטיח "פעולה מיידית" של משרד המשפטים להעניש איומים טרוריסטיים, השחתה ואלימות נגד יהודים אמריקאים, וכלל התחייבות לגרש תומכי חמאס ולבטל אשרות סטודנטים של "תומכי חמאס" בקמפוסים. דיווחים נוספים, כמו מאמר ב-NPR מ-3 במרץ 2025⁸⁷, ציינו כי סטודנטים זרים חוששים מפעולות אלו, עם חשש מפני פרשנות רחבה מדי של ההגדרה "תמיכה ב-BDS" שיכולה לכלול גם הפגנות של ארגוני זכויות אדם וקריאות להשקעות מחדש. למעשה, מעבר לאיומים בלבד דווח על מעצרים מצדו של הממשל. מספר סטודנטים זרים נעצרו בעקבות השתתפותם במחאות כאלו, וחלקם אף הוצאו להליכי ביטול אשרת שהות⁸⁸. הליכים אלו עדיין מתנהלים ולא הושלמו למועד כתיבת מסמך זה.

נראה כי מדיניותו של טראמפ, שכללה איומים בהפחתת מימון פדרלי וביטול אשרות, יצרה סביבה בה מוסדות אקדמיים אמריקניים נזהרים יותר מתמיכה פומבית בחרמות נגד ישראל. כך למשל, אוניברסיטת קולומביה השעתה את פעילותן של קבוצות סטודנטים התומכות ב-BDS בעקבות איומים על תקציבה⁸⁹. יחד עם זאת,

⁸⁵ <https://www.adl.org/campus-antisemitism-report-card>

⁸⁶ [Trump signs order against boycotts on college campuses directed against Israel | PBS News](https://www.pbs.org/news/trump-signs-order-against-boycotts-on-college-campuses-directed-against-israel/)

⁸⁷ [Foreign students say the threat of Trump's executive orders is getting real - NPR](https://www.npr.org/2025/02/06/nx-s1-5281179/trump-executive-order-aims-to-deport-international-students-who-have-protested-israel/).

⁸⁸ <https://www.npr.org/2025/02/06/nx-s1-5281179/trump-executive-order-aims-to-deport-international-students-who-have-protested-israel/>

[Fact Sheet: President Donald J. Trump Takes Forceful and Unprecedented Steps to Combat Anti-Semitism – The White House](https://www.whitehouse.gov/fact-sheet/president-donald-j-trump-takes-forceful-and-unprecedented-steps-to-combat-anti-semitism/)

<https://time.com/7284578/judge-orders-release-of-rumeysa-ozturk-tuft-student-detained-by-ice/>

⁸⁹ <https://www.ynet.co.il/news/article/h1mazcg2yg>

בתחילת מאי 2025, התרחש באוניברסיטה אירוע חריג: יותר מ-100 סטודנטים פרו-פלסטיניים, חלקם רעולי פנים וחובשי כאפיות, פרצו לבניין הספרייה המרכזית, תלו דגלי פלסטין, השמיעו סיסמאות נגד ישראל והשחיתו רכוש. האירוע הוביל למעצרים של כ-80 מהמתפרעים ולפציעתם של שני מאבטחים. דוברת האוניברסיטה ציינה כי מדובר בהפרה בוטה של כללי ההתנהלות בקמפוס, וכי יינקטו צעדים משמעותיים נגד כל המעורבים⁹⁰.

במהלך כהונתו השנייה טראמפ ממשיך לקדם מדיניות שמטרתה למנוע חרמות אקדמיים על ישראל, בעיקר באמצעות הפעלת לחצים כלכליים ודיכוי פעילות פרו-פלסטינית בקמפוסים. עם זאת, חרמות אקדמיים ממשיכים להתרחב – הן בארצות הברית והן בזירה הבינלאומית. כך למשל, אוניברסיטת ראדבוד בהולנד שוקלת להפסיק את שיתופי הפעולה עם אוניברסיטאות ישראליות, כמו האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת תל אביב, בשל טענות להפרות זכויות אדם בעזה ובשטחים הפלסטיניים⁹¹. מקרים כאלה ממחישים את מגבלות השפעתה של המדיניות האמריקנית על מוסדות אקדמיים מחוץ לארה"ב, שאינם כפופים לאותם לחצים. יתרה מכך, הקשיים בפעילות ה-BDS בארה"ב עשויים לדחוף את התנועה לרכז את מאמציה באזורים אחרים – דוגמת אירופה ואוסטרליה – שם היא נהנית מחופש פעולה נרחב יותר ותמיכה ציבורית רחבה יותר.

2.9 סקירה של הארגונים הפעילים במסגרת ה-BDS ובפרט במישור האקדמי

תנועת ה-BDS שהוקמה בשנת 2005 ע"י ארגוני החברה האזרחית הפלסטינית, זכתה לתשומת לב משמעותית בקמפוסים אוניברסיטאיים ברחבי ארה"ב ואירופה. בפרק זה נבחן את האבולוציה של פעילות הארגונים במוסדות להשכלה גבוהה, תוך התמקדות בנקודת המפנה של אוקטובר 2023: בעוד שלפני כן, הפעילות התאפיינה באסטרטגיות ארוכות טווח וממוקדות מטרה, לאחר מכן היא הפכה לאינטנסיבית יותר, רגשית ומיידיית.

רקע היסטורי

התפתחות הפעילות הפרו-פלסטינית בקמפוסים מתוארכת לשנות ה-60 של המאה ה-20, במקביל לעליית תנועות מחאה סטודנטיליות נגד מלחמת וייטנאם. ארגונים כגון הסטודנטים למען צדק בפלסטין (SJP), שנוסדו בתחילת שנות ה-2000, היוו קטליזטור משמעותי להגברת הפעילות. אירועי אוקטובר 2023 היוו זרז לשינוי בדפוסי הפעילות הפרו-פלסטינית והביאו להסלמה ניכרת הן בהיקף והן בהשפעה של פעילויות ה-BDS במסגרות אקדמיות.

בנוסף ל-SJP, קבוצות אנטי-ציוניות אחרות באוניברסיטאות מילאו תפקידים מרכזיים בארגון הפגנות אנטי-ישראליות מאז 7 באוקטובר וקראו להקמת מאהלים בקמפוסים. קבוצות אלה כוללות את הסניפים המקומיים של מוסלמים אמריקאים למען פלסטין [AMP], Dissenters, קול יהודי לשלום [JVP], פלסטין אקשן [Palestine Action], תנועת הנוער הפלסטיני [PYM], המפלגה לסוציאליזם ושחרור [PSL], סמידון,

⁹⁰ https://www.ynet.co.il/news/article/syot2cfxee#google_vignette

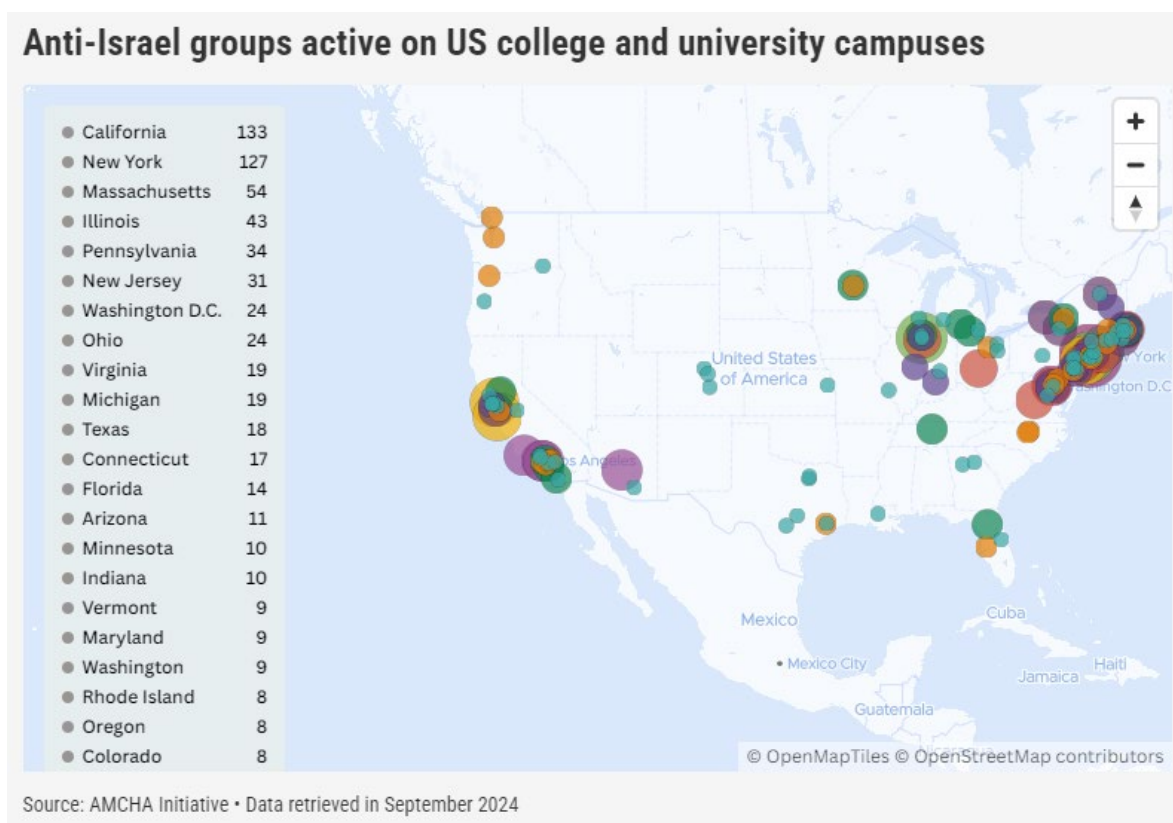
סטודנטים למען חברה דמוקרטית [SDS], הסוציאליסטים הדמוקרטים הצעירים של אמריקה [YDSA] ואחרים.⁹²

מיפוי של ארגונים פרו-פלסטינאים בקמפוסים

ארגוני BDS ביססו נוכחות בקמפוסים בארה"ב, בעיקר באמצעות קבוצות בהובלת סטודנטים. לפי נתוני אתר AMCHA⁹³ (ספטמבר 2024) ניתן לזהות 870 ארגונים ב-328 קמפוסים, מתוכם – 691 ארגונים פעילים ב-277 קמפוסים שונים.

איור 6 מתאר את הפיזור הגיאוגרפי של הארגונים בארה"ב; המספרים במפה מייצגים את מספר הארגונים בכל מדינה. אוניברסיטת קולומביה נמצאת בראש הרשימה עם 18 ארגונים פעילים.

איור 6: הפיזור הגיאוגרפי של ארגונים אנטי-ציוניים שפועלים בקמפוסים בארה"ב

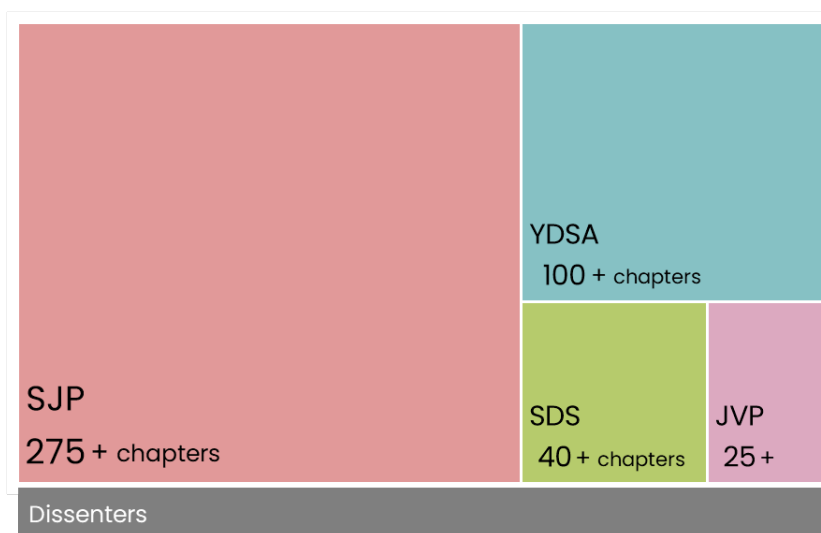
תצוגה אינטראקטיבית של מפה זו אפשר לראות [באתר מוסד נאמן](#)

⁹² Campus Antisemitism Surges Amid Encampments and Related Protests at Columbia and Other U.S. Colleges. ADL. April 2024 [\[source\]](#)

⁹³ AMCHA Initiative | Anti-Zionist campus groups [\[source\]](#)

דוח⁹⁴ שפורסם בספטמבר 2024 ע"י ארגון ADL מציג סיווג של הארגונים הפעילים בקמפוסים לפי הקבוצות שמתוארות באיור 7:

איור 7: התפלגות הארגונים בקמפוסים האמריקאים לפי סיווג ADL⁹⁴

» Students for Justice in Palestine | SJP - סטודנטים למען צדק בפלסטין

SJP הינה רשת של קבוצות סטודנטים אנטי-ישראליות בקמפוסים אוניברסיטאיים בארה"ב שמצדיקה מתקפות טרור נגד ישראל, ובמיוחד את מתקפת ה-7 באוקטובר. חברי הארגון עוסקים ברטוריקה ותעמולה אנטישמית ומובילים קמפיינים למען חרם, מניעת השקעות, סנקציות, והפגנות אנטי-ישראליות בקמפוסים. SJP היה צומת מרכזי בארגון מחנות הסטודנטים שהוקמו באוניברסיטאות ובמכללות בארה"ב באביב ובקיץ 2024.

בנוסף, פרופסורים ואנשי חינוך ברחבי ארה"ב השיקו את רשת סגל הלאומי לצדק בפלסטין (FJP) כתגובה לפעולותיה של ישראל בעקבות מתקפת הטרור של 7 באוקטובר ולסוגיות שהם טוענים שראו בקמפוסים. הרשת כוללת סניפים ביותר מ-120 מכללות ואוניברסיטאות, במטרה להעצים את האקטיביזם של ארגונים אנטי-ישראליים בקמפוסים ולספק הכוונה לסגל וסטודנטים שחשים כי נענשו בצורה לא הוגנת על אקטיביזם. FJP תומך ב-BDS וסייע בארגון מחנות האביב של 2024.

» Jewish Voice for Peace | JVP - קול יהודי לשלום

ארגון אקטיביסטי רדיקלי אנטי-ישראלי שפועל בקמפוסים ובקהילות אחרות. הסניפים האקדמיים של הקבוצה משתפים פעולה באופן הדוק עם SJP בארגון הפעילות האנטי-ישראלית בקמפוסים. JVP תומך

⁹⁴ Anti-Israel Activism on U.S. Campuses, 2023-2024. ADL. September 2024 [\[source\]](#)

במחיקת הציונות והקשר לישראל מחייהם של יהודים ברחבי העולם. הקבוצה מחשיבה את הציונות כתנועה גזענית וכצורה של "עליונות יהודית".

» Students for Democratic Society | SDS - סטודנטים למען חברה דמוקרטית

ארגון שהושק מחדש ב-2006 בתגובה לפלישות לעיראק ולאפגניסטן, לקח את שמו מהארגון המקורי שנוסד בשנות ה-60, וכלל קבוצות יהודיות ואנטי-ציוניות בולטות. חברי הארגון השתתפו בתכנון והקמה של מחנות אוהלים ומחאות אחרות. במקרים מסוימים שבהם הפעילות של סניפי סטודנטים למען צדק בפלסטין נאסרה זמנית, SDS תפקד כאחת מקבוצות הסולידריות העיקריות עם פלסטין בקמפוס.

» Young Democratic Socialists of America | YDSA - הסוציאליסטים הדמוקרטים

הצעירים של אמריקה

YDSA הינו הסניף הצעיר של הסוציאליסטים הדמוקרטים של אמריקה (DSA). הארגון מתמקד בבניית תנועת הסטודנטים דרך איגודי עובדים, כאשר הסוגיה הפלסטינית ופעילות אנטי-ישראלית הן נדבך מרכזי בפעילות הקבוצה. סניפי הקמפוס שיתפו פעולה בארגון מחאות, מחנות אוהלים והכשרות, ובנו קואליציות עם קבוצות אנטי-ישראליות אחרות, במיוחד עם סטודנטים למען צדק בפלסטין (SJP).

» Dissenters - מתנגדים

ארגון המגדיר את עצמו כ"תנועה לאומית חדשה המובילה את הדור שלנו לתבוע בחזרה את המשאבים שלנו מתעשיית המלחמה, להשקיע מחדש במוסדות מעניקי חיים, ולתקן יחסים של שיתוף פעולה עם כדור הארץ ואנשים ברחבי העולם." הארגון הושק רשמית בינואר 2020 וצבר צמיחה מהירה של סניפים חדשים ברחבי ארה"ב.

אחד הקמפינים המרכזיים שלו הינו "להפסיק להשקיע במוות" (Divest from Death), הקורא לאוניברסיטאות ומכללות למשוך את השקעותיהן מחברות כמו בואינג, לוקהיד מרטין, רייתון ואחרות, מכיוון שהן "מזינות אלימות באמצעות ייצור נשק בשווי מיליארדי דולרים לחימוש משטרים אלימים בפיליפינים, בישראל, ולמחלקות משטרה מקומיות ברחבי ארה"ב." הקבוצה הינה מארגנת-שותפה מרכזית של אירועים אנטי-ישראליים בקמפוסים.

מחקר⁹⁵ שפורסם ע"י AMCHA Initiative בספטמבר 2024 מדווח על עליה חדה במספר הארגונים מסוג FJP Faculty for Justice in Palestine שהוקמו לאחר אירועי אוקטובר 2023 בתגובה לקריאה של ארגון PACBI⁹⁶ שהינו חבר מייסד של תנועת ה-BNC⁹⁷ ומופקד על פיקוח על היבטי החרם האקדמי והתרבותי של ה-BDS. צוות המחקר של AMCHA בחן 103 מכללות ואוניברסיטאות בארה"ב שבהן אוכלוסיות גדולות של סטודנטים יהודים ומצא כי ב-57 מהן פועל ארגון FJP שניתן לייחס לו תפקיד משמעותי בהובלת גל האנטישמיות באקדמיה. בקמפוסים אלו חלה עליה של פי 7.3 בסבירות לתקיפות פיזיות של סטודנטים יהודים

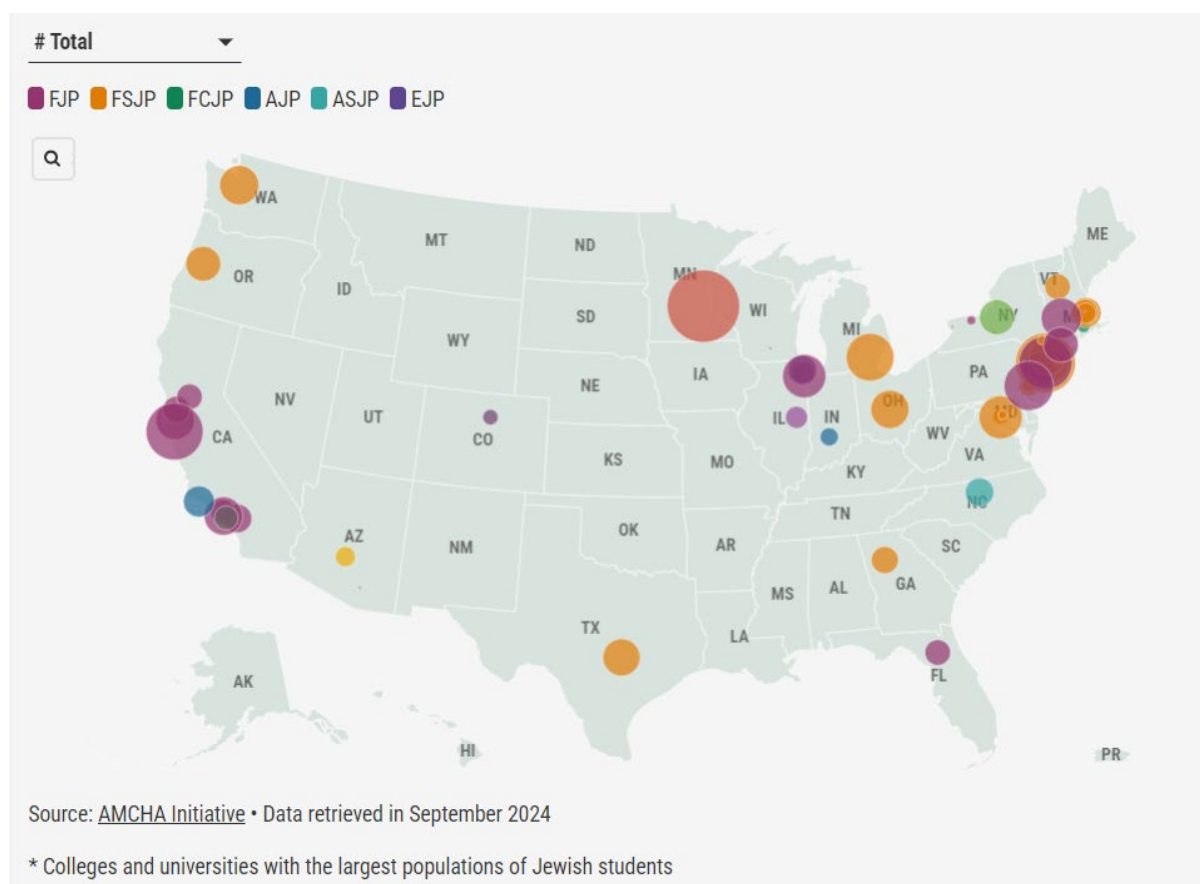
⁹⁵ How a Faculty Network Fuels Campus Unrest & Antisemitic Violence. AMCHA Initiative. September 2024 [source]

⁹⁶ PACBI: Palestinian Campaign for the Academic and Cultural Boycott of Israel [website]

⁹⁷ BNC: BDS National Committee

וסבירות גבוהה פי 3.4 למקרים של איומי מוות ואיומי אלימות אחרים (בהשוואה לקמפוסים ללא סניפי FJP). הפעילות של סניפי FJP קשורה גם לנוכחות ממושכת של מחאות ומאהלים, וכן לקבלת החלטות BDS בקמפוסים. החוקרים כותבים: "העליה במספר סניפי FJP מייצגת חזית חדשה ומסוכנת במאבק נגד אנטישמיות בקמפוס. חברי סגל, המועצמים על ידי תנועת ה-BDS, משתמשים בעמדותיהם האקדמיות כדי להתארגן נגד ישראל ולקדם אנטישמיות (לעתים קרובות מוסווית כאנטי-ציונות) בקנה מידה שמעולם לא ראינו קודם לכן."

איור 8: הפעילות של ארגוני FJP בקמפוסים נבחרים* בארה"ב

FJP: Faculty for Justice in Palestine [] FSJP: Faculty and Staff for Justice in Palestine [] FCJP: Faculty Coalition for Justice in Palestine [] AJP: Academics for Justice in Palestine || ASJP: Academics and Staff for Justice in Palestine [] EJP: Educators for Justice in Palestine [] FLAGSJP: Faculty, Librarians, Alumni, Graduate Students & Staff for Justice in Palestine

[תצוגה אינטראקטיבית של מפה זו אפשר לראות באתר מוסד נאמן](#)

תאי הסטודנטים בקמפוסים מקושרים לתנועת הסולידריות הפלסטינית הרחבה יותר דרך מגוון ארגונים, כגון מוסלמים אמריקאים למען פלסטין (AMP), המועצה ליחסים אמריקאיים-אסלאמיים (CAIR) ו'פלסטין ליגל' (Palestine Legal), שמספקים מימון, הכשרות, סיוע משפטי וסוגים אחרים של תמיכה.⁹⁸

חלק מהקבוצות משתמשות במשאבים של גופים סטודנטיאליים רשמיים הממומנים בדרך כלל מדמי הפעילות של הסטודנטים, בשילוב עם מימון המונים. ארגונים מסוג YDSA גובים מהפעילים דמי חבר וזוכים לתמיכה כספית גם מארגון האם. ישנם ארגונים שמקבלים מימון חיצוני מתורמים פרטיים וקרנות עצמאיות. לפי נתוני ADL⁹⁴, בשנת 2023, ארגון JVP קיבל 150,000 דולר מקרן האחים רוקפלר, 500,000 דולר מקרן Lannan ו-214,060 דולר מקרן Schwab Charitable.

⁹⁸ Who is Funding U.S. Anti-Israel Groups?. ADL. September 2024 [\[source\]](#)

מאפיינים ומגמות של הארגונים החדשים

- ניתוח הארגונים החדשים שהוקמו לאחר אוקטובר 2023 מצביע על מספר מגמות ומאפיינים בולטים:
- התמקדות בנושאים ספציפיים: בניגוד לארגונים ותיקים יותר שעוסקים במגוון רחב של נושאים, הארגונים החדשים נוטים להתמקד בנושאים ספציפיים (כגון סיוע הומניטרי או חופש אקדמי).
 - גיוון ארגוני: ריבוי סוגי הארגונים מאפשר פנייה למגוון רחב של קהלים וגיוס תמיכה ממגזרים שונים של הקהילה האקדמית.
 - שימוש מוגבר בטכנולוגיה: הארגונים החדשים מציגים שימוש אינטנסיבי יותר בפלטפורמות דיגיטליות ורשתות חברתיות, לקידום מסרים ולגיוס פעילים.
 - גישה רב-תחומית: ישנה מגמה של שילוב בין פעילות אקדמית, פוליטית ותקשורתית, המשקפת את המורכבות הגוברת של הסכסוך.
 - רשתות בין-לאומיות: ישנה מגמה גוברת של שיתוף פעולה בין ארגונים מקמפוסים שונים ומדינות שונות, המאפשרת החלפת ידע ואסטרטגיות.
 - אינטגרציה עם תנועות חברתיות אחרות: ארגונים פרו-פלסטינים מגבירים את שיתוף הפעולה עם תנועות אחרות כגון Black Lives Matter ותנועות לצדק אקלימי, מרחיבים את בסיס התמיכה שלהם.
 - גישה פרגמטית: חלק מהארגונים החדשים, כמו CIPDF, מציגים גישה פרגמטית יותר, המשלבת עמדות פרו-פלסטיניות עם ניסיונות לדיאלוג.

השפעות והשלכות

- הופעתם של ארגונים חדשים אלה מציבה אתגרים ואפשרויות חדשות:
- אתגרים למוסדות אקדמיים: המוסדות נדרשים להתמודד עם דרישות ולחצים חדשים, תוך שמירה על איזון ואובייקטיביות.
 - השפעה על השיח הציבורי: הארגונים החדשים מביאים נרטיבים ונקודות מבט שונות לשיח הציבורי בקמפוסים.
- חשוב לציין כי התפתחויות אלה הן חלק ממצב גיאופוליטי מורכב ומתמשך, והשלכותיהן לטווח הארוך עדיין לא הובנו במלואן.

סיכום

תנועת ה-BDS בקמפוסים האקדמיים פועלת באופן אגרסיבי במאות אוניברסיטאות ומכללות. התנועה מצליחה להשפיע על החלטות של ארגוני סטודנטים נגד ישראל במיוחד במקרים שבהם המאמץ קשור לסדרי יום פרוגרסיביים רחבים יותר. התמיכה הגוברת בתנועת ה-BDS בקרב סטודנטים מצביעה על כך שהרגשות האנטי-ישראליים בקמפוס כנראה משפיעים על עמדות המצביעים בקבוצות הגיל הצעירות יותר.⁹⁹

עם זאת, היכולת של תנועת ה-BDS לגרום לשינוי מדיניות כלפי ישראל בקרב הנהלות של אוניברסיטאות עדיין מוטלת בספק. כשאררגוני הסטודנטים מצליחים להעביר החלטות נגד ישראל, הם נתקלים לעתים קרובות במכשולים מרובים מצד מנהלי המוסדות האקדמיים ובהתנגדות ציבורית.

⁹⁹ Oxnevad, I. (2023). The Company They Keep: Organizational and Economic Dynamics of the BDS Movement. National Association of Scholars.

3.1 שיטת העבודה של צוות הפרויקט

צוות המחקר פעל באופן שיטתי ומובנה לאורך כל תקופת הפרויקט. במסגרת זו התקיימו מפגשים שבועיים קבועים בהם נדונה התקדמות העבודה ותוכננו הצעדים הבאים. בתום כל מפגש הוקצו משימות אישיות לחברי הצוות, אשר דיווחו על ביצוען במפגש העוקב. הצוות קיים שיתוף פעולה הדוק ומתמשך עם ועד ראשי האוניברסיטאות, ועד ראשי המכללות וגורמים רלוונטיים נוספים. לצורך הפצת מידע לחברי הסגל האקדמי, נעשה שימוש מושכל ברשתות כגון: האקדמיה ובפורטל בשער. במקביל, פעל הצוות להגברת המודעות הציבורית על הפעילות המתבצעת במטרה להגדיל את הדיווחים באמצעות טופס הדיווח ולמתן עדכונים והמלצות למענה ופעולה על מקרי חרם אקדמי. פעילות זו בוצעה באמצעות פרסומים בעיתונות, מאמרים, השתתפות בפודקאסטים, יצירת קשרים ושותפויות עם הגורמים העוסקים בנושאים אלה ונכוחות פעילה ברשתות החברתיות.

התרשים הבא מתאר בקצרה את שיטות המחקר העיקריות שהופעלו במהלך המחקר:

3.2 איסוף נתונים

ראיונות עומק

כחלק מתהליך איסוף הנתונים בוצעו שיחות עם שבעה סגני נשיא לבינלאומיות וארבעה סגני נשיא למחקר באוניברסיטאות. מטרת הפגישות הייתה לאסוף נתונים והתרשמויות על השפעת החרמות האקדמיים על האוניברסיטה עד כה.

בין השאר נשאלו סגני הנשיא על השפעת החרמות האקדמיים על המחקר, הסכמי השת"פ, ניידות חוקרים וסטודנטים ועל הצפי להשפעות עתידיות. התובנות והמסקנות מראיונות עומק אלו מוצגים בפרק הממצאים לעיל.

את רשימת סגני הנשיאים שרואינו אפשר למצוא בסעיף 9.2 בנספחים.

טופס דיווח על מקרה חרם אקדמי

בהמשך לראיונות עם סגני הנשיאים באוניברסיטאות ולידע שנצבר בפרויקט פותח על ידי צוות הפרויקט טופס דיווח על מקרה חרם אקדמי (את הטופס המלא ניתן לראות בנספח 9.3)

» מטרת הטופס

איגום נתונים על מקרי חרם אקדמי לאורך זמן לצורך ניתוח התופעה והסקת מסקנות

» בניית הטופס

הטופס נבנה באפליקציית הסקרים Lime Survey בעברית ובאנגלית

» הפצת הטופס

הטופס הופץ במספר סבבים ובדרכים מגוונות, ובהן דרך ור"ה וור"מ, סגני נשיא לבינלאומיות באוניברסיטאות, אתר מוסד נאמן, הרשתות החברתיות של מוסד נאמן, רשת אקדמיה ובשער, פלטפורמות של הקהילה הרפואית, פרסום בעיתונות ועוד.

» תיאור השאלון

השאלון כלל 4 חלקים:

פרטי המדווח: שייכות אקדמית נוכחית (אוניברסיטה, מכללה או אחר), שם האוניברסיטה/מכללה, תחום, דרגה אקדמית.

פרטי האירוע: האם הדיווח קשור למחקר או להוראה או פעילות סטודנטילית, איזה סוג מחקר (בסיסי/יישומי/קליני/אחר) או פעילות, זירת האירוע וקטגוריה, המדינה בה התרחש האירוע, המוסד/ארגון בו

התרחש האירוע, תאריך בו זוהה האירוע, האם מדובר בחרם גלוי או סמוי, מה רמת הפגיעה בקידום או במחקר בעקבות האירוע, האם יש אדם ספציפי שניתן לזהות כמוביל אירוע החרם.

התמודדות עם האירוע בפרט ועם אירועי חרם בכלל: האם התבצע ניסיון עצמאי לטפל באירוע וכיצד, האם קיימת ציפייה לעזרה מהמוסד או רשות כלשהי ואיזו עזרה, והאם יש הצעות כיצד להתמודד עם אירועים של חרם אקדמי.

אישור העברת הדיווח לגורם שלישי לצורך ידוע ו/או בחינת אפשרות לסיוע

נתונים מהאוניברסיטאות

במקביל לתהליך איסוף הנתונים של מוסד שמואל נאמן בוצע תהליך של איסוף נתונים באוניברסיטאות עצמן ואשר הועברו גם לוועד ראשי האוניברסיטאות.

ועד ראשי האוניברסיטאות העביר נתונים אלו (כ-300 מקרי חרם) למוסד נאמן לאחר התממה, וצוות הפרויקט הטמיע את הנתונים בתוך בסיס הנתונים שהכיל את הדיווחים שהתקבלו מטפסי הדיווח של מקרי חרם אקדמי של מוסד נאמן.

יש לציין שהאוניברסיטאות אספו נתונים שלא תאמו במלואם לסוג הנתונים אותם אסף צוות הפרויקט דרך טפסי הדיווח ולכן בוצעו תהליכי הרמוניזציה (איחוד שמות אוניברסיטאות, מדינות, תחומים מדעיים ועוד) ומיפוי (ייחוס זירת אירוע וקטגורית אירוע לפי תיאור האירוע וכו').

הנתונים שהתקבלו מהאוניברסיטאות מהווים את מרבית מאגר המידע, אולם הם חסרים התייחסות לנושאים כמו מידת הפגיעה בחוקר, הצעות להתמודדות עם החרם ועוד.

בניית מאגר מידע מאובטח ודשבורד

הפרויקט משלב מערכות מתקדמות לאיסוף, עיבוד והצגת נתונים, תוך שמירה על אבטחת מידע גבוהה. הדשבורד מבוסס Power BI מאפשר ניתוח והצגה ויזואלית של המידע, מה שמסייע בקבלת החלטות מבוססות נתונים (ראו נספח 9.4).

כריית נתונים במרחב הדיגיטלי

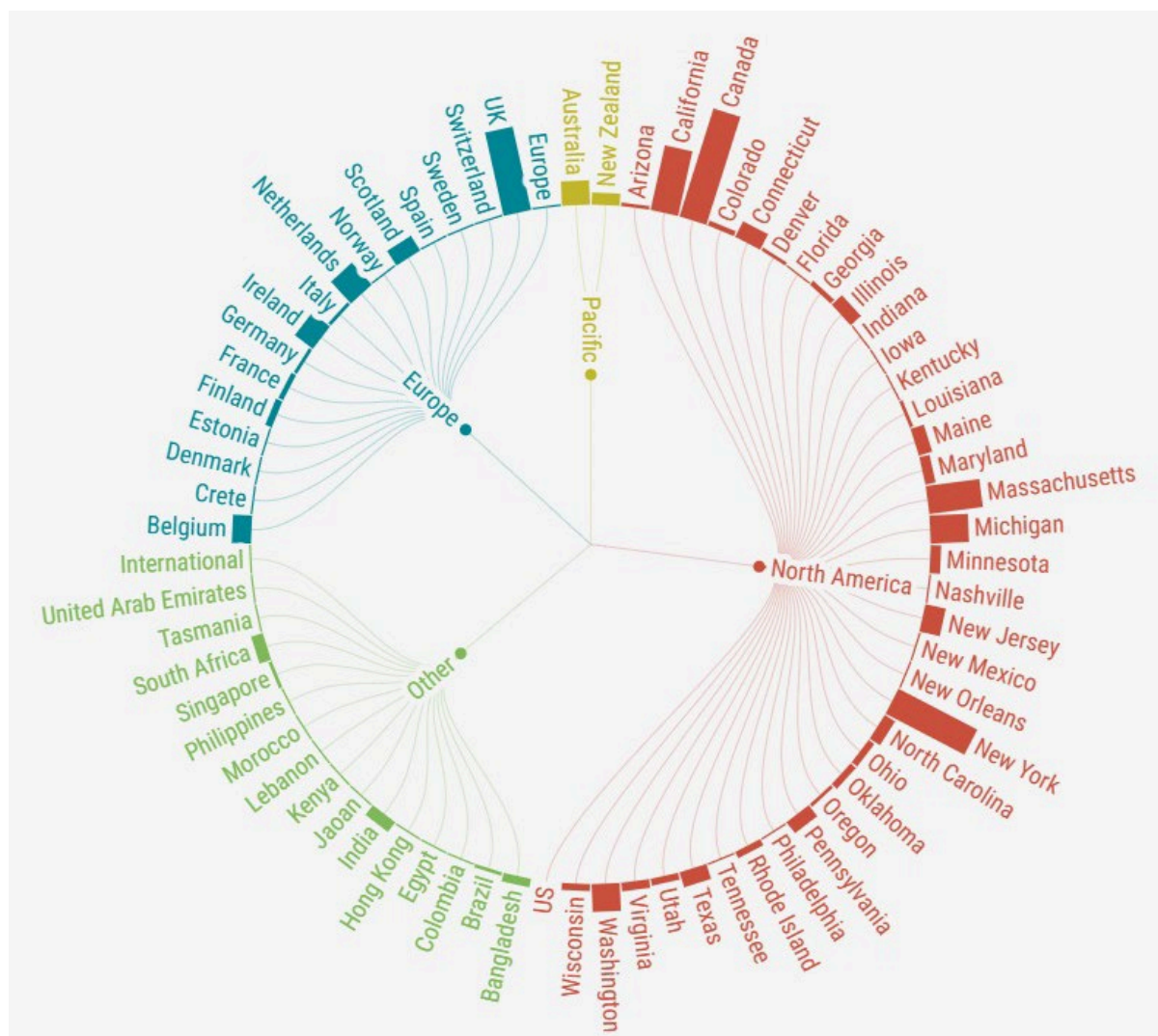
שיטת איסוף המידע התבססה על מנגנון של עדכונים יומיים באמצעות מערכת Google Alerts תוך שימוש במילות מפתח שהוגדרו ע"י צוות המחקר. מתודולוגיית האיסוף כללה סינון וניתוח של מקורות מידע מגוונים, לרבות כלי תקשורת עולמיים, עיתונות מקומית, בטאונים אקדמיים, בלוגים ומקורות מידע אחרים¹⁰⁰. לאחר הליך מיון שכלל הסרת כפילויות¹⁰¹ ותוצאות בלתי רלוונטיות, תועדו 1,255 פרסומים בנושאי חרם אקדמי שנכתבו במהלך השנה החולפת (מאז תחילת המחקר ביוני 2024), ממוצע של 105 ידיעות בחודש. 525

¹⁰⁰ יש לציין כי מערך האיסוף התמקד במקורות המפרסמים בעיקר באנגלית ובעברית, דבר אשר עשוי להטות את הייצוג למדינות דוברות אנגלית

¹⁰¹ מעניין לציין שחלק מהכפילויות נבעו מהבדלים בנוסח הדיווח על אותו מקרה במקורות יהודיים ומקורות פרו-פלסטינים

מהפרסומים עסקו בדיווחים על מקרים של חרם אקדמי וסווגו בהתאם למערכת קטגוריזציה מובנית אשר פותחה לצורך המחקר¹⁰². בנוסף, תועדו 251 אינדיקציות של תגובות נגדיות לחרם (אמצעים משפטיים וחוקיים, יישום הליכי משמעת, תחקירים, הצהרות מוסדיות, ועוד), ו-730 מאמרי דעה וכתבות שונות בנושא. התרשימים הבאים מתארים את סיווג 525 האירועים שדווחו בתקופה שנבדקה¹⁰³. כשני שליש מהידעות דיווחו על אירועי חרם אקדמי שהתרחשו בארה"ב וקנדה, חמישית מהמקרים – באירופה (איור 9).

איור 9: הפיזור הגיאוגרפי של ידיעות בנושאי החרם האקדמי

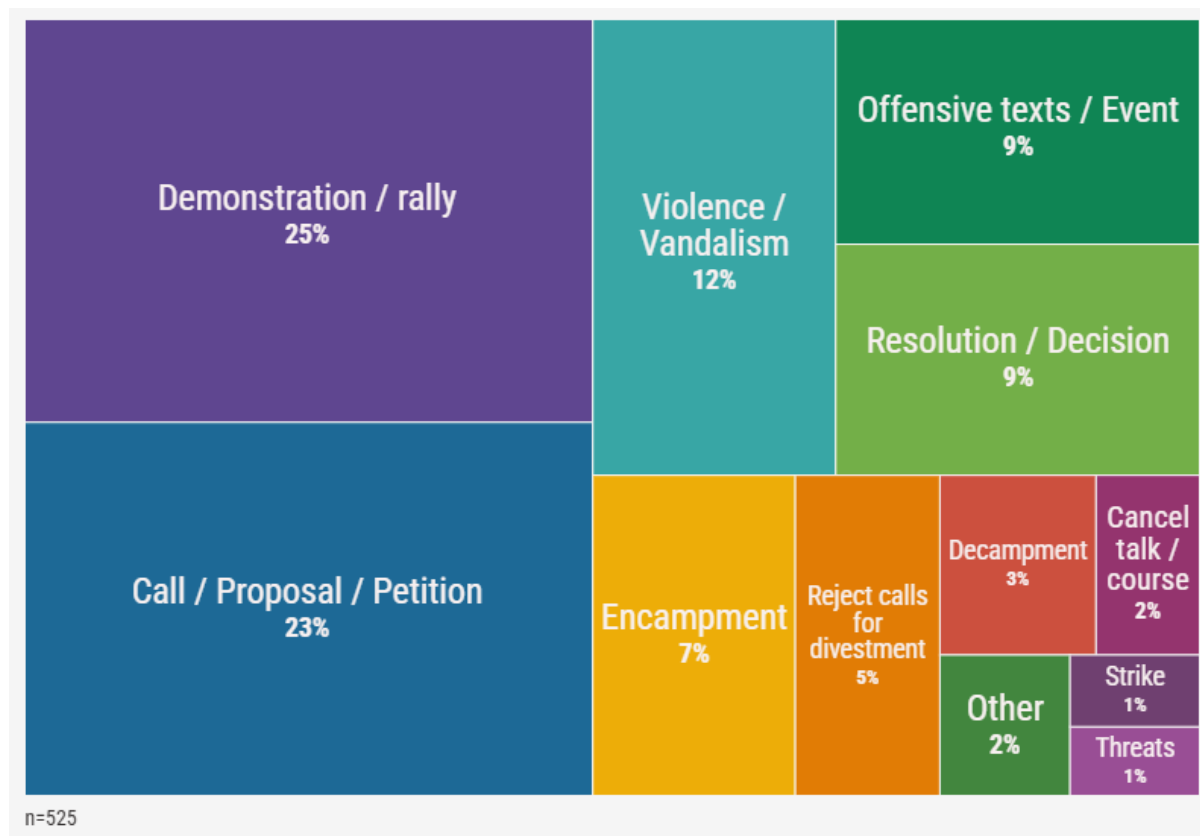
הכיסוי התקשורתי של אירועי החרם באקדמיה משקף מרחב חברתי-פוליטי מורכב. כרבע מהידעות עסקו בהפגנות שנערכו בקמפוסים, 23% דיווחים על קריאות ועצומות לחרם אקדמי, 12% מקרים של אלימות או

¹⁰² סיווג הנתונים התצבע לפי תאריך, יבשת, מדינה, מוסד אקדמי, סוג המקרה (הפגנה, מאהל, אלימות וכד')

¹⁰³ נכון למועד כתיבת הפרק ב-12.5.25.

ונדליזם, 9% הפרעות לאירועים וביטויים פוגעניים, 7% מאהלים בקמפוסים. התפלגות של סוגי האירועים שתועדו ניתן לראות בתרשים הבא:

איור 10: התפלגות הידיעות לפי סוג האירוע

ניתוח המידע שנאסף מציג תמונה כמותית ואיכותית של היקף ותכיפות הדיווחים בנושאי החרם האקדמי, תוך התמקדות בזירות פעילות מרכזיות כמו ארה"ב, קנדה ואירופה. הנתונים משקפים את הפיכתו של המרחב הדיגיטלי לזירה מרכזית לתיעוד, חשיפה ועיבוד של אירועי חרם ותגובותיהם, וממחישים את המורכבות החברתית-פוליטית של התופעה במרחב האקדמי. הממצאים מוצגים בדשבורד אינטראקטיבי הזמין לצפייה [בדף הפרויקט](#) באתר מוסד שמואל נאמן.

כדי להבין את ההשפעה של היחס לאקדמיה הישראלית בזירה הבינלאומית, יערך בהמשך מחקר מקיף המבוסס על אלגוריתמים מתקדמים לכריית מידע ועיבוד שפה טבעית. (NLP) המחקר יתמקד בניתוח תכנים מאתרי חדשות מובילים ברחבי העולם, תוך מיפוי והתמקדות בכתבות העוסקות ביחס לאקדמיה הישראלית. נשתמש בכלים לניתוח סנטימנט כדי לאפיין את האזכורים – חיוביים, שליליים או ניטרליים – ולזהות מגמות מרכזיות, כמו צמצום או הרחבה של שיתופי פעולה אקדמיים, קריאות לחרמות או דווקא יוזמות חדשות לחיזוק הקשרים. תקופת המחקר תכלול חלון זמן נרחב, שיכלול כמה שנים לפני פרוץ מלחמת חרבות ברזל ועד לסוף תקופת המחקר. חלוקה זו תאפשר לנתח שינויים בתדמית האקדמיה הישראלית לאורך זמן, תוך בחינת ההשפעות הישירות והעקיפות של האירועים הביטחוניים על השיח הציבורי והמדיני.

ביום שלישי, 23 באפריל 2025, ערב יום השואה, התקיים במוסד שמואל נאמן כנס ייעודי בנושא **התמודדות עם החרם האקדמי**. הכנס התקיים במסגרת הפעילות של צוות המחקר שהוקם למטרה זו במוסד נאמן.

הכנס נערך בהשתתפות בכירים מהאוניברסיטאות והמכללות, נציגי הקרן הלאומית למדע, משפטנים, חוקרים ועמותות הפועלות בזירה הבינלאומית. תוכנית הכנס כללה דברי פתיחה, סקירה של נתונים ופעולות מוסד נאמן בתחום, הרצאת עומק משפטית על גבולות החוקיות של החרם, וכן שני פאנלים שעסקו בהתמודדות המוסדות האקדמיים בישראל ובפעילות של עמותות מהחברה האזרחית נגד תופעת החרם. דברי המשתתפים תועדו ותומללו, וחלקם שולבו בדוח זה כתשתית איכותנית המעמיקה את ממצאי הסקר. תוכנית הכנס המלאה וסיכום הדוברים נמצאים באתר מוסד שמואל נאמן בפרויקט חרמות ברזל <https://www.neaman.org.il/ברזל>.

חבירה עם ארגונים שהנושא חשוב להם ושאיבת נתונים מהם

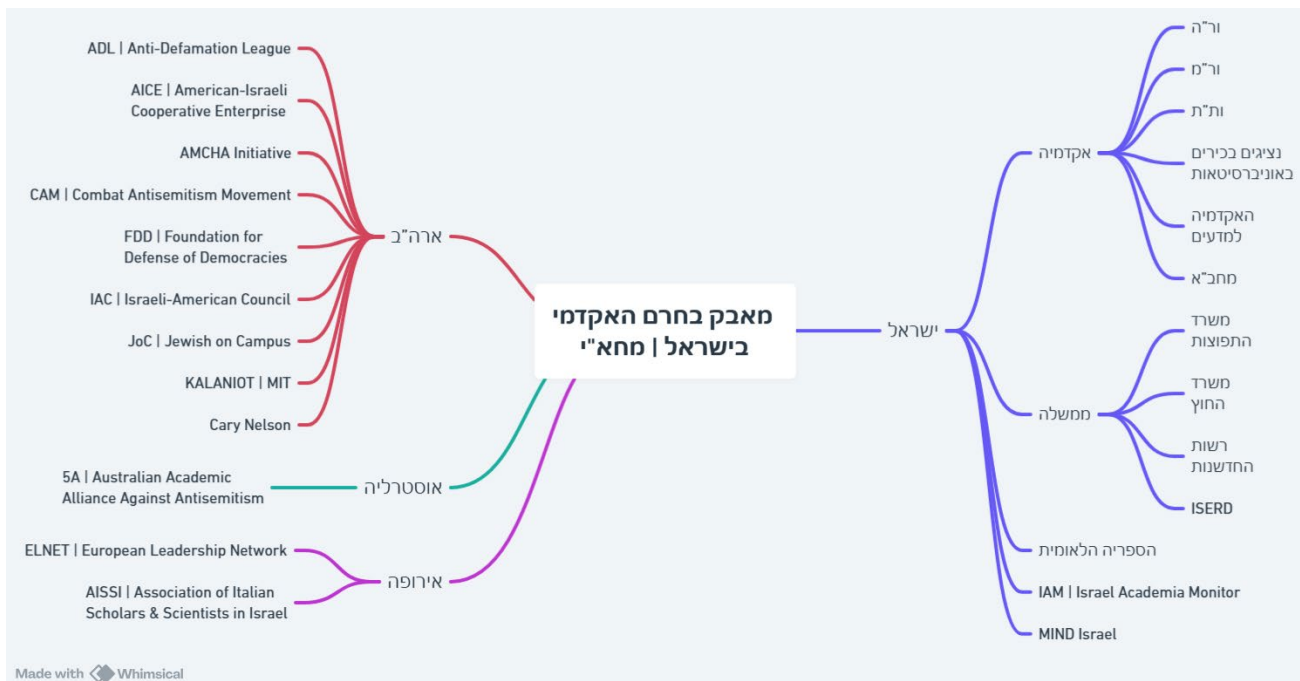
תהליך המיפוי וההתחברות לארגונים העוסקים בנושא החרם האקדמי היווה ציר מרכזי במתודולוגיית המחקר. צוות החוקרים פיתח אסטרטגיית חקירה שמטרתה זיהוי גופים בעלי עניין ישיר ועקיף בסוגיה, תוך מיקוד בארגונים בעלי ידע מעמיק, נגישות למידע ייחודי ונכונות לשיתוף פעולה בנושא. תהליך האיתור כלל סריקת מאגרי מידע, ניתוח פרסומים מקצועיים, והיוועצות עם מומחים בתחום, במטרה לייצר רשימת ארגונים רלוונטיים המשקפים מגוון נקודות מבט ורבדים שונים של הנושא.

לאחר זיהוי הארגונים, גובשה אסטרטגיית התקשרות שנועדה להפיק את המרב מהידע הארגוני הקיים. הצוות פיתח הצעת שיתוף פעולה המדגישה את הערך המחקרי המשותף, תוך הבטחת שקיפות מלאה והגנה על האינטרסים של כל הגופים המעורבים. נשלחו פניות אישיות לבעלי תפקידים בארגונים הרלבנטיים תוך הצגת מטרות המחקר ופוטנציאל התועלת ההדדית בקידום מטרות הפרויקט.

השיחות שנערכו עם נציגי הארגונים שענו לפניות היוו נדבך משמעותי בהעמקת ההבנה המחקרית. מתוך כלל הפניות, 16 ארגונים הביעו נכונות לשיתוף פעולה. רשימת הארגונים מופיעה בתרשים הבא (איור 11). השיחות התמקדו בחשיפת תובנות ייחודיות, מידע סטטיסטי ומקרי בוחן ייחודיים. נציגי הארגונים חלקו מידע על השפעות החרם, אסטרטגיות ההתמודדות, והיבטים משפטיים וחברתיים שגיבשו במהלך העיסוק שלהם בנושא. כל ראיון תועד בהקלטה ובתמלול מפורט, תוך הקפדה על אישור המרואיינים ושמירה על כללי האתיקה המחקרית. כלים יישומיים שהוצגו במהלך השיחות ונתונים נבחרים שנאספו במהלך מיפוי הארגונים פורסמו בדף הפרויקט של 'חרמות ברזל' באתר מוסד נאמן¹⁰⁴.

¹⁰⁴ חרמות ברזל | אתר מוסד נאמן [קישור]

איור 11: הארגונים איתם נערכו שיחות במהלך המחקר

3.3 שיטות מחקר

סטטיסטיקה תיאורית

הנתונים שנאספו באמצעות טופס הדיווח על מקרי חרם אקדמי הועברו למאגר מידע מאובטח ומוצגים ב-dashboards ייעודי באתר מוסד שמואל נאמן. את הדשבורד אפשר למצוא באתר הפרויקט:

[/https://www.neaman.org.il/project/scholar-shield](https://www.neaman.org.il/project/scholar-shield)

תיאור מאפייני המדווחים, מאפייני מקרי החרם האקדמי והשפעתם, נעשו באמצעות סטטיסטיקה תיאורית ומוצגים בסעיף 4 להלן.

4.1 ממצאים מראיונות עם סגני נשיא לבינלאומיות ולמחקר באוניברסיטאות

ממצאים מראיונות עם סגני נשיאים לבינלאומיות

» הסכמי שיתופי פעולה בינלאומיים

- חלק מסגני הנשיאים דיווחו על השעיה או ביטול של הסכמי שיתופי פעולה. להלן מספר דוגמאות:
- אוניברסיטת גנט (בלגיה) השעתה תכניות משותפות עם פקולטה למשפטים באחת האוניברסיטאות
 - אוניברסיטת אנטוורפן (בלגיה) ביטלה הסכמי "ארסמוס" במחלקות משפטים ובחוגים נוספים.
 - Norwegian University of Science and Technology Oslo Metropolitan University (נורבגיה) השעו תכניות חילופי סטודנטים.
 - אוניברסיטת 'אוטונומה' בברצלונה (ספרד) ביטלה השתתפות בשתי תכניות במסגרת "הורייזן".
 - אוניברסיטת קונקורדיה בקנדה צמצמה שיתופי פעולה בשל לחץ סטודנטים.
- יש לציין שנרשמה גם מגמה הפוכה של מאמצים לשימור והרחבת שיתופי פעולה. לדוגמא:
- מוסדות בגרמניה ובארה"ב (כולל אוניברסיטאות כמו MIT וסינסינטי) פנו לחידוש הקשרים עם מוסדות בישראל.
 - אוניברסיטה אחת דיווחה על ביקורים רשמיים של משלחות מאוניברסיטאות יוקרתיות (כמו הארוורד, ייל ופרינסטון) שהובילו לשיתופי פעולה חדשים.
- דווח גם שידוע על כך שחלק מהחרמות הם אישיים וסמויים וכוללים הוצאה של חוקרים ישראליים מקבוצות מחקר או מאגודות מקצועיות, פרישה של חוקרים מחו"ל מקבוצות מחקר שבהן שותפים חוקרים ישראליים ואף אי-מענה לפניות מצד עמיתים בחו"ל.

» סטודנטים בינלאומיים ותוכניות חילופים

- מרבית האוניברסיטאות דיווחו על ירידה בהשתתפות סטודנטים בינלאומיים:
- בתכנית "Study Abroad" של אוניברסיטה אחת, מספר הסטודנטים ירד מכ-300-400 בשנה רגילה ל-10 בלבד לשנת הלימודים 2024-2025.
 - באוניברסיטה אחרת כ-80% מהסטודנטים הבינלאומיים עברו ללמידה היברידית אחרי ארועי ה-7.10.
 - בתכנית חילופי סטודנטים באוניברסיטה אחרת נרשמה ירידה ל-15 בלבד לשנת הלימודים 2024-2025.
- יש לציין שהירידה הורגשה במידה פחותה בהרבה כאשר מדובר בסטודנטים ממדינות כמו הודו וסין או ממדינות אפריקה:

- באוניברסיטה אחת דווח כי כ-2/3 מהסטודנטים הבינלאומיים נשארו למרות המצב, במיוחד סטודנטים מהודו, סין ואפריקה.
- באוניברסיטה אחרת, 90% מהפוסט-דוקטורנטים שהגיעו מהודו עזבו בתחילת המלחמה אך חזרו מאז.
- חלק מסגני הנשיאים. דיווחו שהמוסדות מנסים להתאים עצמם למגבלות באמצעות למידה מקוונת לסטודנטים בינלאומיים.

» חששות מנסיעות לחו"ל

- האוניברסיטאות דיווחו על ירידה מסוימת בביקוש להשתתפות בכנסים בשל חשש לתקריות אנטי-ישראליות ואנטישמיות. עם זאת הסגנים והסגניות לבינלאומיות לא דיווחו על מקרים ספציפיים למעט מקרה של חוקרת שהשתתפה בכנס במדריד נתקלה במחאה אלימה ונאלצה לעזוב תחת אבטחה.
- המוסדות מציעים סדנאות לחברי סגל כהכנה לנסיעות, וכן מסמכים עם הנחיות להתמודדות בחו"ל.

» חוקרים אורחים ודוקטורנטים

- האוניברסיטאות דיווחו על מגמה מסוימת של ירידה במספר המשתלמים. באחת האוניברסיטאות, מספר הפוסט-דוקטורנטים ירד מ-380 ל-350 בשנת הלימודים 2023-2024 ונרשמה ירידה של 30% בהרשמה לתארים מתקדמים ולפוסט-דוקטורנטים לשנת הלימודים 2024-2025. אוניברסיטה נוספת דיווחה על ירידה של 20%-30% בקרב חברי סגל ודוקטורנטים בינלאומיים.
- הועלה חשש שהירידה במספר הדוקטורנטים והפוסט-דוקטורנטים תשפיע על פעילות המחקר לטווח הארוך.
- חלק מהאוניברסיטאות פועלות להקים תוכניות ייעודיות לאירוח חוקרים זרים בקיץ.

» אסטרטגיות התמודדות עם BDS אקדמי

- **פעולות משפטיות:** רב האוניברסיטאות פנו למוסדות שהשעו הסכמים איתן במטרה לחדש את שיתופי הפעולה. לדוגמה, באוניברסיטת אנטוורפן התקיימו שיחות עם רקטור חדש שהביא לשינוי בגישה.
- **תוכניות חדשות:** האוניברסיטאות מנסות להתמודד עם ירידה בניידות הסטודנטים וחברי סגל באמצעות תוכניות חדשות. למשל:
 - "שנה ראשונה באנגלית" – תכנית שנועדה למשוך סטודנטים מחו"ל (בדגש על סטודנטים יהודים) תוך שילוב בלמידה בעברית בשנים הבאות.
 - יוזמות לשליחת חברי סגל להשתלמויות בחו"ל כחלק ממענקי קליטה.
- **דגש על מיתוג ושיתוף פעולה ארצי:** יוזמות כמו יצירת פורום לאומי נועדו לשפר את המיתוג הבינלאומי של האקדמיה הישראלית.
- באחת האוניברסיטאות צוין שאין צורך באסטרטגיה כוללת לטיפול בתופעות החרם, אלא פעולות נקודתיות בלבד.

■ סוגיות משותפות לכלל האוניברסיטאות

1. ירידה משמעותית בתוכניות חילופי סטודנטים ותכניות Study Abroad.
2. חשש גובר בקרב חברי סגל מנסיעות לחו"ל.
3. תמיכה ברמה המוסדית בשימור שיתופי פעולה בינלאומיים, למרות קשיים.
4. פעולות משפטיות להחזרת שיתופי פעולה ולמניעת הוצאה של חוקרים ישראלים מקבוצות מחקר.
5. מאמצים לאיסוף נתונים והבנה אסטרטגית של ההשפעה הכוללת.

ממצאים מראיונות עם סגני נשיא למחקר

» שיתופי פעולה במחקר

- במרבית המוסדות לא זיהו עדיין מגמות של ירידה באחוזי הזכייה במענקי מחקר או בהגשות לפרסים בינלאומיים.
- קרנות כמו ERC נותרו יציבות באחוזי קבלת הצעות מחקר ברמה האגרטיבית של כלל האוניברסיטאות.
- להפסקת שיתופי הפעולה הבינלאומיים במחקר (למשל עם אוניברסיטת גנט בבלגיה) הייתה השפעה כלכלית מינורית בלבד על האקדמיה בכללותה. בחלק מהמקרים האוניברסיטאות הצליחו להדוף ניסיונות לחרם.
- האוניברסיטאות דיווחו ירידה בפרויקטים הקשורים לקונסורציה בינלאומיים (דרך horizon, COST ו-ארסמוס). ניתנה דוגמה של קונסורציום בתחום "Capacity Building" שהתפרק בשל התנגדות מוסדות זרים לכלול שותפים ישראלים. הירידה משפיעה באופן מידי בעיקר על אוניברסיטאות כמו האוניברסיטה הפתוחה שעיקר עיסוקה הוא בתחום ההוראה.

» משתלמים זרים וחברי סגל אורחים

- בחלק מהמוסדות נרשמה ירידה במספר המשתלמים והמבקרים, בעיקר עקב חששות ביטחוניים ולא בהכרח עקב לחץ מצד תנועת ה-BDS. לדוגמה:
 - בטכניון דווח על 30 נסיעות במסגרת שיתופי פעולה עם יורוטק, אך תדירות הגעת שותפים זרים לישראל נותרה נמוכה.
 - באוניברסיטה הפתוחה דווח שמעבדות מחקר באנגליה ובהולנד צמצמו את שיתופי הפעולה. באוניברסיטאות אלו יש היסוס להמשיך בשיתוף פעולה עקב חשש מהמצב הבטחוני ומהתדמית הבינלאומית.

» תגובות והתמודדות עם חרם אקדמי

- מתקיימים מאמצים לשמר שיתופי פעולה באמצעות דיפלומטיה אקדמית ומסגרות משפטיות

4.2 תמונת מצב המבוססת על דיווחי חרם אקדמי

תמונת המצב של החרם האקדמי המוצגת בפרק זה מבוססת על דיווחים של חברי סגל וסטודנטים על חרם אקדמי (פירוט על איסוף הנתונים ראה [פרק 3.2](#)). ניתוח הנתונים מוצג [בדשבורד](#) אינטראקטיבי באתר מוסד נאמן. הדשבורד מחולק למספר נושאים:

- **זירת האירוע:** כולל נתונים על התפלגות לפי סוגי הזירות, סוג המחקר, מידת הפגיעה, סוג החרם ואם הייתה דמות מובילה לחרם
- **זירה וקטגוריה:** התפלגות הזירות לפי קטגוריה
- **מאפייני הדיווח:** התחום של המדווח בו בוצע החרם; האם דיווח קשור למחקר / להוראה / הוראה או פעילות סטודנטאלית; סוג המחקר (בסיסי, יישומי, קליני)
- **מאפיינים גאוגרפיים:** יבשת, מדינה, התפלגות יבשת לפי זירה
- **נתוני המדווח:** שייכות, תחום, דרגה

נכון לתחילת מאי 2025 כלל מאגר המידע 352 דיווחים על מקרי חרם. הסעיפים הבאים מציגים ממצאים עיקריים מניתוח הנתונים.

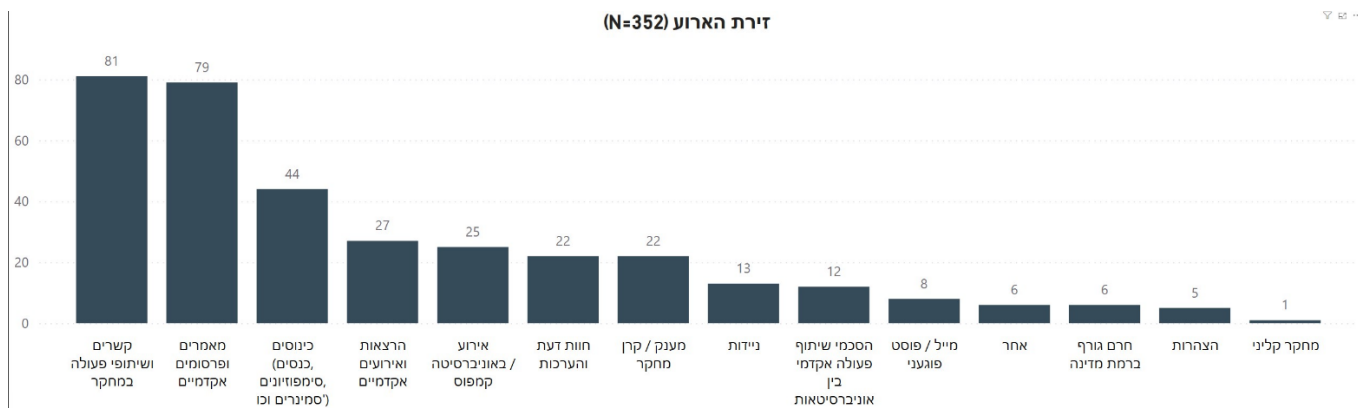
הבהרה: תוצאות הסקר המוצגות בדוח זה אינן משקפות בהכרח את מלוא המציאות, אלא מתארות את הנתונים שדווחו בפועל. יש להביא בחשבון כי הסקר התבסס על טופס דיווח של מוסד נאמן אך גם על נתונים שנאספו על ידי האוניברסיטאות עצמן. כלומר, ריבוי סקרים שהופצו באופנים שונים, דבר שיצר שונות בין המוסדות והתחומים במידת החשיפה, המודעות וההיענות. ייתכן כי במוסדות מסוימים היה עידוד רב יותר לדיווח או מודעות גבוהה יותר, בעוד שבאחרים נרשם תת-דיווח בשל חוסר עידוד או מגבלות אחרות. לפיכך, אין להסיק מתוצאות הסקר תמונה שלמה או מייצגת בהכרח של היקף התופעה. יש לקרוא את הממצאים בזהירות, תוך מודעות למגבלות המתודולוגיות הללו.

» זירה וקטגוריה

כ-60% מהדיווחים על מקרי חרם התרחשו בשלוש זירות עיקריות (איור 13)¹⁰⁵: קשרים ושיתופי פעולה במחקר (23% מהדיווחים), מאמרים ופרסומים אקדמיים (23% מהדיווחים) וכינוסים (כנסים, סימפוזיונים, סמינרים וכו') (13% מהדיווחים).

¹⁰⁵ רשימת הזירות: קשרים ושיתופי פעולה במחקר; מאמרים ופרסומים אקדמיים; כינוסים (כנסים, סימפוזיונים, סמינרים וכו'); הרצאות ואירועים אקדמיים; אירוע באוניברסיטה / קמפוס; מענק / קרן מחקר; חוות דעת והערכות; ניידות; הסכמי שיתוף פעולה אקדמי בין אוניברסיטאות; מייל / פוסט פוגעני; חרם גורף ברמת מדינה; הצהרות; מחקר קליני; פרויקט / קבוצת מחקר; אחר

איור 12: התפלגות הדיווחים על פי זירת האירוע

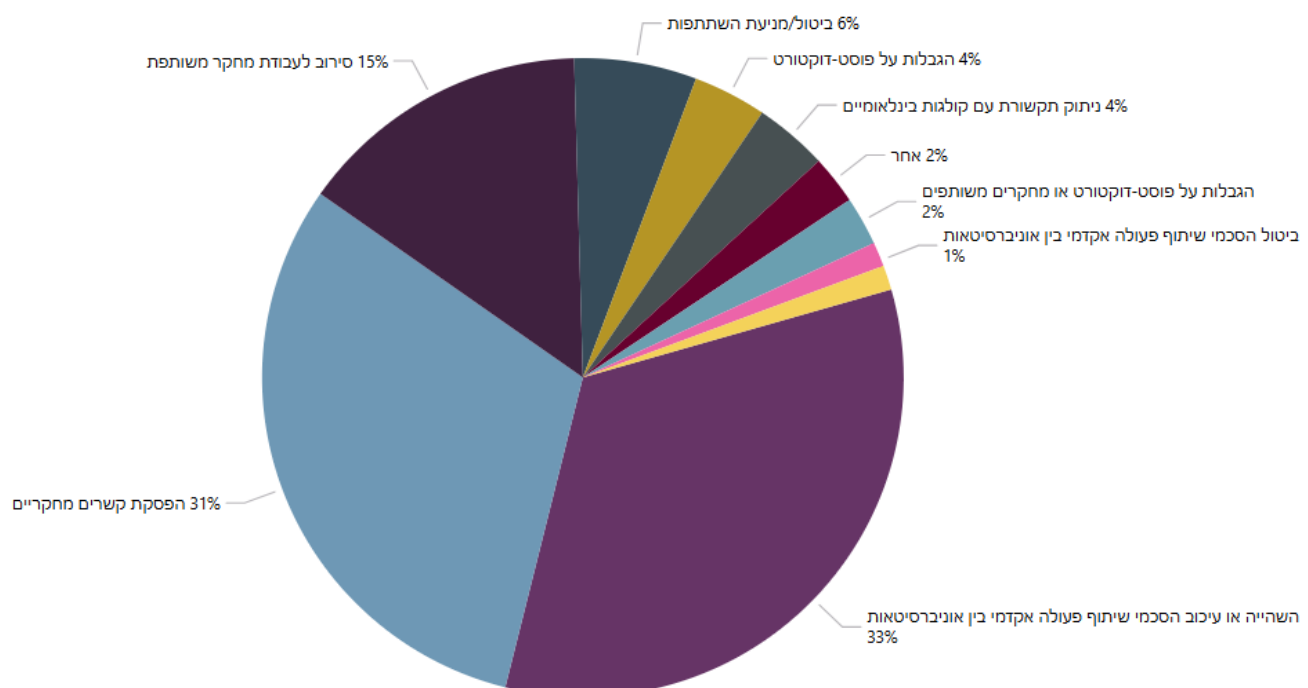
בתוך **זירת קשרים ושיתופי פעולה במחקר** דווחו שלוש קטגוריות עיקריות: השהייה או עיכוב הסכמי שיתוף פעולה אקדמי בין אוניברסיטאות (33%), הפסקת קשרים מחקריים (31%) וסירוב לעבודת מחקר משותפת (15%) (מספר הדיווחים: 80)

בתוך **זירת מאמרים ופרסומים אקדמיים** 72% מהדיווחים הם בקטגוריה של אי קבלה/דחיית פרסום. 9% הם דיווחים על אי מתן ביקורת על מאמרים ו-5% על הפסקת תקשורת בנושא מאמרים (מספר הדיווחים: 79)

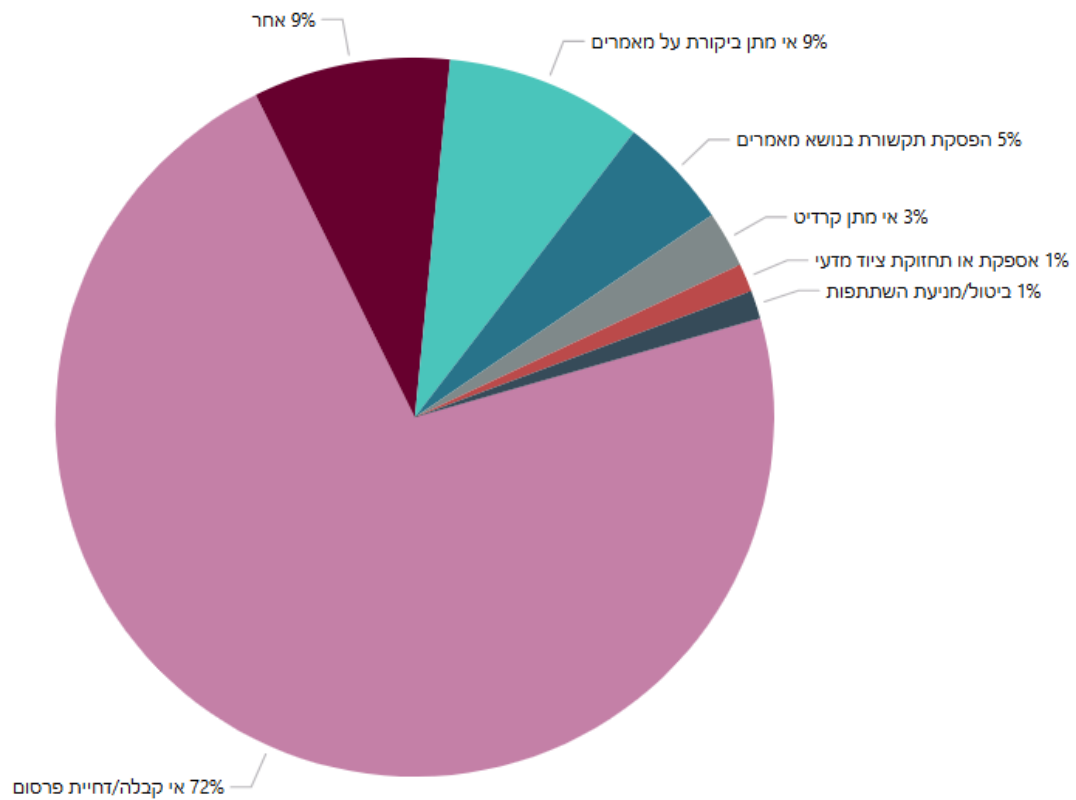
64% מתוך הדיווחים בזירת **כינוסים** הם מקרים של ביטול/מניעת השתתפות, 9% הם מקרים של אי קבלת הצעות לכנסים, 7% הם דיווחים על סירוב להתארח בישראל ו-7% נוספים הם דיווחים על אי מתן קרדיט (מספר הדיווחים: 44)

האיורים הבאים מציגים את התפלגות הקטגוריות העיקריות בתוך 3 הזירות העיקריות שדווחו.

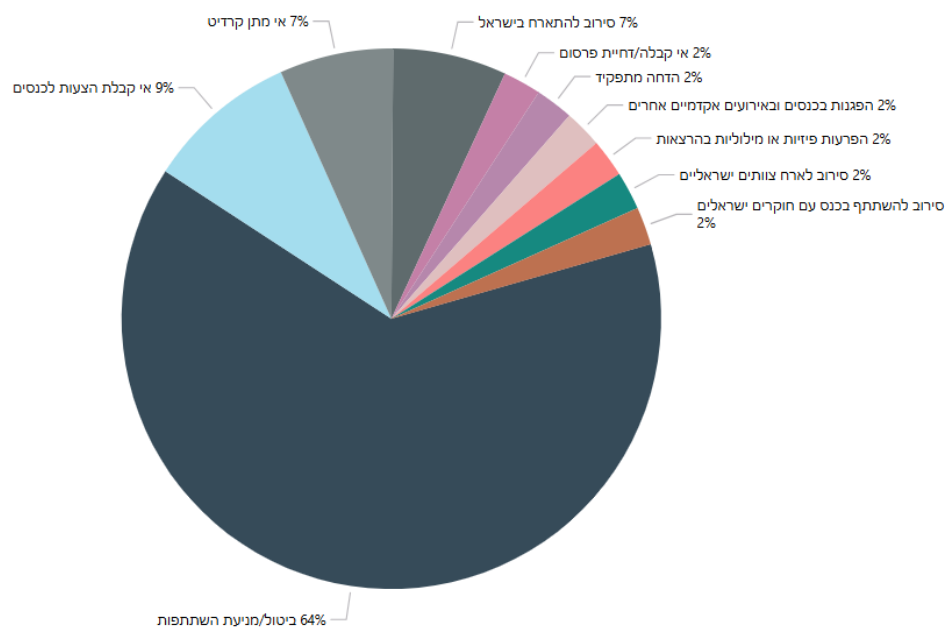
איור 13: דיווח מיקרי חרם בזירת קשרים ושיתופי פעולה במחקר לפי קטגוריות עיקריות

איור 14: דיווח מיקרי חרם בזירת מאמרים ופרסומים אקדמיים לפי קטגוריות עיקריות

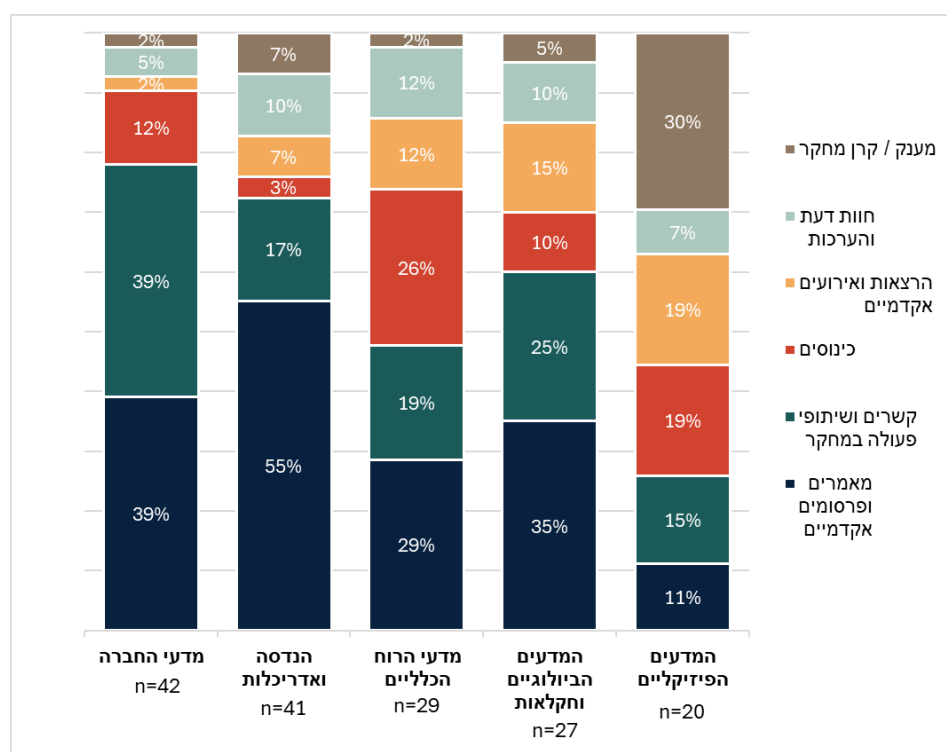

איור 15: דיווח מיקרי חרם בזירת כינוסים לפי קטגוריות עיקריות

קיימים הבדלים בין זירות האירוע עבור מדווחים מתחומים מדעיים שונים. באיור הבא ניתן לראות, למשל, שתחום מדעי החברה מוביל בשיעור הדיווחים על אירועי חרם הקשורים לקשרים ושיתופי פעולה במחקר בעוד תחום ההנדסה והאדריכלות מוביל בדיווחים על מקרי חרם אקדמי הקשורים למאמרים ופרסומים אקדמיים. תחום המדעים הפיזיקליים מוביל בדיווחים הקשורים למענקים וקרנות מחקר. יש לשים לב שהמספר המוחלט של הדיווחים קטן ולכן בשלב זה לא מוצגות מסקנות סטטיסטיות מהנתונים אלא רק תיאורם.

איור 16: דיווח מיקרי חרם אקדמי לפי תחומים וזירות אירוע באחוזים מתוך כלל המדווחים

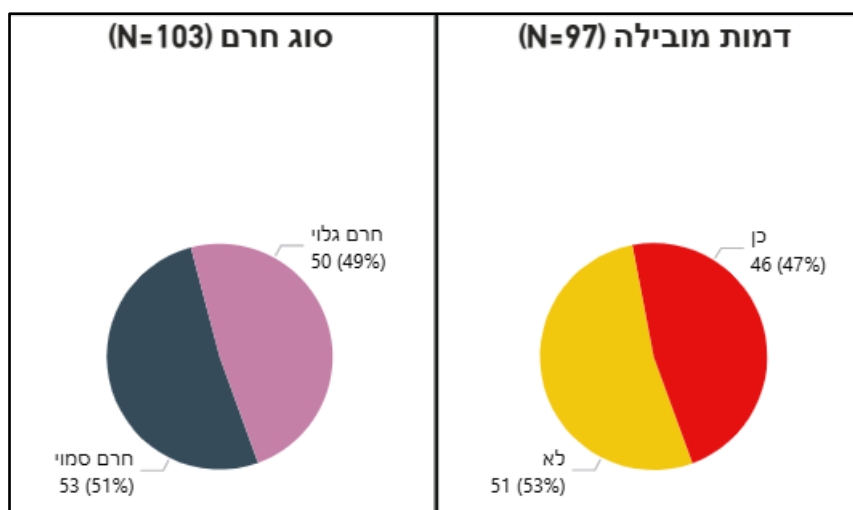

» סוג החרם ודמות מובילה

103 מהמדווחים ענו על השאלה האם מדובר בחרם סמוי (לא נאמר או נכתב במפורש שמקרה הדיווח בוצע עקב היות החוקר/ת בעל/ת זיקה ישראלית) או גלוי (נאמר או נכתב במפורש שמקרה הדיווח בוצע עקב היות החוקר/ת בעל/ת זיקה ישראלית). מתוך מקרים אלו כ-51% (53 מקרים) הם מקרי חרם סמוי ו-49% (50 מקרים) הם מקרי חרם גלוי.

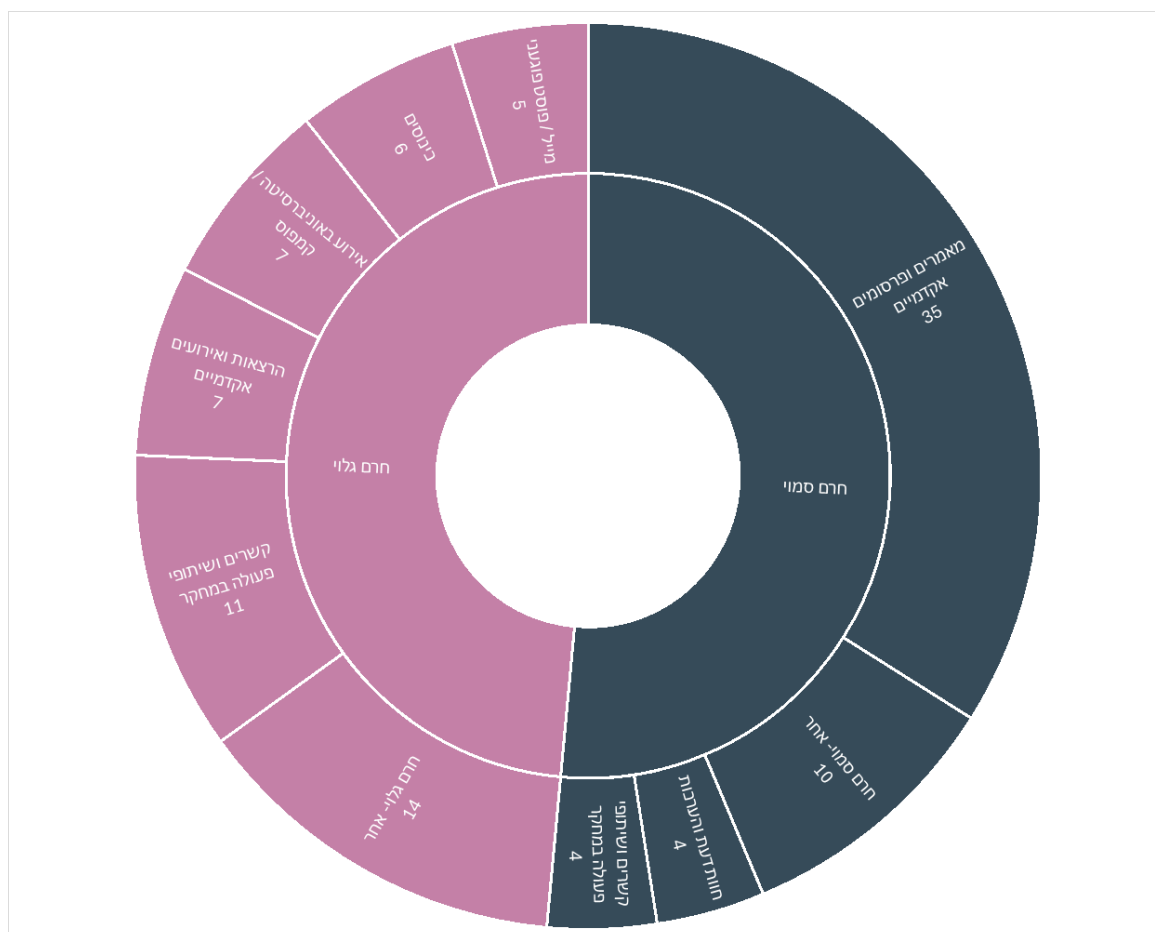
97 אנשים דיווחו האם מקרה החרם בו נתקלו אורגן על ידי אדם או ספציפי או לא. 47% מהמדווחים דיווחו שלחרם היה מארגן ספציפי, כמו עורך, חוקר, חבר ארגון או בעל תפקיד. למידע זה עשויה להיות משמעות עבור אסטרטגיית ההתמודדות עם מקרה החרם.

איור 17: סוג החרם והאם יש דמות מובילה של החרם

מרבית המקרים של חרם סמוי קשורים למאמרים ופרסומים אקדמיים. החרם הגלוי מתפרש על פני זירות מגוונות יותר כגון: קשרים ושיתופי פעולה במחקר, בכנסים או הרצאות ואירועים כפי שאפשר לראות באיור הבא:

איור 18: דיווח מיקרי חרם אקדמי לפי חרם סמוי וגלוי וזירות עיקריות (N=86)

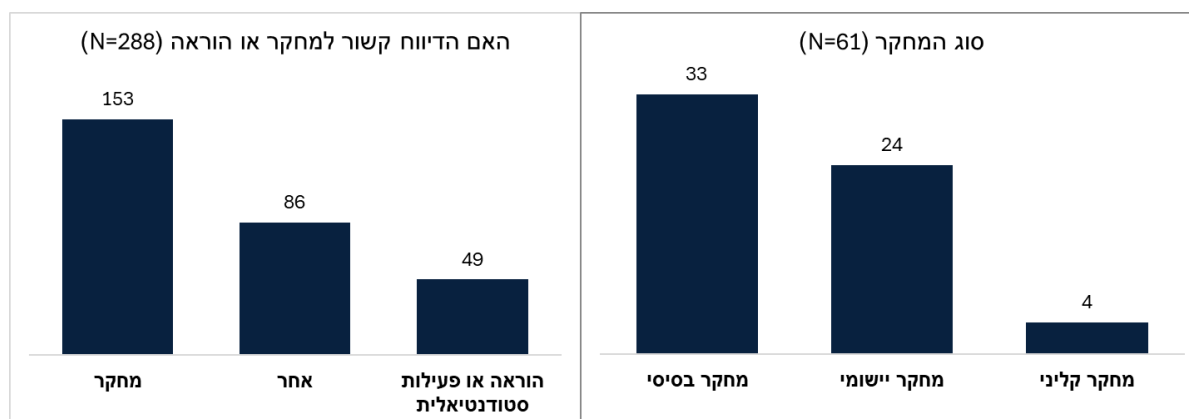

» האם האירוע קשור למחקר או להוראה?

מתוך 288 דיווחים 153 (53%) דיווחו שאירוע החרם קשור למחקר ו-49 (17%) דיווחו שהאירוע קשור להוראה או לפעילות סטודנטאלית.

61 אנשים דיווחו על סוג המחקר: 33 (54%) דיווחו שאירוע החרם היה קשור למחקר בסיסי, 24 (39%) דיווחו שאירוע החרם קשור למחקר יישומי ו-4 (7%) דיווחו שהאירוע החרם קשור למחקר קליני.

איור 19: סוג מחקר שנפגע מהחרם

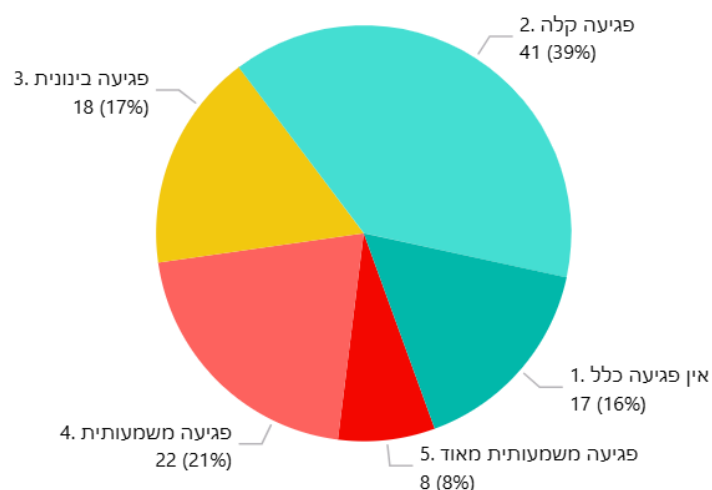

» מידת הפגיעה בקידום או המחקר

מתוך 106 מדווחים על מידת פגיעת מקרה החרם האקדמי בקידום או במחקר, 55% דיווחו על חוסר פגיעה או פגיעה קלה בלבד. השאר דיווחו על פגיעה בינונית (17%), פגיעה משמעותית (21%) ואף משמעותית מאוד (8%). האיור הבא מציג את הדיווחים לפי מידת הפגיעה:

איור 20: דיווח מקרי חרם לפי מידת הפגיעה בקידום האקדמי או במחקר בערכים מוחלטים ובאחוזים

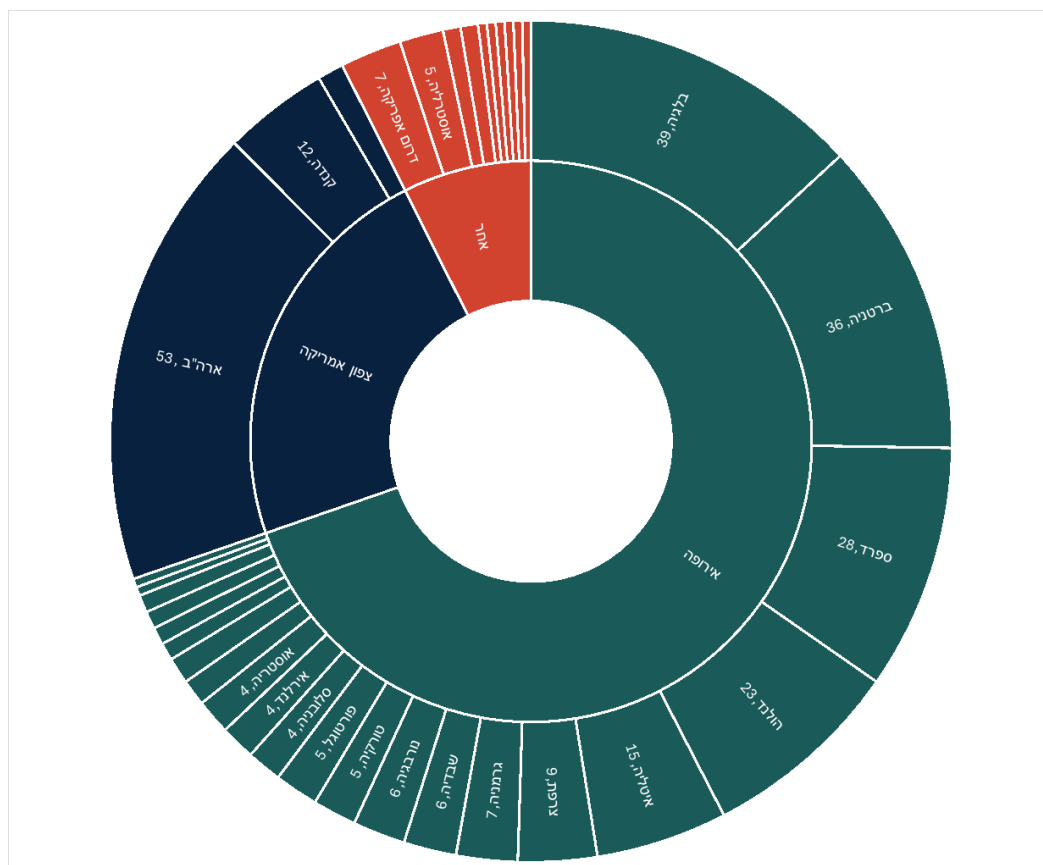
מידת הפגיעה (N=106)

מרבית הדיווחים על אירועי חרם הם על אירועים שהתרחשו באירופה (70% מהדיווחים) ובצפון אמריקה (23% מהדיווחים). 7% מהדיווחים התרחשו ביבשות אחרות.¹⁰⁶

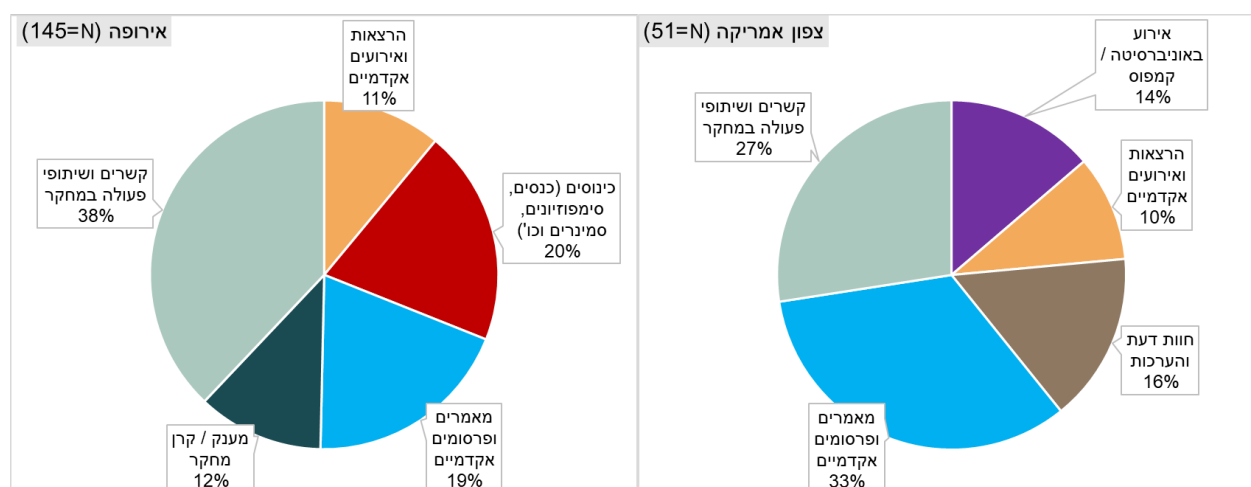
תשובה	אחוז
אירופה	70%
צפון אמריקה	23%
אחר	7%

¹⁰⁶ אירופה אחר: אירלנד (4), סלובניה (4), צ'כיה (3), שווייץ (3), דנמרק (2), אירופה (2), פינלנד (2), סקוטלנד (2), יוון (1), פולין (1); צפון אמריקה: מקסיקו (3) יבשות אחרות אחר: דרום אפריקה (7), אוסטרליה (5), צ'ילה (2), הונג קונג (2), סין (1), הודו (1), יפן (1), מרוקו (1), ערב הסעודית (1), סינגפור (1).

קיים הבדל בין זירות אירוע החרם שדווחו בצפון אמריקה לעומת אלו שדווחו באירופה. מקרי החרם האקדמי שאירעו באירופה היו ברובם בזירת הקשרים ושיתופי הפעולה במחקר (38%) והכינוסים (20%). מקרי החרם האקדמי שאירעו בצפון אמריקה היו בחלקם הגדול בזירת המאמרים והפרסומים האקדמיים (34%) ובזירת שיתופי הפעולה במחקר (27%). אירועים בקמפוס (כדון הפגנות או מקרי אלימות) דווחו רק בצפון אמריקה ואילו אירועים שקשורים לכינוסים למיניהם דווחו רק באירופה. האירועים הבאים מציגים את חמש הזירות העיקריות שבהן דווחו מרבית הדיווחים על חרם אקדמי לפי יבשת:

איור 22: חמש הזירות שבהן דווחו מרבית הדיווחים על חרם אקדמי לפי יבשת באחוזים מתוך כלל המדווחים על אירוע חרם ביבשת

הצעות להתמודדות עם מקרי חרם

» התמודדות עצמאית

בממצאי ניתוח התגובות לשאלה על הדרך שבה ניסו הנשאלים לטפל בעצמם במצב החרם האקדמי עולות תמונת מצב מורכבת. בצענו את הניתוח לפי סוג החרם בזירות פעולה מרכזיות שבהן ניסה כל נשאל לפעול – למשל בתחום הפרסומים האקדמיים, בכינוסים וקונגרסים, בעבודה שיתופית עם עמיתים, מול מיילים פוגעניים, בהגשת בקשות למענקים או בהקשר של אירועי קמפוס. בכל זירה תוארו דרכי פעולה שונות, החל מפנייה פורמלית ועד תגובות אישיות או הימנעות. יחד עם זאת בולטות תמות רוחביות: רבים הביעו תסכול וחוסר שקט לנוכח התגובות העלובות שקיבלו או ההיעדר כמעט מוחלט של מענה מוסדי. מצד שני, היו גם תיאורים של הצלחות מקומיות ודוגמאות לתמיכה. להלן ניתוח לפי זירות מרכזיות:

- **מאמרים ופרסומים אקדמיים:** בזירה זו תיארנו הנשאלים מקרים של דחיית מאמרים, מחיקת שמם ככותבים או יחס מפלה מצד עורכים. הפעולות שננקטו כללו פנייה לעורכים, התכתבות אישית, ערעורים, או פנייה לגורמים מוסדיים. תחושת האפקטיביות לרוב נמוכה. רבים ציינו שתשובתם נדחתה או לא נענתה כלל.
 - "שלחתי מכתב לעורך כתב העת בו תיארתי את הבעיה, אבל קיבלתי תשובה כללית – לא קרה כלום אחר כך".
 - "בסוף יצא תיקון במאמר שפורסם – רק אחרי שפניתי לעורכת משנה עם הסבר מפורט".
- **כינוסים אקדמיים וקונגרסים:** משיבים דיווחו על ביטול השתתפותם, צמצום תפקידם או התנגדות נוכחותם בכנסים. רבים פנו למארגנים או לראשי מוסדות, ניסו ליזום חלופות, או בחרו להימנע מהשתתפות. אפקטיביות לרוב נמוכה. משתתפים חשו שמארגני הכנסים נמנעו מהתמודדות ישירה עם הסוגיה.
 - "קיבלתי תשובה רשמית שהכנס מתקיים 'כמתוכנן' אך בפועל הוסרו שמי ותפקידי מהתכנית".
- **שיתופי פעולה מחקריים:** הקפאת שיתופי פעולה, סירוב לשיתוף או ביטול השתתפות. הניסיונות שדווחו היו לפנות אישית לחוקרים או לשותפים במחקר כדי לשנות את דעתם. הבעת מחאה במכתבים או בהתכתבויות ישירות. הפסקת שיתוף הפעולה עם גופים שדרשו תנאים מפלים. חלק מהמשיבים הצליחו ליצור שיתופי פעולה חדשים, אך אחרים נתקלו באדישות או התנערות.
 - "שוחחתי עם החוקרת וביקשתי לא לשים את שמי על המאמר אם היא לא מעוניינת בשותפות – הרגשתי שזה לא מכובד".
- **מיילים פוגעניים:** המענה למיילים פוגעניים כלל חסימה, תגובות מנומסות, פנייה לרשויות פנימיות או התייעצות עם קולגות. נעשו ניסיונות מענה מנומס ומכבד לתוקפים, כתיבת תגובות שמטרתן להסביר את המצב ולהפחית את העוינות. דווחה אפקטיביות מוגבלת.
 - "כתבתי תגובה מנומסת והבעתי צער על השיח. זה לא שינה את עמדתו, אבל הרגשתי שעמדתי על שלי".
- **מענקים ומקורות מימון:** משיבים דיווחו על דחייה תמוהה של מענקים או השעיית בקשות. חלקם פנו לערעור, אחרים חיפשו מימון חלופי. בחלק מהפניות הצליחו לקבל התייחסות, אך ברוב המקרים לא חלו שינויים.
 - "ערערתי, קיבלתי הסבר כוללני. הבנתי שאין כוונה אמיתית לבחון מחדש".
- **אירועים ופעילויות בקמפוס:** המשיבים דיווחו על תגובות משתנות מצד הנהלות – מתמיכה פסיבית, דרך הצעות עזרה רגשית ועד הימנעות מהתערבות ממשית. לעיתים הושגה תמיכה אישית, אך חסרה תגובה מערכתית עקבית.
 - "ראש המחלקה הקשיב והודה שהמצב בעייתי, אך לא עשה דבר בפועל".
- **חרם גורף ברמת מדינה:** במקרי חרם אלו הפעולות הבולטות היו כתיבת מכתבים רשמיים על ידי הנהלות אקדמיות כדי להביע מחאה ו/או הדגשת הפגיעה בחופש האקדמי.

מגמות מרכזיות בפעולות העצמאיות

- **מחאה ישירה:** רוב החוקרים שדיווחו ניסו לפנות ישירות לגורמים המעורבים – עורכים של כתבי עת, מארגני כנסים, שותפי מחקר או קולגות – במטרה לשנות את ההחלטה או לקבל הבהרה.
 - **מעורבות מוסדית:** במקרים רבים נעשה ניסיון לערב גורמים מוסדיים כמו רקטורים, דיקנים או בעלי תפקידים רשמיים אחרים, בעיקר כאשר הפגיעה הייתה חמורה או שיטתית. לעיתים התקבלה תמיכה חלקית, אך לעיתים גם תגובות לאקוניות או היעדר מענה.
 - **שימוש בערוצים חלופיים:** חוקרים פנו לכתבי עת אחרים, השתלבו בכנסים חלופיים, חיפשו מענקים מגורמים בינלאומיים, ולעיתים אף פתחו ערוצי פעולה עצמאיים מתוך ייאוש או תגובת נגד.
 - **פעולה פרטית מול ציבורית:** חלק מהמשיבים בחרו לפעול באופן דיסקרטי – למשל התכתבות אישית, הבעת עמדה ישירה לקולגה – בעוד אחרים נקטו צעדים פומביים כגון מכתבים בתפוצה רחבה, פוסטים ציבוריים או גיוס תקשורתי. הבחירה באסטרטגיה הושפעה לעיתים מהערכת הסיכוי להשפעה, ולעיתים משיקולים של תחושת ביטחון אישי או מקצועי.
- לסיכום, הנשאלים פעלו במגוון דרכים כדי להתמודד עם ביטויי חרם אקדמי, אך ניכר כי מרבית הדרכים נחו כלא אפקטיביות. התמיכה הממסדית לרוב הייתה מוגבלת, והתגובות נעו בין שתיקה, התחמקות או תגובות טכניות, לבין תמיכה נקודתית או מענה אישי.

הצעות כיצד להתמודד עם אירועים של חרם אקדמי

בקרב המשיבים שסיפקו מענה לשאלה הפתוחה, זוהו מגוון דרכי פעולה והצעות להתמודדות עם מקרי חרם אקדמי. ההצעות סווגו לחמש קטגוריות מרכזיות: חיזוק קשרים, הסברה, פעולות נגד מחרימים, תמיכה פנים-אקדמית והכנה לביקורים.

טבלה 8: ריכוז הצעות להתמודדות עם חרם מתוך טפסי הדיווח על מקרי חרם (N=32)

קטגוריה	הצעות
חיזוק קשרים ושיתופי פעולה	▪ להמשיך לחזק את הקשרים הקיימים ולא להפסיק לחדש קשרים שהופסקו ▪ לאמץ מודלים עולמיים לשיתופי פעולה בין מוסדות) כגון CERN ▪ להשתתף בכנסים גם אם יש חרם כדי להעצים תומכים ▪ להשקיע במי שתומך בישראל ולהביאם לביקור בארץ
הסברה והעברת מסרים	▪ חינוך לראייה מורכבת ולהפרדת האקדמיה מהשלטון ▪ חינוך מגיל צעיר ללקחי השואה ▪ לפנות לאנשי מפתח באוניברסיטאות ולהסביר את הצד הישראלי ▪ לעודד שיח אישי ולא פוליטי עם עמיתים ▪ להדגיש את תרומת האקדמיה לביקורת השלטון

קטגוריה	הצעות
פעולות נגד מחרימים	- לפרסם רשימות של חותמי BDS ולמנוע מהם לשפוט מחקרים - לפנות לארגונים מממנים כדי להפעיל לחץ על מוסדות תומכי חרם - לעשות shaming מעל כל במה - להקים אתר המפרט את שמות המחרימים
תמיכה פנים-אקדמית	- להכיר בקושי לפרסם ולשנות קריטריונים של מצוינות אקדמית - להבהיר שמי שמחרים מוסדות ישראליים כמו אריאל – עלול להיפגע בעצמו
הכנה לביקור (ישראלים/זרים)	- לתאם מראש עם מוסדות מארחים מנגנוני הגנה על ישראלים (למשל חתימה מראש על התחייבות לא להפר סדר) - לקיים שיחות עם אוניברסיטאות בחו"ל על ההתנהלות מול ישראלים

» עזרה מהמוסד האקדמי או מרשות כלשהי

מבין 94 אנשים שענו לשאלה "האם היית מצפה לעזרה מהמוסד שלך או רשות כלשהי" כ-60% ענו "כן" ו-40% ענו "לא".

מתוך המשיבים בדבר ציפייה לעזרה מהמוסד, רבים הוסיפו הערות המסבירות מדוע נדרשת או לא נדרשת עזרה, ואיזו תמיכה הם היו מצפים לקבל. מהתשובות הללו עולה תחושת בידדות ואי-ודאות נוכח מצבי החרם האקדמי, ולעיתים גם חוסר אונים נוכח היעדר מנגנון ברור להתמודדות. חלק מהמשיבים הביעו חוסר אמון ביכולת המוסד לפעול ביעילות, בין אם בשל ניסיון עבר מאכזב ובין אם מתוך תפיסה שהמוסדות האקדמיים אינם ערוכים להתמודד עם מורכבויות פוליטיות או בין-לאומיות. היו גם מי שבחרו שלא לצפות לעזרה כלל, מתוך הנחה שמדובר בבעיה רחבה שאין ביכולתו של מוסד בודד לפתור.

בקרב אלו שציפו לסיוע, ההצעות התמקדו בעיקר בשני סוגי תמיכה: סיוע קונקרטי – כגון סיוע בפנייה לגורמים רלוונטיים, בניסוח תגובות רשמיות, או בתמיכה וקידום ושינויים מבניים הנוגעים להערכת מצוינות אקדמית הנוגעת לקידום חוקרים. עם זאת, לצד הדרישות לתגובה מוסדית, ניכרת גם גישה זהירה של חלק מהמשיבים, שהעדיפו להימנע מפעולה ישירה כדי לא להחמיר את המצב. גישה זו נשענת על תפיסה לפיה תגובה חריפה או מתוקשרת עלולה להחרף את תחושת הניכור כלפי חוקרים ישראלים, ולכן יש לפעול במתינות, תוך חיזוק קשרים קיימים ושימור שיתופי פעולה.

מסקנות מהערות המדווחים לגבי סיוע הנדרש מהמוסד האקדמי או ממוסד כלשהו

מההערות שכתבו החוקרים עולה כי הם מצפים מהמוסדות האקדמיים לספק תמיכה ישירה ומשמעותית במקרי חרם. רבים מהם הדגישו את החשיבות של פעולה מוסדית פורמלית, כגון שליחת מכתבים רשמיים למוסדות בחו"ל, פנייה לכלי תקשורת או סוכנויות דיפלומטיות, ולעיתים אף ייצוג החוקר מול גופים בינלאומיים שבהם התרחש האירוע.

נוסף לכך, הובעה ציפייה לסיוע קונקרטי שיקל על הפגיעה המקצועית שנגרמת – למשל הכרה במאמר שנדחה לצורכי קידום, עזרה באיתור מקורות מימון חלופיים, הפחתת הדרישות לדו"חות מחקר במענקים, או סיוע בזיהוי כתבי עת חלופיים לפרסום.

כמה מהמשיבים הדגישו את הצורך בהתאמות מבניות ותקנוניות – כמו שינוי הקריטריונים לקידום אקדמי במקרים שבהם ניכרת השפעת החרם – ואף הציעו להקים ועדה מוסדית ייעודית שתדע לייעץ ולהכווין. אחרים התייחסו לצורך בתיאום בין-מוסדי ובהובלה של המל"ג או משרד המדע, כדי למנוע מצב שבו מוסדות פועלים לבד ואינם מצליחים לבלום תופעות של הדרה.

לבסוף, עלתה גם חשיבותה של תמיכה מערכתית רחבה יותר – בין אם באמצעות ייעוץ אישי, סולידריות פומבית או הגברת ההסברה בתוך המוסד – שתעניק לחוקרים תחושת גיבוי והגנה בזמנים של פגיעה חיצונית.

מאפייני המדווחים

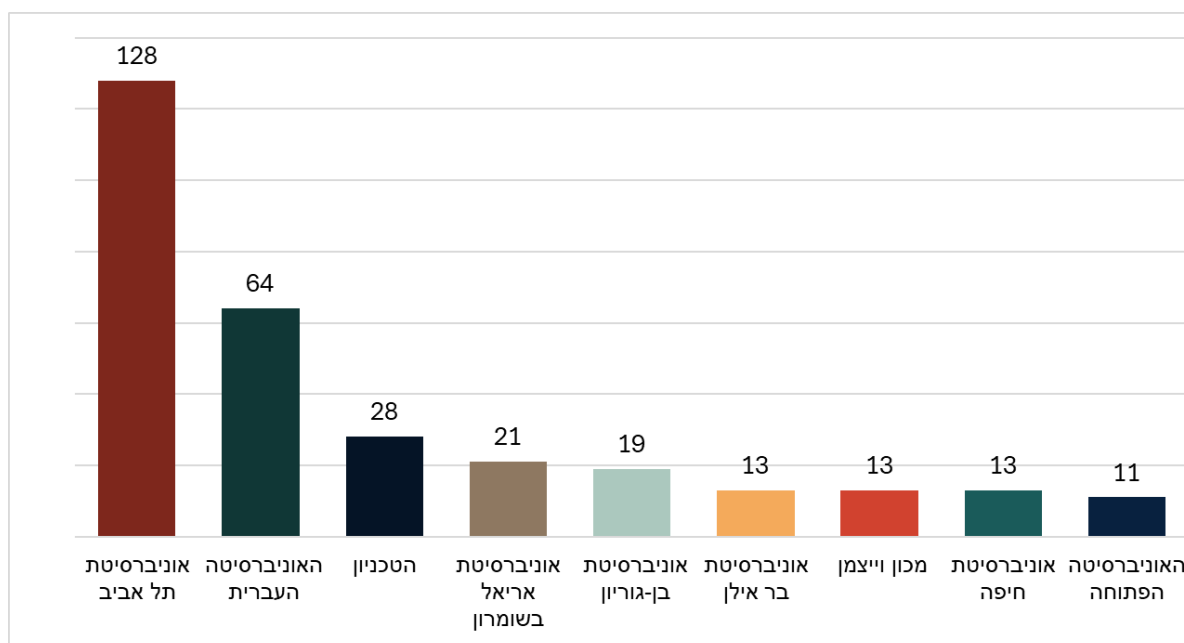
» שייכות ודרגה אקדמית

מרבית הדיווחים (310, 89%) הם מחוקרים באוניברסיטאות בארץ. 22 דיווחים ממכללות בארץ ו-13 דיווחים הם מחוקרים ישראלים באוניברסיטאות בחו"ל (דוקטורנטים או פוסט דוקטורנטים). 5 מהדיווחים הם ממכוני מחקר ובתי חולים.

מתוך הדיווחים של חוקרים מהאוניברסיטאות, מרבית הדיווחים התקבלו מאוניברסיטת תל אביב (127 דיווחים) ולאחריה האוניברסיטה העברית (62 דיווחים). משאר האוניברסיטאות התקבלו בין 10 ל-22 דיווחים מכל אחת.

הפער נובע בעיקר מנכונות חברי הסגל באוניברסיטאות השונות למסור דיווח על מקרה חרם ולכן הוא לא בהכרח מלמד על כך שישנן אוניברסיטאות שחוות באופן משמעותי יותר מקרי חרם מאחרות.

איור 23: התפלגות דיווחי מקרי חרם לפי שיוך לאוניברסיטה (n=310)

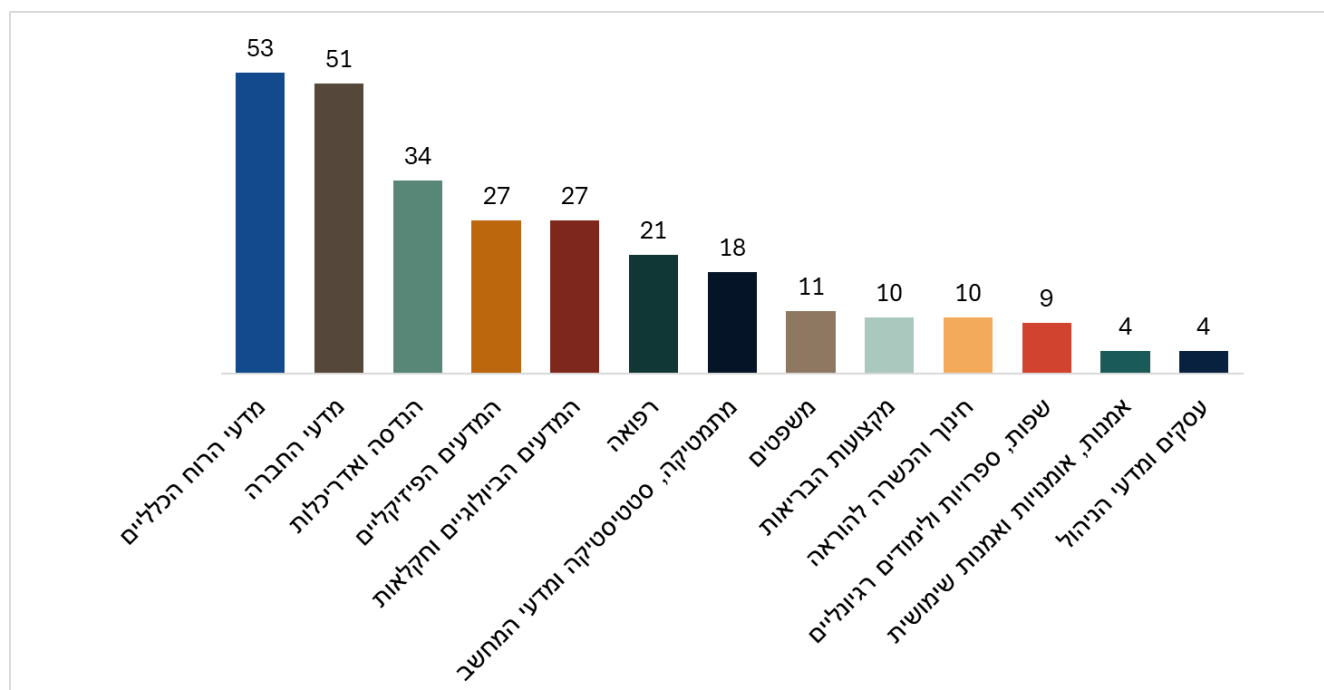
22 דיווחי המכללות הגיעו מהמוסדות הבאים: שנקר הנדסה עיצוב אמנות (3); המכללה האקדמית ספיר (3); מכללת כנרת (2); המכללה למנהל המסלול האקדמי (2); תל חי (2); עמק יזרעאל (1); סמינר קבוצים (1); אפקה (1); המכללה האקדמית להנדסה בראודה (1); המרכז האקדמי ליונסקי וינגייט (1); והמרכז האקדמי רופין (1).

מתוך 106 אנשים שמילאו בטופס הדיווח את דרגתם האקדמית 79 הם חברי וחברות סגל (75%). 11 (10%) מתוכם הם תלמידיות מחקר (דוקטורנטים ופוסט דוקטורנטים) ו-4 (4%) סטודנטים לתואר ראשון. 11 מדווחים נוספים (10%) הם בדרגה אקדמית אחרת, גמלאים או מורים מן החוץ.

» תחום אקדמי

האיור הבא מתאר את התפלגות הדיווחים על מקרים של חרם אקדמי לפי תחום הדיסציפלינה של החוקרים. ב-279 מקרים החוקרים דיווחו על התחום האקדמי בו בוצע החרם. מהנתונים עולה כי מרבית הדיווחים מגיעים מתחומי מדעי הרוח (19%) והחברה (18%), בעוד שבתחומים מדויקים, כמו הנדסה, מדעים ביולוגיים ופיזיקליים, רפואה ומדעי המחשב, נרשמה רמה נמוכה יותר של דיווח. תחומים כמו משפטים, חינוך, אומנויות ומינהל עסקים מדווחים פחות. הפערים עשויים לשקף הבדלים ברמת עידוד הפקולטות לדווח על החרם, מידת החשיפה לחרם בזירות הפעולה האקדמית הבין-לאומית, או במידת הזיקה לתחומים הנתפסים כפוליטיים.

איור 24: דיווח מקרי חרם לפי תחומים אקדמיים (N=279)

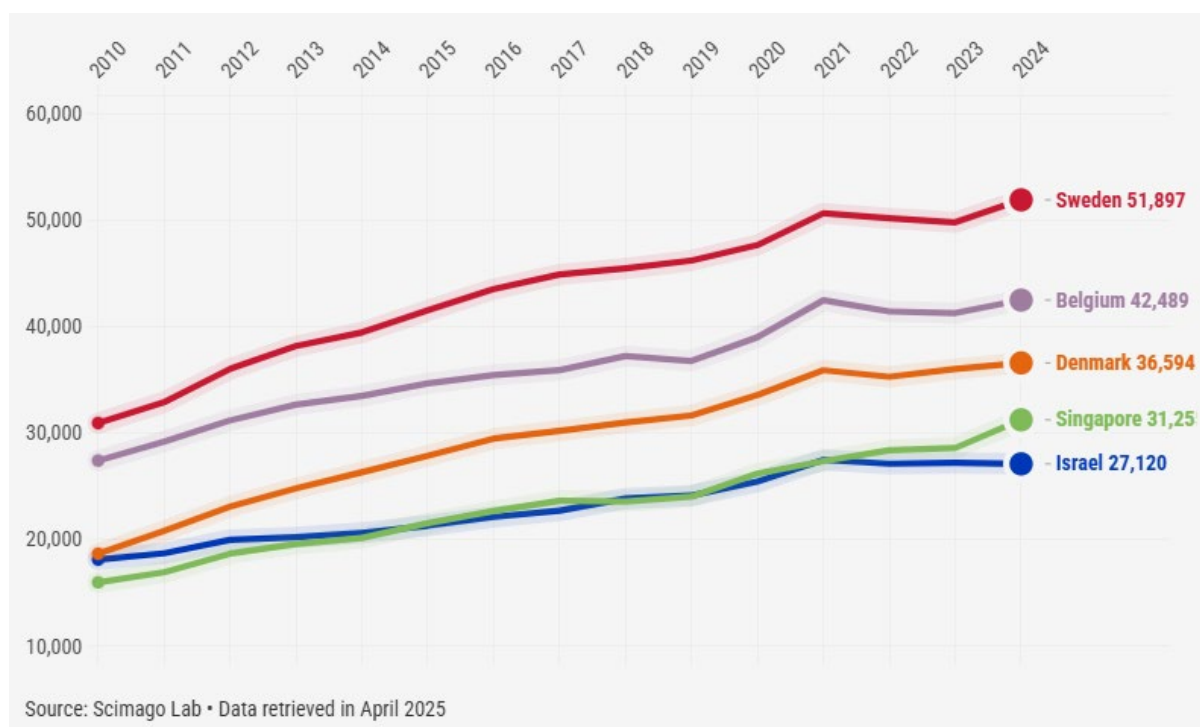

4.3 פרסומים מדעיים

ניתוח מאקרו של הפרסומים המדעיים הנובעים מישראל בהקשר של חרם אקדמי מאפשר לבחון האם מתקיימים שינויים בהיקפי הפעילות האקדמית, בהרכב שיתופי הפעולה, ובנראות הבינלאומית של חוקרים ומוסדות, תוך התמקדות במדדים כמו כמות הפרסומים לאורך זמן ושיעור השת"פ הבינלאומי. באמצעות כלים ביבליומטריים ניתן לזהות מגמות של הדרה או הסתגרות אקדמית, כמו גם אסטרטגיות הסתגלות של מוסדות וחוקרים הפועלים בתנאי חרם. ניתוח זה מספק תובנות על האופן שבו מדיניות של חרם משפיעה על דפוסי הפעולה של קהילת המחקר, ועל האפשרויות לשמירה על המשכיות מדעית בתנאים משתנים.

הנתונים באיור הבא מצביעים על כך שבשנת 2024 לא נצפתה ירידה מובהקת במספר הפרסומים המדעיים של ישראל. ניתן לראות יציבות יחסית במספר הפרסומים של ישראל בהשוואה לשנים הקודמות. עם זאת, יש לציין שמספר הפרסומים של שאר המדינות בתרשים עלה בממוצע ב-4.7% משנת 2023 ל-2024 (מספר הפרסומים הישראליים ירד ב-0.3%). מגמה זו מעידה כי בשלב זה, ההשפעות האפשריות של גורמים חיצוניים טרם באו לידי ביטוי משמעותי בהיקף התפוקה המדעית של ישראל.

איור 25: מספר הפרסומים השנתי של ישראל ומדינות בנות השוואה¹⁰⁷, 2010-2024

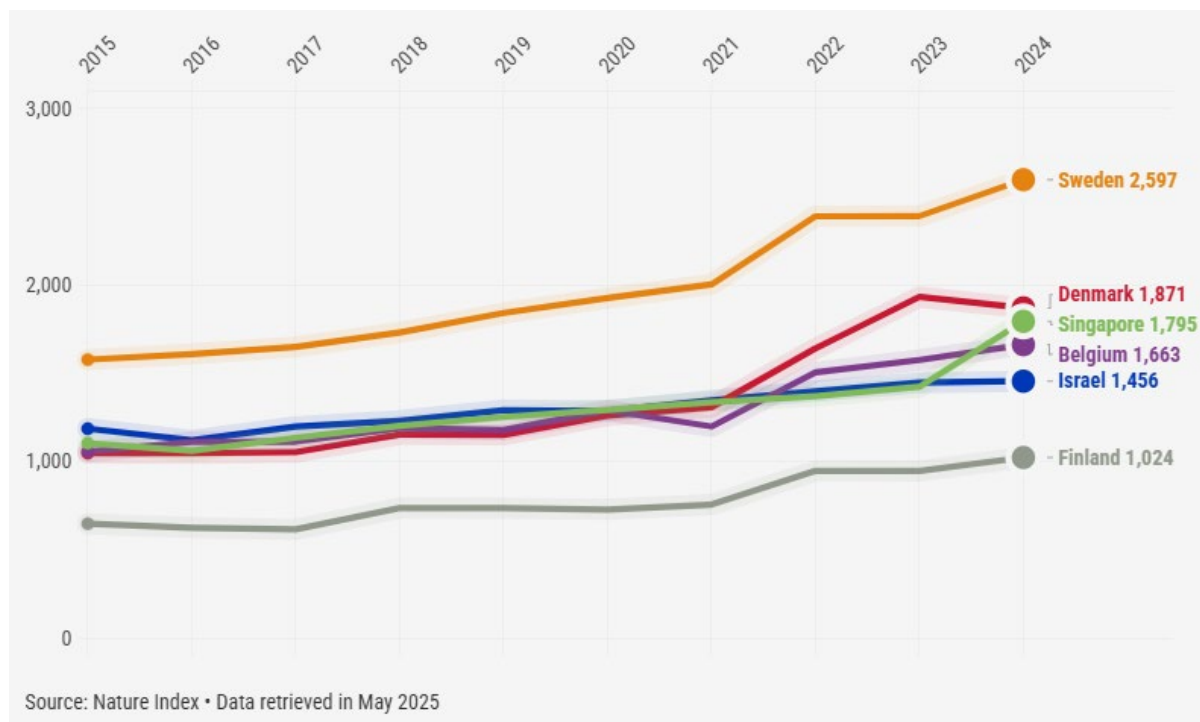

דירוג ה־Nature Index מציג את מספר הפרסומים המדעיים בכתבי עת נבחרים הנחשבים מובילים באיכותם בתחומי המדעים המדויקים, מדעי החיים, כימיה ופיזיקה. הנתונים משקפים את רמת המעורבות של גופים אקדמיים במחקר פורץ דרך ואת מידת השפעתם בקהילת המחקר הבינלאומית. התוצאות באיור הבא מצביעות על מגמה של עליה עקבית במספר הפרסומים המדעיים של ישראל בעשור האחרון. גם במדד זה

¹⁰⁷ מדינות בעלות מאפיינים דומים לישראל מבחינת גודל האוכלוסייה והיקף הפרסומים השנתיים

לא נצפתה ירידה בשנת 2024. עם זאת, בהחלט יתכן כי השפעות החרם האקדמי יבואו לידי ביטוי מוחשי יותר בשנת 2025 והלאה.

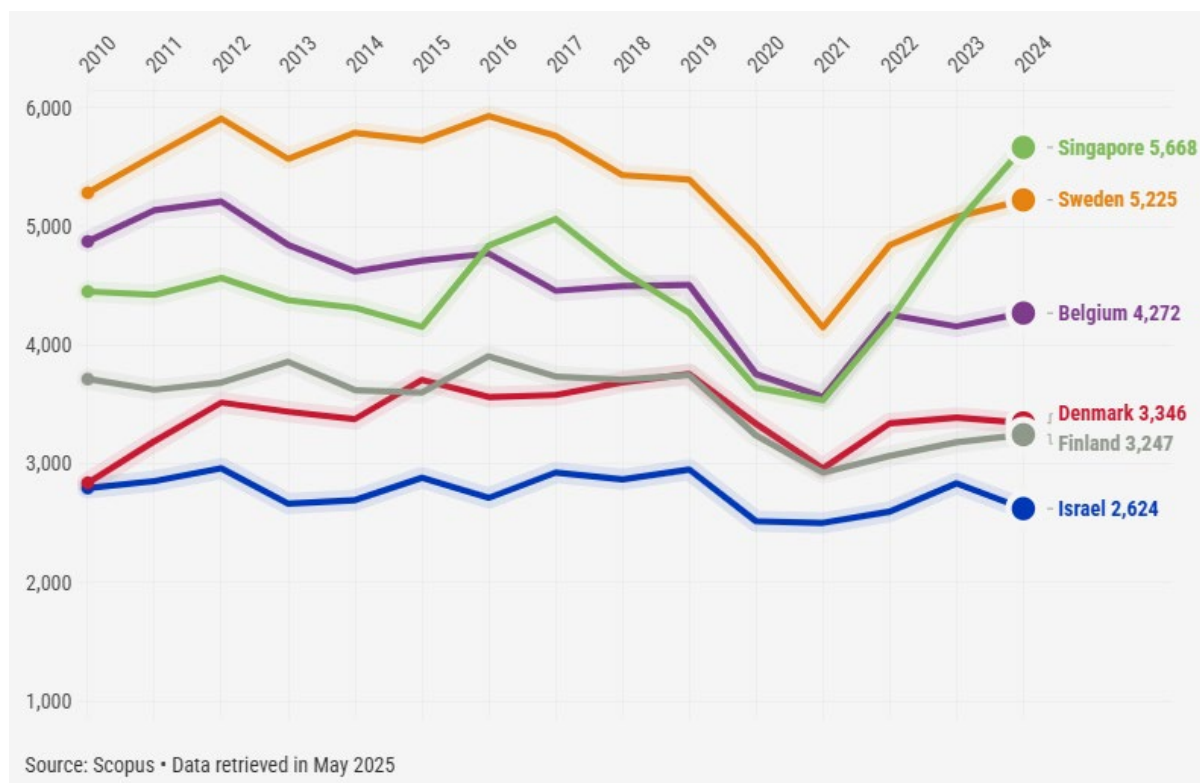
איור 26: מספר הפרסומים השנתי של בדירוג Nature Index¹⁰⁸, 2010-2024

מספר המאמרים שמתקבלים להצגה בכנסים בינ"ל עשוי אף הוא לשמש כמדד מוקדם להשפעת החרם האקדמי, שכן בניגוד לפרסומים בכתבי עת שפיטים העוברים תהליך ממושך של ביקורת עמיתים, ההגשות לכנסים מתקבלות או נדחות בטווח זמן קצר יחסית. הנתונים באיור הבא מצביעים על כך שבשנת 2024 חלה ירידה של 7% במדד זה ביחס לשנה הקודמת, בעוד נתוני מדינות הייחוס שמוצגות בגרף נשארו יציבים, ואף עלו. תוצאה זו עשויה לנבוע מכך שחוקרים ישראלים רבים נמנעו מיציאה לחו"ל עקב שירות מילואים של החוקר או בת/בן הזוג, קשיים אחרים שגרמה המלחמה (כמו צמצום דרסטי בהיקף הטיסות), וכיו"ב. במקביל, יתכן שתוצאה זו קשורה ישירות לתופעות החרם - חוקרים שנמנעו מיציאה לכנסים עקב חשש להטרדה מצד גורמים קיצוניים או מקרים בהם מארגני הכנס אמצו מגמות של הדרה, סינון פוליטי או הימנעות משיתופי פעולה. ככל שמדובר בהסבר האפשרי השני, הרי שיש במדד זה אינדיקציה מסוימת להשפעתו המזיקה של החרם האקדמי.

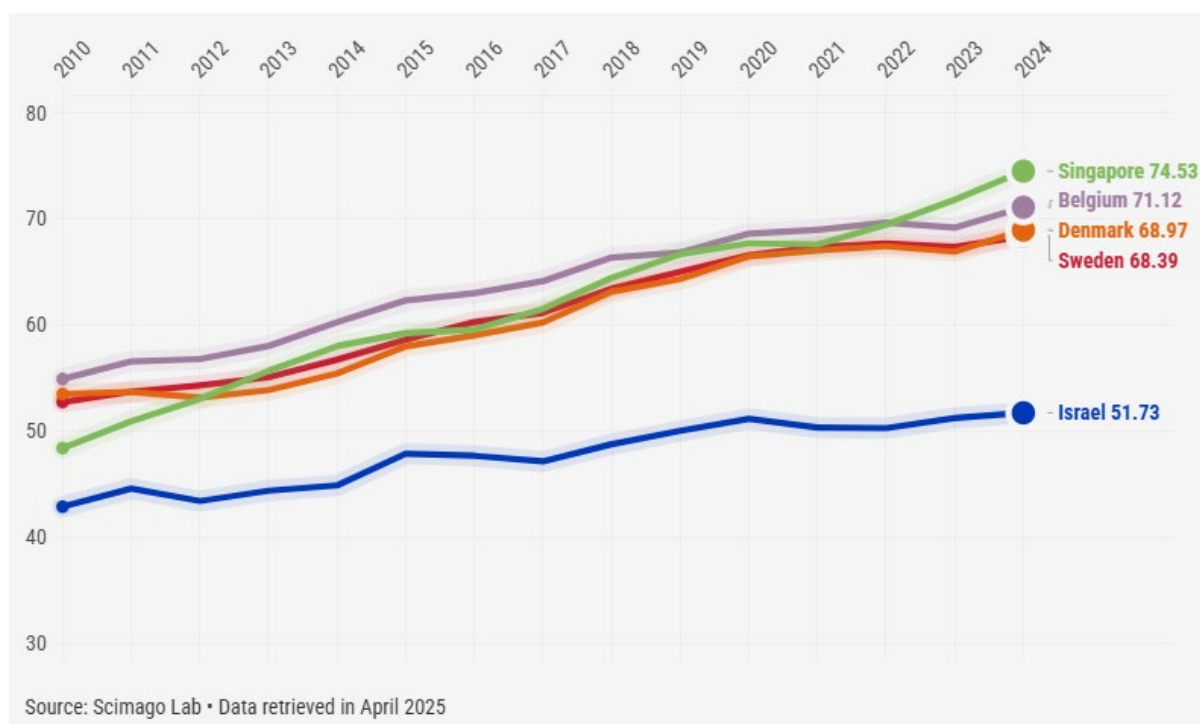
¹⁰⁸ המקור לנתונים: [Nature Index](#)

איור 27: מספר הפרסומים בכנסים של ישראל ומדינות בנות השוואה, 2010-2024

שיעור שיתופי הפעולה הבינלאומיים בפרסומים מדעיים מהווה מדד מרכזי לבחינת רמת החיבור של מערכת המחקר בישראל לקהילה המדעית העולמית. שיעור זה עלה בהתמדה בשנים 2010–2024, כפי שמודגם באיור שלפנינו. מגמה זו משקפת התחזקות מתמשכת של הקשרים המדעיים הבין-לאומיים של ישראל, ועשויה להעיד על חוסן מערכתי ויכולת הסתגלות גבוהה של המערכת האקדמית הישראלית לתנאים משתנים בזירה הגלובלית. עם זאת, חרף העליה המרשימה, הפערים בין ישראל למדינות הייחוס מצביעים על השפעתם של גורמים מערכתיים – כגון נגישות למקורות מימון בין-לאומיים, השתלבות ברשתות מחקר קיימות, ורמת הפתיחות של מוסדות להשכלה גבוהה לשיתופי פעולה חוצי גבולות. בנוסף, ייתכן שהאיומים הגוברים בחרם אקדמי בשנים האחרונות תורמים לבלימת קצב ההשתלבות של ישראל במערכת המחקר העולמית, גם אם השפעתם עדיין אינה משתקפת בנתונים הכמותיים במובהק.

איור 28: שיעור השת"פ הבינלאומי בפרסומים מדעיים – ישראל ומדינות בנות השוואה¹⁰⁷, 2010-2024

הקשר בין מספר הפרסומים המדעיים של מדינה לבין שיעור שיתופי הפעולה הבינלאומיים שלה הוא מורכב, אך במקרים רבים קיימת זיקה הדדית בין שני המשתנים. חשוב לציין ששיתופי פעולה בינלאומיים אינם רק תוצר של מדיניות מחקר, אלא גם מנגנון שמגדיל את מספר הפרסומים עצמם. זאת מכיוון שכל פרסום מדעי הנוצר במסגרת שיתוף פעולה בין-לאומי נספר עבור כלל המדינות המשתתפות בו. לכן, מדינות המעורבות בפרויקטים רב-לאומיים נוטות להרוויח מכפל ספירה, מה שתורם לגידול משמעותי במספר הפרסומים הכולל שלהן. עובדה זו מחזקת את החשיבות של ניתוח משולב של שני המדדים – היקף הפרסומים ושיעור השת"פ – לצורך הבנת הדינמיקה של הפעילות המדעית בזירה הבין-לאומית.

העובדה שישראל שומרת על שיעור שיתוף פעולה בינלאומי נמוך יחסית, למרות מגמת עליה עקבית, עשויה להסביר חלק מהפער במספר הפרסומים לעומת מדינות אירופיות שמובילות במדד זה. מדינות אלו משתתפות באופן שיטתי ונרחב בתכניות מחקר משותפות, דוגמת Horizon Europe, המקנות להן לא רק גישה למימון ותשתיות מחקר, אלא גם חשיפה רחבה יותר לפרסומים בינלאומיים שמספרם נרשם לזכות כל אחת מהמדינות השותפות – ובכך תורמות להגדלה ניכרת של נפח הפרסום המדעי שלהן.

4.4 ממצאים מהסקר של האקדמיה הצעירה הישראלית

סקר האקדמיה הצעירה שפורסם בשנת 2024¹⁰⁹ מספק תובנות משמעותיות באשר להשפעות הפוליטיות, הביטחוניות והחברתיות על מיקומה של האקדמיה הישראלית בזירה הבינלאומית. יש לציין כי הפצת הסקר בקרב המשיבים הסתיימה בחודש אוגוסט 2023, לפני מתקפת השבעה באוקטובר. ממצאי הדוח מצביעים על עליה במודעות ובחשש בקרב חוקרות וחוקרים צעירים ביחס לפוטנציאל של הדרה גוברת מהקהילה האקדמית הגלובלית. החשש מתגבר במיוחד לאור האירועים הפוליטיים והביטחוניים שפקדו את ישראל בתקופה האחרונה, ובראשם מתקפת ה-7 באוקטובר 2023 ומלחמת חרבות ברזל שבעקבותיה. הדוח מציין כי "המאורעות הללו מעלים חשש כבד כי מידת הבינלאומיות של האקדמיה הישראלית תיפגע מהדרתה של ישראל מהקהילה האקדמית הגלובלית", ובכך מנסח בצורה רשמית קו ישיר בין שיקולים פוליטיים-ביטחוניים לבין פוטנציאל לפגיעה אקדמית.

מסקנה זו מקבלת תימוכין גם בניתוח מגמות בשטח: ירידה בשיתופי פעולה בין-תחומיים, קושי בגיוס תלמידי מחקר מחו"ל וצמצום במימון ייעודי לסטודנטים בינלאומיים, כולם מדדים המלמדים על אתגר מתהווה בכל הקשור לבינלאומיות. המספר הממוצע של בתר-דוקטורנטים זרים המונחים בידי המשיבים ירד משמעותית, מ-1.03 בשנת 2019 ל-0.63 בשנת 2023. החוקרים מדווחים גם על שחיקה ביוזמות לשיתופי פעולה עם עמיתים מהעולם, לצד ירידה בשביעות הרצון מהתמיכה המוסדית בקידום קשרים אלו.

הדו"ח מציג גם המלצות ממוקדות למניעת בידודה של ישראל מהקהילה האקדמית הבינלאומית, ובהן: הקצאת משאבים ייעודיים לקליטת חוקרים מחו"ל, גמישות תהליכית במימון מועמדים בינלאומיים, ותמיכה במנגנונים לחיזוק שיתופי פעולה חוצי גבולות. המלצות אלו מחדדות את ההבנה כי ההתמודדות עם פוטנציאל של חרם אקדמי אינה רק סוגיה פוליטית או תקשורתית, אלא מצריכה גם מדיניות מוסדית אקטיבית ונכונות לתמרץ יוזמות בינלאומיות.

באופן עקיף, עולה מן הדוח כי החרם האקדמי אינו נתפס עוד כאיום חיצוני בלבד אלא כתופעה שיש לה משקל תפקודי ופסיכולוגי במרחב האקדמי הפנימי בישראל. הסקר מדגיש את חשיבותם של ערוצים בינלאומיים לא רק לקידום מחקר, אלא כעוגן יציבות מול תנודות בזירה הגיו-פוליטית, ובכך מספק תשתית אמפירית לדיון על השפעות החרם האקדמי האפשרי.

מסקנות הדוח משקפות את האופן שבו זירות אקדמיות מקומיות מושפעות מתהליכים גלובליים, ובמיוחד מהשיח הפוליטי סביב ישראל במוסדות להשכלה גבוהה ברחבי העולם. הנתונים מצביעים על כך שחוקרים בראשית דרכם בישראל אינם פועלים עוד במרחב אקדמי מבודד, אלא כזה שבו שיתופי פעולה עם עמיתים בחו"ל מהווים תנאי קריטי להתקדמות מדעית. בתנאים אלה, החרם האקדמי – אם באמצעות ניתוק פורמלי או הימנעות לא-רשמית משיתוף פעולה – עלול לפגוע במובהק ביכולת של אקדמאים ישראלים לצמוח, לפרסם ולהשתלב בקהילות המחקר המובילות. הממצאים אף מדגישים כי הפגיעה הפוטנציאלית אינה רק מוסדית אלא גם אישית: היא מתבטאת בתחושת בדידות מקצועית, בחסמים לגיוס סטודנטים ובמגבלות על השתתפות בכנסים או קבלת מענקים.

הדוח מבסס אפוא את ההבנה שהבינלאומיות האקדמית של ישראל איננה מובנת מאליה, וכי דרושים צעדים יזומים ומשאבים ארוכי טווח כדי לשמר את מעמדה של ישראל בתוך הקהילה המדעית הבינלאומית. מעבר

¹⁰⁹ האקדמיה הצעירה הישראלית (2024). סקר חוקרות וחוקרים בראשית דרכם האקדמית בישראל 2023. ירושלים [מקור].

לכך, עולה ממנו קריאה למוסדות להשכלה גבוהה בישראל לגבש מדיניות אקטיבית נגד בידוד אקדמי, תוך חיזוק קשרים קיימים, קידום דיפלומטיה אקדמית והצבת הבינלאומיות כיעד אסטרטגי.

4.5 ממצאים מניתוח מידת הידידותיות של האתרים ומערכת הרישום והקבלה לסטודנטים בינלאומיים באוניברסיטאות בישראל

בשנים האחרונות גוברת תשומת הלב לנושא החרם האקדמי על ישראל, בין אם כקריאה גלויה להימנע משיתופי פעולה ובין אם כפעולה שקטה של צמצום קשרים ומיעוט חילופי סטודנטים עם מוסדות ישראליים. במציאות זו, קיים עניין אסטרטגי ולאומי למשוך חוקרים וסטודנטים בינלאומיים לישראל, מתוך הכרה בערך של גיוון תרבותי, החלפת ידע וחיזוק מעמדה המדעי-טכנולוגי של ישראל בעולם.

מעבר לכך, נוכחות מוגברת של סטודנטים וחוקרים בינלאומיים פועלת ככוח נגדי לחרמות: היא יוצרת רשתות בינלאומיות חזקות, מציגה מציאות אקדמית רב-תרבותית וחופשית, ומאפשרת לבוגרי המוסדות הישראליים להפיץ ידע וניסיון אודות ישראל עם חזרתם למדינותיהם.

עם זאת, כדי לעודד סטודנטים בינלאומיים לבחור באוניברסיטאות בישראל, יש צורך ברמה גבוהה של נגישות ואתר ידידותי בשפה האנגלית (ולעיתים בשפות נוספות). האופן שבו מוסד אקדמי מציג את תכניות הלימוד, הנהלים הביורוקרטיים ופרטי הסיוע הבינלאומי – עשוי להכריע בהחלטה של מועמד להתקבל או לוותר מראש.

במסגרת בחינת הידידותיות והנגישות של האקדמיה הישראלית לסטודנטים וחוקרים מחו"ל, זיהינו תחילה את הפרמטרים העיקריים החשובים למועמדים בינלאומיים בבואם לחפש מוסד למחקר או התמחות: נגישות המידע באנגלית, פירוט הליך הרישום, מידע על מלגות ודיוור, קיימות FAQ, ועוד. לאחר מכן נערכה סקירה מקיפה של אתרי האוניברסיטאות בישראל, במטרה לבדוק עד כמה הם עומדים בפרמטרים הללו. מתוך הסקירה עלה כי ישנן אוניברסיטאות שמציגות באתרן את מכלול המידע הנדרש – והן מוכרות גם בהיקף המשמעותי של סטודנטים בינלאומיים הלומדים בהן בפועל.

להלן הפרמטרים שזוהו כחשובים באתרי האוניברסיטאות המיועדים לסטודנטים בינלאומיים

1. **נגישות** - אתר אינטרנט בעל גרסה אנגלית מלאה ועדכנית, המיועד במיוחד לסטודנטים שאינם דוברי עברית. רצוי לכלול עמודי הדרכה והסבר באנגלית וכדאי לשקול להוסיף גם שפות אחרות.
2. **תמיכה מנהלית לסטודנטים בינלאומיים** - הצגת הגוף או המדור הבינלאומי (International Office) המספק ליווי וטיפול בכל ההיבטים הביורוקרטיים – החל מקבלת אשרת שהייה ועד לסיוע במציאת מגורים וקבלת מלגות. מידע נגיש בנוגע לערוצי הפנייה (מייל, טלפון, פגישה פיזית וכו').
3. **קלות תהליך הרישום** - תהליך הרשמה מקוון ופשוט, המלווה בהסבר צעד-אחר-צעד על הדרישות והטפסים הנדרשים. קיום טפסים באנגלית, יחד עם הבהרה לגבי המועדים הסופיים להגשה, תורמים לחוויית שימוש חיובית של המועמד.

4. **צורת יצירת קשר ותמיכה שוטפת** - אפשרות לפנות בערוצי תקשורת שונים (מייל, טלפון, צ'אט, רשתות חברתיות), תוך התחייבות למענה מהיר. פרסום פרטי אנשי קשר או מחלקות רלוונטיות מסייע לסטודנטים לנווט נכון ולמצוא את המענה הנדרש בזמן סביר וללא תסכולים.
5. **רשימת FAQ (שאלות ותשובות נפוצות)** - עמוד ייעודי המרכז את השאלות המהותיות החוזרות על עצמן, כגון: דרישות הקבלה, ויזות, עלויות, מלגות ונהלים אקדמיים. עמוד כזה חוסך זמן למועמדים ומצמצם את הצורך בפניות חוזרות וממושכות לשירות הלקוחות.
6. **זיהוי האדם/המשרד אליו לפנות** - מנגנון המפנה את הסטודנט הזר לגורם או לאיש הקשר המתאים על פי הנושא (למשל: בקשת ויזה, מידע על מלגות, דיור וכו'). כך פוחת הבלבול ונוצר חיבור מהיר לגורם המוסמך.
7. **רשימת פרופסורים המחפשים מונחים** - עבור מועמדים המעוניינים לבצע מחקר או פוסטדוקטורט, חשוב שתוצג רשימה מעודכנת של חוקרים או מעבדות שמגייסים סטודנטים. רשימה זו מקלה על המועמדים לאתר מנחה פוטנציאלי ופועלת ככלי יעיל להתאמה בין הצדדים.
8. **התייחסות לנושאים כספיים (שכר לימוד, מלגות, דיור)** - הצגה ברורה של עלויות הלימוד והמחיה, פירוט על מלגות שונות (פנימיות וחיצוניות), והסבר על אפשרויות דיור – החל ממעונות ועד לשוק השכירות המקומי. מידע זה חיוני כדי לאפשר תכנון תקציבי ולהבטיח שהסטודנט הזר יוכל להתמצא בקלות ולהיערך מבחינה כלכלית.

להלן שתי דוגמאות מוצלחות לאתרים של אוניברסיטאות בישראל ומערכי מידע המיועדים לסטודנטים בינלאומיים:

▪ **מכון ויצמן למדע (Weizmann Institute – Feinberg Graduate School)**

מכון ויצמן למדע מתאפיין באתר אנגלית מקיף ומפורט המיועד בעיקר ללימודים מתקדמים (תואר שני ודוקטורט), המשלב הסברים מקיפים למועמדים בינלאומיים ומידע עשיר על תחומי המחקר והמעבדות. קיימת מחלקה בינלאומית תומכת, המסייעת לסטודנטים מחו"ל בטיפול באשרות שהייה, מציאת דיור במעונות, ביטוח רפואי ועוד. תהליך הרישום עצמו מפורט ומתבצע אונליין, אך דורש איתור מנחה וקבלה מותנית בעמידה בתנאי סף. באתר מופיעה FAQ מורחבת המתייחסת לשאלות אדמיניסטרטיביות כלליות, אם כי אין "רשימת דרושים" מרוכזת לפוסטדוק – הזדמנויות מתפרסמות לעיתים באתרי המחלקות השונות. יחד עם זאת, קיים פירוט נרחב בנושאים כספיים, (כגון מלגות) בכלל זה עלויות מחיה משוערות ואפשרויות דיור בקמפוס, כך שהמועמדים מקבלים תמונה בהירה ומלאה טרם הגעתם.

▪ **האוניברסיטה העברית בירושלים (International Office)**

האוניברסיטה העברית מציגה אתר מקיף באנגלית, לרבות דפים ייעודיים עשירים בדפי הדרכה לסטודנטים בינלאומיים ומציע ליווי אדמיניסטרטיבי רב-תחומי—מטיפול באשרות ובמלגות ועד לסיוע במציאת דיור. תהליך הרישום מקוון ופשוט למדי, וכולל מערכת פניות או צ'אט לא רשמי למענה ראשוני עוד לפני שלב הגשת המועמדות. ניתן ליצור קשר ישיר בדוא"ל או בטלפון הן עם מדור הרישום והן עם המשרד הבינלאומי. באתר מופיע FAQ כללי, המספק מענה לשאלות נפוצות של סטודנטים מתקדמים.

יש רשימת פוסטדוק מרוכזת וקיימים מדריכים לאיתור מנחים ומלגות ייעודיות. בנוסף, מופיע באתר פירוט על מלגות, שכר לימוד, ואפשרויות דיור בקמפוסים—כולל הפניה ישירה למעונות.

על מנת לקבל השראה ודוגמאות לאתרים טובים מומלץ לבחון אתרי אוניברסיטאות מובילות בחו"ל. לדוגמא, [MIT Office of Graduate Education](https://mit.edu/graduate-education/): האתר מציע עמודי FAQ מפורטים, מנוע חיפוש למלגות ותוכניות לימודים, תעסוקה, הכוונה בנושאים ביורוקרטיים (ויזות, מגורים) ועוד.

לסיכום, עידוד הגעת סטודנטים וחוקרים זרים לישראל משמעותי גם בהיבט האקדמי וגם בהיבט המדיני-תדמיתי: הוא מרחיב את מעגלי הקשרים הבינלאומיים, מחזק את החדשנות המדעית ומציב אלטרנטיבה אמיתית לקולות הקוראים לחרם. מההיבט הפרקטי – אתר נגיש, מידע מפורט והנגשה מסודרת של תהליכים ביורוקרטיים – הוא מרכיב חשוב בהגדלת מספר הפונים הזרים ובהפיכתם לשגרירים חיוביים של האקדמיה הישראלית ברחבי העולם.

5 המלצות למקבלי החלטות

החרם האקדמי על ישראל מציב בפני האקדמיה הישראלית אתגרים משמעותיים בזירה הבינלאומית ומשפיע על יכולתן של אוניברסיטאות ישראליות וחוקרים ישראלים להשתלב במרחב המדעי העולמי. הדיווחים שהתקבלו במסגרת עבודה זו מצביעים על פגיעה הולכת וגוברת בשיתופי פעולה, קשרי מחקר, גיוס משאבים ובניידות של סטודנטים וסגל אקדמי ישראלי. מדובר בתופעה החורגת מהתחום האקדמי גרידא ומשקפת את פוטנציאל הנזק של תנועת ה-BDS על כל רבדי החיים בישראל.

כדי להתמודד עם מציאות מורכבת זו, נדרשת גישה רב-תחומית המשלבת מאמצי הסברה, חיזוק קשרים בינלאומיים, טיפוח שיתופי פעולה מחקריים והתמודדות עם ההשלכות המקומיות של החרם. פרק זה מציג שורה של המלצות לרמות שונות של מקבלי החלטות, החל ברמה הלאומית וכלה ברמת חבר הסגל הבודד. הצעות אלו מתמקדות בצעדים פרקטיים שאימוצם עשוי לשפר את מעמדה האקדמי של ישראל בעולם ולנטרל או להפחית את השפעתו של החרם.

5.1 המלצות ברמה הלאומית

המאבק בזירה התקשורתית והאקדמית מציב אתגר רב-ממדי ומורכב, הטעון במתחים פוליטיים ותרבותיים עמוקים. אל מול המאמץ האינטנסיבי והנחרץ מצד מתנגדי ישראל והתסכול הפנימי המקומי שהוא מייצר, נדרשת גישה אסטרטגית עקבית ונחושה. האוניברסיטאות הישראליות צריכות לגבש אסטרטגיית הסברה רב-ערוצית שתפרוש מענה מקיף ואפקטיבי בזירה הבינלאומית.

1. שיפור מערך ההסברה הלאומי

הדיון בנושא ההסברה הישראלית מלווה אותנו שנים ארוכות. בדרך כלל, הדיון רווי בביקורת עצמית חריפה וטענות על כשלון מתמשך של מאמצי ההסברה הישראלים. מנגד, יש הטוענים שהנסיבות הגיאופוליטיות בהן ישראל מצויה לאורך 50 שנה ויותר מאז ניצחונה במלחמת ששת הימים הן כאלו בהן אין כל סיכוי לנצח. במקום להשקיע זמן ומאמץ מיותרים בדיון עקר על העבר, יש להתרכז בעתיד. ללמוד מלקחי טעויות שנעשו כדי לשפר את מערך ההסברה, להתאים אותו למציאות החדשה בה רשתות חברתיות משחקות תפקיד לא פחות ואולי אף יותר חשוב מערוצי תקשורת מסורתיים (בוודאי בקרב הדורות הצעירים), לשאוף להשתתף באופן פעיל בפורומים בינלאומיים שקשורים לרגולציה של AI, כולל אלה של ה-OECD, כדי לקדם תקנים גלובליים ל-AI, להקפיד על תיאום בין גורמי התקשורת הממלכתיים (דוברים ממשלתיים, דובר צה"ל ואחרים), לתכנן ולבצע הסברה פרואקטיבית בצורה של קמפיינים שונים ולא רק הסברה ריאקטיבית המגיבה להתפתחויות.

משרד החוץ מתוכנן לקבל תוספת תקציב משמעותית החל משנת 2025 ואילך בדיוק למטרה זו. ראוי שהמשרד יקצה חלק מסוים ממשאבים אלו כדי להציג לעולם את תרומתה של האקדמיה הישראלית לקידום האנושות כולה ולא רק את תרומתה לאינטרסים ישראליים – בתחומי מדעי החיים, חקלאות, מזון, תחבורה, תקשורת, בינה מלאכותית ועוד. על קמפיינים בנושאים אלו להיות מתואמים עם

האקדמיה הישראלית שתספק נתונים רלוונטיים ולהיעזר בתשתיותיה וביכולותיהם של חברי סגל שלה להצגתם לעולם.

השארית הבמה האקדמית בידי תומכי BDS ללא מענה ישראלי הולם תהווה טעות אסטרטגית חמורה. לפיכך, נדרשת התערבות יזומה, שיטתית ומתמשכת אשר תבטיח נוכחות ישראלית פעילה ומשמעותית בשיח הבינלאומי.

2. שיתוף פעולה עם ארגונים ועמותות הפועלים נגד אנטישמיות

אחד הגורמים לכך שהפעולות כנגד החרם אינן מממשות את מלוא הפוטנציאל הגלום בהן הוא הפיצול הקיים בין עשרות רבות של גורמים וארגונים שונים שכל אחד מהם פועל עפ"י אג'נדה משלו שאיננה בהכרח מתואמת או אפילו קשורה בצורה כלשהי לארגונים אחרים -- "מטבח טוב לא יכול להיות מנוהל ע"י יותר מדי טבחים". לפיכך, יש לחזק את הקשרים עם ארגונים ועמותות כגון הליגה נגד השמצה (ADL, Combat Antisemitism, Elnet) ואחרים המובילים את המאבק באנטישמיות בזירה הבינלאומית. ארגונים אלו מכירים בעובדה שפעולותיה של תנועת ה-BDS תורמות באופן ישיר להגברת האנטישמיות בקמפוסים ובמרחב הציבורי בכללותו.

כדי לייצר שת"פ אפקטיבי עם הארגונים הללו ראוי לשקול הקמת גוף תיאום והכוונה אשר יהיה בקשר מתמשך איתם, יעביר להם מידע, נתונים, עדויות ובקשות לפעולה אשר יאפשרו להם לנקוט צעדים שונים אותם יש ביכולתם לבצע (כגון מהלכים משפטיים כנגד גופים ואנשים המפרים חוקים מקומיים בקידום פעולות ה-BDS). שיתוף פעולה זה יגביר את המודעות, את יעילות המאבק ויחזק את ההגנה על האקדמיה הישראלית בזירה הבינלאומית. הקמת פורום של מפגשים קבועים בין נציגי ארגונים רלבנטיים ובעלי עניין אחרים תאפשר שיתוף שיטתי של פרקטיקות אפקטיביות, למידה הדדית והעצמת ההשפעה של כל אחד מהמשתתפים על בסיס ניסיון מצטבר מהשטח.

3. עידוד ארגונים יהודיים לפעילות פרו-ישראלית בקמפוסים

יש לעודד ארגונים יהודיים וישראלים, כמו הלל, IAC ואחרים להרחיב את פעילותם התומכת בישראל בקמפוסים שבהם קיימת נוכחות משמעותית של תומכי BDS תוך שיתוף פעולה עם סטודנטים וחברי סגל ישראלים. הפעילות צריכה להתמקד בקיום אירועים שקטים, מכובדים ובעלי מסר ערכי ברור, המכוונים לקהלים מגוונים. מטרת יוזמות אלו היא לטפח שיח פתוח, לבנות גשרים של הבנה ולחזק את התמיכה בישראל בזירה האקדמית.

4. יצירת מקורות והזדמנויות חילופיות למשאבי מחקר והכשרות מדעיות

רתימה משותפת של קרנות פילנטרופיות ומשרדי ממשלה ליצירת משאבים כספיים חילופיים משמעותיים למחקר בכלל ובמיוחד למחקר בתחומים חדשים ועתידיים שגם יקדמו את הובלת המדעית והטכנולוגית העולמית של ישראל. דוגמא לכך היא תוכנית "מבריא" שהוקמה לאחרונה בשיתוף פעולה בין הקרן הלאומית למדעים, ות"ת ושתי קרנות פילנטרופיות גדולות לקידום המחקר

הרפואי בישראל וליצירת הזדמנויות להקמת חברות הזנק בתחומי מדעי החיים מתוך המוסדות הרפואיים במדינה.

יש לעודד ולתמוך הקמת תוכניות דוגמת "כלניות", תכנית שהוקמה עצמאית ב-MIT ושואפת כעת להקים מסלולים מקבילים גם באוניברסיטאות מובילות אחרות בצפון אמריקה. ככל האפשר, יש לעודד תוכניות דומות גם באירופה. הסיוע יכול להתבצע ע"י תמיכה כספית חלקית בפוסט דוקטורנטים ישראלים וחוקרים היוצאים לתקופת שבתון אשר ישמשו גם כשגרירים של רצון טוב, בשיתוף פעולה עם ארגונים יהודים, להסברה בקמפוסים.

5. תמיכה בגוף שיעסוק בנושא באופן מתמשך

תנועת ה-BDS פועלת כבר כ-3 עשורים והיא צפויה להמשיך ללוות את חיינו לשנים רבות בעתיד. על מנת להבטיח מענה הולם, יש להקים גוף שיעסוק באופן קבוע באיסוף מידע וניתוחו, תיאום והכוונה של הגורמים השונים הקשורים לנושא (משרדי ממשלה, אוניברסיטאות, עמותות, מתנדבים למיניהם וכיו"ב) – הכל תחת אסטרטגיה לאומית מגובשת ומוסכמת.

מומלץ כי הגוף האמור לעיל יקים גם תשתית דינמית למתן מענים בזמן אמת. את זאת ניתן להשיג ע"י יצירת "חדר מצב" וירטואלי לניטור מעודכן ומתמשך של תופעות חרם אקדמי (ראה להלן דשבורד), הנגשת כלים להתמודדות עם מצבים מוגדרים שונים ומתן אפשרות לאינטראקציה עם גורם אנושי להתייעצות אד הוק במקרים בהם ארגז הכלים הסטנדרטי לא נותן מענים רלבנטיים.

בנוסף, מומלץ כי הגוף האמור ייבנה רשתות מאבק בחרם אקדמי ברחבי העולם. הכוונה היא לרשתות לא פורמליות של חוקרים פרו-ישראליים במדינות או באוניברסיטאות מסוימות בשיתוף עם חוקרים ישראלים דוברי שפת המדינה או בוגרי האוניברסיטה, דוגמת רשת אקדמיה איטליה ישראל (Accademia-Italia-Israele) או דוגמת ההתארגנות שנוצרה למטרת מניעת העברת החלטת חרם של אוניברסיטת סורבון כנגד כל האוניברסיטאות בישראל.

להלן מספר תובנות לבניית רשתות כאלה:

א. זיהוי ובניית בסיס תמיכה

- איתור חוקרים ותומכים: זיהוי חוקרים מקומיים או דוברי השפה שיש להם קשר לישראל ומוכנים להיות פעילים.
- יצירת קבוצות קטנות ופעילות: שמירה על קבוצה בגודל אפקטיבי (כ-50-200 חברים), כדי לאפשר שיח אינטימי ופעילות יעילה.

ב. מיקוד אסטרטגי

- הגדרת מטרות ברורות: מיקוד במניעת חרמות ובהעברת מסרים פרו-ישראליים.
- תמיכה באנשי ציבור/מדענים/ידוענים פרו-ישראליים (דגש על אלו שאינם משתייכים לקהילה היהודית): מתן פלטפורמה בטווח לדיון, במיוחד במדינות עם אקלים אנטי-ישראלי באקדמיה.

ג. שיתוף פעולה עם גורמים רשמיים וא-רשמיים

- קבלת סיוע משגרירות: בניית קשרים עם שגרירות ישראל במדינות הרלוונטיות ולקבל תמיכה במימון ובמידע.
- שיתוף פעולה עם פוליטיקאים ואנשי אקדמיה בכירים: רתימת גורמים מקומיים אוהדים ופילנתרופים להשפעה על מקבלי החלטות באקדמיה.
- שיתוף פעולה עם גורמים משפטיים: היעזרות במומחיות הנדרשת כדי להיאבק בהחלטות חרם באמצעים משפטיים במידת הצורך.

ד. שיטות פעולה אפקטיביות

- שימור וטיפול קשרים אישיים: איתור גורמים בעלי השפעה בתוך האוניברסיטאות להם יש קשר אישי (לדוגמא, חברים לספסל הלימודים) עם אנשי אקדמיה ישראלים ופנייה אליהם דרך חבריהם בישראל כדי להיעזר בהם לפעול נגד החרם וכן כדי לזהות ולהרחיב את רשת השותפים הפוטנציאליים המקומיים.
- תגובה ממוקדת: זיהוי מקרים של יוזמות חרם מקומיות לצורך מניעתן אופן ממוקד, כגון מניעת הצעות בסנאט האוניברסיטאי.
- ניטור שוטף ושיתוף מידע: יצירת מערכות ניטור יעילות ושיתוף מידע בזמן אמת מהשטח כדי למנוע ניסיונות להעביר החלטות על חרם על אוניברסיטאות ישראליות במחטף, למשל מבלי שיצאה הצהרה רשמית על כך בסדר היום.

ה. המשך איסוף נתונים וניתוחם על ידי ה-ISF כרשות לאומית שיש לה יכולת לאסוף נתונים בתחום שלה ובזמן אמת ולאחר מגמות (למשל מידת הנכונות של חוקרים בעולם לסקור עבודות מישראל). המשך איסוף נתונים וניתוחם על ידי רשות החדשנות במשרד המדע (ISERD) לגבי השתתפות בפרויקטים אירופאים ומענקי מחקר.

ו. תוכן ייחודי: יצירת קורסים או תוכן פרו-ישראלי ייחודי, כמו תולדות הציונות, חדשנות ויזמות וכיו"ב שיכולים למצוא קשב בקרב קהל מקומי.

- שינוי השיח: בדגש על כך שחרם אקדמי מנוגד לערכי האקדמיה הפתוחה.

ז. הבנה והתאמה לצרכים מקומיים

- למידה מהשטח: לכל מדינה, ולעיתים אף לכל מחוז במדינה מסוימת ישנם מאפיינים ייחודיים אותם כדאי להכיר כאשר מתכננים פעולות כנגד החרם. לצורך כך יש לקיים שיח מתמשך עם גורמים רלוונטיים מקומיים על מנת להבין מהם הצרכים, האתגרים והאפשרויות הייחודיים לאותה מדינה או אזור.
- התאמה לגודל: התאמת את גודל הרשת לנסיבות המקומיות (לדוגמא, רשת ברמת אוניברסיטה אחת יכולה להיות מתאימה בארה"ב).
- שמירה על תחושת דחיפות

- תגובה מהירה לאירועים: ניצול אירועים או קריאות אנטי-ישראליות כקטליזטור לעורר את הרשת לפעולה ולהגביר את תחושת המחויבות והשייכות של חברי הרשת.

6. היערכות לתרחישי החרם האקדמי

גם אם כלל הצעדים המוצעים ייושמו, החרם האקדמי עדיין עלול להוביל לסגירת דלתות מסוימות בפני חוקרים ואוניברסיטאות בישראל. על כן, יש להיערך לתרחישים כאלה באמצעות הקצאת משאבים ממשלתיים לפיתוח תשתיות מחקר עצמאיות בישראל. אמנם מתקנים כמו CERN אינם ניתנים לשכפול בשל עלותם הגבוהה, אך ישנן תשתיות מחקר אחרות אותן ניתן להקים ולתחזק ברמה המקומית. שיתוף פעולה בין האוניברסיטאות, בתמיכת הממשלה, יאפשר יצירת מאגר מתקנים משותף שיבטיח זמינות של תשתיות מתקדמות לכל החוקרים בארץ, ויסייע בצמצום התלות במוסדות ובקרנות זרות.

מסקנות אלו מדגישות את החשיבות שבשילוב פעולה אסטרטגי בזירה האקדמית, תוך יצירת שיתופי פעולה חדשים ושימור הקשרים הקיימים, על אף האתגרים.

5.2 המלצות ברמת האוניברסיטאות

1. שיפור מערך יחסי הציבור

המאבק בזירה התקשורתית והאקדמית מהווה עבור האוניברסיטאות אתגר רב-ממדי ומורכב, הטעון במתחים פוליטיים ותרבותיים עמוקים. אל מול המאמץ האינטנסיבי והנחרץ מצד תומכי החרם והתסכול הפנימי המקומי שהוא מייצר, נדרשת גישה אסטרטגית עקבית ונחושה. האוניברסיטאות הישראליות צריכות לגבש אסטרטגיית הסברה רב-ערוצית שתפרוש מענה מקיף ואפקטיבי בזירה הבינלאומית.

הגישה המוצעת מחייבת בחירת נציגים מיומנים ומוסמכים להופעה בקמפוסים עולמיים, תוך מיצוי מגוון פלטפורמות לגיטימיות להעברת המסר. זיהוי וגיוס "סוכני הסברה" פוטנציאליים – בדמות פרופסורים יהודים וישראלים בעלי השפעה, סטודנטים ישראלים מוכשרים השולטים היטב בשפה זרה בה הם ישתמשו לצורך הסברה, ועוד – הינו מרכיב מפתח באסטרטגיה זו. הכשרתם המקצועית, אספקת כלים אנליטיים, מידע עדכני ונתונים מדויקים יאפשרו להם להוות גשר תקשורתי אפקטיבי. הכשרת סטודנטים נבחרים כמובילי דעה ברשתות החברתיות עשוי להוות מנגנון יעיל מאוד להגברת ההשפעה על הדור הצעיר, תוך העברת מסרים ערכיים באמצעות שפה אותנטית וחיבור לעולמות התוכן הרלוונטיים לקהלי היעד.

2. פעילות פרואקטיבית לחיזוק והרחבה של שיתופי פעולה במחקר ובחילופי סטודנטים

יש לאתר ולתעדף הזדמנויות לשיתופי פעולה מחקריים ולתוכניות ניידות לסטודנטים, תוך דגש על יוזמות בעלות פוטנציאל לתועלת מירבית. קרנות גדולות בבעלות יהודית בארה"ב ובמדינות נוספות, שהוקמו במיוחד לתמיכה בישראל, יכולות להוות משאב משמעותי לקידום יוזמות אלו.

חשוב לעצב שיתופי פעולה שיפנו לא רק לקהל היעד הטבעי של סטודנטים וסגל יהודים, אלא גם לאקדמאים ממעגלים רחבים יותר שאינם נחשפים בד"כ למגע ישיר עם ישראל. גישה זו תתרום להרחבת קשרים אקדמיים, לבניית גשרים מדעיים חדשים ולהעמקת מעמדה הבינלאומי של ישראל בזירה האקדמית.

יש מקום לנצל כלים דיגיטליים זמינים כדי להגיע בצורה יעילה לקהלי יעד שונים. למשל, הפקה של הסכמים (פודקאסטים) בהם יתארו מומחים מהעולם ומישראל את איכות המחקר בישראל, את התועלת ההדדית שהופקה ע"י שותפים לפרויקטי מחקר בישראל ובחו"ל, את החוויה של חילופי סטודנטים בישראל וכיו"ב. כמו כן, יש להשקיע בפלטפורמות רשתיות להעברה דינמית ובזמן אמת של תגובות ומסרים.

כדאי להרחיב את שיתופי הפעולה האקדמיים מעבר ליעדים המסורתיים אליהם התרגלה האקדמיה בישראל (בעיקר בצפון אמריקה ובמערב אירופה) למדינות כמו הודו, דרום קוריאה, סינגפור, יפן וצ'כיה. במדינות אלו פועלים מוסדות מחקר מתקדמים וחוקרים מובילים, ביניהם כאלו המדורגים גבוה יותר ממקביליהם בישראל בדירוגי האיכות הבינלאומיים. מדינות אלו לא הושפעו עד כה בצורה משמעותית מפעילות ה-BDS ומהחרם האקדמי על ישראל ולכן אפשר לצפות מהן ליותר נכונות ורצון טוב לקידום אינטרסים משותפים. שיתוף פעולה עם מדינות אלה מציע הזדמנויות חדשות, תורם לקידום חדשנות מדעית ומסייע בצמצום התלות ב"שווקים" המסורתיים.

במקביל, אין לנטוש את המאבק המתמשך על שימור וקידום הקשרים של המוסדות האקדמיים בישראל עם המוסדות המובילים בצפון אמריקה ומערב אירופה. בהקשר זה, כדאי לתכנן היטב היכן למקד מאמצים והיכן להימנע מכך (choose your battle). למרות הקושי והתסכול המתמשך במערכה זו, כדאי לזכור שיש לאקדמיה הישראלית בעלי ברית גם במקומות בהם רמות השנאה והתוקפנות כלפינו הרקיעו שחקים (קולומביה, קורנל, הארוורד ואחרים) ולהיעזר בהם. אלו יכולים להיות חברי סגל מובילים, תורמים חשובים, גורמי ממשל ואחרים.

3. הזמנת מנהיגים בעלי שם אקדמיים לישראל

שימוש בכלים אקדמיים מסורתיים, כגון הענקת תוארי כבוד למשל לזוכי פרס נובל, או הקצאת מימון ייעודי להזמנת מרצים לסמינרים וכנסים, יכול לשמש אמצעי אפקטיבי להבאת מובילי דעה מהשורה הראשונה, יהודים ולא יהודים כאחד, לביקורים באוניברסיטאות בישראל. מוצע גם לשקול יצירת פרס "חופש אקדמי" אשר ייתמך ע"י קרן עומדת ממקורות פילנתרופים ויוענק מדי שנה לדמויות בולטות אשר התייצבו באומץ אל מול תנועת החרם ולא נכנעו לתביעותיה. במהלך ביקוריהם, ייחשפו אורחים

אלו ליכולות המחקריות ולחדשנות הישראלית, תוך מפגש עם חוקרים ממגוון תחומים מובילים. חוויות חיוביות אלו עשויות להניב תועלת ארוכת טווח באמצעות יצירת רשת שגרירים אקדמיים שיפעלו בקמפוסים שלהם לקידום תדמית ישראל, ויסייעו ביצירת שיתופי פעולה מדעיים נוספים עם מוסדות וחוקרים מקומיים.

4. שיפור "חווית המשתמש" לסטודנטים ואורחים מחו"ל

על מנת לסייע למאמצים למשוך כמה שיותר סטודנטים, משתלמים ואורחים אקדמיים מחו"ל, כמו גם לסטודנטים יהודים השוקלים לעזוב קמפוסים בחו"ל בהם הם מרגישים נרדפים ושנואים ולהשלים את לימודיהם בישראל, האוניברסיטאות צריכות לשפר את רמת השירות שלהן לגורמים אלו. בדיקה שנעשתה במסגרת עבודה זו העלתה כי אתרי האינטרנט של רוב האוני' בישראל (מכון ויצמן הוא החריג היחיד לטובה בהיבט זה) המיועדים לסטודנטים או פוסט דוקטורנטים המתעניינים באפשרות להירשם ללימודים או מחקר באוניברסיטאות, רחוקים מאוד מהסטנדרט המקובל באוני' מובילות במערב. מידע חסר, מידע סותר, מידע הנמצא רק בעברית ואינו זמין בצורה מלאה באנגלית וכיו"ב. כך גם לגבי שילוט בקמפוסים, שליטת הצוות המנהלי בשפה האנגלית, היצע הקורסים באנגלית ועוד. בתנאים בהם תומכי החרם מנסים לפגוע בהגעתם של סטודנטים בינלאומיים לישראל, חייבים לעשות מעל ומעבר כדי להיות אטרקטיביים ככל הניתן לאלו השוקלים להגיע למרות המחאות וההתנגדויות להם הם בוודאי חשופים בארצות מוצאם.

5. טיפול משמעותי כנגד חברי סגל ישראלים המצטרפים לקריאות לחרם

לאורך השנים, נרשמו מספר מקרים בהם חברי סגל בישראל הצטרפו באופן גלוי ובזוהר לקריאות החרם האקדמי נגד ישראל. דוגמאות בולטות לכך היו אילן פפה מאוני' חיפה וניב גורדון מאוני' בן גוריון בנגב. אמנם מדובר בתופעה שולית למדי בהיקפה אבל עדין יש בה פוטנציאל נזק גדול שכן כל מקרה כזה זוכה להדהוד עוצמתי מצד תנועת החרם הנעזרת בו כדי להצדיק את מעשיה בטענה שאפילו בתוך ישראל יש לה תומכים. מדובר בנושא רגיש במיוחד עקב זיקתו לתחום של חופש הביטוי והמחשבה – עקרונות מקודשים בכל שיח אקדמי. בשל הרגישות הזו התקשו האוניברסיטאות בישראל לטפל בנושא או שהשתהו בטיפול כאשר בזמן שחלף נגרם כבר נזק ניכר. חוסר הטיפול בנושא משליך גם על יכולתנו לפעול כנגד תנועת החרם בחו"ל. לא אחת נשמעו טענות מצד גורמים שונים בחו"ל שאמרו "כיצד אתם מלינים עלינו כאשר אצלכם בבית מתרחשים דברים דומים ואתם לא עושים דבר?".

דרך הטיפול בנושא צריכה להתחיל בקוד האתי של האוניברסיטה ולהסתיים בתקנות המשמעת שלה. ראשית, מומלץ כי האוני' בישראל יאמצו את אמנת IHRA כחלק בלתי נפרד מהקוד האתי שלהן תוך הידרשות להיבטים רלבנטיים של האוכלוסיות השונות מהן מורכבת המערכת להשכלה גבוהה. מהלך כזה יביא אותן ליישור קו עם אוניברסיטאות רבות בעולם (בעיקר בצפון אמריקה ומערב אירופה) שכבר אימצו את התקנה. שנית, מומלץ כי הקוד האתי יכלול הצהרה אשר תגדיר גבול גזרה ברור בין זכותו של כל חבר סגל להביע דעתו בכל נושא ועניין בצורה חופשית, גם אם יש בה ביקורת

נוקבת על מדיניות ממשלתית, ציבורית או אוניברסיטאית כלשהי, לבין פעילות פרו-אקטיבית של חבר סגל שיש בה כדי לגרום לנזק מוחשי לאונ' כמוסד ולעמיתיו באונ' כאנשים בודדים כגון קריאה פומבית להחרמה של המוסד בו מועסק אותו חבר סגל או מוסדות אקדמיים אחרים בישראל. קריאה כזו ראוי שתיחשב כהפרה של הקוד האתי. לבסוף, על כל זאת לבוא לידי ביטוי בתקנון המשמעת אשר יכול סנקציות בדרגות שונות כלפי מפירי הקוד האתי.

5.3 המלצות לרמת חבר הסגל הבודד

שימוש בכלים אקדמיים מסורתיים, כגון הענקת תוארי כבוד או הקצאת מימון ייעודי, יכול לשמש אמצעי אפקטיבי להזמנת מובילי דעה לא יהודים מהשורה הראשונה, דוגמת זוכי פרס נובל, לביקורים באוניברסיטאות בישראל. במהלך ביקוריהם, ייחשפו אורחים אלו ליכולות המחקריות והחדשנות הישראלית, תוך מפגש עם חוקרים ממגוון תחומים מובילים. חוויות חיוביות אלו עשויות להניב תועלת ארוכת טווח באמצעות יצירת רשת שגרירים אקדמיים שיפעלו בקמפוסים שלהם לקידום תדמית ישראל, ויסייעו ביצירת שיתופי פעולה מדעיים נוספים עם מוסדות וחוקרים מקומיים.

1. היערכות לקראת יציאה אקדמית לחו"ל

מומלץ לחברי סגל וסטודנטים ישראלים היוצאים לחו"ל למטרות שונות (השתתפות בכנס, השתלמות, שבתון וכיו"ב) להשקיע זמן באיסוף מידע על התרחשויות הקשורות בחרם אקדמי ביעד אליו הם יוצאים. מידע כזה יהיה זמין באתר של מוסד נאמן וכמובן ניתן להרחיב אותו ע"י חיפוש עצמאי במקורות מידע פתוחים, התכתבות עם הגורם המזמין ביעד אליו נוסעים וכיו"ב.

רצוי גם להכיר מיהם הגורמים המקומיים אליהם ניתן לפנות בתרחיש בו נתקלים בבעיה כלשהי. אלו יכולים לכלול את השגרירות או הקונסוליה הישראלית הקרובה, עמותות וארגונים הפעילים בהתמודדות עם אנטישמיות וחרם אקדמי בקמפוסים או מחוצה להם, משרדי עו"ד מקומיים שהתנדבו לתת סיוע במקרה של התנכלות מצד תומכי החרם וכיו"ב. גם מידע זה עתיד להיות זמין באתר של מוסד נאמן.

2. דיווח אמין בזמן אמת

ניתן להשוות בין מערך ההתמודדות עם תופעות החרם למערך הסיוע של יישומונים כדוגמת WAZE למשתמשי הדרך. ככל שמתקבלים יותר דיווחים, כך המערכת מגיעה לתוצאות טובות יותר באופן כללי וככל שהדיווחים מגיעים בזמן אמת כך עולים הסיכויים לטיפול מוצלח יותר בבעיה הספציפית בה נתקל הגורם המדווח.

על מנת שהדיווח יהיה מועיל, חייבים להיצמד לעובדות. עם זאת ולנוכח תופעת החרם הסמוי שם יש לעיתים קרובות קושי בהוכחה שאכן מדובר בחרם, יש מקום לדווח על אירועים הנחווים כחרם רק אם הם חורגים מהתנהלות נורמטיבית קודמת.

3. פעילות פרו-אקטיבית לשימור והרחבת הקשרים הבינ"ל

לכל חבר סגל ישראלי ישנה רשת בינ"ל של עמיתים, חברים לספסל הלימודים, שותפים בכתיבת מאמרים וכיו"ב. בדומה לכל רשת חברתית, גם רשת זו דורשת מאמץ "תחזוקה" מתמשך. בנסיבות הנוכחיות בהן תנועת החרם נגד ישראל צברה לעצמה תנופה לא מבוטלת, ראוי שחברי סגל בישראל יגבירו את מאמצייהם בשימור הרשתות שבנו לעצמם ואף להרחבתן. הסיכוי שעמיתים יצטרפו לחרם סמוי או גלוי קטן יותר ככל שתדירות הקשר איתם גבוהה יותר.

שליחת דוקטורנטים לתקופות השתלמות קצרות בחו"ל הוא כלי יעיל לתחזוקת הקשרים עם עמיתים בחו"ל ולמאבק בחרם האקדמי. עצם נוכחותם של הדוקטורנטים שם היא מפלה לתומכי החרם. לטווח ארוך יותר, השתלמויות כאלו מגדילות את הסיכויים לכך שאותם דוקטורנטים יצליחו למצוא מקום ראוי לבצע בו השתלמות בתר דוקטורט לכשיסיימו את לימודי הדוקטורט.

מומלץ מאוד לנסות להרחיב את הרשת האישית למספר אוניברסיטאות במדינות שונות כדי לצמצם את הסיכון במצב בו רשת הבנויה בעיקר על עמיתים באוניברסיטה אחת (למשל, האונ' בה חבר הסגל עשה דוקטורט או בתר דוקטורט) עלולה להיפגע עקב לחצים של תומכי החרם.

6 תוצרי המחקר - יצירת כלים לסיוע

צוות המחקר יצר רשימה של כלים שמטרתם לעזור לקהילה האקדמית ומקבלי ההחלטות לקבל החלטות מבוססות נתונים על מנת לטייב ולייעל את ההתמודדות עם מקרי חרם אקדמי.

להלן **תוצרי המחקר** ברוח זו:

1. יצירת **דשבורד** המציג תמונת מצב עדכנית בכל רגע נתון על בסיס הנתונים המצטברים שהגיעו עד אותו זמן

2. **כלים באתר הפרויקט** [/https://www.neaman.org.il/project/scholar-shield](https://www.neaman.org.il/project/scholar-shield) :

- ארגז כלים מעשיים: קישורים לארגונים בחו"ל שעשויים לסייע בחלק ממקרי החרם או בהעמקת קשרים (בעת פרסום הדו"ח המדינות הרלוונטיות הן ארה"ב ואוסטרליה) ותבניות מכתבים מוצעות לפניות לעורכי כתב-עת.
- רשימת ארגונים, נתונים ואירועים נבחרים
- רשימת עצומות נגד החרם האקדמי
- רשימת מאמרים, דוחות וכתבות בנושא
- רשימת הכרזות של אוניברסיטאות וארגונים מקצועיים
- מאמרים שנכתבו על ידי צוות המחקר

7 סיכום

7.1 משמעות הממצאים

הממצאים המוצגים בדו"ח הנוכחי מצביעים ללא ספק על עליה ניכרת בהיקף הניסיונות להטיל חרמות מסוגים שונים על האקדמיה הישראלית מאז 7.10. יוזמות החרם מופנות כלפי מוסדות אקדמיים בישראל, חברי סגל וסטודנטים ישראלים וגורמים אחרים המזוהים בצורה כזו או אחרת עם האקדמיה בישראל.

אף שאין לזלזל בו, הנזק שנגרם עד כה ממהלכי החרם היה מוגבל למדי ונגע בעיקר לרמת הפרט - חברי סגל שמאמריהם נדחו מפרסום על רקע של חרם, כאלו שהזמנתם להרצות בכנס או באוניברסיטה זרה בוטלה על רקע החרם, אחרים שתהליך הקידום שלהם נפגע כי סוקרים אליהם נשלחו תיקים להערכה סרבו לנפק הערכת עמיתים על רקע החרם ועוד.

נראה כי לפחות עד למועד כתיבת דו"ח זה, לא נרשמה פגיעה מהותית במוסדות האקדמיים בישראל. אמנם נרשמו מקרים בודדים של ביטולי מסגרות לפעילות משותפת (חילופי סטודנטים, פרויקטי מחקר משותפים וכיו"ב) אבל אין המדובר בפגיעה מהותית שיש בה כדי להוריד את רמתן של האוניברסיטאות בישראל ויכולתן לממש את ייעודן במחקר ובהוראה.

אל מול המקרים הספורים של ביטול או אי חידוש הסכמים או הימנעות מחבירה עם מוסדות אקדמיים ישראלים לצורך פעילות כזו או אחרת, נרשם מספר גדול בהרבה של יוזמות חיוניות להתנעת שיתופי פעולה חדשים במחקר כולל מציאת מקורות מימון ראויים עבורם. ליוזמות אלו צריך גם לצרף את המספר המרשים ואיכות המשתתפים במשלחות הזדהות שהגיעו מאוניברסיטאות שונות בעולם לבקר בישראל ולחזק את מוסדותיה האקדמיים. עם זאת, לנוכח ההחמרה שנצפתה בתופעות החרם במדינות מחוץ לארה"ב ביחד עם עליה משמעותית בדיווח על מקרי חרם אקדמי גלוי או סמוי, בעיקר ממדינות אירופאיות, יש להניח שהיקף הפגיעה במוסדות אקדמיים בישראל יתברר רק בהמשך.

ממצא חשוב אחר נוגע לתמהיל המחאות וביטויי העוינות כנגד ישראל והמוסדות האקדמיים בה. ברוב גדול של המקרים, ניתן לראות בבירור כי יוזמות החרם וביטויי העוינות הגיעו מכיוונם של סטודנטים לתואר ראשון. התגובה הראשונית של הנהלות האוניברסיטאות הייתה רופסת למדי אולם בהדרגה, ובמיוחד לאחר שהלחץ הציבורי עליהן הלך וגבר, אימצו ההנהלות והוועדים המנהלים שלהן קו תקיף יותר המדגיש את חשיבות השת"פ האקדמי כחלק בלתי נפרד מערכי היסוד של אוניברסיטה באשר היא. עמדה זו יצרה עימותים רבים בין הנהלות אוניברסיטאות לבין סטודנטים ואלו הובילו במקרים מסוימים למעורבות של רשויות אכיפת החוק שנקראו להשליט סדר בקמפוסים בהם סטודנטים נקטו בפעילויות אלימות תוך שהם רומסים את קוד ההתנהגות של האוניברסיטה ומתעלמים מקריאת הנהלות האוניברסיטה לנהוג באיפוק. נקודת אור חשובה בממצא זה היא עמידתן האיתנה של רוב האוניברסיטאות בהן ננקטו יוזמות BDS נגד ישראל אבל יש בו גם צל עתידי מאיים – מקרב הסטודנטים לתואר ראשון כיום יצאו מנהיגי האוניברסיטאות והציבור בכלל בעוד 20 שנה ואם לא ייעשה דבר שיגרום להם לשנות את עמדתם, יש בהחלט מקום לחשש כי עם חלוף הזמן האוניברסיטאות בישראל ימצאו עצמן מנותקות יותר ויותר משאר העולם.

כפי שניתן היה לצפות, עוצמת הניסיונות לחרם אקדמי הייתה גבוהה במיוחד בתחומי מדעי הרוח ומדעי החברה ונמוכה יותר בתחומי המדעים המדויקים, ההנדסה והטכנולוגיה. תופעה זו מוכרת היטב מעשרות שנים של התמודדות עם תנועת ה-BDS במהלכן היא זכתה לקשב רב יותר בקרב המדעים המכונים "רכים" ולא זכתה לדריסת רגל משמעותית במדעים המדויקים ובהנדסה שם יש לאקדמיה הישראלית מוניטין מצוין כגורם איתו כדאי לשתף פעולה לאור התועלות ההדדיות המתקבלות משת"פים כאלו. ראוי לציין בנוסף שפיזור הדיווחים שנאספו אינו נמצא בהלימה מלאה לגודל האוניברסיטאות והמכללות בישראל (אילו העוינות כלפי האקדמיה הישראלית הייתה אחידה, היה מקום לצפות למתאם בין הדיווחים לבין גודל האוניברסיטה במונחי מספר סטודנטים ומספר חברי הסגל). כך למשל, אוניברסיטה אריאל הממוקמת מזרחה מהקו הירוק של גבולות 1967 "מושכת אש" הרבה יותר מאוניברסיטאות אחרות בגודלה.

רק שני שלישים מאלו שענו על סקר מוסד נאמן הסכימו כי נתוני הדיווח שלהם ישותפו עם אחרים. עובדה זו מעידה על חשש טמיר של אנשי אקדמיה מנזקים נוספים העלולים להיגרם להם אם נתונים ייחשפו. זהו ממצא מדאיג המעלה תהייה לגבי החוסן הערכי של קהילות האקדמיות בהן קיים חשש כזה. כללי האתיקה הבסיסיים של האקדמיה מדגישים את חתירתה העניינית ונטולת הפניות לאמת המדעית הטהורה. מצב בו חוקרים חוששים מפגיעה אפשרית ע"י עמיתים לאחר שייחשף כי הם התלוננו על התנהלות של אנשים או מוסדות בתוך הקהילה מעיד על תרבות אקדמית מנוגדת לעקרונות הבסיס על פיהן אמורה האקדמיה לפעול.

קשה לשפוט בשלב זה את יעילותם לטווח הארוך של הצעדים השונים שננקטו עד כה ע"י מדינת ישראל, האוניברסיטאות וגורמים אחרים במסגרת המאבק נגד החרם האקדמי. אין ספק שהסברה היתה ותישאר כלי

חשוב בו נדרשת השקעה מתמשכת וגם אין ספק שיש מקום ניכר לשיפור בתכני ההסברה בהם נעשה שימוש ובאופן בו הם מוגשים לציבורים שונים. אבל, ברור כי הסברה לבדה אינה מספקת ויש לנקוט בשורה של צעדים פרו-אקטיביים על מנת לשמר את הקשרים האקדמיים שנרקמו עוד לפני ה-7.10 ולהוסיף להם נדבכים נוספים, במישורים שונים אשר יבטיחו מניעת הפגיעה וכמובן יביאו לכישלון הניסיונות להחרים את האקדמיה בישראל. כמו כן, יש מקום לבחון גם צעדים נוספים שיגרמו לכך שיוזמי החרמות יצטרכו לשלם מחיר כלשהו על מעשיהם.

ולבסוף, השפעות חרם אקדמי, ובעיקר אלה הסמויות מן העין, יכולות לבא לכלל ביטוי רחוק טווח ולאורך הזמן. גם כאשר ידומו קולות המלחמה יש להניח שפעולות גלויות וסמויות של חרם אקדמי על ישראל ימשכו ומשך יש צורך בניטור צמוד ומתמשך של האימפקט הפוטנציאלי שלו על משתנים ומדדים מדעיים ואקדמיים שקובעים איכות וחוסן מדעי וטכנולוגי של מדינה.

7.2 מגבלות המחקר

בעוד המחקר, מבוסס המידע המתקבל ממעקב שוטף אחרי וכריית נתונים מתוך מקורות רלבנטיים לענין החרם האקדמי במובנו העמוק והרחב, הוא תלוי מיומנות מידענותית ועדכון מתמשך, המחקר מבוסס נתוני שטח תלוי בגורמים שונים שאינם בהכרח בשליטה מרכזית.

המידע שנאסף לאורך 2024-25 וממשיך להיאסף מתוך המרחב המקוון מצטיין בכך שהוא מעמיק ומגוון ביותר מבחינת הכוחות הפועלים ובעלי הענין דהיינו, פרסומים מטעם אוכלוסיות שונות בקרב אוניברסיטאות והמרחב האקדמי בכלל: אגודות סטודנטים, ארגוני סגל, הנהלות כולל ועדים מנהלים, וועדות השקעה וכיו"ב; פרסומים והודעות ציבוריות מטעם גופים מדינתיים מדעיים ופוליטיים כאחד; ארגונים פרטיים; התאגדויות אד הוק, וכל זאת בהתבסס על הגדרות חיפוש רחבות מחד ומדויקות ככל הניתן. התוצאה היא מבט רחב על החרם האקדמי המאפשר איפיונים, הבנות ותובנות אודות מניעים, התארגנויות, אופני פעולה, תגובות נגד אפקטיביות וכאלה פחות וכל זאת כבסיס להמלצות לטיפול כוללני ככל האפשר בביטויים השונים של התופעה. מאידך גיסא, מקור מידע חשוב שעדיין לא טופל באופן מסודר וייסודי הן הרשתות החברתיות. חלק גדול מהשיח, בעיקר של הפעילים בשטח ומפעיליהם מתרחש בעולמות המרחב המקוון ואין ספק שמידע רב אודות הלכי רוח, שיטות אינדוקטרינציה ותוכניות פעולה לא בא לידי ביטוי במחקר הנוכחי. רשתות הקשר הללו הן מרחב הפעולה המשמעותי ביותר של הצעירים בימינו והמחקר המידעני המתמשך והמתעדכן חייב להידרש הן להשגת נתונים מהמרחב הזה והן לשימוש בו כאחד מאמצעי המאבק והמניעה של החרם האקדמי.

אולם המגבלה העיקרית של המחקר נמצאת בהשגה מהשטח האקדמי הישראלי של מידע אוטנטי, דינמי ולאורך זמן. בעוד שהשגת נתונים פורמליים לגבי השפעות מאקרו של אירועי חרם על פרסומים, מענקי מחקר, מעמד אקדמי גלובלי פשוטה יחסית, מידע אודות אירועים מוסדיים ובעיקר פרטניים של חרם אקדמי מהווה אינדיקציה כללית בלבד ולא תמונת מצב מהימנה ומעודכנת. בהיעדר רשות "סטטוטורית" אחת, קבלת נתונים אודות אירועים ברמה מוסדית היא התנדבותית בלבד ולפיכך לא בהכרח מייצגת. מורכבת עוד יותר קבלת נתונים אודות אירועים פרטניים לגבי חברי וחברות סגל. במקביל להפצת שאלון המחקר אשר הורכב באופן מקצועי ביותר, הופצו במוסדות שאלונים פנימיים שונים במטרה להשיג מידע מהיר ומידי דבר שפגע באופן משמעותי ביותר בהיענות למילוי שאלון המחקר. המידע שהתקבל מאוסף השאלונים הפנימיים, גם אם התייחס בחלקו הגדול לנתונים שהתבקשו השאלון המחקר, היה מורכב לניתוח אחיד מבחינה מדעית.

גוף הידע שהתקבל מסך הדיווחים אמנם נתן אינדיקציה בסופו של דבר על תופעות של חרם אקדמי פרטני אבל ללא ספק היה בבחינת קצה הקרחון של התופעה והגביל מאד את יכולת הסקת המסקנות. מגבלה זו אף מיתחזקת לנוכח תופעת החרם השקט או הסמוי. על-מנת לקבל תובנות ברורות ועמוקות יותר לגבי היקף ובעיקר אופי התופעה הזו, נדרש ניתוח של מספר גדול יחסית של דיווחים. המחקר הנוכחי מוגבל מאד באשר ליכולת הבעת דעה בנושא הזה.

ולבסוף, מחקר, ובעיקר כזה של אירוע דינמי בזמן אמת, הוא מטבעו רלבנטי לתקופה בו התבצע. המחקר הנוכחי מספק נתונים ותובנות לכדי הסקת מסקנות ביניים והמלצות לפעולות עקרוניות כאלה ואחרות. טיפול עמוק בתופעה ובוודאי פעולות למניעתה דורשים מעקב וניתוח מגמות עקבי ומתמשך הן של מידע מקוון, כולל רשתות חברתיות, והן של תופעות שטח באוניברסיטאות ישראל, וכל זאת באופן מרכזי מובנה ומוסדר.

מחקר עתידי

להלן מספר כיווני מחקר נוספים אותם יש כוונה לממש בשנת 2025:

- פיתוח כלים ממוחשבים של איחזור מידע (information retrieval) שיאפשרו אוטומציה מלאה של תהליך ניטור המידע הרלבנטי על פעולות BDS אקדמיות ופעולות כנגדן מתוך האינטרנט והרשתות החברתיות. יש כוונה לערב סטודנטים לתואר שני שיעשו את תזת המחקר שלהם בנושא זה.
- פיתוח שיטות לניתוח דינמיקה השלילית המאפיינת פעולות BDS אקדמי - ניסיון להבין כיצד אירוע מסוים משפיע על פעילויות BDS אקדמי במרחבים גיאוגרפיים שונים, כיצד נוצר "גל הדף" שהולך ומתעצם ככדור שלג כאשר כל מהלך בודד מלבה את המהלכים הבאים ומעצים אותם וכיו"ב. בכיוון המקביל, הבנה כיצד נוצרת דינמיקה חיובית של בלימת הסחף כנגד האקדמיה בישראל מאירוע בודד או שורה של אירועים המתחברים זה לזה וביחד יוצרים סכר מוצק כנגד ה-BDS האקדמי.
- פיתוח מודלים של תחזית בהם ניתן יהיה להשתמש בעתיד כדי לנבא התפרצויות של מאמצי חרם בעקבות מהלכים שונים שיעשו או לא ייעשו באזורנו. המודלים יסתמכו על המידע שנאסף עד כה וכמובן שאיכותם תעלה ככל שמאגר המידע הזה יגדל.

ברצוננו להביע את תודתנו העמוקה לכל מי שסייע ותרם להכנת דוח זה, בין אם בתמיכתם המקצועית, בעצותיהם החשובות או בעזרתם בהיבטים השונים של המחקר והעריכה:

דורין אלמוג-סודאי	מוסד שמואל נאמן
פרופ' קריסטין בטין	אוניברסיטת בן-גוריון; ארגון AISSI, איטליה
פרופ' יפעת ביטון	ור"מ
ג'קוב בלום	Jewish on Campus
ד"ר נעמי בק	ות"ת
ריטה ברוקשטיין	הטכניון
ד"ר דנה ברנט	מוניטור האקדמיה הישראלית
פרופ' יאיר גולדברג	הפקולטה למדעי הנתונים וההחלטות בטכניון
מיכה גריץ	Jewish on Campus
פרופ' עמנואל דלה טורה	אוניברסיטת בר-אילן; ארגון AISSI, איטליה
סמדר הירש	ISERD
פרופ' דניאל זייפמן	הקרן הלאומית למדע
רוברט זינגר	The Jewish Impact
פרופ' עלי זלצברגר	מוסד שמואל נאמן; אוניברסיטת חיפה
אור חן	כלניות MIT
ילנה יארושנקו	ספריית הטכניון
מוטי יגר	ספריות הטכניון
עו"ד אנתוני יוליוס	ICPG
פרופ' דני חיימוביץ	ור"ה
ד"ר דקלה יוגב	אוניברסיטת טורונטו
אבי כהן סקלי	משרד התפוצות
פרופ' ברק מדינה	האוניברסיטה העברית

פרופ' שמעון מרום	מוסד שמואל נאמן
פרופ' מיכל נאמן	מכון ויצמן/בשער
יעקב נגל	FDD
קרול נוראל	ADL
עמנואל נחשון	ור"ה
יגאל ניסל	Combat Antisemitism
פרופ' קארי נלסון	אוני' אילינוי באורבנה-שמפיין
ד"ר אפרת עילם	אוניברסיטת ויקטוריה; ארגון 5A, אוסטרליה
ד"ר חזי עמיאור	הספריה הלאומית של ישראל
פרופ' מארק פוזננסקי	אוניברסיטת הרווארד
פרופ' ג'ייקוב פיש	אוניברסיטת קולומביה
ארנסט פרנקל	כלניות MIT
אלון קובה	ADL
אסף קובו	רשות החדשנות
פרופ' אורן קורלנד	הפקולטה למדעי הנתונים וההחלטות בטכניון
פרופ' אד קפלן	אוניברסיטת ייל
סשה רויטמן	התנועה למאבק באנטישמיות (CAM)
פרופ' אורון שגריר	האוניברסיטה העברית
שגית שדה עטיה	IAC
איה שכטר	IAC
פרופ' מילאת שמיר	אוניברסיטת ת"א
יונתן שנזר	FDD
פרופ' יוסי שפי	MIT
אור שקד	AICE

אנו מתנצלים מראש אם השמטנו בשגגה שמות נוספים שהיו ראויים להיכלל ברשימה זו.

1. Abigail, B., Bakan., & Abu-Laban, Y. (2009). Palestinian resistance and international solidarity: the BDS campaign. *Race & Class*. <https://doi.org/10.1177/0306396809106162>
2. Abu-Laban, Y., & Bakan, A. B. (2023). Israel/Palestine, North America, and Surveillance. In M. Kwet (Ed.), *The Cambridge Handbook of Race and Surveillance* (pp. 123–136). Cambridge University Press.
3. Ahmed, Q., Avidan, A. Y., Ciechanover, A., Shechtman, D., Zajfman, D., Reichman, U., Kornberg, R., Herskho, A., & Lavie, P. (2014, August 17). Israel–Gaza conflict. *The Lancet*, 384(9945), e34–e37. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)61184-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(14)61184-9)
4. Anti-Defamation League. (2023). Anti-Israel Activism on US Campuses, 2022–2023. Anti-Defamation League. September 12.
5. Arya, N., Birch, M., Boulton, F., Hodgson, S., Holdstock, M., Ingram, A., Karamoskos, P., Kett, M., McCoy, D., Pountney, M., Rushton, S., Smith, J., van Bergen, L., & Willis, E. (2015). The Lancet, Gaza and academic publishing: Defending political engagement. *Medicine, Conflict and Survival*, 31(2), 81–87. <https://doi.org/10.1080/13623699.2015.1050933>
6. Bard, M. G. (2024). Arab Funding of American Universities: Donors, Recipients and Impact. *Jewish Virtual Library*.
7. Barkay, T., & Shamir, R. (2020). Israel vs. BDS: corporate social responsibility and the politics of human rights. *Globalizations*, 17(4), 698–713. <https://doi.org/10.1080/14747731.2019.1689689>
8. Berlin, S. (2010). It takes two to tango. *EMBO Reports*. <https://doi.org/10.1038/EMBOR.2010.3>
9. Blazer, S. (2015). Open communication and discussion facilitate reconciliation: The Maimonides approach to publication of Manduca's letter in *The Lancet*. *Rambam Maimonides Medical Journal*, 6(1), e0001. <https://doi.org/10.5041/RMMJ.10176>
10. Buheji, M., & Hasan, A. (2024). Challenging Injustice - Stretching the 'Academic Boycott' After War on Gaza 2023. *Gradiva*, 63(5).
11. Carter, M., Hallward, P. W., & Shaver, P. W. (2012). "WAR by other Means" or Nonviolent Resistance? Examining the Discourses Surrounding Berkeley's Divestment Bill. *Peace & Change*, doi: 10.1111/J.1468-0130.2012.00756.X
12. Cassen, F., & Pappé, I. (2024, June 1). Should academic institutions boycott Israel? Two scholars debate. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/jun/01/academic-institutions-boycott-israel-debate>
13. Chaitin, J., Steinberg, S., & Steinberg, S. (2017). 'BDS – it's complicated': Israeli, Jewish, and others' views on the boycott of Israel. *The International Journal of Human Rights*, 21(7), 889–907. <https://doi.org/10.1080/13642987.2017.1298093>
14. Chen, L. (2023). Israel's Response to Boycotts and Soft-Power Warfare. https://doi.org/10.1007/978-981-16-2717-0_105-1
15. Cohen, R., & Avraham, E. (2018). North American Jewish NGOs and Strategies Used in Fighting BDS and the Boycott of Israeli Academia. *Israel Studies*, 23(2), 194–216. <https://doi.org/10.2979/ISRAELSTUDIES.23.2.09>
16. Darweish, M., & Rigby, A. (2018). The internationalisation of nonviolent resistance: the case of the BDS campaign.
17. De Shalit, A. (2016). The ethics of academic boycott. *The Journal of Politics*, 78(3), 642–652.
18. Divine, D. R. (2023). BDS: How a Crusade against Israel Became a Pre-Occupation of the Academy. In *Challenging the Boycott, Divestment and Sanctions (BDS) Movement* (pp. 123–136). Routledge.

19. Elman, M. F. (2023). The Anti-Israel Movement on the US Campus. In *Challenging the Boycott, Divestment and Sanctions (BDS) Movement* (pp. 106-122). Routledge.
20. Elman, M. F., & Romirowsky, A. (2019). Postscript: BDS. *Israel Studies*, 24(2), 228–235. Indiana University Press. <https://www.jstor.org/stable/10.2979/israelstudies.24.2.18>
21. Executive Committee of the International Human Rights Network of Academies and Scholarly Societies, Aluwihare, A., Cohen-Tannoudji, C., Daar, A. S., Jacob, F., Koiller, B., ... & Corillon, C. (2007). In support of academic freedom. *Science*, 316(5833), 1840-1840. <https://doi.org/10.1126/science.316.5833.1840b>
22. Fahlevi, M. (2023). Economic diplomacy and conflict resolution: Harnessing the economic peace leverage theory in the Palestine-Israel context. *Journal of Economics and Business Letters*, 3(5), 7-10.
23. Falah, G. W. (2016). Does a Boycott of Israeli Academic Institutions Help in Ending Israel's Military Occupation of Palestinian Territories?. *Geographical Review*. <https://doi.org/10.1111/J.1931-0846.2016.12166.X>
24. Farber, S. (2024). The hidden boycott: experiences of Israeli academics during the Israel-Hamas war. *Israel Affairs*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/13537121.2024.2394303>
25. Fishman, J. (2012). The BDS message of anti-Zionism, anti-Semitism, and incitement to discrimination. *Israel Affairs*. <https://doi.org/10.1080/13537121.2012.689521>
26. Frank, D. A. (1981). "Shalom Achshav"—Rituals of the Israeli peace movement. *Communication Monographs*. <https://doi.org/10.1080/03637758109376057>
27. Friedman, L. (2023). Targeting Free Speech & Redefining Antisemitism: How Pro-Israel Actors Are Using US Laws to Attack Palestinian Activism & Solidarity. *U. PAC. L. REV.*, 54, 612.
28. Fúnez-Flores, J. I. (2024). The Coloniality of Academic Freedom and the Palestine Exception. *Middle East Critique*. <https://doi.org/10.1080/19436149.2024.2375918>
29. Garasic, M. D., & Keinan, S. (2015). Boycotting Israeli academia: Is its implementation anti-Semitic?. *International Journal of Discrimination and the Law*, 15(3), 189-199.
30. Gerstenfeld, M. (2003). The Academic Boycott Against Israel. *Jewish Political Studies Review*, 15(3/4), 9–70. JSTOR. <http://www.jstor.org/stable/25834576>
31. Gilboa, E. (2006). Public Diplomacy: The Missing Component in Israel's Foreign Policy. *Israel Affairs*. <https://doi.org/10.1080/13533310600890067>
32. Gould, R. (2013). To Boycott or Not? A moral conundrum. *Peace Review*, 25(4), 584-589.
33. Hager, T., Saba, T., & Shay, N. (2011). Jewish Arab activism through dialogical encounters: Changing an Israeli campus. *Journal of Peace Education*, 8(2), 193-211.
34. Hale, C. R. (2008). *Engaging contradictions: Theory, politics, and methods of activist scholarship*. Univ of California Press. <https://escholarship.org/uc/item/7z63n6xr>
35. Handmaker, J. (2014). Taking Academic Freedom Seriously: Exploring the Legal and Moral Underpinnings of BDS. <https://doi.org/10.1163/22116141-01701007>
36. Handmaker, J. (2020). Lawfare against academics and the potential of legal mobilization as counterpower. *Enforcing Silence: Academic Freedom, Palestine and the Criticism of Israel*, 233.
37. Hirsh, D. (2012). Boycott, Divestment, and Sanctions (BDS) and Antisemitism.
38. Institute for the Study of Global Antisemitism and Policy. (March, 2024). Cornell University: Qatar's ten billion dollar influence on the Ivy League. Institute for the Study of Global Antisemitism and Policy. https://isgap.org/wp-content/uploads/2024/03/Cornell_Ten_Billion_Dollar.pdf
39. Institute for the Study of Global Antisemitism and Policy. (June 2024A). Columbia University: Foreign influence and academic integrity. Institute for the Study of Global Antisemitism and Policy. https://isgap.org/wp-content/uploads/2024/06/Columbia_University_Report_2024_.pdf

40. Institute for the Study of Global Antisemitism and Policy. (June 2024B). Yale University and the Qatari influence campaign: A case study in improper foreign funding and the erosion of academic integrity. https://isgap.org/wp-content/uploads/2024/06/Yale_Report_V4-1.pdf
41. Investigative Project on Terrorism. (2017, June 25). Terror-tied Qatari think tank's anti-Israel, pro-BDS stance. <https://www.investigativeproject.org/6334/terror-tied-qatari-think-tank-anti-israel-and-pro>
42. Jecker, N. S., Verweij, M., Ravitsky, V., Wangmo, T., & Ghaly, M. (2023). Academic freedom under siege. *Journal of Medical Ethics*. <https://doi.org/10.1136/jme-2023-109498>
43. Jones, L. (2018). Sanctioning Apartheid: Comparing the South African and Palestinian campaigns for boycotts, disinvestment, and sanctions. In *Boycotts Past and Present: From the American Revolution to the Campaign to Boycott Israel* (pp. 197-217). Cham: Springer International Publishing.
44. Kaddar, M., & Monterescu, D. (2021). Dancing with tears in our eyes: political hipsters, alternative culture and binational urbanism in Israel/Palestine. *Ethnic and Racial Studies*. <https://doi.org/10.1080/01419870.2020.1862271>
45. Kagee, A. (2022). The Academic Boycott of Israel: Juxtaposing Academic Freedom and Human Rights in International Relations. *Politikon*. <https://doi.org/10.1080/02589346.2022.2065152>
46. Katz, Y. (2014). An Israeli Bob Dylan is yet to be born: the politics of Israeli protest music. *Israel Affairs*, 20(2), 271-279. <https://doi.org/10.1080/13537121.2014.889888>
47. Kolhatkar, S. (2024). Student Demands for Divestment Are Not New. *CounterPunch*.
48. Kramer, M. (2021). The unspoken purpose of the academic boycott. *Israel Affairs*. <https://doi.org/10.1080/13537121.2021.1864846>
49. Lim, A. (2012). The Case for Sanctions Against Israel.
50. Lustick, I. S., & Shils, N. (2022). The Palestinians, Israel, and BDS. *Israel Studies Review*. <https://doi.org/10.3167/isr.2022.370303>
51. Mason, K. (2013). *Academics and Social Movements: Knowing Our Place, Making Our Space*. ACME: An International Journal for Critical Geographies.
52. Munayyer, Y. (2016). BDS: Where it came from and where it is headed. *Geographical Review*. <https://doi.org/10.1111/J.1931-0846.2016.12165.X>
53. Murciano, G. D. (2020). Unpacking the global campaign to delegitimize Israel: Drawing a line between criticism of Israel and denying its legitimacy. SWP Research Paper, No. 7/2020, Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), Berlin. <https://doi.org/10.18449/2020RP07>
54. Nelson, C. (2015A). The Problem with Judith Butler. *The Case Against Academic Boycotts of Israel*, 164-201.
55. Nelson, C. (2015B). The Fragility of Academic Freedom. *The Case Against Academic Boycotts of Israel*, 60-74.
56. Nelson, C. (2019). *Israel denial: Anti-Zionism, anti-semitism, & the faculty campaign against the Jewish state*. Indiana University Press.
57. Newman, D. (2016). The Failure of Academic Boycotts. *Geographical Review*. <https://doi.org/10.1111/J.1931-0846.2016.12162.X>
58. Newman, D. (2023). The Mutual Weaponisation of BDS: A Perspective from Israel. In *Challenging the Boycott, Divestment and Sanctions (BDS) Movement* (pp. 151-169). Routledge.
59. Nussbaum, M. (2007). Against academic boycotts. *Dissent*, 54(3), 30-36.
60. Pasternak, A. (2011). The Distributive Effect of Collective Punishment. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511976780.009>
61. Pegues, J. H. (2016). Empire, Race, and Settler Colonialism: BDS and Contingent Solidarities. *Theory and Event*, 19(4).
62. PitchBook Data, Inc. (2020). *How University Endowments Invest in the Capital Markets*. PitchBook.

63. Reuters. (2019, May 17). Germany designates BDS Israel boycott movement as anti-Semitic. Reuters.
64. Riemer, N. (2022). *Boycott Theory and the Struggle for Palestine: Universities, Intellectualism and Liberation*. Rowman & Littlefield.
65. Romirowsky, A., & Weinthal, B. (2018, March 15). Iran's role in the boycott Israel campaign. *The National Interest*. <https://nationalinterest.org/feature/irans-role-the-boycott-israel-campaign-24931>
66. Rose, H., & Rose, S. P. R. (2008). Israel, Europe and the academic boycott. *Race & Class*. <https://doi.org/10.1177/0306396808093298>
67. Rose, S. P. R. (2009). Academic freedom in Israel and Palestine. *EMBO Reports*. <https://doi.org/10.1038/EMBOR.2009.229>
68. Saposnik, A. B. (2024). Humanities and the Human: The Crisis of Israel Studies and the Ethics of our Methodologies—Reflections after October 7th. *Israel Studies*. <https://doi.org/10.2979/is.00015>
69. Sarvestani, F. S., Ameli, S. R., & Izadi, F. (2019). Israeli public diplomacy toward the United States: a network and narrative approach. *Asian Journal of Communication*, 29(2), 181-200.
70. Seliktar, O. (2005). 'Tenured Radicals' in Israel: From New Zionism to Political Activism. *Israel Affairs*. <https://doi.org/10.1080/13537120500233979>
71. Sengupta, S. (2023). The Central Role of the NGO Network in Promoting the BDS Movement. <https://doi.org/10.4324/9781003271352-6>
72. Sheskin, I. M., & Felson, E. (2016). Is the Boycott, Divestment, and Sanctions Movement Tainted by Anti-Semitism?. *Geographical Review*, 106(2), 270-275.
73. Steinberg, G. M. (2023). Israel's Response to Boycotts and Soft-Power Warfare. https://doi.org/10.1007/978-981-16-2717-0_105-1
74. Svirsky, M. (2015). BDS as a mediator. *Concentric: Literary and Cultural Studies*, 41(2), 45-74.
75. Topor, L. (2021). The Covert War: From BDS to De-legitimization to Antisemitism. *Israel Affairs*. <https://doi.org/10.1080/13537121.2021.1864855>
76. Wagner, L. (2010). Watching the Pro-Israeli Academic Watchers. *Jewish Political Studies Review*.
77. Wall Street Journal. (2025, March 30). Berkeley lets loose an antisemitic mob. *The Wall Street Journal*.
78. Wattad, M. S. A. (2015). When Freedom of Expression Says "No": The Case against Academic Boycott. *Telos*, 2015(171), 76-92.
79. Weiss, E. (2019). Struggling with Complicity: Anti-militarist Activism in Israel. *Current Anthropology*. <https://doi.org/10.1086/699359>
80. Yi, J., & Phillips, J. (2015). The BDS Campaign against Israel: Lessons from South Africa. *PS Political Science & Politics*. <https://doi.org/10.1017/S1049096514002091>
81. Zanolini, J., Weiss, M. A., Ruane, K. A., & Elsea, J. K. (2017). Israel and the boycott, divestment, and sanctions (BDS) movement. *Current Politics and Economics of the Middle East*, 8(3), 285-328.
82. אזולאי, מ. (2021, 11 ביוני). יאיר לפיד ונפתלי בנט חתמו על הסכם להקמת ממשלת אחדות. *ynet*. <https://www.ynet.co.il/news/article/ByctYAlsu>
83. אוניברסיטת בר אילן. (2024, 28 יולי). כך נלחמים בחרמות אקדמיים ובגילויי אנטישמיות באקדמיה. <https://www.biu.ac.il/article/581674>
84. בן פורת, ע'. (2013, נובמבר 24). "שורת הדין" במתקפה על החרם האקדמי. ערוץ 7. <https://www.inn.co.il/news/260261>
85. בשער. (ללא תאריך). ישראל במלחמה | "בשער" מגיב- <https://www.bashaar.org.il/academia-community/israel-at-war23/>
86. גל, א. (2014, 22 ביולי). משרד הבריאות: מכתב הרופאים 'גובל בעלילת דם'. *ynet*. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4550228,00.html>
87. גולני, ב. & כרמי, ר. (2024, 18 ביולי). מצאו את השיטה: המהלך של ה-BDS שיכול לפגוע בישראל אנושות. מעריב. https://www.maariv.co.il/journalists/opinions/article-1117948?utm_source=whatsapp

88. גלעד, א. (2024, 3 ביוני). החרם באוניברסיטאות העילית בארה"ב מגיע לקרנות ההשקעה בהייטק הישראלי. גלובס.
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001480279>
89. הוועדה לענייני ביקורת המדינה. (2023, 8 בנובמבר). ישיבת הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת ה-25.
<https://oknesset.org/meetings/2/2/2211118.html>
90. הארץ. (2024, 26 ביוני). משרד התפוצות פועל בארה"ב לעיצוב השיח על המלחמה ולהשפיע על חקיקה.
<https://www.haaretz.co.il/news/politics/2024-06-26/ty-article/.premium/00000190-50ec-de5e-abd0-fbfe1eee0000>
91. האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. (ללא תאריך). גילויי דעת של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים
<https://www.academy.ac.il/RichText/GeneralPage.aspx?nodeId=1706>
92. האקדמיה הישראלית הצעירה, אפיק באקדמיה. (2024). סקר סגל אקדמי באוניברסיטאות: התמודדות בזירה האקדמית העולמית בעת המלחמה ואחריה.
<https://young.academy.ac.il/SystemFiles/Academic%20staff%20survey%2022%20Jan%202024.pdf>
93. היר, מ. (2017). ההתמודדות עם ה-BDS: מגבלות כוחה של ההסבר בתוך תופעת הדה-לגיטימציה: אתגרים ומענים (עמ' 25-30). המכון למחקרי ביטחון לאומי. תופעת הדה-לגיטימציה: אתגרים ומענים - המכון למחקרי ביטחון לאומי (inss.org.il)
94. ועד ראשי האוניברסיטאות (ללא תאריך). עמוד הבית <https://vera.org.il/>.
95. ועד ראשי האוניברסיטאות. (2025). דו"ח חצי שנתי – צוות פעולה למאבק בחרמות אקדמיים, עד פברואר 2025. ועד ראשי האוניברסיטאות בישראל.
<https://vera.org.il/wp-content/uploads/2025/02/צוות-פעולה-למאבק-בחרמות-אקדמיים-דוח-חצי-שנתי-עד-2025-פברואר-סופי.pdf>
96. ועדת העליה, הקליטה והתפוצות (2024, 7 במאי). דיון חירום בנושא אנטישמיות בקמפוסים בתפוצות- מעקב על פעולות הממשלה למאבק באנטישמיות בקמפוסים וברשתות החברתיות.
<https://fs.knesset.gov.il/25/Committees/25ptv4558691.doc>
97. ממשלת ישראל. (2023, 5 בפברואר). החלטת ממשלה 100: שינוי שם משרד התפוצות ל"משרד התפוצות והמאבק באנטישמיות"; העברת שטח פעולה ממשרד החוץ למשרד התפוצות והמאבק באנטישמיות ותיקון החלטות ממשלה.
<https://www.gov.il/he/pages/dec100-2023>
98. משרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה. (2024, 27 מאי). לבקשת השרה גמליאל: ועדת השרים לחדשנות אישרה 90 מיליון שקלים למאבק בחרם האקדמי על ישראל <https://www.gov.il/he/pages/most-budget-academic-boycott>
99. משרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה. (2024, 25 יוני). המאבק בחרם: קול קורא בסך 10 מיליון ש"ח לאוניברסיטאות ומכוני המחקר - פעימה ראשונה מתקציב בסך 90 מיליון ש"ח שאושר ביוזמת השרה גמליאל.
<https://www.gov.il/he/pages/most-academic-boycott-budget>
100. משרד מבקר המדינה. (2016). המאבק הדיפלומטי-תקשורתי בתנועת החרמות ובגילויי האנטישמיות בחו"ל (דו"ח ג66).
<https://www.mevaker.gov.il/sites/DigitalLibrary/Pages/Reports/169-22.aspx>
101. רוזן, ר. (2023). הכשרות גיוון, שותפות והכללה לחברי וחברות הסגל האקדמי והסגל המנהלי במוסדות אקדמיים בשנים תש"ף-תשפ"ב. גישה באקדמיה.

9 נספחים

9.1 צוות הפרויקט

טבלה 9: צוות הפרויקט

שם החוקר	תפקיד	מייל
פרופ' בועז גולני	מוביל המחקר	golany@technion.ac.il
פרופ' רבקה כרמי	מובילת המחקר	rcarmi@bgu.ac.il
ד"ר ציפי בוכניק	חוקרת	zipibu@sni.technion.ac.il
גב' אושרת כץ שחם	חוקרת	oshrat@sni.technion.ac.il
גב' אלה ברזני	חוקרת	ella@sni.technion.ac.il
מר גולן תמיר	מנהל מערכות מידע	golan@sni.technion.ac.il

9.2 רשימת מרואיינים

להלן שמות סגני הנשיא איתם נפגשנו:

טבלה 10: סגני נשיא לבינלאומיות שרואיינו

מועד המפגש	שם	תפקיד	אוניברסיטה
11.8.2024	פרופ' קונסטנטין בורודיאנסקי	ראש היחידה לבינלאומיות	אוניברסיטת אריאל
11.8.2024	פרופ' מיכל בר-אשר סיגל	סגנית נשיא לקשרים בינלאומיים	אוניברסיטת בן-גוריון
11.8.2024	פרופסור טלי כץ-גרו	ראש המערך לבינלאומיות	אוניברסיטת חיפה
20.8.2024	פרופ' מילאת שמיר	סגנית הנשיא לבינלאומיות	אוניברסיטת תל אביב

מועד המפגש	שם	תפקיד	אוניברסיטה
20.8.2024	פרופ' משה וינשטיין	משנה לנשיא	אוניברסיטת בר אילן
22.8.2024	עודד רבינוביץ	משנה לנשיא	הטכניון
9.10.2024	אורון שגריר	סגן הנשיא לבינלאומיות	האוניברסיטה העברית

טבלה 11: סגני נשיא למחקר שרואיינו

מועד המפגש	שם	תפקיד	אוניברסיטה
15.8.2024	פרופ' נועם אדירי	משנה לנשיא למחקר	הטכניון
15.8.2024	פרופ' רז ילינק	סגן הנשיא ודיקן למחקר ופיתוח	בן-גוריון
15.8.2024	פרופסור עופר ריעני	דיקן מחקר	האוניברסיטה הפתוחה
30.7.2024 (תשובה בכתב)	פרופ' מיכל נאמן	סגנית נשיא	מכון ויצמן

בנוסף לסגני הנשיא ניהלו חברי הצוות שיחות נוספות עם גורמים מובילים באקדמיה הישראלית ובהם פרופ' יוסי מקורי, ד"ר נעמי בק - יו"ר הוועדה לתכנון ולתקצוב, פרופ' דניאל זייפמן - נשיא מכון ויצמן לשעבר.

9.3 טופס דיווח על מקרה חרם אקדמי

דיווח אירוע חרם אקדמי

שלום רב,
מאז מתקפת החמאס באוקטובר חלה עלייה בדיווחים על פעילויות נגד ישראל בקמפוסים רבים בעולם. מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית הקים תשתית לאיסוף נתונים וריכוז מידע מקיף על אירועי חרם והשפעותיהם על האקדמיה הישראלית, לאורך זמן וממגוון מקורות.
השאלון להלן נועד לסייע לצוות המשימה לאסוף מידע על התופעה והיקפה כדי שניתן יהיה לנתח אותו ולהפיק ממנו תובנות והמלצות לדרכי פעולה.
במידה ונפגעת או נתקלת בחרם אקדמי נודה לך על מילוי השאלון.

תרומתך למחקר זה חיונית!

יודגש כי כל המידע שיתקבל מהשאלון יישמש את צוות מוסד נאמן לצרכי עיבוד וניתוח בלבד. לא תהיה כל העברת מידע אישי לגורמים חיצוניים ללא קבלת הסכמתך המפורשת לכך. מוסד נאמן מתחייב על שמירה וחסיון מלא.

בברכה,
בועז גולני, עמית מחקר בכיר במוסד שמואל נאמן ופרופסור בטכניון – מכון טכנולוגי לישראל
רבקה כרמי, עמיתת מחקר בכירה במוסד שמואל נאמן ופרופסור אמריטה באוני' בן גוריון בנגב

קישור למידע נוסף ורשימת מקורות שימושיים בדף הפריקט באתר מוסד נאמן: <https://www.neaman.org.il/SCHOLAR-SHIELD>

הבא

פרטי העונה

* שייכות אקדמית נוכחית:

אבא בח'ל'...

* תחום:

אבא בח'ל'...

תחום טכנולוגי/מדעי: (ס"בר, בינה מלאכותית, מדעי המח, ...)

* דרגה אקדמית:

יש לבחור אחת מהתשובות הבאות

☐ חבר/ת סגל

☐ פוסט דוקטורנט/ית

☐ רופא/ה / מתמחה

☐ דוקטורנט/ית

☐ סטודנט/ית לתואר שני

☐ סטודנט/ית לתואר ראשון

☐ אחר:

הבא

הקודם

יש לענות על כל השאלות הבאות עבור אירוע אחד ספציפי. לאחר מילוי כל השאלות לאירוע הזה, תינתן האפשרות להוסיף אירוע נוסף.

האם הדיווח קשור ל-

יש לבחור אחת מהתשובות הבאות

☐ מחקר

☐ הוראה או פעילות סטודנטיואלית

☐ אחר:

* יש לבחור את זירת האירוע ולציין את שמה (במידת האפשר):

יש לבחור אחת מהתשובות הבאות

☐ הסכמי שיתוף פעולה אקדמי בין אוניברסיטאות

☐ חוות דעת והערכות

☐ הרצאות ואירועים אקדמיים

☐ קשרים ושיתופי פעולה במחקר

☐ תמיכה לוגיסטית

☐ נידות

☐ תשתיות מחקר בחו"ל

☐ הצהרות

☐ מאמרים ופרסומים אקדמיים

☐ כינוסים (כנסים, סימפוזיונים, סמינרים וכו')

☐ אירוע באוניברסיטה / קמפוס

☐ מחקר קליני

☐ מענק / קרן מחקר

☐ חרם גורף ברמת מדינה

☐ מייל / פוסט פוגעני

☐ אחר

יש לציין את שם הארגון/מוסד בהתאם לבחירתך בשאלה הקודמת:

* קטגוריה:

 ייתן לבחור אחת מהתשובות הבאות

- ☐ ביטול הסכמי שיתוף פעולה אקדמי בין אוניברסיטאות
- ☐ השהייה או עיכוב הסכמי שיתוף פעולה אקדמי בין אוניברסיטאות
- ☐ אי מתן מכתבי המלצה/ הערכה/ חוות דעת לקידום
- ☐ הדחה מתפקיד
- ☐ הפרעות פיזיות או מילוליות בהרצאות
- ☐ הפגנות בכנסים ובאירועים אקדמיים אחרים
- ☐ ביטול אירועים מחשש למהומות
- ☐ אספקת או תחזוקת ציוד מדעי
- ☐ סירוב לארח צוותים ישראליים
- ☐ הגבלת גישה לתשתיות מחקר
- ☐ פרסום תמיכה בפלסטינים
- ☐ פרסום חוסר תמיכה בישראל
- ☐ אי קבלת הצעות לכנסים
- ☐ סירוב להשתתף בכנס עם חוקרים ישראלים
- ☐ אלימות מילולית
- ☐ איומים והטרדות אישיות
- ☐ התנהלות עוינת מצד עמיתים
- ☐ חשש לביסחונם האישי של חוקרים
- ☐ אלימות פיזית
- ☐ אי קבלה/דחיית פרסום
- ☐ אי מתן ביקורת על מאמרים
- ☐ הפסקת תקשורת בנושא מאמרים
- ☐ ביטול/מניעת השתתפות
- ☐ הפסקת קשרים מחקריים
- ☐ ניתוק תקשורת עם קולגות בינלאומיים
- ☐ סירוב לעבודת מחקר משותפת
- ☐ הגבלות על פוסט-דוקטורט
- ☐ אי מתן קרדיט
- ☐ אי קבלה להשתלמות
- ☐ חרם כלכלי (קריאה ל-Divestment)
- ☐ אחר

מדינה בה התרחש האירוע:	
שם המדינה	
	ארה"ב
	איחופה
	אחר

*** תאריך בו התרחש/זוהה האירוע**

פורמט: dd/mm/yyyy

**האם מדובר בחרם גלוי או בחרם סמוי ?
(ככל שיש התייחסות בכתב ניתן להוסיף רפרנס בהמשך)**

📌 ייתן לבחור אחת מההסמכות הבאות

☐ חרם גלוי (נאמר או נכתב במפורש שמקרה הדיווח בוצע עקב היות החוקר/ת בעלי זיקה ישראלית)

☐ חרם סמוי (לא נאמר או נכתב במפורש שמקרה הדיווח בוצע עקב היות החוקר/ת בעלי זיקה ישראלית)

☐ אחר (נא לפרט בתיאור המקרה בהמשך)

*** יש לדרג את הערכתך לרמת הפגיעה האישית בקידום האקדמי או במחקר בעקבות מקרה הדיווח**

☐ 1. אין פגיעה כלל

☐ 2. פגיעה קלה

☐ 3. פגיעה בינונית

☐ 4. פגיעה משמעותית

☐ 5. פגיעה משמעותית מאוד

האם יש אדם ספציפי שהוביל את האירוע (עורך/ת, דיקן/ית, מוביל/ת קבוצת מחקר, מנהל/ת מחלקה וכו')? במידה וכן אנא פרט/י.

פירוט / detail:

☐ כן
☐ לא

תיאור האירוע:

האם ניסית לטפל באירוע באופן עצמאי? (נא לפרט כיצד ומה הייתה התוצאה)

יש להחזיר אותה מזהירות הבאות

פירוט / detail:

☐ כן

☐ לא

☐ אחר

האם יש לך הצעות כיצד להתמודד עם אירועים של חרמות אקדמיים?

האם היית מצפה לעזרה מהמוסד שלך או רשות כלשהי? איזו עזרה?

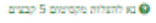
יש להחזיר אותה מזהירות הבאות

פירוט / detail:

☐ כן

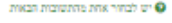
☐ לא

הוספת קבצים רלוונטיים

 או העלאת קבצים 5 קבצים

העלה קבצים

האם הינך מאשר/ת את העברת הדיווח לגורם שלישי לצורך ידוע ו/או בחינת אפשרות לסיוע?

 יש להעביר אותה מזהויות הבאות

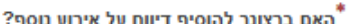
☐ מאשר/ת
 ☐ לא מאשר/ת

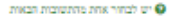
נודה על מילוי שם וכתובת הדוא"ל.

פרטים אלו ישמרו חסויים ולא יועברו לשום גורם, אך יאפשרו לנו ליצור קשר במידת הצורך לקבלת מידע נוסף או הבהרות לגבי האירוע המדווח.

שם:

מייל:

 האם ברצונך להוסיף דיווח על אירוע נוסף?

 יש להעביר אותה מזהויות הבאות

☐ כן
 ☐ לא

9.4 נספח טכני

הפרויקט משלב מערכות מתקדמות לאיסוף, עיבוד והצגת נתונים, תוך שמירה על אבטחת מידע גבוהה. הדשבורד מבוסס Power BI מאפשר ניתוח והצגה ויזואלית של המידע, מה שמסייע בקבלת החלטות מבוססות נתונים.

מערכות וכלים בשימוש

- מערכת סקרים מבוססת קוד פתוח: מערכת זו משמשת לאיסוף נתונים מהמשתתפים בסקר, המערכת מאובטחת ומאפשרת התאמה אישית של השאלות והפורמט. הסקר דו לשוני.
- לאחר איסוף הנתונים, הם מועתקים לאתר מבוסס SharePoint ולאחר בחינה והתאמות הנתונים נמחקים ממערכת הסקרים לצורכי אבטחת מידע. ב SharePoint-מבוצעות התאמות והמרות של הנתונים.
- הנתונים המעובדים מוצגים באמצעות דשבורד ב Power BI-המאפשר ניתוח והצגה ויזואלית של המידע.

תהליך העבודה

1. איסוף נתונים: המשתתפים ממלאים את הסקר במערכת הסקרים.
2. העתקת נתונים: הנתונים מועתקים משרת הסקרים ל SharePoint-ונמחקים לאחר אימות העברת הנתונים לצורכי אבטחת מידע.
3. עיבוד נתונים: ב-SharePoint מבוצעות התאמות והמרות של הנתונים כדי להתאים אותם לפורמט הנדרש.
4. הצגת נתונים: הנתונים המעובדים מועברים ל Power BI-שם נבנה דשבורד להצגת המידע בצורה ויזואלית וברורה.

אבטחת מידע

מערכת הסקרים: מאובטחת ומבוססת על קוד פתוח, עם הגדרות אבטחה מתקדמות מערכת הסקרים מתעדכנת אחת לשבוע, קיים גיבוי מלא למערכת.

SharePoint: משמש כמאגר נתונים פנימי של הסקר וצוות המחקר עם גישה מוגבלת למורשים בלבד.

Power BI: הדשבורד מוגן באמצעות הרשאות גישה מבוקרות.

אימות כפול: כל המערכות כוללות אימות מרובה שלבים (MFA) כדי להבטיח אבטחה מרבית של הנתונים.

דשבורד מבוסס Power BI

דשבורד פנימי: קיים דשבורד פנימי לצוות המחקר, המאפשר גישה לנתונים מעמיקים וניתוחים מתקדמים.

דשבורד ציבורי: בעתיד, הדשבורד יהיה פתוח באתר הפרויקט, ויאפשר לציבור הרחב גישה למידע ולתובנות מהמחקר.

Power BI מאפשר חיבור למאות מקורות נתונים, כולל מקורות מקומיים ומבוססי ענן, בעתיד נשקול חיבור לבסיסי נתונים מהעולם. יצירת ויזואליזציות אינטראקטיביות ומושכות מסייעות בהבנת נתונים מורכבים במבט אחד, ומאפשרות יכולת לנתח נתונים בזמן אמת ולספק תובנות מיידיות. בשלב הבא נשתמש ביכולות AI מתקדמות למציאת דפוסים בנתונים, יצירת דוחות מידיים, ומתן תשובות לשאלות בשפה טבעית.

תיעוד פגישות

הפגישות של צוות המחקר מתועדות ומסוכמות על ידי מערכת בינה מלאכותית, המבטיחה תיעוד מדויק ומפורט של כל הדיונים וההחלטות כולל חלוקת משימות.

9.5 נספח: תופעת האנטישמיות באוניברסיטאות באוסטרליה | סקר ארגון A5

סקר שנערך בין אפריל ליוני 2024 ע"י הארגון האקדמי האוסטרלי נגד אנטישמיות (A5) מציג תמונה מטרידה של התגברות ניכרת של אנטישמיות בקמפוסים אקדמיים ברחבי אוסטרליה, על רקע מתקפת חמאס על ישראל ב-7 באוקטובר. 2023¹¹⁰ מטרת הסקר הייתה לבחון את היקף האנטישמיות כפי שחוו סטודנטים ועובדים יהודים וישראלים, ואת עמדותיהם לגבי תגובת הנהלות האוניברסיטאות.

הסקר כלל 548 משתתפים מ-30 אוניברסיטאות, מתוכם 395 סטודנטים ו-149 אנשי סגל. מדובר במדגם שאינו מייצג סטטיסטית אך מספק מידע איכותי וכמותי רב היקף, לרבות תשובות פתוחות שתיארו את החוויה האנטישמית המשמעותית ביותר של המשתתפים.

היקף החוויה האנטישמית

רוב מוחלט של המשתתפים דיווחו על חוויות אנטישמיות בעלות השפעה ניכרת על חייהם, לימודיהם ועבודתם. 67% דיווחו ששמעו הערות אנטישמיות, ו-45% מהסטודנטים ציינו כי הפחיתו את נוכחותם בשיעורים. התבטאויות אנטישמיות כללו עיוותים היסטוריים (למשל, השוואת ישראל לנאצים), שימוש בדימויים נאציים, הסתה גלויה, ואף הצדקת אלימות נגד יהודים. סטודנטים ואנשי סגל תיארו תחושות פחד, בדידות, וניכור חברתי.

תחושת ביטחון ירודה

רק 38% מהסטודנטים ו-36% מאנשי הסגל דיווחו כי הם מרגישים בטוחים בקמפוס הפיזי, ורק כ-30% בטוחים במרחב הווירטואלי (כולל מדיה חברתית). מדובר בנתונים נמוכים משמעותית בהשוואה לסקר הביטחון הלאומי של הסטודנטים (2021), בו 84% מהסטודנטים האוסטרלים הלא-יהודים דיווחו על תחושת ביטחון באוניברסיטה.

תגובת הנהלות האוניברסיטאות

הממצאים מלמדים על חוסר אמון עמוק של יהודים כלפי הנהלות האוניברסיטאות. 60% מהסטודנטים ו-54% מאנשי הסגל סבורים כי האוניברסיטאות אינן נוקטות בפעולה מספקת נגד אנטישמיות. רק 15% מהסטודנטים ו-26% מהסגל ראו במנגנוני התלונה הקיימים כמספקים. רבים הביעו חשש מהגשת תלונה מחשש לנקמה או חוסר תועלת.

¹¹⁰ תודה מיוחדת לד"ר אפרת עילם על שיתוף ממצאי הדוח.

השפעות חברתיות והתנהגותיות

לצד החשש מהטרדות, המשתתפים דיווחו על שינוי בהתנהגותם – 49% הפחיתו את המגע עם לא-יהודים, ורבים הסתירו את זהותם היהודית. לעומת זאת, 75% מהסטודנטים ו-73% מהסגל דיווחו על התחזקות הקשרים הפנימיים בתוך הקהילה היהודית באוניברסיטאות.

ניתוח אשכולות

ניתוח סטטיסטי של האוכלוסייה הנסקרת זיהה קבוצה מובהקת (30% מהמשיבים) שדיווחה על תחושת חוסר ביטחון קיצונית. בקבוצה זו, 93% שמעו אמירות אנטישמיות, 67% הפחיתו מגע עם לא-יהודים, ו-63% ציינו ירידה בהגעה לשיעורים. לעומת זאת, קבוצת מיעוט (8%) דיווחה על תחושת ביטחון מלאה כמעט ללא חשיפה לאנטישמיות.

מסקנות

הסקר ממחיש את עומק האנטישמיות שחווים יהודים בקמפוסים אוסטרליים לאחר אירועי אוקטובר 2023, ואת תחושת ההפקרה מצד מוסדות ההשכלה הגבוהה. התגובות האיטיות או הלא-מספקות של הנהלות האוניברסיטאות תרמו לאווירה מתוחה, מסוכנת ולעתים אף טראומטית עבור סטודנטים ואנשי סגל יהודיים. הממצאים מחזקים את הקריאה להקמת מנגנון פיקוח עצמאי שיבחן את תגובת האוניברסיטאות ויבטיח סביבה בטוחה ושוויונית לסטודנטים יהודים באקדמיה.

neaman.org.il

מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית | קרית הטכניון,
חיפה 3200003 | טל. 04-8292329 | info@neaman.org.il

החרם האקדמי